

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AMÉDÉE JAUBERT'İN ELEMENTS DE LA
GRAMMAIRE TURKE'Ü**

MELİKE SULTAN ÖZEVREN

TEZ DANIŞMANI:
Doç. Dr. Yakup YILMAZ

HAZİRAN-2018

T.C.
KIRKLAREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Melike Sultan ÖZEVREN'in **Amédée Jaubert'in Elements De La Grammaire Turke'ü** başlıklı tezi .../.../ tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Yasin ÇAKIREL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi elde etmek için gerekli olan koşulları sağladığımı onaylarım.

Doç. Dr. Yakup YILMAZ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Doç. Dr. Yakup YILMAZ
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Beytullah BEKAR (Kırklareli Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet KOÇAK (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Doç. Dr. Yakup YILMAZ (Kırklareli Üniversitesi)

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Melike Sultan ÖZEVREN

Haziran 2018

ÖZ

AMÉDÉE JAUBERT'İN ELEMENTS DE LA GRAMMAIRE TURKE'Ü

ÖZEVREN, Melike Sultan

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Yöneticisi, Doç. Dr. Yakup YILMAZ

Haziran, 2018

17. yüzyılda Jaubert tarafından hazırlanmış olan gramer kitabı *Elements de la Grammaire Turke* Avrupa dillerinin Türkçeye olan münasebetine ışık tutan eserlerden biridir. Latin harfleriyle yazılan bu eserdeki çalışmada ilk olarak müellif, içerik ve üslup hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra ise eser ayrıntılı bir şekilde çözümlenmiştir. Müellif esere Uyarı (5.-9. s.) ve Giriş (11.-15. s.) ile başlayarak eseri üç bölümde nihayete erdirmiştir. Eserin 1. bölümünde (17. s.) alfabe, isimler, sayılar ve zamirler; 2. bölümünde (87. s.) fiiller, edatlar, zarflar, bağlaçlar ve ünlemler; 3. bölümünde (211. s.) sentaks, kelimelerin ilişkilerine uyacak şekilde seçilen isimlerin ve işaretlerin düzeni ve fiiller üzerine genel örnekler kaleme alınmıştır. Eserde bu bölümler dışında ek (223. s.), diyaloglar (229. s.), kelimeler (269. s.) ve atasözleri (335. s.) metni kaleme alınmıştır. Hazırlanan bu çalışma ile 17. yüzyılın Türkiye Türkçesinin söz varlığı, ses, biçim, cümle yapısı ve müellifin kimliği gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Jaubert, Elements de la Grammaire Turke, Transkripsiyon Anıtları.

ABSTRACT

AMÉDÉE JAUBERT'S ELEMENTS DE LA GRAMMAIRE TURKE

ÖZEVREN, Melike Sultan

Master of Arts, Turkish Language and Literature

Supervisor: Associate Professor Yakup YILMAZ

June, 2018

Elements de la Grammaire Turke is one of the works which shed light on the relation of European languages with Turkish. In this work written in Latin letters, information was given about the author, content and wording. Then the work was solved in detail. The author completes his work in three chapters, beginning with the Warning (5.-9. p.) and Introduction (11.-15. p.). Alphabet, nouns, numbers and pronouns in chapter first of the work (17. p.); verbs, prepositions, adverbs, conjunctions and interjection in chapter second (87. p.); syntax, the order of names and signs to match the relations of word and general examples on verbs in chapter third (211. p.) has been received. In addition to these chapters, The Additions (223. p.), The Dialogues (229. p.), The Words (269. p.) and The Proverbs (335. p.) were written in the work. This study was prepared 17th century of Turkey Turkish with phonetics, morphology, syntax and personality of the author have been tried to evaluate.

Key Words: Jaubert, Elements de la Grammaire Turke, Transcription Monument.

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
ÖZ	iiiv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1
Transkripsiyon Metinleri	1
Jaubert'in Hayatı	1
Jaubert'in Eserleri.....	4
Çeviri	4
Seyahatname	4
Dil	4
Makale	4
Eleştiri.....	5
Konuşma	5
Hatıra	5
Elements de la Grammaire Turke.....	5
1. Baskı	5
2. Baskı	7
İncelemede İzlenen Yol.....	9

Éléments De La Grammaire Turke’ün Yazarından.....	10
Uyarı	10
Giriş	13

BİRİNCİ BÖLÜM

İSİMLER	17
1.1. ALT BÖLÜM.....	17
1.1.1. Alfabe	17
1.2. ALT BÖLÜM.....	20
1.2.1. Harflerin Karşılığı.....	20
1.3. ALT BÖLÜM.....	27
1.3.1. Sesli ve Sessiz Harflerin Telaffuzu ile Gösterilmesi	27
1.4. ALT BÖLÜM.....	29
1.4.1. Belirlilik ve İsimler	29
1.5. ALT BÖLÜM.....	38
1.5.1. Karşılaştırma Dereceleri	38
1.6. ALT BÖLÜM.....	40
1.6.1. Farklı İsim Çeşitleri	40
1.7. ALT BÖLÜM.....	47
1.7.1. Sayılar	47
1.8. ALT BÖLÜM.....	51
1.8.1. Zamirler	51

İKİNCİ BÖLÜM

FİİLLER	71
2.1. ALT BÖLÜM.....	71
2.1.1. Fiiller (Genel Olarak Fiiller).....	71
2.2. ALT BÖLÜM.....	72
2.2.1. Fiillerin Çeşitleri.....	72
2.2.2. Fiillerin Türetilmesinde Özet Niteliğinde Tablo	74
2.3. ALT BÖLÜM.....	79
2.3.1. Olmak Fiili.....	79
2.4. ALT BÖLÜM.....	85
2.4.1. Zaman ve Kiplerin Biçimi	85
2.5. ALT BÖLÜM.....	86
2.5.1. Olmamak Fiiline Örnekler.....	86
2.6. ALT BÖLÜM.....	88
2.6.1. Vardır ve Yoktur Üçüncü Şahsın Fiillerine Örnekler.....	88
2.7. ALT BÖLÜM.....	89
2.7.1. Düzenli Fiillerin Çekimi	89
2.7.2. Kipler ve Zamanlar Üzerine Gözlemler	109
2.7.3. Düzensiz Fiiller.....	116
2.7.4. Genel Örnekler.....	129
2.8. ALT BÖLÜM.....	132

2.8.1. Edatlar.....	132
2.9. ALT BÖLÜM.....	136
2.9.1. Zarflar	136
2.9.2. Zarf Niteliğinde Sıfatlar.....	137
2.9.3. Zarfların Çeşitli Edatlarla Kök veya Eklerle İsim veya Bağlaçlarla Oluşumu	138
2.9.4. Zarf İfadeleri.....	140
2.10. ALT BÖLÜM.....	142
2.10.1. Bağlaçlar	142
2.10.2. Ünlemler	149

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ DİZİMİ.....	151
3.1. ALT BÖLÜM.....	151
3.1.1. Cümlenin Yapısı	151
3.2. ALT BÖLÜM.....	155
3.2.1. Kelimelerin İlişkilerine Uyacak Şekilde Seçilen İsimlerin ve İşaretlerin Düzeni.....	155
3.2.2. Fiiller Üzerine Genel Örnekler	159

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKLER.....	161
4.1. DİYALOGLAR.....	163
4.2. KELİMELER	181

4.3. ATASÖZLERİ	233
SONUÇ	257
KAYNAKÇA	259

ÖNSÖZ

Transkripsiyon anıtları, Arap harfleri dışındaki alfabe ile yazılan Türkçe malzemelerdir. Türk dilinin yapısı, söz varlığı, ses ve biçim bilgisini ortaya koymanın yanısıra pek çok kişiye de Türkçe öğretmek amaçlanmıştır.

Jaubert'in bu eseri döneminin uluslararası geçerlilik dili olması sebebiyle Fransızca kaleme alınmış olup 1823'te birinci baskı, 1833'te ikinci baskı okuyucuya sunulmuştur. Çalışmada ikinci baskı incelenmiştir.

Bu çalışma, Giriş bölümünde transkripsiyon anıtları, müellifin hayatı, eserleri hakkında bilgi ve iki baskının karşılaştırılması yapılarak başlar. Bunu ise müellifin kaleminden çıkmış olan Uyarı ve Giriş bölümü takip eder.

Uyarı ve Giriş bölümlerinde Türkler, Türk dili, Türk dili hakkında yayınlanmış eserler ve bunların yazarları hakkında kısa bilgi verilmiştir. Bu başlıkların nihayetinde eser üç bölümde icra edilmiştir.

Birinci bölümde alfabe ve isim türleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde fiiller, zarflar, edatlar, bağlaçlar ve ünlemler hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Türk dilinin cümle yapısı incelenmiştir. Bu bölümler haricinde eserde Ek başlığıyla Türk dili ve eser hakkında kısa bilgi, Diyaloglar, Kelimeler, Atasözleri başlıkları altında Türk dilinden örnekler verilmiştir.

Çalışmanın Sonuç bölümünde ise Türk dilinin söz varlığı, yapısı ve biçimi hakkındaki bulgulara yer verilmiştir.

Bu çalışmada başta her zaman arkamda duran anneme ve babama daha sonra ise üzerimdeki emeği çok büyük olan, her daim beni destekleyen ve emeğini benden esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr. Yakup YILMAZ hocama teşekkürlerimi arz ederim.

Melike S. Özevren

Haziran, 2018

Kırklareli

GİRİŞ

Transkripsiyon Metinleri

Türk dili zengin tarihî kaynaklara sahip dillerden biridir. Bu yönüyle her zaman ve mekânda incelenme imkânı vardır. Transkripsiyon metinleri ya da anıtları özellikle Avrupa’da yaygındır. Türkçenin fonetiği, diyalektolojisi ve söz varlığı üzerine araştırma yapmak isteyen araştırmacıların başvuru kaynaklarından biri de transkripsiyon metinleridir.

Codex Cumanicus’tan 1928’e dek ortaya konan transkripsiyon metinlerinin sayısı henüz tespit edilebilmiş değildir. Yüzlerce olduğu düşünülen bu eserlerin tam tespiti zaman alacaktır. Bu yönde ciddi çalışmaların da yapıldığını bildirmekte fayda vardır.

Yabancıların Türkçe öğrenme ve öğretme gayretleri sonucu ortaya konan bu metinlere başka dillerde de olmakla beraber özellikle Fransızcada rastlanmaktadır. Bunun birçok sebebi vardır; ancak başta geleni, bir zamanlar Fransızcanın Avrupa’da ortak kültür ve iletişim dili olması, hemen her ülkede Fransızcaya ihtimam gösterilmesi, Fransa’nın Türk yurtlarında emperyal ve dinî niyetlerinin bulunmasıdır. Hatta bu amaçla Diloğlanları Mektebi de (Enfants des Langues) kurulmuş, buradan tercümanlar yetiştirmek hedeflenmiştir.

Jaubert’in Hayatı

Kaynakların verdiği bilgilere göre, 3 Haziran 1779’da Fransa’nın Aix en Provence’te doğan Jaubert, Napolyon Bonapart’ın sarayında diplomat ve tercüman olarak çalışan bir Fransız şarkiyatçıdır. Babası Aix en Provence’te bir avukattır (Brower, 2008, s. 514). 1796-1798 yılları arasında Paris’te Doğu Dilleri Okulunda Sylvestre de Sacy ile Arapça, Farsça ve Türkçe çalışmış, hatta bu okulun ilk öğrencilerinden biri olmuş (Vethake, 1846, s. 370), ardından da İstanbul’da Fransız elçiliğine dil oğlanı unvanı ile atanmıştır (Moghaddam, 2008, s. 593).

Napolyon'un güvenini kazandığından Mısır seferi sırasında onun emriyle Akka'da Cezzar Ahmed Paşa ile görüşmek gibi önemli bir görevi yerine getirmiştir (Eyice, 2001, s. 577).

1803'te Fransa'ya dönüşünde Dışişleri Bakanlığına tercüman olarak atanmıştır. Mezun olduğu okul olan Doğu Dilleri Okulunda da Türkçe profesörü olmuştur. 1804'te Osmanlı Sultanı 3. Selim'in saltanatını kutlamakla görevlendirilmiştir (Moghaddam, 2008, s. 593). Daha sonraki hayatı İran, Osmanlı Devleti ve Fransa arasında çeşitli ilişkileri tesis etmekle, bu arada bu üç ülke içinde seyahat etmekle, arada tutuklanıp çeşitli şekillerde suçlanmakla geçmiş (Eyice, Jaubert, Pierre-Amédée, 2001, s. 577), Ruslarla imzalanan ve Yunanistan'ın bağımsızlığının kabul edildiği Edirne Anlaşmasına Fransa'yı temsilen katılmıştır (The American Annual Register for the years 1827-8-9, 1830, s. 419). Bazıları onun kuvvetli ve ciddî bir oryantalist olarak görmez, bu kadar sivrilmesinin sebebini Napolyon'un güvendiği adamlardan olmasına bağlarlar (Eyice, 1973-1974, s. 295).

Siyasi ve diplomatik görevlerini tamamladıktan sonra Fransa'ya dönen Jaubert kahraman gibi karşılanıp çeşitli ödüllerle ödüllendirilmiştir. 1830'dan itibaren de College de France'ta Farsça öğretmiş, 1834'te kurucularından olduğu Société Asiatique başkanı olmuş ve başkanlığını ölene kadar sürdürmüş, Légion d'honneur şövalyeliği ile ödüllendirilmiştir (Moghaddam, 2008, s. 593). 18 Ocak 1847'de Jaubert, 67 yaşındayken, Etampes yakınlarındaki Jacques Amyot'un eski ikametgâhı olan Gillevoisin kalesinde ölmüştür (Féraud-Giraud, 1864, s. 18).

SOCIÉTÉ DE GÉOGRAPHIE
PARIS

Imp. Lemercier, Paris.

P. AM. JAUBERT .

P. n°225

Paris, E. DUGROcq, Édité. 55 rue de Seine .

Jaubert'in Eserleri

Jaubert çeşitli sahalarda velûd bir araştırmacı, diplomat, seyyah olmuştur. Eserleri şunlardır:

Çeviri

el-İdrisî, Ş. (1836). *Geographie d'Edrisi (Nüzhetü'l-Müştâk fi'htirâki'l-âfâk)* (Cilt 1). (P. A. Jaubert, Çev.) Paris: Dondey-Dupré Péere et Fils.

el-İdrisî, Ş. (1840). *Geographie d'Edrisi (Nüzhetü'l-Müştâk fi'htirâki'l-âfâk)* (Cilt 2). (P. A. Jaubert, Çev.) Paris: Dondey-Dupré Péere et Fils.

Seyahatname

Jaubert, P. A. (1821). *Voyage en Armenie et en Perse fait dans les années 1805 et 1806*. Paris.

Dil

Jaubert, P. A. (1823). *Elements de la grammaire turke*. Paris: Dundey-Dupré Péere et Fils.

Jaubert, P. A. (1833). *Elements de la grammaire turke*. Paris: Dundey-Dupré Péere et Fils.

Jaubert, P. A. (1825). *Manuscrit turc en caractere ouigours*. Paris: Dondey-Dupré Péere et Fils.

Jaubert, P. A., Delaporte, Nully, Brasselard, & Ahmed, S. (1844). *Dictionnaire Français-Berbere*. Paris: Imprimerie Royale.

Makale

Jaubert, P. A. (1833). Extrait de la Gazette turque de Constantinople. *Nouveau Journal Asiatique*, 11, 473-491.

Jaubert, P. A., & Brosset. (1833). Description des principaux fleuves de la Grand Arménie. *Nouveau Journal Asiatique*, 12, 458-469.

Jaubert, P. A., & Kazimirski. (1833). Précis de l'histoire des khans de Crimée. *Nouveau Journal Asiatique*, 12, 349-427.

Eleştiri

Jaubert, P. A. (1838). Collection orientale: Histoire des Mongols, etc. traduite par M. Quatremère. *Nouveau Journal Asiatique*, 571-589.

Konuşma

Bu konuşmalar Société Asiatique üyelerine hitaben bazen akademik bazen de idari mevzuları içeren konuşmalardır:

Jaubert, P. A. (1838). Discours prononcé par M. Jaubert, a l'ouverture du cours de Langue Persane au Collège de France. *Nouveau Journal Asiatique*, 6, 349-351.

Jaubert, P. A. (1835). Discourse de M. A. Jaubert. *Nouveau Journal Asiatique*, 15, 501-507.

Hatra

Jaubert, P. A. (1835). Constantinople en 1830. *Nouveau Journal Asiatique*, 15, 55-69.

Jaubert, P. A. (1833). Sur l'ancien cours de l'Oxus. *Nouveau Journal Asiatique*, 12, 481-500.

Elements de la Grammaire Turke

Jaubert'in Türkoloji için en önemli eseri *Elements de la Grammaire Turke* kabul edilebilir. Türkçe gramer ve sözlüklerin yazımının arttığı bir çağda Jaubert de bir gramer yazmıştır. İlk baskısı 1823, ikinci baskısı 1833 olan eserin planı şöyledir:

I. Baskı

I. sayfada eserin tam adı *Éléments de la Grammaire Turke a L'usage des Élèves de L'ecole Royale et Spéciale des Langues Orientales Vivantes*, müellifin adı P. Amédée Jaubert olarak geçer. Paris'te Imprimerie Royal'de 1823'te basıldığı kayıtlıdır.

II. sayfa boştur.

III-VII. sayfalarda *Avertissement* adıyla bir uyarı vardır.

VIII. sayfa boştur.

1-4. sayfalarda *Introduction* adıyla *giriş* yazılmıştır.

5-60. sayfalarda *Birinci bölüm* vardır. Bu bölümde (5-10. s.) Alfabe, (10-17. s.) Harflerin değeri, (17-18. s.) Ünlüler ve telaffuzda yer alan diğer işaretler, (19-22. s.) Adın durumları, (22-24. s.) Karşılaştırma dereceleri, (24-31. s.) Adların çeşitleri, (32-38. s.) Sayı adları, (38-60. s.) Zamirler adında alt bölümler yer alır.

61-118. sayfalarda *İkinci bölüm* vardır. Bu bölümde (61-63. s.) Genel olarak fiiller, (64-69. s.) Fillerin çeşitleri, (69-77. s.) *Olmak-İmek* fiili, (78-80. s.) Zaman ve kiplerin biçimi, (80-83. s.) *Olmamak* fiili, (83-84. s.) *Vardur-Yokdur* kelimeleri, (85-100. s.) Fiillerin çekimi, (100-104. s.) Edatlar, (104-108. s.) Zarflar, (109-117. s.) Bağlaçlar, (117-118. s.) Ünlemler adında alt bölümler vardır.

119-120. sayfalarda *Appendice* adında *ek* yer alır.

121-137. sayfalarda *Proverbs Turks* adında *Türk Atasözleri* yer alır. Bu bölümde 357 atasözünün sadece Fransızcası verilmiştir.

138-144. sayfalarda *Çeşme'de Osmanlı Filosunun Yanması ve Kaptan Paşa'nın Azli* adı altında Fransızca olarak Osmanlı filusunun Çeşme'de yaşadığı facianın raporu yer alır.

145. sayfada *Mi'râc*'ın bir kısmı, 146. sayfada *Tezkire-i Evliyâ*'nın bir kısmı, 147. sayfada *Tezkire-i Evliyâ*'nın başka bir kısmı vardır.

148-150. sayfalarda eserin *İçindekiler* kısmı vardır.

151-174. sayfalarda atasözlerinin harekeli olarak *Mecmû'a-i Envâ'-ı Durûb-ı Emsâl* başlığı altında Osmanlı Türkçesiyle yazılmış metinleri vardır.

175-180. sayfalarda “*Tevârih-i Âl-i Osmân*'dan mülahhas olunan kıssasıdır.” başlığıyla *İhtirâk-ı Donanma ve Azl-i Kapudan Paşa* adı altında Osmanlı filusunun Çeşme'de yaşadığı facianın raporu Osmanlı Türkçesiyle yer alır.

181. sayfada hata-cevap listesi vardır.

182-183. sayfalar boştur.

184. sayfadan itibaren fiil çekim tablosu eklenmiştir. Devamında Türk alfabesinin hattı üzerine ekler; Uygur ve Türk alfabesi; *Mi'râc*'ın Uygur harfli örneği; *Tezkire-i Evliyâ*'nın Uygur harfli örneği konmuştur. Sonrasında da boş sayfalar vardır.

2. Baskı

I. sayfada eserin adı geçer: *Elements de la Grammaire Turke*

II. sayfada Kitabın Paris'te bulunabileceği kitapçılar ve yayıncılar listelenmiştir.

III. sayfada eserin tam adı *Éléments de la Grammaire Turke a L'usage des Élèves de L'ecole Royale et Spéciale des Langues Orientales Vivantes*, müellifin adı P. Amédée Jaubert olarak geçer. Paris'te Imprimerie Royal'de 1833'te basıldığı ve 2. baskı olduğu kayıtlıdır. İkinci baskının yayıncısı Firmin Didot Frères ve tarihi de 1833 olmuştur.

IV. sayfa boştur.

V-IX. sayfalarda *Avertissement* adıyla bir uyarı vardır.

X. sayfa boştur.

XI-XV. sayfalarda *Introduction* adıyla giriş yazılmıştır.

XVI. sayfa boştur.

17-85. sayfalarda *Birinci bölüm* vardır. Bu bölümde (17-22. s.) Alfabe, (22-28. s.) Harflerin değeri, (28-29. s.) Ünlüler ve telaffuzda yer alan diğer işaretler, (29-45. s.) Nesnelere ve ad, adın durumu, (46-47. s.) Karşılaştırma dereceleri, (47-54. s.) Adların çeşitleri, (55-60. s.) Sayı adları, (60-85. s.) Zamirler adında alt bölümler yer alır.

86. sayfa boştur.

87-209. sayfalarda *İkinci bölüm* vardır. Bu bölümde (87-89. s.) Genel olarak fiiller, (90-96. s.) Fillerin çeşitleri, (96-107. s.) *Olmak-İmek* fiili, (108-109. s.) Zaman ve kiplerin biçimi, (110-114. s.) *Olmamak* fiili, (115-118. s.) *Vardur-Yokdur* kelimeleri, (118-187. s.) Fiillerin çekimi, (187-192. s.) Edatlar, (192-200. s.) Zarflar, (200-208. s.) Bağlaçlar, (209. s.) Ünlemler adında alt bölümler vardır.

210. sayfa boştur.

211-221. sayfalarda cümlenin ele alındığı *Üçüncü bölüm* vardır. Bu bölümde (211-216. s.) Cümlenin yapısı, (216-221. s.) Kelimelerin arasındaki ilişkiyi işaretlemek için seçilen isimler ve işaretlerin uyuşması alt başlıkları vardır.

222. sayfa boştur.

223-227. sayfalarda *Appendice* adında *ek* yer alır.

228. sayfa boştur.

229-265. sayfalarda *Diyaloglar* vardır. Çift sayfalarda Fransızcası, tek sayfalarda Türkçesi bulunur. (230-240. s.) Selamlama, (240-242. s.) Türkçe konuşmak için, (242-244. s.) Yazmak için, (244-249. s.) Alışveriş için, (250-254. s.) Giyinmek için, (254-256. s.) Seyahat için, (256-260. s.) Yeni haberler üzerine, (260-262. s.) Seyir üzerine, (262-265. s.) Hava üzerine diyaloglar vardır.

266. sayfa boştur.

267-334. sayfalarda tematik haliyle söz varlığı yer alır.

335-377. sayfalarda *Proverbs Turks* adında *Türk Atasözleri* yer alır. Bu bölümde 358 atasözünün sadece Fransızcası verilmiştir.

378-382. sayfalarda *İhtirâk-ı Donanma ve Azl-i Kapudan-ı Derya* adı altında Osmanlı Türkçesi olarak Osmanlı filusunun Çeşme'de yaşadığı facianın raporu yer alır.

383-390. sayfalarda önceki metnin Fransızca çevirisi vardır.

391-399. sayfalarda iki adet *Buyrultu* (Ferman) ve Fransızca çevirisi vardır.

400. sayfada *Mi'râc*'ın bir kısmı, 401. sayfada *Tezkire-i Evliyâ*'nın bir kısmı, 402. sayfada *Tezkire-i Evliyâ*'nın başka bir kısmı vardır.

403-407. sayfalarda eserin içindekiler kısmı vardır.

408. sayfa boştur.

409-416. sayfalarda Osmanlı hattına dair basit çalışmalar; 417-420. sayfalarda Buyrultu örneği; 421-426. sayfalarda *Tezkire-i Evliyâ*'nın Uygur harfli örneği; 427-428. sayfalarda *Mi'râc*'ın Uygur harfli örneği; 429-Türkçe transkripsiyon örneği ile metin tamamlanır.

İncelemede İzlenen Yol

Uyarı ve *Giriş* bölümünde verilen bilgiler Türkçeye çevrilerek çalışmada kaleme alınanlar sunulmuştur. Eserin içeriğinde verilen sıraya riayet edilerek önce *Uyarı* ve *Giriş*, ardından *Alfabe*, *Dilbilgisi*, *Ek*, *Diyaloglar*, *Kelimeler* ve *Atasözleri* yer almıştır.

Uyarı ve *Giriş* bölümünde verilen bilgiler Türkçeye aktarılmış ve alfabe eserdeki görsel ile desteklenmiştir.

Dilbilgisi bölümünde kelimelerin telaffuzunu, günümüz Türkçesini, yazarın okuduğu şekli ve kelimelerin Fransızcasını **olmak** olmak [< *olmaq* être] şeklinde belirttik. Bu şekilde kelimenin telaffuzu koyu olmak kaydıyla bunu takiben günümüz Türkçesi, köşeli parantezde kelimenin yazar tarafından okunuşu ve Fransızcası verildi.

Ek bölümünde verilen metnin çevirisi, *Diyalog* başlığında konu başlıkları altında diyaloglar verilmiştir. Eserde bir sayfa Fransızca diğer sayfa Osmanlı Türkçesiyle verildiği için çalışmada iki sayfa birlikte belirtilmiş olup telaffuzu, günümüz Türkçesi ve Fransızcası ile yukarıda belirtilen yöntem ile verilmiştir.

Eserde *Kelimeler* başlığında konu başlıkları altında kelimenin Osmanlı Türkçesi ile okunuşu, günümüz Türkçesi ve köşeli ayraç içinde Fransızcası verilmiştir.

Atasözleri eserde bir sayfa Fransızca diğer sayfa Osmanlı Türkçesiyle verildiği için çalışmada iki sayfa birlikte belirtilmiştir. Atasözünün telaffuzu ve köşeli ayraç içinde Fransızcası verilmiştir.

Éléments De La Grammaire Turke'ün Yazarından

Uyarı

[5] Buzul Denizi kıyılarından Adriyatik Kıyılarına dek konuşulan bir dil üzerinde çalışmayı kolaylaştırmak, bu dilin ana kurallarını net bir şekilde ortaya koyarken, bu kuralların muhtemel gerekçelerini belirtmek ve kuralları örneklerle aydınlatmak neredeyse otuz üç yıldır verdiğimiz halka açık derslerde çabalarımızın değişmez amacını oluşturan, aynı zamanda bilginler açısından şüphesiz temel nitelikte olan ve eğitim gören gençlikle, Doğu edebiyatıyla ve tümüyle filolojik yönden ilgilenenlerin ise uzun zamandan beri ihtiyacını hissettikleri bu kitabı böylece gün ışığına çıkarırken belirlediğimiz amaç budur.

Türk dil bilgisi konusunda en kabul gören çalışmalar Meninski, Holderman, Comidas, Viguier ve Berlin'e ait olanlardır. İlki, çoğunlukla *Thesaurus linguarum orientalium* adıyla bilinen ve sözlüğe giriş amacı taşımakta olan, [6] Konstantinopolis'in yazım ve konuşma dilinin genel ilkelerini içermektedir. Esasen kökeni, cümleleri ve dahi yapıları bakımından birbirinden farklı üç dilin temellerini tek ve aynı dil bilgisinde birleştirmek isteyen bu kitabın yazarı - bilgin kişiye - sağduyulu/mesafeli yaklaşmaktayız.

Genel olarak hissedilen bu rahatsızlık, Holderman'a atfedilen ve yazarın ismi belirtilmeden 1730'da Konstantinopolis'te basılan gramer kitabının yayınlanmasında etkin olmuştur. Bu, Meninski basımının sadece bir özeti olmasına rağmen bazı şaşırtıcı biçimsel yanlışlar içermesi ile tipografik yöntemin artık önerilmeyişi sonucunda, Holderman yönteminin sadeliği burada başarıyı garantilemiştir, kitabın neredeyse tüm nüshaları Akdeniz'in Doğu Limanlarında yayılmış olup, genellikle bunun yeniden basımı nadiren talep edilir olmuştur.

Comidas ile Viguier'in gramerleri ile aynı değildir; dahası dışarıdan tahmin edilebilen bu tezlerde, temel ilkeler, çok geniş kapsamlı ve kararlı bir biçimde geliştirilerek [7] Comidas ve özellikle Viguier, Türk dilinin bünyesindeki zorlukların mevcut olmadığını düşünmüş veya normalin dışındaki durumlarda bu mevcut önemin abartıldığı görüldüğü için dil

bilgisinin çok daha az okunduğu kesindir; birinde (Viguiet'in eseri) Doğu karakterlerin kullanımında neredeyse tamamen ihmal edilmişken, diğesinde (Comidas'ın eseri) doğru telaffuz kurallarına İspanyollar veya İtalyanlar için yer verilmiştir.

Bu Türkçeye özgü kelimelerin Avrupa dil karakterlerine transkripsiyonu için kabul edilmesi düşünölen sistemden tek bir kelime ile söz etme/tek bir söz söyleme durumudur.

İlk düşüncemiz, okuyucuya kolayca Arap karakterlerini yeniden yapılandırması amacıyla bu sözcükleri harf haline getirmektir; ancak böyle bir transkripsiyon şeklinin yol açacağı her tür sıkıntıdan bağımsız olarak özel bir nedenle bundan kaçındık; buna sebep olan Arapça veya Uygurca karakterlerle yazılmış eski Türkçe kitaplar olmuştur; çünkü bunlar tam ve kesin kurallara dayanmaktan uzak olmanın yanında Türkçe imlanın kendisi henüz yeterince yerleşmiş olmaması ve en eğitimli Osmanlılar arasında bazıları Türkçe sözcükleri oldukları gibi yazıp telaffuz etmektedir; diğelerini ise Arapça karakter veya Uygur karakteriyle [8] yazılan eski Türk eserlerine yakın bir yazımı muhafaza eder. *Türkçe sözcükler* diyoruz çünkü kökeni Arapça veya Farsça olan sözcükler üzerinde Doğulu tüm yazarlar mutabık kalmışlardır; bunların imlası birbirine benzer ve bu açıdan en azından herhangi bir belirsizlik yaşanmamıştır.

Sözcüklerin telaffuzunu ortaya koyarken karşılaşılan bu zorluk, imladaki bu değişmezlik kusurunun bizler açısından tek faydası, sıkıntıyı telafi edebilen bir çalışmanın konusu olmasıdır. İstanbul Türkçesi ile günden güne yumuşama eğilimi artan Yunanistan Türkçesinin telaffuzları arasında bir seçim yapılırken, yine gırtlak seslerinin keskin ve en eski halinden hiçbir şey kaybetmeyen Anadolu, Tatar ve İran Türkçesinin ses telaffuzları arasında seçmek zorunda kalındığında, ortalama bir süre almamız gerektiğini düşündük ve bu artikülasyonları sadece Türkiye'de değil, aynı zamanda Kuzey Asya'da ve hatta Lena kıyılarındaki konuşmalarda bile bir Fransız okuyucunun gayet anlaşılır bir şekilde telaffuz edebileceği bir biçimde ortaya koymaya çalıştık.

Eğer yazarın gururu, sanat ve bilimdeki ilerlemelere zarar veriyorsa, özellikle temel kitaplar söz konusu [9] olduğunda, daha önce bahsedilen katkı sağlamış dil bilgisi uzmanlarının kitaplarını kullanmaktan ve öncelikle borçlu olduğumuz Meninski, Viguier ve meslektaşımız Bay Bianchi gibilerini halka tanıtmaktan çekinmedik.

Ne denli eksiklik ya da kusur içerse de tükenen ilk dil bilgisi baskımız Konstantinopolis'te bile eğitilmiş Türkler arasında Fransızca öğrenmeye başlayanların kullandığı ve aranan bir baskı olmasından ötürü yakın zamanda Londra'da yayınlanan Davit'in gramerden farklı özet parçaları ile küçük sözlük ve diyaloglarının bulunduğu ikinci baskısında daha fazla değişiklik yapmanın mümkün olacağını düşünmedik. Bu eklemeler, çalışmalarımıza halkın mesai saatlerini, yolculuklarının meyvesini ve emeğinden, semeresinden fedakarlık ederek herkesin umduğu gibi çalışmalara katkı sağlayan bir hizmet olarak sunulmuştur. [10] Boş [11]

Giriş

Türk dili İstanbul'a 1453 yılında Osmanlılar tarafından getirilmiş bir Tatar lehçesidir. Bu dönemin öncesinde ve sonrasında, Arapça ve Farsçadan çok sayıda deyim almış, Müslüman dini, ticari ihtiyaçlar ve Asya'da yaşayan Türklerin yaptığı savaşlar neticesinde tanınmıştır; ancak Avrupalı bölgesel dillerimiz benzer şekilde gelişmesinden farklı olarak, aldıkları deyimlere sahip çıkarak az ya da çok değişikliklerle durmadan karşılaştıkları birçok Yunanca ve Latince deyimlerle zenginleştiler, Türk dili yeni fikirleri tanıtmak için tasarlanmış tüm yabancı sözcüklerin yapısını değiştirmeden benimsemiştir.

Kendisini meydana getiren nedenlerin doğal bir sonucu olarak, ulusal dilin bu memnuniyet verici değişimi toplumun alt tabakasını oluşturan edebiyatçılar arasında ve konuşmadan daha çok yazıda; takip edildiği yerlerde, [12] Türkçe konuşmak ve özellikle doğru şekilde yazmak için daha hassas hale gelmiştir, öncelikle biraz Farsça ve özellikle Arapça bilinmesi gerektiği neredeyse kaçınılmazdır. Aslında, Türklerin yazı karakterlerini, numaralandırma sistemlerini, somut, ahlaki ya da dini fikirleri açıklayan tüm sözcükleri ve bilimle, edebiyatla ve sanatla ilgili olan tüm sözcükleri benimseyen Araplardır; terimlendirmeler çok yaygındır.

Türkçeyi ilk konuşan kuzeyli göçebe toplumların soyu bu dili kendisinin gibi benimsemiştir, bu dilin yapısının ve sentaksının dahiyane olduğuna hiç şüphe yoktur. Örneğin Fransızca ve Almanca gibi dillerle pek alakalı değildir: yazılı Türkçe dilinin Muhammed'in dilinden aşağı kalır bir yanı yoktur, daha çok bu dili kalkandıran ve değerini artıran deyimler kattığını söylemek uygun olur, konuşulan Türk dili sayı, uyum ve zarafet bakımından belki Farsçaya eşit ve daha üstündür ve tüm Doğu dilleri arasında en güzellerinden ve hiç şüphesiz en görkemlilerinden biridir.

Bununla birlikte günümüze kadar bu dilin gelişmesinin üzerinden az bir zaman geçmiş olsa da [13] bu dil ile birlikte Türk gelenekleri ve yaşam tarzı, dinlerinin dışında diğer her çeşit araştırmayı, ordularıyla kazandıklarının dışındaki her tür zaferi hor görmeyi klasik bir karakter olarak edindiklerini kabul etmek gerekmektedir; Firdevsi, Sadi, Hafız gibi

şairleri başka şairlerle (daha az ünlü olsa da daha çok değer verilen), İbn-i Rüşd ve İbn-i Sina gibi filozofları başka hiç kimseyle karşılaştırmak mümkün değildir; ne herhangi bir keşif ne de matematik ile ilgili bilimlerde herhangi önemli bir gözlemlerle övündüler ve edebiyatları sadece tasavvufi edebiyat, Osmanlı tarihi, coğrafya ve tıp alanında olup nesir veya nazım olarak yazılmış ve büyük bir kısmı Farsçaya çevrilmiş ya da taklit edilmiş olan çok sayıda eserden oluşmaktadır.

Ancak Türk dilinin modern zaman tarihi ile ilgilenen dil bilimcilerin ve akademisyenlerin yönelmesi bakımından uygundur, bu dil Doğu'da kullanılan tek diplomatik dil olmakla birlikte diğer konularla ilgili olarak çok değerli yararlar sunmaktadır; imparatorluğun en uzak yerlerinde devlet görevlileri tarafından yazılı ve sözlü olarak kullanılan tek dildir; Ege Denizi'nde yolculuk yapanlar için çok faydalı olmuş, Akdeniz ve Karadeniz'de ister Avrupalı olsun ister Asyalı olsun tüm Türkiye'de, İran'ın batı illerinde ve Hazar Denizi kıyılarında ticarete başarılıdır [14] veya ordumuzu, sanayimizi geliştirmek isteyenler seyahat etmektedir; kralın bulunduğu Tahran Sarayı çevresinde, bakanlar ve İran hükümetinin görevlileri sadece Türkçe konuşmaktadır. Sonuç olarak bu hiçbir şekilde Doğu'nun değil bu dilin yardımıyla Cezayir'den Kandahar'a neredeyse Hindistan sınırlarına kadar konuşulanları anlamak mümkündür.

Bölge farklılığına, sayısız lehçeye göre bu kadar büyük alana yayılmış bir dilin var olduğunu düşünmek akıl almaz olurdu; ayrıca Anadolu'dan çok farklı olarak Rumeli'de konuşulan Türkçe, Aras Nehri'nin ve Kızılırmak Nehri'nin, Fırat ve Dicle Irmaklarının aktığı ülkelerin topraklarından ilham alır: bununla birlikte, kendi özel tecrübemize göre, bu farklılığın taşralarımızda konuşulan birkaç Fransızca diyalekt ile karşılaştırılması mümkün değildir. Dahası Türkiye'de aydın olmayan halkın geleneklerini ve kanunlarını her yere getirdikleri gibi halkın konuştuğu ilkel dili de getirmişlerdir.

[15] Böylece halk Cezayir'de, Tunus'ta ve Suriye'de Arapça; Bosna'da, Makedonya'da, Sırbistan'da, Bulgaristan'da Slav dillerinin çeşitli lehçeleri; Tuna'nın öbür yakasında Eflak, Mora Yarımadası'nda, Adalar'da,

İstanbul'da ve İzmir'de Yunanca; son olarak Asya'da Ermenice ve Kürtçe konuşmaktadır. Yine de, Türkçe bilmeyen, duymayan ve konuşmayan birine rastlamak mümkün değildir. Ancak, bu büyük imparatorluğun ticaret merkezi olan İstanbul'da, özellikle sarayda yaşayan insanlarda ve buradaki Türk kadınlarında bu dilin saflığını, yumuşaklığını ve zarafetini bulmak mümkündür. [16] Boş [17]

1. BÖLÜM

İSİMLER

1.1. ALT BÖLÜM

1.1.1. Alfabe

1. Türkler Arap harflerini kullanır; bu yüzden sağdan sola doğru yazar ve yazılarını bizim başladığımız yerde bitirirler.

2. Bu karakterlerden, on yedi tanesi ilk kullanıldıkları halde bulunmakta olup, üzerine ya da altına eklenen bir, iki veya üç nokta yardımıyla yazılarak, Türk alfabesini meydana getiren otuz üç harfi oluşturur.

3. Bu otuz üç harf içinden Arapça, Türkçe ve Farsça dillerinde ortak olan yirmi bir harf bulunur; sadece altı harf tamamen Arap kökenli ve yalnızca Arapçadan alınan sözcüklerde rastlanan harflerdendir; biri tümüyle Farsça; biri Türkçe ya da Farsça kökenli bir harftir; bir diğeri Arapça ve Farsçadır [18] ve nihayetinde biri kesinlikle Türkçe kökenlidir ve bu dile özgü bir sesi ifade etmeyi amaçlamaktadır.

4. İşte on yedi harfin ilk halleri:

ا ب ح د ر س ص ط ع و ك ل م ن و ه ي

ORDRE DES LETTRES.	LETTRES arméniennes correspon- dantes.	NOMS des LETTRES.	ORIGINE des LETTRES.	FIGURES DES LETTRES.			VALEUR des LETTRES.	VALEUR numérique.
				isolées.	liées à la lettre précéd. seule- ment.	liées à la lettre précéd. et à la suiv.		
1	ա	Ալֆ Élif.	Commune aux trois langues.	Ա	Լ	1
2	բ	Բա Ba.	Idem.	Բ	Բ	Բ	Բ	2
3	բ	Պա Pa.	Persane et turke.	Պ	Պ	Պ	Պ
4	Թ	Թա Ta.	Commune aux trois langues.	Թ	Թ	Թ	Թ	T doux. 400
5	ս	Տա Sa.	Arabe.	Տ	Տ	Տ	Տ	500
6	ճ	Ճիմ Djim.	Commune aux trois langues.	Ճ	Ճ	Ճ	Ճ	Dj 3
7	Շ	Շին Tchin.	Persane et turke.	Շ	Շ	Շ	Շ	Tch 8
8	հ	Հա Ha.	Arabe.	Հ	Հ	Հ	Հ	H dur. 8
9	խ	Կա Kha.	Arabe et persane.	Կ	Կ	Կ	Կ	Kh 600
10	դ et ը	Ըալ Dal.	Commune aux trois langues.	Ը	Ը	D 4
11	զ	Զալ Zal.	Arabe.	Զ	Զ	Z 700
12	ր et ռ	Րա Ra.	Commune aux trois langues.	Ր	Ր	R 200
13	շ	Ձա Za.	Idem.	Ձ	Ձ	Z 7
14	յ	Յա Ja.	Persane.	Յ	Յ	J 60
15	ս	Տին Sin.	Commune aux trois langues.	Տ	Տ	Տ	Տ	S, Ç 60
16	շ	Շին Chin.	Idem.	Շ	Շ	Շ	Շ	Ch 30

ORDRE DES LETTRES.	LETTRES arméniennes correspon- dantes.	NOMS des LETTRES.	ORIGINE des LETTRES.	FIGURES DES LETTRES.				VALEUR des LETTRES.	VALEUR NUMÉRIQUE.
				isolées.	liées à la lettre précéd. seule- ment.	liées à la lettre précéd. et à la suiv.	liées à la suiv. seule- ment.		
17	Վ	Վադ Sad.	Commune aux trois langues.	Վ	Վ	Վ	Վ	SS, Ç	90
18	Զ	Զադ Zad.	Arabe.	ض	ض	ض	ض	Z	800
19	Թ	Թա՛ Ta.	Commune aux trois langues.	ط	ط	ط	ط	T dur.	9
20	Զ	Զա՛ Za.	Arabe.	ظ	ظ	ظ	ظ	Z	900
21	Եյն Ain.	Idem.	ع	ع	ع	ع	70
22	Չ	Չայն Ghain.	Commune aux trois langues.	غ	غ	غ	غ	Gh dur.	1000
23	Ֆ	Ֆա՛ Fa.	Idem.	ف	ف	ف	ف	F	80
24	Գ և et Գ	Գափ Qaf.	Idem.	ق	ق	ق	ق	Q	100
25	Կ	Կափ Kief.	Idem.	ك	ك	ك	ك	Ki	20
26	Կ	Կափ Ghief.	Persane et turke.	ك	ك	ك	ك	Ghi doux.
27	Ն	Նափր Նոն Sâghir-noun.	Turke.	ك	ك	ك	ك	Ñ
28	Լ	Լամ Lam.	Commune aux trois langues.	ل	ل	ل	ل	L	30
29	Մ	Միմ Mim.	Idem.	م	م	م	م	M	40
30	Ն	Նոն Noun.	Idem.	ن	ن	ن	ن	N	50
31	Վ	Վաւ Waw.	Idem.	و	و	W, V	6
32	Է	Էա՛ Hé.	Idem.	ه	ه	ه	ه	H doux.	5
33	Ի	Իա՛ Ya.	Idem.	ی	ی	ی	ی	I, Ī, Y	10

5. Bu alfabe, görüldüğü gibi on sütuna ayrılmıştır: birincisi harflerin sırasını belirtir; ikincisi, özellikle ticari ilişkileri tüm Asya sathına yayılmış bir millet olan Ermenilerle yazışmak isteyen kişilere faydası dokunacak bir Ermeni alfabesini; üçüncü sütun harfin ismini içerir; dördüncü sütun bunların kökenlerini, az önce yukarıda bahsedildiği gibi (3. madde); beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sütun ise aynı harfin okuyucuya sunulabileceği farklı biçimleri sunar; bu biçimler harfin aslını tanınmayacak şekilde

değiştirmez. Okuyucu, tüm dikkatini önce ayrılan harfleri gösteren beşinci sütunda toplar, sonra diğer üç harfe aşına olur ki, bunlardan 1° öncekiyle birleşir, 2° kendisinden önce ve sonra gelen harfle birleşir; ve son olarak 3° yalnızca onu takip eden harfle birleşir. Elif, dal, ra, bu son ikisinden ve vav harfi ile türetilen kelimelerin bunları takip eden harflerle birleşme ihtimali yoktur; dokuzuncu sütun her harfin değerini sunar; onuncu sütun ise nadiren sayı olarak kullanıldığında temsil ettiği sayıyı sunar.

6. Türkler, Arapça karakterleri kabul edip, bu karakterlerden bazılarını kendilerine özgü bir şekilde kullanarak, kimi sesleri kullandıkları dile uygun hale getirmek için; ne Arapların telaffuza fazla sertlik ve kabalık veren tekli eklemeleri (ayn ve ha gibi) ne de nefesi kuvvetli tutarak yapılan telaffuzları muhafaza ettiler. [22]

Genelde Türk telaffuzu Yunanistan'a komşu olan çevre ve şehirlerde kullanılan yumuşak, derin ve ahenkli bir telaffuzdur. Ünlü boşluğu ve her türlü uyumsuzluktan özenle kaçınırlar; böylece dillerini konuşmayı öğrenmek isteyen yabancı, bir harfin telaffuzu hakkında şüpheyeye düştüğünde kulağa en az sertlikte ve hoş bir ahenkle gelen sesi tercih etmelidir.

1.2. ALT BÖLÜM

1.2.1. Harflerin Değeri

7. Elif harfinin kendine ait Türkçe bir karşılığı vardır: kelimedeki sesli harfi göstermek için kullanılır: bizim dildeki *homme* (*adam*), *heureux* (*mutlu*) kelimelerindeki *h* ya da sonu vav ve ye ile biten kelimelerde çeşitli diftong oluşturmak için kullanılır. Bu diftonglar şunlardır:

I. yanyana elif ve vav telaffuzu O sesiyle,

olmak olmak [< *olmaq* être]

yanyana elif ve vav telaffuzu U sesiyle,

üzüm üzüm [< *uzum* raisin]

yanyana elif ve vav telaffuzu EV ile,

ev ev [< *ev* maison] gibi;

II. yanyana elif ve ye telaffuzu I sesiyle,

İran İran [< *Irân* la Perse]

yanyana elif ve ye telaffuzu Aİ sesiyle,

ay ay [< *aï* lune, mois]

yanyana elif ve ye telaffuzu Eİ sesiyle,

eyi iyi [< *eïu* bon]

Bir dili öğrenirken ve çalışırken diftongun çeşitli telaffuzlarını kullanabilirsiniz.

8. Be, tek başına iken B telaffuzuyla; ancak kelimenin sonunda ve bazen de aşağıdaki harflerden önce veya sonra geldiğinde P telaffuzuyla kullanılır.

Bu harfler: ت ث ج خ س ش ص ط ف ق ك. Örnek:

ibtida yerine **iptida** ibtida, başlangıç [< *ibtidâ* commencement]

şebpere yerine **şeppere** yarasa [< *chepperèh* chauve-souris] vb.

Bu durum konuşma dilinde olduğu gibi yazı dilinde de sürekli değişir. Örnek:

olub yerine **olup** olup [< *oloup* ayant été]

9. Pe, telaffuzu P'dir. Örnek:

paşa paşa [< *pâcha* pacha] [23]

10. Te, telaffuzu T'dir. Örnek:

tamam tamam [< *temam* entièrement]

Onun telaffuzu bazen isim çekimlerinde (çekimlere bkz.) ve fiil çekimlerinde ð ile de değişebilir. Örnek:

gitmek gitmek [< *ghitmek* aller] kelimesi

gitilmek değil **gidilmek** gidilmek [< *ghidilmek* s'en aller];

itmek itmek [< *itmek* faire] kelimesi

etelüm yerine **edelüm** edelim [< *edelum* faisons] vb.

11. Şe, telaffuzu Ş'dir. Örnek:

esvab elbise [< *asvâb* habillements]

12. Cim, *giardino*, *gioja* kelimelerinin telaffuzundaki gibi karşılığı İtalyancadaki Gi'dir. Örnek:

ciyer ciğer [< *djeghier* foie]

8. maddede zikredilen harfler kelimedede var ise çim harfine dönüşür. Örnek:

tüfengci tüfekçi [< *tufenkdji*]

13. Çim, eşdeğeri *ciarlare*, *cecita* kelimelerinde olduğu gibi İtalyancada da Ci'dir. Örnek:

çelebi asker [< *tchelebi* petit maître]

14. Ha, *hardi* kelimesindeki h ile eşit kalınlığa sahiptir. Örnek:

Hâfız Hafız [< *Hâfız* nom d'un poète célèbre]

15. Hı, ha harfinden biraz daha kuvvetlidir. Avrupa dillerinde bu sese karşılık sesler olabilir; İspanyolcada *xota*, Almanca'da *ch* ile kıyaslanabilir; ancak nefesi yumuşatılarak okunur. Örnek:

hoş iyi, güzel [< *khich* bon beau] Sık sık *hich* şekliyle telaffuz edilir.

16. Dal harfinin telaffuzu D'dir. Örnek:

deve deve [< *devèh* chameau]

Ancak 8. maddede zikredilen harflerden sonra geldiğinde telaffuzda biraz daha baskı uygulanmasıyla T sesi ile karşılanır. Örnek:

kagıt kağıt [< *kiâghit* papier]

gitti gitti [< *ghitti* il alla]

17. Zel harfinin telaffuzu ze, dad, zı gibi Z'dir. Örnek

zalike o [< *zalika* cela]

ve işte tekrardan dikkat çekilmesi gereken (3. madde) ve tek bir harfi temsilen birkaç harfin birlikte kullanıldığı noktadır. [24]

Tek ve aynı şekilde oluşan boğumlanma, kökenlerin farklı oluşmasından kaynaklanır. Esasen, Arapçada bu dört harf tam olarak aynı şekilde telaffuz edilmez. Kahire'de ze harfi *dz* olarak telaffuz edilir; Suriye'de dad, zı *dh*'a karşılık gelmekte olup Fransızca *d* sesinden daha güçlü bir şekilde veya belli bir çeşit vurgu eklemesiyle telaffuz edilir. Telaffuzdaki bu farkın Konstantinopolis'te hiçbir şekilde bilinmediğini tekrar etmek isteriz.

18. Ra bizim R' ya karşılık gelir. Örnek:

vermek vermek [< *virnek* donner]

19. Ze, telaffuzu Fransızca *zèle* kelimesindeki Z'ye karşılık gelir. Örnek:

zengin zengin [< *zenghîn* riche]

zülûf zülûf [< *zulf* boucle de cheveux]

20. Je, bizdeki karşılığı J olup şekil bakımından birbirlerine benzer. Örnek:

cive cıva [< *jiveh* merkure]

21. Sin, bizdeki S'dir. Örnek:

sevmek sevmek [< *sevmek* aimer]

sus olmak susmak [< *sous olmaq* se taire]

22. Şın, Fransızca *cheval* kelimesindeki CH sesini temsil eder. Örnek:

şehr şehir [< *chehr* ville]

taş taş [< *tâch* pierre]

23. Sad, telaffuz bakımından sin'den çok az farklıdır; ancak bu harf M. de Sacy (Grammaire Arabe, s. 20)'e göre bazı vurgulu kelimelerde kullanılır. Örnek:

sormak sormak [< *sôrmaq* demander]

savab sevap [< *savâb* bonnes œuvres]

24. Dad, (17. madde) ze'ye eşittir. Örnek:

ziyafet ziyafet [< *ziâfet* hospitalité]

razı razı [< *râzi* consentant]

25. Zı, telaffuzu te harfininki gibi T'dir. Örnek:

top gülle [< *top* canon]

tutmak tutmak [< *toutmaq* tenir]

Kelimenin ilk harfinde olduğu zaman bu sık sık dal harfi olarak değişir ve bu değişiklik hem konuşmada hem yazıda görülür. Örnek:

durmak durmak [< *dourmaq* rester]

dag dağ [< *dâgh* montagne]

Bununla birlikte Arap kökenli kelimeler [25] vurgulu telaffuzda tı sesini korur. Örnek:

taraf taraf, yan [< *taraf* côté]

tul boy, uzunluk [< *toul* longueur]

26. Zı, telaffuzu (17. madde) zikredildiği gibi Türkçede ze ve dad arasında bir sestir. Örnek:

zahir açık [< *zâhir* apparent, apparemment]

27. Ayn Arapça kökenli bir harftir, Türkçede telaffuzuyla kolayca anlaşılır, eklendiği kelimedeki sesli harfin uzatılmasını sağlar. Örnek:

malum malum [< *ma'aloum* connu]

matbu basılı [< *matbou'ou* imprimé]

ilam bildirme [< *î'lâm* notification]

Bu kitapta, bu harfin varlığı kesme işareti ile belirtilir.

28. Gayn harfinin telaffuzu *Provençaux* kelimesindeki peltek r harfinden biraz daha az kuvvetle ve dilin hareketsiz tutulmasıyla telaffuz edilir; bunu vurgulu GH sesi ile ortaya koyacağız. Örnek:

aga bey [< *agha* seigneur]

baglamak bağlamak [< *bâhglamaq* lier]

Bu harfin telaffuzu kaf harfiyle oldukça benzerlik göstermektedir ve bu aşığıda tartışılmaktadır (30. madde).

29. Fe, tam olarak bizdeki F’yi karşılar. Örnek:

ferman ferman, emir [< *fermân* ordre, édit]

efendi efendi, bey [< *efendi* doctoir, maître, seigneur]

30. Kaf, bizim Q harfimizle bağlantılı gibidir. Örnek:

bakmak bakmak [< *bâqmaq* regarder]

korkmak korkmak [< *qorqmaq* craindre]

Bu harf yukarıda belirtilen (10. madde) durumlarda ahenk bakımından genellikle gayn harfine dönüşür. [26] Örnek:

parmak parmak [< *parmaq* doigt]

parmagun parmağın [< *parmaghuñ* du doigt]

bu değışiklik yazıda gerçekleşir.

31. Kef, karşılığı bizdeki K’dır, genellikle ince sıradan hece veya kelimelerde kullanılır¹. Örnek:

kitab kitap [< *kitâb* livre]

kumur kömür [< *kieumur* charbon]

mülukane muhteşem [< *mulukiâneh* royal]

32. Nazal n harfinin kendi biçimsel sesi ile kendinden önceki harfin tanımladığı sesi birlikte ifade etmektedir. Kef’in yumuşaması durumunda GH ve çoğunlukla da GHI şeklinde telaffuz edilmektedir. Örnek:

gelmek gelmek [< *ghelmek* venir]

sevdiğüm sevdiğim [< *sevdughium* ce que j’aime]

33. Nazal n, Türklerin ifadesiyle *sağır nun*, Türk dilinde sağır nun diye adlandırdığı sözcükler, Türk diline özgü burundan gelen nazanı ifade eder ve *Charlamagne* sözcüğündeki ng ile kıyaslanabilir. Bu nunlaştırma,

¹ Jaubert “i harfinden önce kullanılır” ifadesini kullanmıştır.

özellikle bir ismin -in halini ya da ikinci teklik şahıs zamirini belirten sözcüklerin ortasında veya sonunda bulunur. Bu harf ile başlayan Türkçe bir sözcük bilmemekteyiz, fakat şu örneklere bakabiliriz:

deniz deniz [< *deñiz* la mer]

baban baban [< *bâbañ* ton père]

34. Lam, mim ve nun; L, M ve N harflerimizi kusursuz bir şekilde temsil eder. Örneğin *-ler* (çokluk eki):

mercemek mercimek [< *merdjemek* lentille]

ne ne [< *neh* quoi, lequel]

35. Vav, telaffuz bakımından V veya İngilizlerin telaffuzuyla W'ya eşittir, ancak O sesiyle duymak da mümkündür.

korku korku [< *qorqou* crainte] bu örnek çift telaffuzlu bir örneği temsil eder. [27]

36. He, yavaşça çıkarılan bir ses olan H'dir. Örnek:

humayun padişaha ait [< *humâïoun* fortuné, auguste]

hüner yetenek [< *huner* talent, mérite]

Bu ses kelimelerin sonunda pek fark edilmez.

37. Ye harfini sözcüğün ya ortasında ya da sonunda hem kısa hem de uzun I ile göstereceğiz, bu harfin artikülasyonunun bir önceki veya bir sonraki harfle karışmaması için ve bu harfin ayrı bir şekilde boğumlanması gerektiği zaman altına çift nokta koyulur. Örnek:

kış kış [< *qich* hiver]

il şehir [< *il* pays]

yemek yemek [< *ïemek* manger]

seray saray [< *seraï* palais]

38. Lam elif bir harf değildir, lam ve elif harflerinin birleşimidir, bu işaret alfabe incelememizde yer almaz, çünkü bu birleşimi yazılı olarak

kabul etmek bazen çok zordur, genelde Türkçe kökenli kelimelerdeki telaffuzu LA şeklindedir.

39. Arap alfabesinin eski karşılığında rakam olarak kullanılan harflerin sayı değeri vardır. Türkçede bu eski karşılık *ebced*; o sekiz kelime hayali ve anlamsız şekilde temsil edilir:

ابجد هوز حطي كلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ

Bazen rakamları ifade etmek için bu harfler kullanılırken biz Roma harflerini kullanırız. [28]

Arap alfabesine eklenen Farsça ve Türkçe harflerin hiçbir sayı değeri yoktur.

1.3. ALT BÖLÜM

1.3.1. Sesli ve Sessiz Harflerin Telaffuzu ile Gösterilmesi

40. Türkçede yalnızca üç sesli harf bulunmaktadır: üstün, esre ve ötre.

İlk olarak, harfin üzerinde yatay bir çizgi yerleştirildiğinde telaffuz A veya E şeklinde telaffuz edilir. Örnek:

ana anne [< *ana* mère]

ev ev [< *ev* maison]

İkinci olarak, aynı özellikte (-ki çizgi) harfin altına yerleştirildiğinde telaffuz I şeklindedir. Örnek:

istemek istemek [< *istemek* vouloir]

Üçüncü olarak, harfin üzerine ' işaretinin gelmesi telaffuzu U şeklinde karşılar. Örnek:

bütün bütün [< *bütün* tout, la totalité]

41. Bizdeki O ünlüsünün temsilcisi Türkçede çok sık kullanılan vav harfi (35. madde) ya da elif ve vav harflerinin yan yana gelerek elif harfinin üzerine konulan (') ötre dir. Örnek:

o o [< *o* lui]

42. Arap yazısında çok sık karşılaşılan Doğu gramercilerin tenvin adını verdikleri bu işaretin amacı sesli harfi sanki kendisinden sonra bir nun harfi varmış gibi telaffuz edilmesini belirtmektir. Bu işaret sesli harfin tekrarıdır. Örnek:

binaen ala zalik bundan dolayı [*< binâan a'la zalika*]

Biz onun sesli harfin üzerine geldiği her harfin telaffuzunu vereceğiz. Yukarıda (40. madde) genel ve özel durumlar belirtilmiştir, gayretli bir okuyucu bu durumları kolayca anlar.

43. Türkler kelimelerin telaffuzu için Araplardan dört işaret almıştır. [29]

Birincisi *cezme*, böylece onun şekli (°) ve herhangi bir sesli harfi etkilemez, sessiz harfi etkiler. Örnek:

er er, adam [*< er* homme]

itmek etmek [*< itmek* faire]

İkincisi *teşdid*, bu işaret harfi iki kere tekrarlattırır. Örnek:

ya rabbi ya rabbi [*< iâ râbbî* ô mon Dieu]

Üçüncüsü *hemze*, elif (î) ile kullanıldığında telaffuzu ayn'a oldukça benzeyen bu telaffuz aracılığıyla elif ile birleşirken kimi zaman bu harflerin ilkinin yerine geçer. Örnek:

sual soru [*< su'âl* demande]

dab görenek [*< da'b* coutume]

Esrenin üzerine yerleştirilen bu işaret, ismin -i halini gösterir ve akuzatif (47) karakterdeki ye harfinin yerine geçer. Aşağıda izafet lafzı olarak bilinen dil bilgisi hakkında bilgilendirme kitabın ikinci bölümünde anlatılacak.

Dördüncüsü *med'* dir (î). Elif telaffuzunun uzatılmasıdır, bizim aksanda kibar konuşmada bazı sesli harflerin üzerine gelen uzatma işaretini karşılar. Örnek:

alay birlik [*< âlay* troupe]

aşçı aşçı [< *âchdji* cuisinier]

ahır ahır [< *âkhôr* écurie]

44. Ünsüz harflerin karakteristik işaretleri ve sözcük telaffuzunu düzenleyen nesne özellikleri, çoğu Türk el yazmasında yer almamaktadır.

1.4. ALT BÖLÜM

1.4.1. Belirlilik ve İsimler

45. Türklerin *le, las, les*'e karşılık gelen belirli ya da kesin bir belirliliği yoktur. Onlar sadece belirsizlik ifadesi olarak *bir*'i kullanır. Onlar da isimleri sıfat yapan yalnızca bir tür vardır, bu yüzden derler ki:

güzel er iyi adam [< *ghuzel er* bel homme]

güzel avrat güzel kadın [< *ghuzel a'vret* belle femme] **[30]**

güzel ev güzel ev [< *ghuzel ev* belle maison]

Cins ayrımlarını netleştirmek için oğlu ve kızı ya da hayvanlar söz konusu olduğunda erkek ve dişi gibi belirleyici ifadelere başvururlar. Yani:

ogul oğul [< *oghl* fils]

kız kız [< *qiz* fille]

erkek erkek [< *erkek* mâle]

dişi dişi [< *dichi* femelle]

46. Tekil ve çoğul sayılar olmak üzere sadece iki tür sayıya sahiptirler. Arapça alınan sözcüklerde bile bazı kullanım şekilleri haricinde ihtilafa konu olmazlar.

haremeyn-i şerifeyn haremeyn-i şerifeyn [< *haremeîn cherîfeîn* les deux villes saintes et nobles]

sefiran-ı mumaileyhüma adı geçen iki elçi [< *sefirân mouma ileïhouma* les deux envoyés susdits]

Tekliği çokluğa dönüştürmek *-lar/-ler* şeklindeki telaffuzla gerçekleşir. Örnek:

begler beyler [< *beghler* les princes]

kızlar kızlar [< *qızlar* les filles]

Bu ek ya Türkçe kökenli kelimelere ya da Türklerin Arapça ya da Farsçadan aldıkları kelimelere eklenir. Bununla beraber okur yazar insanların Arapça ve Farsça çokluk eklerini kullandıklarını duymak da yaygındır.

47. Türkçede altı hal eki vardır:

N. el-mübteda

G. el-izafet

D. el-mefulün li-eclih [31]

Ak. mefulün bih

V. mündi

Ab. mefulün meah

Bu durum aşağıdaki gibi olmaktadır;

Genitif, nominatif kelimeye zamir n'sinin eklenmesidir.

Datif, kelimeye *he* ya da *ha* telaffuzuna sahip olan güzel *he'nin* eklenmesidir.

Akkuzatif, kelimeye *ye* harfi ile *i* sesi verir.

Vokatif, aşağıdaki ünlemlerden birini nominatifin önünde bulunmasıdır:

ya, ey, behey, bre.

Ablatif, nominatife -den olarak yazılan harflerin eklenmesidir;

te, se, cim, ha, hı, sin, şın, sad, tı, fe, kaf ve *kef* harflerinden sonra *-ten* telaffuzuyla, kalan diğer harflerden (8. madde) sonra *-den* telaffuzuyla karşılık bulur.

48. Bu hal çekimlerinde çokluk ya da teklıkların sonu aynıdır.

49. Dilbilim uzmanları, Türkçe kullanımda olan iki tür çekim belirler.

[32]

Birincisi, ünsüzle biten tüm sözcükleri içerir; ikincisi ünlü olarak kabul edilen *elif, vav, he* ve *ye* harflerinden biriyle biten sözcüklerdir. Bu kuralın

öne sürdüğü, birinci ve ikinci çekim arasında oluşan farkın gerçekte olduğundan daha belirgin olduğudur ve bunun ses uyumu farkından kaynaklandığı şüphesi akla gelmektedir. Tecrübemizin gösterdiğine göre birinci ve ikinci çekimli isimler arasında yer alan yaklaşımı dikkatle inceleyebiliriz. Ekteki yaklaşımı dikkatli bir şekilde inceleyerek bu kısmı (sayfa 34 ve sonrasında) birinci ile ikinci şahıs çekimlerini çeşitli isimlerde topladık ve yerleştirdik.

50. Bu yaklaşımın sonucu aşağıdaki gibidir;

1⁰. Yalın hali, ismin -i hali, -e hali, -den hali ünsüz ile biten sözcükler için aynı olduğu gibi *elif*, *vav*, *he* ve *ye* harflerinden biriyle bitenler için de aynıdır.

2⁰. Birinciler ile ikinciler arasında bulunan tek fark, bunlardan birinde iyelik ve yalın halde *ye*, *he* ve *nazal n* harflerinin önünde; bu hallere ait karakteristik harflerdir; ancak daha yukarıda belirttiğimiz gibi (49. madde) *nun* ve *ye* araya giremez. Kuralın bozulmasının ötesinde, bu istisna onu doğrulamaktadır; çünkü bu özelliklerin korunmasında kimi kulakta hoş olmayan ahenkten veya açıklamalardan kaçınmak istenmektedir.

3⁰. Çoklukların hepsi tek tip ve düzenlidir.

51. Türkçede kaynaşarak harf düşmesine uğrayan kelimelerin sadeliği [33] yukarıdaki kurallar vasıtasıyla zorluk çekmeden yalnızca Türkçe kelimelerde değil aynı zamanda Farsça kökenli kelimelerin çoğunda da görülebilir. Bu noktadan hareketle bir ve aynı zaman diliminde tüm isimleri sıralayabiliriz ve sıralamalıyız.

[34]

1.4.1.1.İsim Çekimlerine Örnek

Ünsüz ile biten isimler

TEKLIK İSİM

N. er er, adam [< *er* l' homme]

G. erin erin, adamın [< *eruñ* de l' homme]

D. ere ere, adama [< *erèh* à l'homme]

Ak. eri eri, adamı [*< eri l'homme*]

V. ya er ey er, ey adam [*< ia er ô homme*]

Ab. erden erden, adamdan [*< erden de l'homme*]

ÇOKLUK İSİM

N. erler erler, adamlar [*< erler les hommes*]

G. erlerin erlerin, adamların [*< erleruñ des hommes*]

D. erlere erlere, adamlara [*< erlerèh aux hommes*]

Ak. erleri erleri, adamları [*< erleri les hommes*]

V. ya erler ey erler, ey adamlar [*< ia erler ô hommes*]

Ab. erlerden erlerden, adamlardan [*< erlerden des hommes*] [35]

TEKLİK İSİM

N. aga ağa, bey [*< agha le seigneur*]

G. aganın ağanın, beyin [*< aghanuñ du seigneur*]

D. agaya ağaya, beye [*< aghaïeh au seigneur*]

Ak. agayı ağayı, beyi [*< aghaï le seigneur*]

V. ya aga ey ağa, ey bey [*< ia agha ô seigneur*]

Ab. agadan ağadan, beyden [*< aghaden du seigneur*]

ÇOKLUK İSİM

N. agalar ağalar, beyler [*< aghaler les seigneurs*]

G. agaların ağaların, beylerin [*< aghaleruñ des seigneurs*]

D. aghalara ağalara, beylere [*< aghalerèh aux seigneurs*]

Ak. agaları ağaları, beyleri [*< aghaleri les seigneurs*]

V. ya agalar ey ağalar, ey beyler [*< ia aghaler ô seigneurs*]

Ab. agalardan ağalardan, beylerden [*< aghalarden des seigneurs*] [36]

TEKLİK İSİM

N. yigit yiğit [*< ighit le jeune homme*]

G. yigidin yiğidin [*< ighiduñ* du jeune homme]

D. yigide yiğide [*< ighidèh* au jeune homme]

Ak. yigidi yiğidi [*< ighidi* le jeune homme]

V. ya yigit ey yiğit [*< ia ighit* ô jeune homme]

Ab. yigitten yiğitten [*< ighitten* du jeune homme]

ÇOKLUK İSİM

N. yigitler yiğitler [*< ighidler* les jeunes hommes]

G. yigitlerin yiğitlerin [*< ighidleriñ* des jeunes hommes]

D. yigitlere yiğitlere [*< ighidlerèh* aux jeunes hommes]

Ak. yigitleri yiğitleri [*< ighidleri* les jeunes hommes]

V. ya yigitler ey yiğitler [*< ia ighidler* ô jeunes hommes]

Ab. yigitlerden yiğitlerden [*< ighidlerden* des jeunes hommes] [37]

Elif, vav, he ve ye ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. kapu kapı [*< qapou* la porte]

G. kapunun kapının [*< qapounuñ* de la porte]

D. kapuya kapıya [*< qapoièh* à la porte]

Ak. kapuyı kapıyı [*< qapoui* la porte]

V. ya kapu ey kapı [*< ia qapou* ô porte]

Ab. kapudan kapıdan [*< qapouden* de la porte]

ÇOKLUK İSİM

N. kapular kapılar [*< qapouler* les portes]

G. kapuların kapıların [*< qapouleriñ* des portes]

D. kapulara kapılara [*< qapoulerèh* aux portes]

Ak. kapuları kapıları [*< qapouleri* les portes]

V. ya kapular ey kapılar [*< ia qapouler* ô portes]

Ab. kapulardan kapılardan [*< qapoulerden* des portes] [38]

Ünsüz ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. arslan aslan [*< arslan* le lion]

G. arslanın aslanın [*< arslanuñ* du lion]

D. arslana aslana [*< arslanah* au lion]

Ak. arslanı aslanı [*< arslani* le lion]

V. ia arslan ya aslanın [*< ia arslan* ô lion]

Ab. arslandan aslandan [*< arslanden* du lion]

ÇOKLUK İSİM

N. arslanlar aslanlar [*< arslanler* les lions]

G. arslanların aslanların [*< arslanleruñ* des lion]

D. arslanlara aslanlara [*< arslanlerèh* aux lion]

Ak. arslanları aslanları [*< arslanleri* les lions]

V. ya arslanlar ey aslanlar [*< ia arslanler* ô lions]

Ab. arslanlardan aslanlardan [*< arslanlerden* des lions] [39]

Elif, vav, he ve ye ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. géce gece [*< ghedjeh* la nuit]

G. gécecin gecenin [*< ghedjehuñ* de la nuit]

D. géceye geceye [*< ghedjeièh* à la nuit]

Ak. géceyi geceyi [*< ghedjehi* la nuit]

V. ya géce ey gece [*< ia ghedjeh* ô nuit]

Ab. géceden geceden [*< ghedjehden* de la nuit]

ÇOKLUK İSİM

N. géceler geceler [*< ghedjehler* les nuits]

G. gécelerin gecelerin [*< ghedjehleruñ* des nuits]

D. gécelere gecelere [*< ghedjehlerèh* aux nuits]

Ak. géceleri geceleri [*< ghedjehleri* les nuits]

V. ya géceler ey geceler [*< ia ghedjehler* ô nuits]

Ab. gécelerden gecelerden [*< ghedjehlerden* des nuits] [40]

Ünsüz ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. yaprak yaprak [*< iapraq* la feuille]

G. yaprağın yaprağın [*< iapraghuñ* de la feuille]

D. yapraga yaprağa [*< iapragah* à la feuille]

Ak. yapragı yaprağı [*< iapraghi* la feuille]

V. ya yaprak ey yaprak [*< ia iapraq* ô feuille]

Ab. yaprakdan yapraktan [*< iapraqten* de la feuille]

ÇOKLUK İSİM

N. yapraklar yapraklar [*< iapraqler* les feuilles]

G. yaprakların yaprakların [*< iapraqleruñ* des feuilles]

D. yapraklara yapraklara [*< iapraqlerèh* aux feuilles]

Ak. yaprakları yaprakları [*< iapraqleri* les feuilles]

V. ya yapraklar ey yapraklar [*< ia iapraqler* ô feuilles]

Ab. yapraklardan yapraklardan [*< iapraqlerden* des feuilles] [41]

Elif, vav, he ve ye ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. müfti müftü [*< mufti* le patriarche]

G. müftinin müftünün [*< muftinuñ* du patriarche]

D. müftiye müftüye [*< muftieh* au patriarche]

Ak. müftiyi müftüyü [*< muftii* le patriarche]

V. ya müfti ey müftü [< *ia muftii* ô patriarche]

Ab. müftiden müftüden [< *muftiden* du patriarche]

ÇOKLUK İSİM

N. müftiler müftüler [< *muftiler* les patriarches]

G. müftilerin müftülerin [< *muftileruñ* des patriarches]

D. müftilere müftülere [< *muftilerèh* aux patriarches]

Ak. müftileri müftüleri [< *muftileri* les patriarches]

V. ya müftiler ey müftüler [< *ia muftiler* ô patriarches]

Ab. müftilerden müftülerden [< *muftilerden* des patriarches] [42]

Ünsüz ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. kul kul, köle [< *qoul* l'esclave ou le bras]

G. kulun kulun, kölenin [< *qouluñ* de l'esclave]

D. kula kula, köleye [< *qoulah* à l'esclave]

Ak. kulu kulu, köleyi [< *qouli* l'esclave]

V. ya kul ey kul, ey köle [< *ia qoul* ô esclave]

Ab. kuldandan kuldandan, köleden [< *qoulden* de l'esclave]

ÇOKLUK İSİM

N. kullar kulla, köleler [< *qoullar* les esclaves]

G. kulların kulların, kölelerin [< *qoullaruñ* des esclaves]

D. kullara kullara, kölelere [< *qoullarah* aux esclaves]

Ak. kulları kulları, kölleri [< *qoullari* les esclaves]

V. ya kullar ey kullar, ey köleler [< *ia qoullar* ô qoullar]

Ab. kullardan kullardan [< *qoullarden* des esclaves] [43]

Elif, vav, he ve ye ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. çeşme çeşme [< *tchechmèh* la fontaine]

G. çeşmenin çeşmenin [< *tchechmèhnuñ* de la fontaine]

D. çeşmeye çeşmeye [< *tchechmèhïèh* à la fontaine]

Ak. çeşmeyi çeşmeyi [< *tchechmèhi* la fontaine]

V. ya çeşme ey çeşme [< *ïa tchechmèh* ô fontaine]

Ab. çeşmeden çeşmeden [< *tchechmèhden* de la fontaine]

ÇOKLUK İSİM

N. çeşmeler çeşmeler [< *tchechmèhler* les fontaines]

G. çeşmelerin çeşmelerin [< *tchechmèhleruñ* des fontaines]

D. çeşmelere çeşmelere [< *tchechmèhlerèh* aux fontaines]

Ak. çeşmeleri çeşmeleri [< *tchechmèhleri* les fontaines]

V. ya çeşmeler ey çeşmeler [< *ïa tchechmèhler* ô fontaines]

Ab. çeşmelerden çeşmelerden [< *tchechmèhlerden* des fontaines] [44]

Ünsüz ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. kadın kadın [< *khatoun* la dame]

G. kadının kadının [< *khatounuñ* de la dame]

D. kadına kadına [< *khatoungha* à la dame]

Ak. kadını kadını [< *khatouni* la dame]

V. ya kadın ey kadın [< *ïa khatoun* ô dame]

Ab. kadından kadından [< *khatounden* de la dame]

ÇOKLUK İSİM

N. kadınlar kadınlar [< *khatounler* les dames]

G. kadınların kadınların [< *khatounleruñ* des dames]

D. kadınlara kadınlara [< *khatounlergha* aux dames]

Ak. kadınları kadınları [< *khatounleri* les dames]

V. ya kadınlar ey kadınlar [< *ia khatounler* ô dames]

Ab. kadınlardan kadınlardan [< *khatounlerden* des dames] [45]

Elif, vav, he ve ye ile biten isimler

TEKLİK İSİM

N. arı arı [< *eri* l'abeille]

G. arının arının [< *erinuñ* de l'abeille]

D. arıya arıya [< *erièh* à l'abeille]

Ak. arıyı arıyı [< *erü* l'abeille]

V. ya arı ey arı [< *ia eri* ô l'abeille]

Ab. arıdan arıdan [< *eriden* de l'abeille]

ÇOKLUK İSİM

N. arılar arılar [< *eriler* les abeilles]

G. arıların arıların [< *erileruñ* des abeilles]

D. arılara arılara [< *erilerèh* aux abeilles]

Ak. arıları arıları [< *erileri* les abeilles]

V. ya arılar ey arılar [< *ia eriler* ô abeilles]

Ab. arılardan arılardan [< *erilerden* des abeilles]

[46]

1.5. ALT BÖLÜM

1.5.1. Karşılaştırma Dereceleri

52. Latin alfabesi kullanan Türklerde karşılaştırma yapılırken karşılaştırılan isme ablatif denir. Sıfatlar daima yalındır. Örnek:

ondan büyük ondan büyük [< *ânden buiük* plus grand que lui]

baldan tatlı baldan tatlı [< *bâlden tâtlu* plus doux que le miel]

53. Neredeyse tüm dillerde olduğu gibi Türkçede de yine aynı amaçla kullanılan ancak bir önceki kuralın derecesini azaltan bazı zarflar kullanılmaktadır; miktar zarfları. Bunlar:

dahi dahi [< *dakhi* encore, encore plus]

çok çok [< *tchoq* beaucoup, beaucoup plus]

pek pek [< *pek* très, fort] vs. Örnek:

dahı uzun daha uzun [< *dakhi, daha ouzoun* plus long]

bundan çok enlü bundan geniş [< *bonden tchoq einlu* beaucoup plus large que celui-ci]

Ahmet'ten pek şecaatlü Ahmet'ten çok cesur [< *Ahmetten pek chedja'atlu* beaucoup plus brave qu'Ahmed.]

54. Azlığı ifade eden veya bir olguyu daha zayıf göstermek için sıfatın daha zarif hali olan karşılaştırma, isme gelen *-cek* veya *-cak* eklerini alarak yapılır. Ancak 8. maddede belirtilen harfler sonda olduğu zaman o harf düşer. Örnek:

dar dar [< *dar* étroit]

daracık daracık [< *dardjek* un peu étroit]

küçük küçük [< *kutchuk* petit]

küçücek küçücük [< *kutchudjek* un peu petit]

sovuk soğuk [< *soouq* froid]

sovucak soğucak [< *soodjaq* un peu petit]

55. Doğuluların karşılaştırma derecesi olarak sık kullandığı üstünlük derecesi kullanımı bakımından karşılaştırma ile aynıdır. [47] Örnek:

cümlesinden büyük en büyük, hepsinden büyük [< *djumlèhsinden buük* le plus grand de tous]

56. Bazen bu karşılaştırma genitif hali *-in* eki ile ifade edilir; ancak her iki durumda da üçüncü şahıs iyelik eki kullanılır. Örnek:

hepsinden iyi en iyi, hepsinden iyi [< *hepsinden eü* le meilleur de tous]

adamlarun büyüğü adamların büyüğü [< *adamlaruñ buüghi* le plus grand des hommes]

57. Karşılaştırma olarak Türkçede sık kullanılan üstünlük belirten, aşırılığı ifade eden *en*, *gayet ile*, *ziyadesiyle*, *ifratiyle* ve diğer çeşitli kullanımları da öğrenmek kolaydır.

1.6. ALT BÖLÜM

1.6.1. Farklı İsim Çeşitleri

58. Türkçede iki tür isim vardır: basit ve türemiş. Basit isim, kelimenin kökünden başka hiçbir ek olmayan isimdir. Örnek:

tanrı tanrı [< *tañri* Dieu]

el el [< *el* main]

arслан aslan [< *arslân* lion]

59. Türemiş isim, fiil ya da isim kökenli bir kelimedir.

60. Fiilden türetilen isimler:

1⁰. Fiilden isim

2⁰. Fiil ismi (Fiilimsi)

61 Fiilden isim, çeşitli açılardan biraz da sıfat fiilin bir türü olarak düşünülebilir.

Bu fiilin emir ikinci şahsa *-ci* ya da *-ici* eklerinin eklenmesiyle oluşur.

[48]

sev sev [< *sev* aime]

sevici sevici [< *sevidji* amateur];

kurtar kurtar [< *qourtar* sauve]

kurtarıcı kurtarıcı [< *qourtardji* sauveur]

62. Fiilin çekimsiz mastarının Türkçede dört farklı şekli vardır, yani:

1⁰. Mastarın son harfleri kaldırılır. Örnek:

içmek içmek [< *itchmek* boire] yaptığımız;

içüm içim [< *itchum* boisson];

atmak atmak [< *atmaq* jeter] yaptığımız;

atum atom [< *atum* jet]

2⁰. Son harf, *he* ile değiştirilir. Örnek:

bilmek bilmek [< *bilmek* savoir]

bilme bilme [< *bilmèh* science];

anlamak anlamak [< *añlamaq* comprendre]

anlama anlama [< *añlamah* intelligence]

3⁰. Bu harf *şın* ya da *-iş*'e dönüşür. Böylece;

gülmek gülmek [< *ghulmek* rire] yaptığımız;

gülüş gülüş [< *ghulich* le rire];

bakmak bakmak [< *bâqmaq* regarder] yaptığımız;

bakış bakış [< *bâqich* le regard]

4⁰. Fiilin sonundaki mastar halindeki *-mek* yerine *-lik* eki ve *-maq* yerine *-lıq* eki mastarın köküne eklenir. Bu eklerdeki *kaf*, *gayn* olarak değiştirilmediği sürece çoğunlukla olduğu gibi aynı şekilde telaffuz edilir. Örnek:

görmek görmek [< *ghurmek* voir]

görmeklik görme [< *ghurmeklik* l'action de voir];

urmak vurmak [< *wourmaq* frapper]

urmaklık vurma işi [< *wourmaqlıq* l'action de voir, la vue]

Genitif hali ekini alanlara örneği olan **urmaklıkım** [< *wourmaqlıquñ*] önceden belirtilen kural sebebiyle **urmaklığım** [< *wourmaqlıghuñ*] şeklini alır.

Fiilerden çeşitli isimler ve sıfatlar türer, bunlar:

kaçmak kaçmak [< *qatchmaq* on fait] yaptığımız **kaçgın** kaçak [< *qatchqun* fuyard]; [49]

düzmek düzmek [< *duzmeq* orner] yaptığımız **düzgün** [< *duzghun* ornè]

okumak okumak [< *oqoumaq* lire] yaptığımız **okumış adam** okumuş adam [< *oqoumich adam* homme qui a beaucoup lu]

63. İsimden türetilmiş isimler,

1⁰. İsme eklenen *-lu* ya da *-li* ekleri her zaman sahiplik, yetenek ve eklemeyi gösterir. Örnek:

at at [< *at* cheval]

atlı atlı [< *atlu* ya da *atli* possesseur d'un cheval];

can ruh, can [< *djân* ame]

canlu canlı [< *djanlu* doué d'un ame, animé];

İstambol İstanbul [< *Istamboul* Constantinople]

İstambollu İstanbullu [< *Istamboullu* Constantinopolitain];

gümüş para [< *ghumuch* argent, matière]

gümüşlü paralı [< *ghumuchlu* argenté]

2⁰. İsme eklenen *-ci* eki yine isim olmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi (61. madde) zanaatkara ya da üreticiye vb. ad olur. Böylece:

yol yol [< *ïol* chemin] ek almış hali

yolcu yolcu [< *ïoldji* voyageur];

etmek ekmek [< *etmek* pain]

etmekçi ekmekçi [< *etmekdji* boulanger];

papuş ayakkabı, papuç [< *papouch* soulier]

papuşçu ayakkabıcı, papuççu [< *papouchdji* cordonnier]

Bu *-ci* eki bazen *-çi* ekine dönüşebilir. Örnek:

okcu değil **okçı** okçu [< *ôqtchi* arbelétrier]

Okçu adı okları üreten ya da kullanana verilen addır.

64. Türkler bu iki tür ismi oluşturmak için bazen uzatma ya da Arapça ve Farsça ifadeler kullanır. Onlarda çok iyi demek olan

akıllu akıllı [*< a'qellu* intelligent] yerine Arapçadaki **zu akl** akıl sahibi [*< zou aql* doué ou possesseur d'intelligence] veya kendi sentaks kurallarına göre,

akl sahibi akıllı [*< a'ql sâhibi*] ve **maarifetlü** yerine İranlılar **perhizkâr** ve **pür maarif** derler. [50]

65. Aynı şekilde üreticinin adını oluşturmak için Arapça, Türkçe veya Farsça bir ifade de kullanabilirler. Örnek:

kitabçı kitapçı [*< kitaptchi* libraire] ya da

sahhaf sahaf [*< sahhâf* libraire]

helvacı helvacı [*< halvadji* confiseur] ya da

helva fûruş helvacı [*< halva-fourouch* confiseur]

kapıcı kapıcı [*< qapidji* portier] ya da

derban kapıcı [*< derbân* portier]

bostancı bahçıvan [*< bostândji* jardinier] ya da

bagban bahçıvan [*< baghbân* jardinier]

sarrac saraç [*< serrâdj* sellier]

tercüman tercüman [*< terdjimân* interprète] vs.

66. İlk türün adı sıfattır; Beauzeau'nın dikkatli ayırımına (Grammaire Généra, I. cilt, s.302) göre ikinci isim kökle alakalı olmakla birlikte her ikisi de yeni bir varlığı belirtmek için kullanılır. Böylece:

atlu atlı [*< atlu* cavalier] yaptığımız;

atluluk atlık [*< atlulik* l'action d'être cavalier];

bahalu pahalı [*< behâlu* cher, précieux]

bahaluluk pahalılık [*< behâlulik* cherté];

hünerlü hünerli [*< hunerlu* habile]

hünerlülük hünerlilik [*< hunerlulik* l'action d'être habile] vs. Aynı

yolcu yolcu [*< ioldji* voyageur] yaptığımız;

yolculuk yolculuk [< *ioldjilik* l'action d'être voyageur];

etmekçi ekmekçi [< *etmekdgi* boulanger]

etmekçilik ekmekçilik [< *etmekdgilik* boulangerie];

sahhaf sahaf [< *sahhâf* libraire]

sahhaflık sahaflık [< *sahhâflik* librairie] gibidir.

67. Bu *-lık/-lik* eki eklediği tüm isimleri önemli kılma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla;

ak beyaz [< *âq* blanc]

aklık beyazlık [< *âqliq* blancheur];

zirek ince [< *zirek* subtil]

zireklik incelik [< *zîreklik* subtilité];

dost dost [< *dost* ami]

dostluk dostluk [< *dostliq* amitié];

padişah padişah [< *padichâh* monarque]

padişahlık padişahlık [< *padichâhlik* monarchie] şeklinde kullanılır.

68. Bu benzer ekler bazen isimlerin anlamlarını değiştirir ve belirli sınırlar getirir. Örnek:

iki iki [< *iki* deux] [51]

ikilik ikilik [< *ikilik* une pièce de deux];

gün gün [< *ghun* jour]

günlük günlük [< *ghunlik* journée];

bir kuruş bir kuruş [< *bir ghourouch* une piastre]

bir kuruşluk bir kuruşluk [< *bir ghourouchliq* la valeur d'une piastre];

gaftan kaftan, elbise [< *qaftân* sorte de robe]

gaftanlık Kaftan için gerekli kumaş [< *qaftânliq* la quantité d'étoffe nécessaire pour faire un qaftân];

meşe meşe [< *michèh* chène]

meşelik meşe diklen yer [< *michèhlik* un lieu planté de chênes]

Genellikle Farsçadan gelen ifadeleri isim yapmada kullanılır. Örnek:

firengistan Avrupa [< *frenghistan* le pays des Francs]

kalemdan yazı [< *calemdan* écriture]

günahkar günahkar [< *ghunahghiar* coupable]

69. Türkçede isimleri küçültmenin iki yolu vardır: isme *-cik* ya da *-cık* eklerinin ve bazen de telaffuzları *-çik* ya da *-çık* olan eklerin gelmesiyle, kelime sıfat türünde ise ya aynı şekilde ya da *-çe* ekinin eklenmesiyle gerçekleşir. Örnek:

avrat kadın [< *a'vret* femme]

avratcık kadıncık [< *a'vretdjik* petite femme];

kitab kitap [< *kitâb* livre]

kitabçık kitapçık [< *kitâbtchik* petit livre];

büyük büyük [< *buiük* grand]

büyücek biraz büyük [< *buiudjek* un peu grand];

ak beyaz [< *âq* blanc]

akçe akça [< *âqtchèh* un peu blanc]

70. Küçültme ekinin ilk eklerinden olan *-cık²* dan sonra ze harfi eklenebilir. Örnek:

el el [< *el* main] ve **at** at [< *ât* cheval] kelimelerinden türeyen [52]

elcegiz, elcık küçük el [< *eldjeghez, eldjik* petite main]

atcagız, atcık küçük at [< *atdjaghez, atdjiq* petit cheval] şeklindedir.

71. Türklere ve birçok millette manayı kuvvetlendirmek ve pekiştirmek amacıyla çeşitli abartı ekleri kullanılır; bu ekler genellikle sıfatlardan önce gelir. Örnek:

² Jaubert sadece *-cık* biçimini almış.

apaçık apaçık [< *ap atchiq* tout ouvert]
apansız aniden [< *ap ańsız* tout-à-coup]
pek beyaz çok beyaz [< *pek beiaz* très-blanc]
bonboş bomboş [< *bon bôch* tout-à-fait vide]
dipdiri dipdiri [< *dip diri* tout vivant]
dümdüz dümdüz [< *dum duz* tout voi]
simsiyah simsiyah [< *simsiâh* tout-à-fait noir]
sapsarı sapsarı [< *sap sâri* tout jaune]
dopdolu dopdolu, dosdoğru [< *top dolou* tout-à-fait plein]
dozdogru dosdoğru [< *doz dogrou* tout droit]
kıpkırmızı kıpkırmızı [< *qep qermezi* tout rouge]
kapkara kapkara [< *qap parah* tout-à-fait noir]
kupkuru kupkuru [< *qoup qourou* tout-à-fait sec]
masmavi masmavi [< *mas mâvi* tout bleu] [53]
yapyalnız yapayalınız [< *iap ialeñiz* tout seul]
yamyaş yamyaş [< *iam iach* entièrement humide]

Bu ifadeler konuşmada çok sık kullanılır.

72. Türkler, bu birleşik isimlerin çoğunu kendi söylemiyle çok fazla üslup ve konuşma diline de cazibe katıyorlar; Fars dilinden türetilen bu türlerin isimlerini sık sık kullanıyorlar; Fars dillerinden Sanskritçe ve Yunanca hariç, modernler arasında Almanca ve İngilizce belki de en çok zengin ve en üretici olanıdır. Bu nedenle, Farsça dil bilgisi okuyucusunun bu isimleri oluşturan kuralları ve kuralları desteklemek için gerekli örnekleri araştırması gerekir. Bununla birlikte, birleşik isimlerin Farsça olarak dört ana maddeyle şekillendiği anlaşılmaktadır:

1⁰. İki Arapça veya Farsça isim

2⁰. İsim ve sıfat

3⁰. Bir isim ve ek

4⁰. Bir kök ve sıfat

İşte bazı örnekler: [54]

İki isimden oluşan birleşik isimler

peri-ruy melek yüzlü [< *peri-rouï* de figure angélique]

gül-zar gül bahçesi [< *ghul-e'zâr* aux jeunes de rose]

izzet-maab izzeti koruyan [< *a'zzet-ma'âb* asile de la puissance]

İsim ve sıfatlardan oluşan birleşik isimler

hub-ruy güzel yüzlü [< *khôb-rouï* de belle figure]

hub-avaz güzel sesli [< *khôb-âwâz* de belle voix]

şirin-kar hoş davranan [< *chirîn-kiâr* doué de douceur]

İsim ve eklerin birleşmesiyle oluşan birleşik isimler

gül-efşan gül saçan [< *ghul-efchân* répendant des roses]

cihan-dar padişah [< *djihân-dâr* possesseur du monde]

şehr-aşup şehri karıştıran [< *chehr-âchup* jetant le trouble dans les villes]

İsim ve edatların birleşmesiyle oluşan birleşik isimler

na-ümid ümitsiz, umutsuz [< *na-umîd* sans espérance]

kem-baha kıymetsiz [< *kem-behâ* de peu de valeur]

bi-aman acımasız [< *bi-amân* sans pitié] [55]

1.7. ALT BÖLÜM

1.7.1. Sayılar

73. Türklerde rakamlar iki çeşittir: Her ne kadar yanlış da olsa Arap rakamları denilen rakamlar, diğeri ise alfabenin diğeri harfleridir; ancak ikincisi çok az kullanılır. Biz Arap rakamları diyerek yanlış ifade ediyoruz. Avrupalılar tarafından benimsenen bu rakam sistemi aslen Hindistan'dan

alınmış olup Arapların icadı değildir. Hurufu'l-Hindi ismi ve yazıldığı yön (soldan sağa) karakterlerin yazılışının zıt oluşu da bunu kanıtlar.

74. Sayı isimleri asıl, sıra ve üleştirme olarak ayrılır. İşte ilk olarak: [56]

1.7.1.1. *Asıl Sayı*

bir bir [< <i>bir</i> un]	۱	ا
iki iki [< <i>iki</i> deux]	۲	ب
üç üç [< <i>utch</i> trois]	۳	ج
dört dört [< <i>deurt</i> quatre]	۴	د
beş beş [< <i>bech</i> cinq]	۵	ه
altı altı [< <i>alti</i> six]	۶	و
yedi yedi [< <i>iedi</i> sept]	۷	ز
sekiz sekiz [< <i>sekiz</i> huit]	۸	ح
dokuz dokuz [< <i>doqouz</i> neuf]	۹	ط
on on [< <i>ôn</i> dix]	۱۰	ی
on bir on bir [< <i>ôn bir</i> onze]	۱۱	یا
on iki on iki [< <i>ôn iki</i> douze]	۱۲	ب
on üç on üç [< <i>ôn utch</i> treize]	۱۳	ج
on dört on dört [< <i>ôn deurt</i> quatorze]	۱۴	د
on beş on beş [< <i>ôn bech</i> quinze]	۱۵	ه
on altı on altı [< <i>ôn alti</i> seize]	۱۶	و
on yedi on yedi [< <i>ôn iedi</i> dix-sept]	۱۷	ز
on sekiz on sekiz [< <i>ôn sekiz</i> dix-huit]	۱۸	ح
on dokuz on dokuz [< <i>ôn doqouz</i> dix-neuf] [57] ^۹		ط
yyirmi yirmi [< <i>ighirmi</i> vingt]	۲۰	ك
otuz otuz [< <i>otouz</i> trente]	۳۰	ل
kırk kırk [< <i>kerk</i> quarante]	۴۰	م

elli elli [<i>< elli cinquante</i>]	۵۰	ن
altmış altmış [<i>< altmich soixante</i>]	۶۰	س
yetmiş yetmiş [<i>< ietmich soixante-dix</i>]	۷۰	ع
seksen seksen [<i>< seksen quatre-vingt</i>]	۸۰	ف
doksan doksan [<i>< doqsan quatre-vingt-dix</i>]	۹۰	ص
yüz yüz [<i>< iuz cent</i>]	۱۰۰	ق
iki yüz iki yüz [<i>< iki iuz deux cent</i>]	۲۰۰	ر
üç yüz üç yüz [<i>< utch iuz trois cent</i>]	۳۰۰	ش
bin bin [<i>< bîñ mille</i>]	۱۰۰۰	غ
iki bin iki bin [<i>< iki bîñ deux mille</i>]	۲۰۰۰	بغ
üç bin üç bin [<i>< utch bîñ trois mille</i>]	۳۰۰۰	جغ
dört bin dört bin [<i>< deurt bîñ quatre mille</i>]	۴۰۰۰	دغ
beş bin beş bin [<i>< bech bîñ mille</i>]	۵۰۰۰	هغ
on bin on bin [<i>< ôn bîñ dix mille</i>]	۱۰۰۰۰	بغ
yüz bin yüz bin [<i>< iuz bîñ cent mille</i>] [58]	۱۰۰۰۰۰	قغ

75. Asıl sayılar çekimsizdir. Bunlar Fransızca olarak ifade edildiğinde çeşitli şekildedir. Yani en yüksek sayıyla başlayıp en düşük sayıyla biter. Yani 1833 sayısını temsilen ۱۸۳۳ ya da bin sekiz yüz otuz üç şeklinde yazılır.

1.7.1.2. Sıra Sayıları

76. Sıra sayı isimleri yukarıdakilere *-inci* ekinin eklenmesiyle yapılır.

Örnek:

bir bir [*< bir un*]

birinci birinci [*< birindji premier*];

iki iki [*< iki deux*]

ikinci ikinci [*< ikindji deuxième*] vs.

Bu kural geneldir ve bu sayıları oluşturan onlarca, yüzlerce tüm sıra sayılar bu şekilde yapılır. Örnek:

kırkinci kırkinci [*< qerqindji* quarantième]

beş yüzüncü beş yüzüncü [*< bech üzindji* cinq-centième]

bininci bininci [*< bñindji* millième]

Bu sıra sayıları çekimlidir.

77. Kesirler, bölüm anlamına gelen *pay* kelimesinin eklenmesiyle oluşturulur. Şöyle:

üçüncü pay üçüncü pay [*< utchindji paï* le tiers]

yüzüncü pay yüzüncü pay [*< üzindji paï* le centième]

Aynı zamanda yarısını ifade etmek için *yarım*, üçünü ifade etmek için *sülüs* ve dördünü ifade etmek için *çeyrek* kelimeleri de kullanılır.

1.7.1.3. Üleştirme Sayıları

78. Üleştirme sayıları sessiz harfle biten asıl sayılara ra harfinin, sonu ye harfi ile biten asıl sayılara *-şar/-şer* ekinin eklenmesiyle oluşur. Aşağıdaki tabloda ikisi için de yeterli açıklama yapılacaktır. [59]

birer birer [*< birer* un à un]

ikişer ikişer [*< ikicher* deux à deux]

üçer üçer [*< utcher* trois à trois]

dörder dörder [*< deurder* quatre à quatre]

beşer beşer [*< becher* cinq à cinq]

altışar altışar [*< alticher* six à six]

yedişer yedişer [*< iedicher* sept à sept]

sekizer sekizer [*< sekizer* huit à huit]

dokuzar dokuzar [*< doqouzer* neuf à neuf]

onar onar [*< ôner* dix à dix]

on birer on birer [*< ôn birer* onze à onze]

on ikişer on ikişer [< *ôn ikicher* douze à douze]

79. Aslında sözü edilen bu sayılar bir bütünün çeşitli olarak eş parçalara ayrılmasını ifade eder. Bir fikri bazen ayrı bazen de toplu sunmak için kullanılır. Örnek:

her tûmenden onar bin asker çıkar her tûmenden on bin asker çıkar [< *her tumenden ôner bîñ asker tciqar* chaque tûmen fournît dix mille soldats]

Bazen tekrarlanır. Örnek:

şu kitabları birer birer temizlemeli şu kitapları birer birer (teker teker) temizlemeli [< *chou kitableri birer birer temizlemelu* il faut nettoyer ces livres un à un]

Sayıları düşünmenin hala çeşitli yolları vardır; ancak hepsi 5. bölümde (63. madde) yer alan kurallarla bağlantılı olan, isimden türetilen sözcüklerle ilgilidir, yararsız tekrardan kaçınacağız. **[60]**

Okuyucunun hafızasını yormamak için sayı adlarının konuşmada nasıl kullanıldığını göstermek için kendimizi dört örnek ile sınırlayacağız:

iki kanatlı kuş iki kanatlı kuş [< *iki qanatlu qouch* oiseau doué de deux ailes]

bir günlük yol bir günlük yol [< *bir ghunlik iol* une journée de chemin]

iki taraftan iki taraftan [< *iki taraften* de deux côtés]

beş karındaşı var idi beşini bile öldürdü beş kardeşi vardı beşini de öldürdü [< *bech qarendachi war idi bechini bileh euldurdi* il avait cinq frères, il les tua tous les cinq]

1.8. ALT BÖLÜM

1.8.1. Zamirler

80. Türkçede zamirler yalın ya da çekimlidir.

81. Kelime halindeki zamirler ile tamamen isimlere benzeyen zamirler değişikliğe maruz kalırlar.

82. Kelime halindeki zamirler şahıs zamiri, işaret zamiri, ilgi zamiri ve soru zamiri olarak ayrılır. Biz son iki adlandırmayı ilgi ve soru zamirleri tanımını altında ele alacağız.

83. Şahıs zamirleri **ben, sen, ol** ya da **o** aşağıdaki gibi ayrılır: [61]

1.8.1.1. Şahıs Zamirleri

I. TEKLİK ŞAHIS

N. **ben** ben [< *ben* moi]

G. **benim** benim [< *benum* de moi]

D. **bana** bana [< *baña* à moi]

Ak. **beni** beni [< *beni* moi]

Ab. **benden** benden [< *benden* de moi]

I. ÇOKLUK ŞAHIS

N. **biz** ya da **bizler** biz ya da bizler [< *biz* ya da *bizler* nous]

G. **bizim** bizim [< *bizum* de nous]

D. **bize** bize [< *bizèh* à nous]

Ak. **bizi** bizi [< *bizi* nous]

Ab. **bizden** bizden [< *bizden* de nous] [62]

II. TEKLİK ŞAHIS

N. **sen** sen [< *sen* toi]

G. **senin** senin [< *senuñ* de toi]

D. **sana** sana [< *saña* à toi]

Ak. **seni** seni [< *seni* toi]

V. **ya sen** ey sen [< *ia sen* ô toi]

Ab. **senden** senden [< *senden* de toi]

II. ÇOKLUK ŞAHIS

N. **siz** ya da **sizler** [< *siz* ya da *sizler* vous]

G. sizin sizin [< *sizuñ* de vous]

D. size size [< *sizèh* à vous]

Ak. sizi sizi [< *sizi* vous]

V. ya siz ey siz [< *ia siz* ô vous]

Ab. sizden sizden [< *sizden* de vous] [64]

84. Birinci ve ikinci şahıs zamirlerin çekiminde farklılıklar vardır. Bu farklar;

1⁰. Genitif hal eki almış olan teklik ya da çokluk zamirlerin düzenli çekimleri nazal n ile bitmek yerine mim ile biter.

2⁰. Bu zamirlerin çoklukları düzensizdir.

III. TEKLİK ŞAHIS

N. ol ya da **o** o [< *ol* ya da *o* lui]

G. onun onun [< *anuñ* de lui]

D. ona ona [< *aña* à lui]

Ak. onu onu [< *ani* lui]

Ab. ondan ondan [< *anden* de lui]

III. ÇOKLUK ŞAHIS

N. onlar onlar [< *anlar* ya da *onler* eux]

G. onların onların [< *anlaruñ* d'eux]

D. onlara onlara [< *anlarèh* à eux]

Ak. onları onları [< *anlari* eux]

Ab. onlardan onlardan [< *anlarden* d'eux] [64]

1.8.1.2. İşaret Zamirleri

85. İşaret zamirleri:

1⁰. **ol** ya da **o** o [< *ol* ya da *o* lui, celui-la]

2⁰. **şu, bu, işbu** şu, bu [< *chou, bou, ichbou* celui-ci] aşağıdaki gibidir.

TEKLİK

N. bu ya da **şu** bu, şu [*< bou* ya da *chou* celui-ci]

G. bunun bunun [*< bounuñ* de celui-ci]

D. buna buna [*< bouña* à celui-ci]

Ak. bunı bunu [*< bouni* celui-ci]

Ab. bundan bundan [*< bounden* de celui-ci]

ÇOKLUK

N. bunlar bunlar [*< bounlar* ceux-ci]

G. bunların bunların [*< bounlaruñ* de ceux-ci]

D. bunlara bunlara [*< bounlarèh* à ceux-ci]

Ak. bunları bunları [*< bounlari* ceux-ci]

Ab. bunlardan bunlardan [*< bounlarden* de ceux-ci] [65]

1.8.1.3. Genellikle Kelime Halindeki Zamirlerde Düzenlenmiş Çeşitli Bağlaçlar ve Soru Kelimeleri

86. İlgili zamiri ya da bağlayıcı sıfat (gramer kuralları doğrultusunda bir şeyi daha doğru ifade eden) *qui, que, lequel* yerine *ki, -ki* ya da *-gı* aşağıdaki örneklerde verildiği gibi:

bir adam ki günah sahibi ola sanur ki hepsi günah sahibidür günah sahibi olan bir adam herkesi günah sahibi sanır [*< bir adem ki ghunâh-sâhibi olah sanur kih hepsi ghunâh-sâhibi dur* un homme qui est vicieux pense que tout le monde l'est (comme lui)]

ben ki senin aganım benden korkmalısın ben senin ağanım benden korkmalısın [*< ben ki senuñ aghañ em benden qorqmalu sen* tu dois me craindre, moi qui suis ton maître]

İstanbul alındığı vakitte İstanbul'un alındığı vakit [*< Istamboul alendeghi waqittèh* dans la temps que Constantinople fut prise]

hisab olundugu üzere hesap yapıldığı üzere [*< hissab oloundughi uzrèh* conformément au compte qui a été fait]

tercüme etdigimiz tevarihte tercüme ettiğimiz tarihte [**< terdjimèh ittighimuz tewarikhdeh** dans les annales que nous avons traduites]

Aynı zamanda Türkler bu zamir için fiilin şimdiki ya da geçmiş zamanını da kullanır. Bunu ayrıntılı iki örnekle açıklayacağız:

bu herifdür ki dün onu urdum çünkü adamı vurdum [**< bou heriftur kih dun ani wourdum** c'est cet individu que j'ai frappé hier]

adam ki geliyor gelen adam [**< adem kih gheliur** l'homme qui vient]

ancak daha doğru olan ifade şöyledir:

dünkü urdugum herif budur dün vurduğum adam budur [**< dunki wourdughum herif bou dur**]

gelen adam gelen adam [**< ghelen adem**]

87. Aynı ekler (*ki*, *-ki* ya da *-gı*) genellikle isimlere, **[66]** zamirlere ve hatta zarflara gelir ve doğrudan ilişkilidir. Ancak fiil kökü hemen belli olur. Örnek:

dildeki sır kalpteki sır [**< dildèh-ki sirr** le secret qui est dans le cœur]

elimdeki kılıc elimdeki kılıç [**< elumdèh-ki qilidj** le sabre qui est dans ma main]

yukardaki pencere yukarıdaki pencere [**< ioqardèh-ki pendjerèh** la fenêtre qui est en haut]

bugünkü gün bugün [**< bou ghunki ghun** cejourd'hui] vs.

88. Soru zamiri *kim* ile ifade edilir ve düzenli şekilde gelir. Örnek:

kimindür bu bu kimindir [**< kimuñ dur bou** de qui est cela]

kime vérirsen kime verirsin [**< kimèh virersen** à qui (le) donnezvous]

kimi aldun kimi aldın [**< kimi alduñ** lequel as-tu pris]

89. Ayrıca soru kelimesi ya da ifadesi olan *ne* vardır. Örnek:

ne var ne oldu [**< nèh war** qu'y a-t-il]

neye geldün niye geldin [**< nèhèh ghelduñ** pourquoi es-tu venu]

neden korkarsın neden korkarsın [**< n hden qorqarsen** que crains-tu]

adı nedür adı ne [**< adi n h dur** quel est son nom]

neler geçti neler geçti [**< n hler ghetchti** que de choses se sont pass s]

90. Bu kelime iyelik eklerini de alır.

nem var neyim var [**< n hm war** qu'ai-je]

nesi var nesi var [**< n hsi war** qu'a-t-il]

91. Aynı sözcük bazen soru zamiri de olur, ancak bu durum cümlede ima edilen ifadeye de işaret olabilir. Böylece:

ne adamdur nasıl adam [**< n h adem dur** quel homme est-ce]

ne asl ademd r nasıl adamdır [**< n'asl adem dur** quelle esp ce d'homme est-ce] derler. Bu *ne* kelimesi hayranlığı ifade etmede sık sık kullanılır.  rnek:

ne g zeld r ne güzel [**< n h ghuzel dur** qu'il est beau]

Ancak bu durumda zarf olduğu açıktır. [67]

Bunu aynı anlamda kullanıyoruz. Yani;

ne kadar ne kadar [**< n h qadar** combien]

ne i  n ya da **niçin** niçin [**< n h i  n** ya da **n tchun** pourquoi]

92. Türkçede  ekimsiz *hangi* soru kelimesi vardır, isimden önce gelebildiği gibi iyelik zamirlerini de alır.  rnek:

kangı yerden hangi yerden [**< qanghi  erden** de quel lieu]

kangımız hangimiz [**< qanghimuz** lequel de nous]

kangınız hanginiz [**< qanghi iz** lequel de vous]

kangısı hangisi [**< qanghisi** lequel d'entre eux]

kangı velayetli hangi ülkeden [**< qanghi velai ttlu** de quel pays]

93. Türkçede *bir kimse*, *bir kimesne* ya da *kimse* ifadeleri belirsizlik sıfatı olarak adlandırılır.

94. Belirsizlik tanımlılığı olan *bir* bağlayıcı bir isim olarak sıkça kullanılır: yani,

bir şey bir şey [< *bir che'i* une chose, quelque chose]

Belli bir nesneyi ifade etmek için belirli kelimelerle aynıdır.

bir pare tekne bir gemi [< *bir parah teknèh* une pièce de navire, un navire]

iki kata kitab iki kopyalı kitap [< *iki qata' kitab* deux exemplaires de livres, deux livres]

üç dane inci üç tane inci, üç inci [< *utch tanèh indju* trois grains de perles, trois perles]

95. Türkçede Fransızca *personne* ismin ve *aucun* sıfatının tam bir karşılığı yoktur. Ama *kimse*, *kimesne*, *bir kimse* kelimeleri kullanılıyor. Bazen olumsuzluğu kesinleştirmek için *hiç* kelimesi olumsuz kelimedenden önce kullanılır.

bir kimse gelmedi mi birisi geldi mi [< *bir kimsèh ghelmedimi* quelqu'un n'est-il pas venu]

hiç kimse gelmedi hiç kimse gelmedi [< *hitch kimsèh ghelmedi* il n'est venu personne, absolument personne n'est venu] [68]

bir şey bilmez, hiçbir şey bilmez bir şey bilmez, hiç bir şey bilmez [< *bir che'i bilmez, hitch bir che'i bilmez* il ne sait rien, absolument rien]

96. Bu olumsuz parçacıklar sık sık kullanılan Arapça zarflar ile de yer değiştirebilir.

asla asla [< *aslan*]

kata katiyen [< *qati'an*]. Örnek:

asla bir vech_ile olmaz asla bir şey olmaz [< *aslan bir vedjhilèh olmaz* en aucune manière (cela) ne se peut]

asla ve kata bir şey görünmedi kesinlikle hiçbir şey görmedi [< *aslan ve qati'an bir che'i gurunmedi* on n'a vu absolument rien]

97. *Her*, *her biri*, *her kişi* sıfatları *her*, *her biri*, *her kichi* şeklindedir.

98. *Hep* ve *hepsi* kelimeleri hem sıfat hem de zarf olarak kullanılır, aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Türkçe **hep** hep [< *hep*]

Türkçe **hepsi** hepsi [< *hepsi*]

Türkçe **bütün** bütün [< *butun*]

Arapça **cümle** hepsi [< *djumlèh*]

Arapça ve Türkçe **cümlesi** hepsi [< *djumlèhsi*]

Arapça **cemi** hepsi [< *djemia*’]

Arapça **küll** hepsi [< *kull*]

99. Türkçedeki *her* sıfatı (97. madde), belirtilen (88., 89. ve 92. madde) *kim*, *ne* ve *hangi* soruları bizde *quelconque*, *qui* ya da *quoi que ce soit* ile ifade edilir. [69]

Örnek:

her kim gelirse her kim gelirse [< *her kim ghelursah* qui que ce soit qui vienne]

her kangı ise herhangi birisi [< *her qanghi îsah* qui que ce soit]

her ne yüzden olursa her ne olursa [< *her nèh üzden oloursah* de quelque facon que ce soit]

Bu konuşma biçimi mutlaka aşağıdaki cümlenin üçüncü şahısta olması gerektiğinden *her* sıfatıyla ifade edilir.

Örnek:

her ne ederse etsün her ne ederse etsin [< *her nèh edersah etsun* quoi que soit qu’il fasse] için

ne ederse etsün ne ederse etsin [< *nèh edersah etsun* quoi que soit qu’il fasse]

ne olursa olsun ne olursa olsun [< *nèh oloursah olsun* quoi que soit]

ne ki yazıldı ise olsun yazılan ne ise olsun [< *nèh kih ïazeldi îsah olsun* quoi que soit qui ait été écrit]

100. Genellikle işaret zamirlerinden önce bazı zarflar gelir. Bu zarflar *hemen, yine* veya *gene* vb.dir. Örnek:

heman odur hemen o [*heman ô dur* c'est lui (la ou le) môme]

yine bu yine bu [*inèh bou* encore, celui-là] vs.

101. Burada, Türklerin en çok kullandığı zamir olarak adlandırılan bazı ifadeleri eklemek faydalı olacaktır.

Türkçe **bir dahı** ya da **bir daha** bir daha [*bir dakhi* encore un]

Türkçe **öbürü** öbürü [*ô biri* cet autre]

Türkçe **öbürü dahı, daha** öbürü de [*î biri dakhi, daha* cet autre encore] [70]

Türkçe **bunun gibi** bunun gibi [*bounuñ ghibi* comme, tel que celui-ci]

Türkçe **onun gibi** onun gibi [*anuñ ghibi* comme celui-là]

Arapça **fulan** falan, filan [*fulân* un tel]

Arapça **ecnas** cinaslar [*adjnâs* divers]

Arapça **elvan** renkler [*elvân* divers]

Arapça **envai** çeşitler [*anvâ'* diverses]

Farsça **rengarenk** rengarenk [*rengârenk* diverses]

Farsça **gunagun** çeşit çeşit [*ghunâghun* diverses]

Farsça **dürlü dürlü** türlü türlü [*turlu turlu* especes]

1.8.1.4. İyelik Zamirleri

102. Çoğu gramerci iyelik zamirlerini eklere ve ayrılan şahıs zamirlerine ayırır, fakat bunlar, kişi zamirleri -i halinden başka bir şey değildir ve her durumda yapılarını analiz etmek mümkündür. Dolayısıyla bu faydasız ayrımı dışlamak ve tüm Türk iyelik zamirlerini tek ve aynı sınıfta toplamak mümkündür.

103. Bu zamirlerin şekli oldukça basittir; basit, türetmiş veya bileşik kelimeye [71] bir ekin eklenmesinden oluşur. Anlamı kavrayabilmek için bu

kuralı gözden kaçırmamanın ne kadar önemli olduğunu idrak etmek kolaydır.

104. Her şahsa gelen iyelik zamirinin karakteristik özelliğine göre harfler ya da ekler şunlardır:

I. teklik için mim telaffuzu *-m* ya da *-um*

II. teklik eki nazal n telaffuzu *-ñ* ya da *-uñ*

III. teklik için ye telaffuzu *-i*

Ünsüz ile biten kelimeler için ve *elif*, *vav*, *he* ve *ye* harflerinden biriyle bittiğinde *-si*,

I. çokluk için *-muz*

II. çokluk için *-ñiz*

III. çokluk için *-leri*.

Örnekler

I. TEKLİK ŞAHIS

kalpak şapka [*< qalpaq* bonnet]

kalpagum şapkam [*< qalpaghum* mon bonnet]

II. TEKLİK ŞAHIS

gönül gönül [*< gheuñul* cœur]

gönlün gönlün [*< gheuñul* ton cœur] [72]

III. TEKLİK ŞAHIS

Ünsüz ile biten kelimelerde,

kan kan [*< qan* sang]

kanı kanı [*< qani* son sang]

Sonu *elif*, *vav*, *he* ve *ye* harflerinden biriyle biten kelimelerde;

ana anne [*< ana* mère]

anası annesi [*< anasi* sa mère];

ordu ordu [< *ordou* armée]

ordusu ordusu [< *ordousi* son armée];

deve deve [< *devèh* chameau]

devesi devesi [< *devèhsi* son chameau];

yalı yalı [< *ïali* rivage]

yalısı yalısı [< *ïalisi* son rivage]

I. ÇOKLUK ŞAHIS

bayrak bayrak [< *beïrak* drapeau]

bayragımız bayrağımız [< *beïrghumuz* notre drapeau]

II. ÇOKLUK ŞAHIS

hafta hafta [< *haftah* semaine] [73]

haftanız haftanız [< *haftahñiz* votre semaine]

III. ÇOKLUK ŞAHIS

hazret hazret [< *hazret* excellence]

hazretleri hazretleri [< *hazretleri* leur excellence]

105. Bu zamirlerin bir ünsüz veya yukarıda belirtilen harflerden biriyle biten basit, türemiş veya birleşik isimlere eklenen zamirlerin çekimlenmiş örneklerini okuyucuya veriyoruz (104. madde). [74]

İyelik zamirlerine örnekler

Basit bir isme eklendiğinde;

I. TEKLİK ŞAHIS

N. oğlum oğlum [< *oghloum* mon fils]

G. oğlumun oğlumun [< *oghloumuñ* de mon fils]

D. oğluma oğluma [< *oghloumèh* à mon fils]

Ak. oğlumu oğlumu [< *oghloumi* mon fils]

Ab. oğlumdan oğlumdan [< *oghloumden* de mon fils]

I. ÇOKLUK ŞAHIS

N. oglumuz oğlumuz [< *oghloumuz* mes fils]

G. oglumuzun oğlumuzun [< *oghloumužuñ* de mes fils]

D. oglumuza oğlumuzaya [< *oghloumužeh* à mes fils]

Ak. oglumuzu oğlumuzu [< *oghloumuži* mes fils]

Ab. oglumuzdan oğlumuzdan [< *oghloumužden* de mes fils] [76]

II. TEKLİK ŞAHIS

N. çiftliğin çiftliğin [< *tchiftlighuñ* ta ferme]

D. çiftlige çiftliğe [< *tchiftlighiñeh* de ta ferme]

Ak. çiftliğini çiftliğini [< *chiftlighiñi* ta ferme]

Ab. çiftliginden çiftliğinden [< *tchiftlighiñden* de ta ferme]

II. ÇOKLUK ŞAHIS

N. çiftliğiniz çiftliğiniz [< *tchiftlighiñiz* votre ferme]

G. çiftliğinizin çiftliğinizin [< *tchiftlighiñizuñ* de votre ferme]

D. çiftliğinize çiftliğinize [< *tchiftlighiñizeh* à votre ferme]

Ak. çiftliğinizi çiftliğinizi [< *tchiftlighiñizi* votre ferme]

Ab. çiftliğinizden çiftliğinizden [< *tchiftlighiñizden* de votre ferme]
[76]

Sonu ünsüz bir harfle bittiğinde;

III. TEKLİK ŞAHIS

N. ağacı ağacı [< *aghadji* son/leur arbre]

G. ağacının ağacının [< *aghadjinuñ* de son/de leur arbre]

D. ağacına ağacına [< *aghadjinèh* à son/à leur arbre]

Ak. ağacını ağacını [< *aghadjini* son/leur arbre]

Ab. ağacından ağacından [< *aghadjinden* de son/de leur arbre]

III. ÇOKLUK ŞAHIS

N. ağacları ağaçları [*< aghadjleri* ses/leurs arbres]

G. ağaclarının ağaçlarının [*< aghadjlerinüñ* de ses/de leurs arbres]

D. ağaclarına ağaçlarına [*< aghadjlerinèh* à ses/à leurs arbres]

Ak. ağaclarını ağaçlarını [*< aghadjlerini* ses/leurs arbres]

Ab. ağaclarından ağaçlarından [*< aghadjlerinden* de ses/de leurs arbres] [77]

Sonu *elif* ile biten kelimelerde;

III. TEKLİK ŞAHIS

N. anası annesi, anası [*< anasi* sa/leur mère]

G. anasının annesinin, anasının [*< anasinüñ* de sa/de leur mère]

D. anasına annesine, anasına [*< anasinèh* à sa/à leur mère]

Ak. anasını annesini, anasını [*< anasini* sa/leur mère]

ya da **anasın** anasını [*< anasın* sa/leur mère]

Ab. anasından anasından [*< anasinden* de sa/de leur mère]

III. ÇOKLUK ŞAHIS

N. anaları anneleri, anaları [*< analeri* ses/leurs mères]

G. analarının annelerinin, analarının [*< analerinuñ* de ses/de leurs mères]

D. analarına annelerine, analarına [*< analerineh* à ses/à leurs mères]

Ak. analarına annelerine, analarına [*< analerini* ses/leurs mères]

Ab. analarından annelerinden, analarından [*< analerinden* de ses/de leurs mères] [78]

Sonu *vav* ile biten kelimelerde;

III. TEKLİK ŞAHIS

N. korkusu korkusu [*< qorqousi* sa/leur crainte]

G. korkusunun korkusunun [< *qorqousinuñ* de sa/de leur crainte]

D. korkusuna korkusuna [< *qorqousinèh* à sa/à leur crainte]

Ak. korkusunu korkusunu [< *qorqousini* sa/leur crainte] ya da
korkusın korkusunu [< *qorqousin̄* sa/leur crainte]

Ab. korkusundan korkusundan [< *qorqousin̄den* de sa/de leur crainte]

III. ÇOKLUK ŞAHIS

N. korkuları korkuları [< *qorqouleri* ses/leurs craintes]

G. korkularının korkularının [< *qorqoulerinüñ* de ses/de leurs
craintes]

D. korkularına korkularına [< *qorqoulerinèh* à ses/à leurs craintes]

Ak. korkularını korkularını [< *qorqoulerini* ses/leurs craintes]

Ab. korkularından korkularından [< *qorqoulerin̄den* de ses/de leurs
craintes] [79]

Sonu *he* ile biten kelimelerde;

III. TEKLİK ŞAHIS

N. dedesi dedesi [< *dedèhsi* son/leur aïeul]

G. dedesinin dedesinin [< *dedèhsinuñ* de son/de leur aïeul]

D. dedesine dedesine [< *dedèhsinèh* à son/à leur aïeul]

Ak. dedesini dedesini [< *dedèhsini* son/leur aïeul] ya da **dedesin**
dedesini [< *dedèhsin̄* son/leur aïeul]

Ab. dedesinden dedesinden [< *dedèhsin̄den* de son/de leur aïeul]

III. ÇOKLUK ŞAHIS

N. dedeleri dedeleri [< *dedèhleri* ses/leurs aïeux]

G. dedelerinin dedelerinin [< *dedèhlerinüñ* de ses/de leurs aïeux]

D. dedelerine dedelerine [< *dedèhlerinèh* à ses/à leurs aïeux]

Ak. dedelerini dedelerini [< *dedèhlerini* ses/leurs aïeux]

Ab. dedelerinden dedelerinden [*< dedèhler̄inden* de ses/de leurs aïeux]

[80]

Sonu *ye* ile biten kelimelerde;

III. TEKLİK ŞAHIS

N. karısı karısı [*< qarisi* sa femme]

G. karısının karısının [*< qarisinuñ* de sa femme]

D. karısına karısına [*< qarisinèh* à sa femme]

Ak. karısını karısını [*< qarasini* sa femme] ya da **karısın** karısını [*< qaras̄in* sa femme]

Ab. karısından karısından [*< qaris̄inden* de sa femme]

III. ÇOKLUK ŞAHIS

N. karıları karıları [*< qarileri* ses/leurs femmes]

G. karılarının karılarının [*< qarilerinüñ* de ses/de leurs femmes]

D. karılarına karılarına [*< qarilerinèh* à ses/à leurs femmes]

Ak. karılarını karılarını [*< qarilerini* ses/leurs femmes]

Ab. karılarından karılarından [*< qariler̄inden* de ses/de leurs femmes]

[81]

Üçüncü şahsın iyelik zamiri *-leri* teklik ya da çokluk olarak kullanılır.

106. Bu zamirin karakteristik harfi (*ye*) hem teklik hem de çokluk isimlerde kullanılır.

agacının [*< aghadj̄inuñ*] yerine **agacının** [*< aghadjinuñ*]

anasına [*< anas̄inèh*] yerine **anasına** [*< anasinèh*]

korkusunu [*< qorqous̄ini*] yerine **korkusunu** [*< qorqousini*]

karısın [*< qaris̄in*] yerine **karısın** [*< qarisin*]

dedesinden [*< dedèhs̄inden*] yerine **dedesinden** [*< dedèhsinden*]

agaclarımın [*< aghadjler̄inuñ*] yerine **agaclarımın** [*< aghadjlerinüñ*]

kullanılır.

106⁰. İyelik zamirleri bu paragraftaki (102. madde ve aşağıdaki) kurallara uygun olarak kelime gruplarına eklenir. Örnek:

TEKLIK İSİM

N. altun zencirim altın zincirim [< *altun zendjirum* ma chaîne d'or]

G. altun zencirimin altın zincirimin [< *altun zendjirumuñ* de ma chaîne d'or]

D. altun zencirime altın zincirime [< *altun zendjirumèh* à ma chaîned'or]

Ak. altun zencirimi altın zincirimi [< *altun zendjirumi* ma chaîne d'or]

Ab. altun zencirimden altın zincirimden [< *altun zendjirumden* de ma chaîne d'or]

ÇOKLUK İSİM

N. altun zincirimiz altın zincirimiz [< *altun zendjirumuz* notre chaîne d'or] [82]

G. altun zincirimizin altın zincirimizin [< *altun zendjirumuzuñ* de notre chaîne d'or]

D. altun zincirimize altın zincirimiz [< *altun zendjirumuzèh* à notre chaîne d'or]

Ak. altun zincirimizi altın zincirimizi [< *altun zendjirumuzi* notre chaîne d'or]

Ab. altun zincirimizden altın zincirimizden [< *altun zendjirumuzden* de notre chaîne d'or]

107. *vav* veya *ye* ile biten kelimeler birkaç tanedir:

ev ev [< *ev* maison]

su su [< *sou* eau]

ay ay [< *aï* mois] vs. genel kuralın dışında kalan ve üçüncü şahıs iyelik zamirinin karakteristiği olan *ye* ile önüne *sin* almasına gerek kalmaksızın bunu muhafaza eder.

108. İyelik zamirleri son eklerin önünde çekimsiz olarak kalmaktadır.
Örnek:

odamızda odamızda [< *odahmuzdèh* dans notre chambre]

karındaşınız ile kardeşiniz ile [< *qarendachiñiz ilèh* avec notre frère]

babası için babası için [< *babasitchun* pour son père] vs.

Önceden yapılmış yaklaşımlardan ve gözlemlerden edinilen sonuç:

1⁰. Eskiden iyelik zamir ekleri almış isimler Türkler tarafından birleşik isimler olarak kabul edilir ve düzenli olarak çekimlenirdi.

2⁰. Çeşitli durumlarda üçüncü şahsın iyelik zamirinin karakteristik harfi *ye*'dir ve yukarıda belirtilen kuralların gerekli sonucudur (47. ve 49. madde).

3⁰. Üçüncü şahsın iyelik zamirinde olan *nun*, yalın durum dışında kullanılıyor ve çoğunlukla bu zamirin varlığını belirtmek içindir (106. madde).

Bu gözlemlerden özellikle de sonuncusu okuyucunun dikkatini çekebilecek niteliktedir.

109. Türkçede şahıs zamiri olan *kendi* Doğu Türkçesinde *öz* şeklinde geçer ve düzenli olarak kullanılır. Diğer isimler gibi iyelik zamirlerinin karakteristik harflerini alabilir. Böylece deriz ki:

TEKLİK

1. şahıs Farsça **kendim** kendim [< *kendum* moi mème] ya da Türkçe **özüm** özüm [< *uzum* moimème]

2. şahıs Farsça **kendin** kendin [< *kenduñ* toi-mème] ya da **özün** özün [< *uzuñ* toi-mème]

3. şahıs Farsça **kendisi** kendisi [< *kendusi* lui-mème]

kendi kendi [< *kendu* lui- mème] ve **özi** özü [< *uzi* lui- mème]

ÇOKLUK

1. şahıs Farsça **kendimiz** kendimiz [< *kendumuz* nous- mèmes] ya da **özümüz** özümüz [< *uzumuz* nous- mèmes]

2. şahıs Farsça **kendiniz** kendiniz [< *kenduñiz* vous- mèmes] ya da **özünüz** özünüz [< *uzuñiz* vous- mèmes]

3. şahıs Farsça **kendileri** kendileri [< *kenduleri* eux- mèmes], **kendiler** kendileri [< *kenduler* eux- mèmes] ya da **özleri** özleri [< *uzleri* eux- mèmes], **özler** özleri [< *uzler* eux- mèmes].

110. Fransızcada *le tien, le mien, le sien* vs. ifade edilen iyelik zamirleri Türkçede şahıs zamirinin genitifi ya da işaret zamirine getirilen *ki* eki kullanılır. [84]

TEKLIK

benimki benimki [< *benumki* le mien, la mienne]

seninki seninki [< *senuñki* le tien, la tienne]

onunki onunki [< *anuñki* le sien, la sienne]

bununki bununki [< *bounuñki* la sien, la sienne] ya da **şununki** şununki [< *chounuñki* à celui-ci, à celle-ci]

bizimki bizimki [< *bizumki* le nôtre, la nôtre]

sizinki sizinki [< *sizuñki* le vôtre, la vôtre]

onları onları [< *anlaruñki* le leur, la leur]

bunları bunları [< *bounleruñki* à ceux-ci, à celles-ci] ya da **şunları** şunları [< *chounleruñki* à ceux-ci, à celles-ci]

ÇOKLUK

benimkiler benimkiler [< *benumkiler* les miens]

seninkiler seninkiler [< *senuñkiler* les tiens]

onunkiler onunkiler [< *anuñkiler* les siens] [85]

bununkiler bununkiler [< *bounuñkiler* les siens, les siennes]

bizinkiler bizimkiler [< *bizumkiler* les nôtres]

sizinkiler sizinkiler [< *sizuñkiler* les vôtres]

onlarınkiler onlarınkiler [< *anlaruñkiler* les leurs]

bununkiler bununkiler [< *bounuñkiler* les leurs,]

Bu tür zamirler düzenli şekilde çekimlenir. [86] Boş [87]

2. BÖLÜM

FİLLER

2.1. ALT BÖLÜM

2.1.1. Fiiller (Genel Olarak Fiiller)

111. Okuyucu bu çalışmanın birinci bölümünde türetilmiş ve çekimli Türkçe kelimelerin oluşumunun düzenli ve aynı olmasını fark edebilir. Oluşum şekli ve fiillerin çekimi ne daha basit ne daha tekdüze ne de daha düzenlidir.

112. Konuşmanın ruhu diyebileceğimiz bu bölümle ilgilenen ilk gramerciler, Türkçe mastarların iki farklı sonu (*-mak* ve *-mek*) olduğunu, bu farklılığın bazı kip ve belirli zamanlarda bozukluğa neden olduğunu bu gramerci olan kişilerin belli bir süre içinde Türkçedeki fiilleri iki sınıfa ayrılması gerektiğini, sonuç olarak, iki tür çekim tasarladıklarını düşünmüşlerdir. [88]

113. Bu sınıflandırmayı kabul ettiğimizde, daha yakın bir zamanda diğer gramerciler tüm olası olayları anlamının yeterli olmadığını kabul ederler; buna göre Türkçedeki çekimlerin sayısı on hatta on ikidir, bu sayıyı arttırmak da mümkündür.

114. Bu durumda bize,

1⁰. Türkçe fiillerin incelenmesini kolaylaştırmak için gereksiz ayrımların atılması gerektiği ve çekimleri ortaya çıkararak genel kuralların az sayıdaki istisnaları ve bu istisnaların olası sebepleri dışında,

2⁰. Fiillerin türetilmesi tek tip, mantıklı ve değişmez kurallara göre yapıldığı,

3⁰. Gramerciler tarafından fiillerin birinci ve ikinci şahıs çekimleri arasındaki farklılıklar, isimlerin birinci ve ikinci çekimleri arasında var olduğu düşünülen kadar farklı değildir.

4⁰. Modern gramerciler tarafından benimsenen çeşitli sınıflandırmaların, konuşulan dili incelemenin yetersiz olduğunun, fiillerin zamanını ifade etmeyi amaçlayan sözcüklerin telaffuzunun kişilere ve mekana bağlı olarak değişikliğinin ve yazı dili açısından incelenmesi faydasızdır. Çünkü bu zamanların sonu eski ve yeni tüm çekimler için aynı kurallara tabi olmasına ilişkin yaklaşımların dikkatli bir incelenmesinden sonra kişi kendisini kolayca ikna edecektir.

115. Zamanların oluşumu ile ilgili olarak Türkçede her şeyden önce kelimelerin çoğunda bulunan mastarın bu özelliği nedeniyle eylemin gerçekleştiği zamana ve şahsa göre çeşitli değişiklikler yapılmadığı için fiil çekimlerinde [89] en uygun kip düşünülmüştür. Dahası bu sonuca Türk ve Latin yapısı arasında var olan benzetme ile tüm kiplerden sözlükte bulunan tek bir benzetmeyle göstermeye çalıştık. Bu nedenle, mastarı diğerlerini türetmenin mümkün olduğu bir kip olarak düşünerek kullanıma uygun tutacağız; ancak açıklamamızı daha net bir hale getirmek için, çeşitli kip ve zamanların kullanılmasını uygun görmekteyiz, özellikle fiilin kök harflerini her zaman muhafaza eden ve mastarlara benzememekle birlikte isimlerle karıştırılma ihtimali olan emir ikinci şahsın basit bir türe sahip olduğu kipler her zaman kolaylıkla türetilebilir.

116. Türkçe fiilleri yapı, kip, zaman ve çekim olarak düşünmek gerekir. [90]

2.2. ALT BÖLÜM

2.2.1. Fiillerin Çeşitleri

117. Türkçede çeşitli fiil türleri etken fiilden türetilmekte, hem yazı hem de konuşma dilinde en çok bir veya iki harfin araya girmesiyle bu ara yapı çekimlerin hepsinde gerçekleşir.

118. Etken fiili edilgen fiile çevirmek ikinci şahsın emir kipinin son harfinden sonra hiçbir harf bulunmayan, fiilin ikinci kök harfinden sonra ortaya lam ya da nun harfinin eklenmesi ile yapılır. Yani,

sevmek sevmek [< *sevmek* aimer]

sevilmek sevilmek ya da **sevinmek** sevinmek [< *sevilmek, sevinmek* être aimé];

bakmak bakmak [< *baqmaq* regarder]

bakılmak bakılmak ya da **bakınmak** bakınmak [< *baqılmmaq, baqınmaq* être regardé]

119. Etken fiili olumsuz fiile çevirmek aynı fiil kökünün ortasına mim harfinin eklenmesiyle yapılır. Örnek:

sevmek sevmek [< *sevmek* aimer]

sevmemek sevmemek [< *sevmemek* ne pas aimer];

bakmak bakmak [< *baqmaq* regarder]

bakmamak bakmamak [< *baqmamaq* ne pas regarder]

120. Fiilin imkansız elif, he ya da ye harflerinden sonra olumsuz olan mim harfinin ortaya eklenmesiyle yapılır. Örnek:

yazmak yazmak [< *iazmaq* écrire]

yazamamak yazamamak [< *iazmamaq* ne pouvoir pas écrire];

sevmek sevmek [< *sevmek* aimer]

sevememek sevememek [< *sevèhmemek* ne pouvoir pas aimer];

içmek içmek [< *itçmek* boire]

içmemek içmemek [< *itçimemek* ne pouvoir pas boire]

121. İşteş fiil ortaya şin harfinin eklenmesiyle yapılır. Örnek:

düvmek dövmek [< *dughmek* battre]

düvüşmek dövüşmek [< *dughuchmek* se battre réciproquement];

bulmak bulmak [< *boulmaq* trouver]

buluşmak buluşmak [< *boulouchmaq* se trouver réciproquement] [91]

122. Geçişli fiil, kökten sonra *-der* ya da *-dur* hecesinin ya da ra harfinin kelimenin ortasına eklenmesiyle yapılır. Örnek:

ölmek ölmek [< *eulmek* mourir]

öldürmek öldürmek [< *euldurmek* faire mourir];

dogmak doğmak [< *doghmaq* naître]

dogurmak doğurmak [< *doghourmaq* faire naître];

atmak atmak [< *atmaq* jeter]

attırmak attırmak [< *atdermaq* faire jeter]

Geçişli fiil için *te* harfi de yeterlidir. Örnek:

okutmak, okutturmak okutmak, okutturmak [< *oqoutmaq, oqoudermaq* faire lire]

123. Geçişli fiil ya da dönüşlü fiil kök halindeki kelimenin ortasına nun harfinin eklenmesiyle yapılır. Yani,

görmek görmek [< *ghurmek* voir]

görünmek görünmek [< *ghurunmek* se voir];

almak almak [< *almaq* prendre]

alınmak alınmak [< *alenmaq* se prendre] şeklinde yapılır.

124. Daha önce de belirtildiği gibi fiiller bir defa oluşturulduktan sonra, söylemin gerektirdiği bütün değişiklikleri yaşamaya tabidir; dolayısıyla kendisinden türetilmiş bir fiilden başka bir fiil türetmek yaygındır. Aşağıdaki tablo, önce onu ortaya koyan insanların bir bölümü, çok sağlıklı fikirler ve dil teorisi hakkında çok olumlu bir bilgi sahibi olan bu dahice sistemin bir fikrini verecektir. [92]

2.2.2. Füllerin Türetilmesinde Özet Niteliğinde Tablo

Etken fiil **sevmek** sevmek [< *sevmek* aimer]

Fiilin olumsuzu **sevmemek** sevmemek [< *sevmemek* ne pa aimer]

Fiilin imkansız **sevmemek** sevmemek [< *sevèhmemek* ne pouvoir pas aimer]

Geçişli fiil **sevdürmek** sevdirmek [< *sevdurmek* faire aimer]

Geçişli fiilin olumsuzu **sevdürmemek** sevdirmemek [< *sevdurmemek* ne pas faire aimer]

Geçişli fiilin imkansız **sevdürememek** sevdirememek [*< sevdurèhmemek* ne pas pouvoir faire aimer]

Edilgen fiil **sevilmek** sevilmek [*< sevilmek* être aimé] [93]

Edilgen fiilin olumsuz **sevilmemek** sevilmemek [*< sevilmemek* n'être pas aimé]

Edilgen fiilin imkansız **sevilememek** sevilememek [*< sevilèhmemek* ne pouvoir pas être aimé]

Edilgen fiilin geçişli **sevildürmek** sevildirmek [*< sevildürmek* faire que quelque'unsoit aimé]

Dönüşlü fiil **sevinmek** sevinmek [*< sevinmek* s'aimer, se plaire, se réjouir]

Dönüşlü fiilin olumsuz **sevinmemek** sevinmemek [*< sevinmemek* ne pas s'aimer]

Dönüşlü fiilin imkansız **sevinememek** sevinememek [*< sevinèhmemek* ne pouvoir pas s'aimer]

Dönüşlü fiilin geçişli **sevindürmek** sevindirmek [*< sevindürmek* se faire aimer]

Öncekinin olumsuz **sevindürmemek** sevindirmemek [*< sevindürmemek* ne pas se faire aimer]

Aynısının imkansız **sevindürememek** sevindirememek [*< sevindurèhmemek* ne pouvoir pas se faire aimer]

İşteş fiil **sevişmek** sevişmek [*< sevichmek* s'entre-aimer, s'aimer réciproquement]

İşteş fiilin olumsuz **sevişmemek** sevişmemek [*< sevichmemek* ne pas s'aimer réciproquement]

İşteş fiilin imkansız **sevişememek** sevişememek [*< sevichèhmemek* ne pouvoir s'aimer réciproquement]

İşteş fiilin edilgeni **sevişilmek** sevişilmek [*< sevichilmek* s'entre-aimer réciproquement]

Öncekinin olumsuzu **sevişilmemek** sevişilmemek [< *sevichilmemek* ne pas s'être-aimés réciproq]

Aynısının imkansızı **sevişilememek** sevişilememek [< *sevichilèhlmemek* ne pouvoir pas s'être-aimés réciproquement]

İşteş fiilin geçişlisi **seviştürmek** seviştirmek [< *sevichturmek* faire qu'on s'aime réciproquement]

Öncekinin olumsuzu **seviştürmemek** seviştirmemek [< *sevichturmek* ne pas se faire aimer réciproquement]

Aynısının imkansızı **seviştürememek** seviştirememek [< *sevichturèhmemek* ne pouvoir pas se faire aimer réciproq] [94]

125. Verilen herhangi bir fiilin türevlerini oluşturan bir sözlüğe bakmaksızın mastarını bulmak kolaydır; bir fiille karşılaştığımızda kökün yanı sıra türevde bulunan harf veya heceleri içeren bazı kelimelerle karşılaştığımızda buradan fiilin anlamını çıkartabiliriz.

126. Bununla beraber bu kuralda bazı istisnalar vardır, aşağıdaki gibi bir fiilin anlamında değişiklik olabilir. Örnek:

sevinmek sevinmek [< *sevinmek* s'aime] aynı zamanda beğenilmek ve sevinmek manasına da gelir.

127. Bazen türevler tamamen yadırganır. Yani:

giymek giymek [< *gheïmek* s'habiller] anlamında **giyişmek** giyişmek [< *gheïchmek* s'habiller réciproquement] kullanılmaz.

gitmek gitmek [< *ghitmek* aller] ve **gidilmek** gidilmek [< *ghidilmek*] anlamında **gidinmek** gidinmek [< *ghidinmek* s'en aller] kullanılmaz.

128. Olumsuz fiiller hariç türemiş tüm fiiller düzenli bir şekilde birleştirilir.

129. Çoğu dilde olduğu gibi Türkçede de var olan isimden fiil yapım eklerini bağımsız bir şekilde örneklendiriyoruz; genellikle sonlarına aşağıdaki beş ekten birini alır. Yani:

1⁰. -lemek. Örnek:

gége gece [< *ghidjèh* la nuit]

gégelemek gecelemek [< *ghidjèhlemek* passer la nuit]

2⁰. -lenmek. Örnek:

şübhe şüphe [< *chubèh* doute]

şübhelenmek şüphelenmek [< *cubhèlenmek* douter]

3⁰. -lanmak. Örnek

ihhtiyar ihtiyar, yaşlı [< *ikhtiâr* vieux]

ihhtiyarlanmak yaşlanmak [< *ikhtiârlanmak* vieillir]

4⁰. -lamak. Örnek:

arzu istek [< *arzou* souhait]

arzulamak istemek [< *arzoulamaq* souhaiter] [95]

5⁰. -laşmak. Örnek:

dost dost [< *dost* ami]

dostlaşmak dost olmak [< *dostlachmaq* lier amitié]

130. Latince de tamamlanmamış olarak adlandırılan ve bir fiilin başlangıcını ifade eden fiiller *olmak* ve *başlamak* yardımcı fiilleriyle oluşturulur. Örnek:

akşam oluyor akşam oluyor [< *akhchâm oliour* il se fait tard]

yazmaga başladı yazmaya başladı [< *iazmaghah bachladi* il commença à écrire]

131. Bu fiiller kendilerini çeşitli şekillerde gösterir; buradan örneklerle başka bir fikri vermek imkansızdır; öyleyse faraza, ben açım diyoruz;

karnum açdur karnım aç [< *qarinum adjdur* mon ventre est affamé]

başka bir deyişle **iştiham var** iştahım var [< *ichtihâm war* j'ai appétit]

132. Türkçede yardımcı fiil olarak kabul edilen ve aynı zamanda Arapça ve Farsça kelimelerde görülen bazı fiiller sıkça kullanılır. Bu fiillerin kullanımı:

1⁰. olmak. Örnek:

sadır olmak ortada olmak [< *sâdir olmaq* être émané]

2⁰. etmek ya da **eylemek.** Örnek:

hazır etmek hazır etmek, hazırlamak [< *hâzir itmek* faire pret, preparer, tenir prêt]

iltifat eylemek iltifat etmek [< *iltifât eilemek* estimer]

3⁰. kılmak. Örnek:

namaz kılmak namaz kılmak [< *namâz qelmaq* faire ses prieres]

4⁰. buyurmak. Örnek: [96]

teşrif buyurmak teşrif buyurmak, şereflendirmek [< *techrif bouïourmaq* ordonner]

5⁰. bulmak. Örnek:

vucud bulmak var olmak [< *oudjoud boulmaq* exister]

6⁰. gelmek. Örnek:

vucuda gelmek vücut bulmak [< *oudjoudèh ghelmek* naitre]

7⁰. göstermek. Örnek: كوسترمك

riayet göstermek saygı göstermek [< *ra'aïet ghustermek* respecter]

8⁰. yemek. Örnek:

gam yemek gam yemek [< *dévorèr* du chagrin]

9⁰. çekmek. Örnek:

zarar çekmek zararı karşılamak [< *zarar tchekmek* retirer du dommagne]

10⁰. görmek. Örnek:

iyilik görmek iyilik görmek, faydasını görmek [< *eïlik ghurmek* voir un bienfait]

11⁰. bilmek. Örnek:

olabilir olabilir [< *olah bilur* il se peut]

12⁰. düşmek. Örnek:

önüne düşmek önüne düşmek [< *eughunèh duchmek* aller au devant]

2.3. ALT BÖLÜM

2.3.1. Olmak Fiili

133. *Olmak* fiili yardımcı fiil olarak alındığında düzensiz şekilde birleşir, *var olmak* anlamına geldiğinde yardımcı fiil olma özelliğini bırakarak birleşimi tamamen düzenli hale getirilir ve diğerleriyle uyumlu olur. [97]

134. *olmak* ek fiili diğer tüm fiillerle birleşerek yardımcı fiiller arasında yerini alır. Biz onun birleşme eklerini vereceğiz, okuyucunun düzensiz zamanları fark etmesi için belirtildiği gibi (*) bir yıldız işareti ile gösterildiğini ve fiilin ilk haline dikkat çekmesini sağladık. [98]

2.3.1.1. Olmak Fiilinin Çekimi

2.3.1.1.1. Haber Kipi

Geniş zaman*

-im -Xm [< *im* je suis]

-sen -sXn [< *sen* tu es]

-dur -DUr [< *dur/der* il est]

-iz -Xz [< *iz* nous sommes]

-siz -sXz [< *siz* vous êtes]

-durlar -DXrlar [< *durler/derler* ils sont]

-di'li geçmiş zaman (*)

idüm idim [< *idum* je fus, j'étais]

idün idin [< *idun* tu fus, tu étais]

idi idi [< *idi* il fut, il était]

idük idik [< *iduk* nous fûmes, vous étiez]

idünüz idiniz [< *ideniz* vous fûtes, ils étaient]

idiler idiler [< *idiler* ils furent, ils étaient] [99]

İkinci grup fiillerde (-i-, ol-) devam eden geçmiş zaman

imişüm -XmXşXm [< *imichem* je fus, j'étais]

imişsen -XMXşsAn [< *imichsen* tu fus, tu étais]

imiş/ imişdür imiş, imişDur [< *imich, imichdur* il fut, tu étais]

imişiz imişiz [< *imichiz* nous fûmes, nous étions]

imişsiz imişsiniz [< *imichsiz* vous fûtes, vous étiez]

imişlerdür imişlerdir [< *imichlerdur* ils furent, ils étaient]

Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi

olmuş idüm olmuştum [< *olmich idum* j'avais été]

olmuş idün olmuştun [< *olmich iduñ* tu avais été]

olmuş idi olmuştu [< *olmich idi* il avoit été]

olmuş idük olmuştuk [< *olmich iduk* nous avions été]

olmuş idüniz olmuş idiniz [< *olmich ideñiz* vous aviez été]

olmuş idiler olmuştular [< *olmich idiler* ils avaient été]

ya da **olmuşlar idi** olmuşlardı [< *olmichler idi* ils avaient été] [100]

Gelecek zaman

olurum olurum [< *olourum* je serai]

olursın olursun [< *oloursen* tu seras]

olur olur [< *olour* il sera]

oluruz oluruz [< *olouruz* nous serons]

olursız olursunuz [< *oloursiz* vous serez]

olurlar olurlar [< *olourler* ils seront]

2.3.1.1.2. Emir Kipi

ol o [< *ol* sois]

olsun olsun [< *olsun* qu'il soit]

olalım olalım [< *olalum* soyons]

olunuz/olunuz olunuz [< *olouñuz/olouñ* soyez]

olsunlar olsunlar [< *olsunler* qu'ils soient] [101]

2.3.1.1.3. Varsayım

Geniş zamanın hikayesi

olur idüm olurдум [< *olourdum* je serais]

olur idün olurdun [< *olourduñ* tu serais]

olur idi olurdu [< *olourdi* il serait]

olur idük olurduk [< *olourduq* nous serions]

olur idüniz olurdunuz [< *olourdeñiz* vous seriez]

olurlar idi olurlardı [< *olourlerdi* ils sera]

Geniş zamanın rivayeti

olurmuş idüm olurmuştum [< *olourmich idum* j'aurais été]

olurmuş idün olurmuştum [< *olourmich iduñ* tu aurais été]

olurmuş idi olurmuştu [< *olourmich idi* il aurait été]

olurmuş idük olurmuş idik [< *olourmich iduk* nous aurions été]

olurmuş idüniz olurmuş idiniz [< *olourmich ideñiz* vous auriez été]

olurmuş idiler olurmuş idiler [< *olourmich idiler* ils auraient été]

ya da **olurmuşlar idi** olurmuşlar idi [< *olourmichler idi* ils auraient été]

[102]

2.3.1.1.4. İstek Kipi

İstek kipinin hikayesi³

keşke ola idüm keşke olsaydım [< *kechkèh olaïdum* plaise à Dieu que je sois]

keşke ola idün keşke olsaydın [< *kechkèh olaïduñ* que tu fusses]

keşke ola idi keşke olsaydı [< *kechkèh olaïdi* qu'il fût]

³ Jaubert bu zamanı şimdiki zaman ve geçmiş zaman olarak almıştır.

keşke ola idük keşke olsaydık [< *kechkèh olaïduq* que nous fussions]

keşke olsa idüniz keşke olsaydınız [< *kechkèh olaïdeñiz* que vous fussiez]

keşke olalar idi keşke olsaydılar [< *kechkèh olaler idi* qu'ils fussent]

Geçmiş zamanın isteği

keşke olmuş olam keşke olmuş olsaydım [< *kechkèh olmich olam* plaise à Dieu que j'aie été]

keşke olmuş olsan [< *kechkèh olmich olaseñ* que tu aies été]

[103]

keşke olmuş ola keşke olmuş olsa [< *kechkèh olmich ola* qu'il ait été]

keşke olmuş olavuz keşke olmuş olsak [< *kechkèh olmich olauz* que nous ayons été]

keşke olmuş olasız keşke olmuş olsanız [< *kechkèh olmich olasiz* que vous ayez été]

keşke olmuş olalar keşke olmuş olsalar [< *kechkèh olmich olaler* qu'ils aient été]

Geçmiş zamandaki isteğin hikayesi

keşke olmuş ola idüm keşke olmuş olsaydım [< *kechkèh olmich olaïdum* plût à Dieu que j'eusse été]

keşke olmuş ola idün keşke olmuş olsaydım [< *kechkèh olmich olaïduñ* que tu eusses été]

keşke olmuş ola idi keşke olmuş olsaydı [< *kechkèh olmich olaïdi* qu'il eût été]

keşke olmuş ola idük keşke olmuş olsaydık [< *kechkèh olmich olaïduq* que nous eussions été]

keşke olmuş ola idüniz keşke olmuş olsaydınız [< *kechkèh olmich olaïdeñiz* que vous eussiez été]

keşke olmuş olalar idi keşke olmuş olsaydılar [< *kechkèh olmich olaïdi* qu' ils eussent été] [104]

Gelecek zaman

keşke olam keşke olam [< *kechkèh olam* plaise à Dieu que je sois]

keşke olsan keşke olan [< *kechkèh olasen* que tu sois]

keşke ola keşke ola [< *kechkèh ola* qu'il soit]

keşke olavuz keşke olak [< *kechkèh olaouz* que nous soyons]

keşke olasız keşke olanız [< *kechkèh olasiz* que vous soyez]

keşke olalar keşke olalar [< *kechkèh olaler* qu'ils soient]

2.3.1.1.5. Dilek Kipi

Şart kipi

eger isem eğer isem [< *eghier issam* si je suis]

eger isen eğer isen [< *eghier issañ* si tu es]

eger ise eğer ise [< *eghier issa* s'il est]

eger isek eğer isek [< *eghier issek* si nous sommes]

eger iseniz eğer iseniz [< *eghier isseñiz* si vous êtes]

eger iseler eğer iseler [< *eghier issaler* s'ils sont] [105]

Şart kipinin hikayesi

eger olsa idüm/ isse idüm eğer olsaydım [< *eghier olsaïdum/issaïdum* si j'étais]

eger olsa idün eğer olsaydın [< *eghier olsaïduñ* si tu étais]

eger olsa idi eğer olsaydı [< *eghier olsaïdi* s'il était]

eger olsa idük eğer olsaydık [< *eghier olsaïduq* si nous étions]

eger olsa idünüz eğer olsaydınız [< *eghier olsaïdeñiz* si vous étiez]

eger olsa idiler eğer olsaydılar [< *eghier olsaïdiler* s'ils étaient]

Öğrenilen geçmiş zamanın şartı

eger olmuş isem eğer olmuşsam [*< eghier olmich issam* si j'ai été]

eger olmuş isen eğer olmuşsan [*< eghier olmich issañ* si tu as été]

eger olmuş ise eğer olmuşsa [*< eghier olmich issa* s'il a été]

eger olmuş isek eğer olmuşsak [*< eghier olmich issek* si nous avons été]

eger olmuş iseniz eğer olmuşsanız [*< eghier olmich isseñiz* si vous avez été]

eger olmuş iseler eğer olmuşsalar [*< eghier olmich issaler* s'ils ont été]
[106]

Şartın hali

eger olmuş olurum eğer olmuş olurum [*< eghier olmich olourum* si je suis]

eger olmuş olursen eğer olmuş olursun [*< eghier olmich oloursuñ* si tu es]

eger olmuş olur eğer olmuş olur [*< eghier olmich olour* s'il est]

eger olmuş olavuz eğer olmuş oluruz [*< eghier olmich olourouz* si nous sommes]

eger olmuş olursuz eğer olmuş olursunuz [*< eghier olmich oloursiz* si vous êtes]

eger olmuş olurlar eğer olmuş olurlar [*< eghier olmich olourler* s'ils sont]

Mastar

olmak olmak [*< olmaq* être]

Zarf fiil

iken iken, -ken [*< iken* etant]

olub olup [*< oloub* ayant été]

olıcak olacak [*< olidjaq* devant être]

olunca olunca [*< oloundjèh* tandis qu'...est] [107]

Şimdiki zamanlı sıfat-fiil

olan olan [< *olan* qui est]

Geçmiş zamanlı sıfat-fiil

olmuş olmuş [< *olmich* qui a été]

imiş imiş [< *imich* qui a été]

olduk olduk [< *oldouq* qui a été]

Gelecek zamanlı sıfat-fiil

olacak olacak [< *oladjaq* qui sera]

olmalı olmalı [< *olmalu* qui dont être necessairement] [108]

2.4. ALT BÖLÜM

2.4.1. Zaman ve Kiplerin Biçimi

135. Ek fiilin mevcut haber kipi düzensiz şekildedir, bu nedenle eğer basitse ve çeşitli kiplerden bir öge ise emir kipi ikinci şahsın ne bu zamanla ne de başka bir zamanla çekimi mümkün değildir.

136. Süren -di'li geçmiş zaman ve birleşik geçmiş zaman düzensizdir.

137. Hikaye birleşik zaman olan -di'li geçmiş zaman hakkındaki ilk soru; bir fiili aynı zamanda ifade etmenin ve iki farklı terim kullanmamızın nedeninin ne olduğudur. Bu sorunun cevabı, bu ikisinin, birinci ve ikinci birleşik zamanın tam bir kimliğinin olmamasıdır. Birincisi eylemin yakın zamanda gerçekleştiğini belirtirken ikincisi eylemin uzak bir zamanda gerçekleştiğini belirtir. Bunlar konuşmayı az ya da çok hızlandırmak ve bazen de kafa karışıklığında kullanılır. Fransızcada *j'irai demain à la campagne* gelecek zaman ile şimdiki zaman birbirine karıştırılır. Geçmiş zamanın ek fiili *imiş* ve şimdiki zamanın haber kipi *-im*⁴ İtalyancadaki *sono stato* ile aynıdır. Bu son zamanın anlamı birleşik geçmiş zamandakinden daha kuvvetlidir.

138. *olmak* ek fiilinin gelecek zamanı *olmak* fiilinin geniş zamanı ile aynıdır, böylece düzenli şekilde olur. Yukarıda belirtilenlerden dolayı (137.

⁴ Yazarın kendi görüşüdür.

madde) Türkçede gelecek zamanı geniş zaman, geniş zamanı da gelecek zaman olarak kullanmak çok yaygın değildir. Aynı zamanda geniş zamanda [109] eylem belirtildiğinde *lam*, *ye* ve *vav* harflerinin ortaya eklenmesiyle gelecek zaman yapılır. Örnek:

oluyorum oluyorum [< *olïouroum* je suis]

Gelecek zamanı olumlu şekilde ifade etmek *olacak* sıfat fiili *-im* ek fiiliyle birleştirilir, böylece;

olacağım olacağım [< *oladjaqhîm* je serai]

olacaksın olacaksın [< *oladjaqsen* tu seras]

olacaktır olacaktır [< *oladjaqdur* il sera]

olacağız olacağız [< *oladjaqghiz* nous serons]

olacaksınız olacaksınız [< *oladjaqsiz* vous serez]

olacaklardır olacaklardır [< *oladjaqdurler* ils seront]

139. Emir düzenli şekildedir ve (*ol*) bu kipin ikinci şahsı mutlaka düzenli kiplerin ve zamanların olması gerekir. Dolayısıyla bizim ilgilenmemiz gereken (gelecek zaman) emirin ikinci şahsa *-urum* ekinin sona eklenmesiyle oluşur. Dilek kipi ve *iken* zarf fiilinin geniş zamanı dışında bu fiilin diğer tüm kipleri ve zamanı *olmak* ek fiilinden türetilir ve düzenli bir şekilde çekimlenir. [110]

2.5. ALT BÖLÜM

2.5.1. Olmamak Fiiline Örnekler

140. Diğer tüm olumsuzlar gibi *olmamak* fiilinin de olumsuz şekli ikinci emir şahıstan sonra ortaya mim harfinin eklenmesiyle (119. madde); aynı zamanda düzensiz olarak adlandırılan zamanlarda bu olumsuzluk *değil* edatının önündeki ile birleştirilerek yapılır.

Biz bu zamanlara örnek vereceğiz; yukarıdaki kurallar sayesinde okuyucu için düzenli zamanlar kolay olacaktır. [111]

2.5.1.1. Olmamak Olumsuz Fiilinin Düzensiz Çekimi

2.5.1.1.1. Haber Kipi

Geniş zaman (*)

deyilim değilim [< *deghil im* je ne suis pas]

deyilsen değilsin [< *deghil sen* tu n'es pas]

deyildür değildir [< *deghil dur* il n'est pas]

deyiliz değiliz [< *deghil iz* nous ne sommes pas]

deyilsiz değilsiniz [< *deghil siz* vous n'êtes pas]

deyillerdür değildirler [< *deghil lerdur* ils ne sont pas]

Değil olumsuzluk edatının hikayesi

deyil idüm değildim [< *deghil idum* je n'étais pas]

deyil idün değildin [< *deghil iduñ* tu n'étais pas] [112]

deyil idi değildi [< *deghil idi* il n'était pas]

deyil idük değildik [< *deghil iduk* nous n'étions pas]

deyil idüniz değil idiniz [< *deghil ideñiz* vous n'étiez pas]

deyil idiler değil idiler [< *deghil idiler* ils n'étaient pas]

Değil olumsuzluk edatının rivayeti

deyil imişim değilmişim [< *deghil imichum* je n'étais pas]

deyil imişsen değilmişsin [< *deghil imichsen* tu n'étais pas]

deyil imisdir değilmiştir [< *deghil imichdur* il n'était pas]

deyil imişiz değilmişiz [< *deghil imichiz* nous n'étions pas] [113]

deyil imişsiz değilmişsiniz [< *deghil imichsiz* vous n'étiez pas]

deyil imişlerdir değilermiş [< *deghil imichlerdur* ils n'étaient pas]

2.5.1.1.2. Dilek Kipi

Değil olumsuzluk edatının şartı

deyil isem değilsem [< *deghil issam* si je ne suis pas]

deyil isen değilsen [< *deghil issañ* si tu ne's pas]

deyil ise değilse [< *deghil issa* s'il n'est pas]

deyil isek değilsek [< *deghil issek* si nous ne sommes pas]

deyil iseniz değilseniz [< *deghil isseñiz* si vous n'êtes pas]

deyil iseler değillerse [< *deghil issaler* s'ils ne sont pas]

Değil olumsuzluk edatının şartının hikayesi

deyil iseydim değilseydim [< *deghil issaidum* si je n'étais pas]

deyil iseydin değilseydin [< *deghil issaiduñ* si tu n'étais pas] [114]

deyil isseydi değilseydi [< *deghil issaidi* s'il n'étais pas]

deyil isseydük değilseydik [< *deghil issaiduk* si nous n'étions pas]

deyil isseydüniz değilseydiniz [< *deghil issaideñiz* si vous n'étiez pas]

deyil isseydiler değilselerdi [< *deghil issaidiler* s'ils n'étaient pas]

Zarf-fiil

deyil iken değilken [< *deghil iken* n'étant pas]

Olumsuz fiillerin diğer zamanları *olmamak* düzenli fiilinden türer ve düzenli olarak birleştirilir. [115]

2.6. ALT BÖLÜM

2.6.1. Vardır ve Yoktur Üçüncü Şahsın Fiillerine Örnekler

141. Aslında bu iki fiilin tüm kaideleri önceki örnekle açıklanabilir, bu fiillerin kullanımı çok fazladır. Biz düzensiz zamanları vereceğiz, diğerleri *olmak* ve *olmamak* fiilleriyle yapılır. [116]

2.6.1.1. Vardır ve Yoktur Fiilinin Düzensiz Zamanları

2.6.1.1.1. Haber Kipi

Geniş zaman

var var [< *war* il y a]

vardır vardır [< *wardur* il y a]

yok yok [< *ioq* il n'y a pas]

yokdur yoktur [< *ioqdur* il n'y a pas]

Hikaye ve rivayet birleşik zamanı

var idi vardı [< *waridi* il y avait/il y eut]

var imiş varmış [< *warimich* il y avait/il y eut]]

yok_idi yoktu [< *ioghidi* il n'y avait pas/il n'y eut pas]

yok_imiş yokmuş [< *ioghimich* il n'y avait pas/il n'y eut pas] [117]

2.6.1.1.2. Dilek Kipi

Geniş zaman

var ise var ise [< *warissa* s'il y avait eu]

yog_ise yoksa [< *ioghissa* s'il n'y a pas]

İstek kipinin hikayesi

varsa_idi varsaydı [< s'il y avait eu]

yogsa_idi yoksaydı [< s'il n'y avait pas eu]

Zarf-fiil

var iken varken [< *wariken* y avant]

yog_iken yokken [< *ioghiken* n'y avant pas] [118]

142. Bu örneklerden yola çıkarak hem üçüncü teklik şahsın hem de ek fiilin zarf fiili *var* ve *yok* ekleri yukarıda belirtilen zamanlarda eylemin varlığını ya da yokluğunu ifade eder.

2.7. ALT BÖLÜM

2.7.1. Düzenli Fiillerin Çekimi

143. Tüm fiillerin hemen hemen tek kural dışı örneği olmasına rağmen ek fiilin çekimini vermeye karar verdik, çünkü bu fiil diğer tüm zamanların çekiminde gerekli bir unsurdur. Kiplerin mükemmel bir düzen gösterdiğini düşünüyoruz.

144. Birinci ve ikinci çekim arasındaki fark Fransızcada olduğu gibi Türkçede de fiillerin kip ve zaman ilkelerinin ve özellikle de mastarların sonudur. Aslında çok fazla karışıklığa girmeden *sevmek* ve *görmek* gibi iki

fiili; mastar, geçmiş zaman ve sıfat-fiil olarak sınıflandırmak mümkün olmayacaktır. Ancak, fiillerin örneklerine bakarsak mastar sonların sürekli olarak benzer olduğunu, diğer tüm zamanların aynı şekilde kurallara tabi olduğunu ve aynı son ile bittiğini görüyoruz. [119]

145. Bütün mastarlar benzer bir şekilde sona ermiş ve telaffuzlarda mevcut olan harfler ilk çekimin mastarındaki (-mek) kaf'ten ve ikinci çekimin mastarındaki (-mak) kaf'tan daha vurgulu bir biçimdedir.

146. Bu nedenle Türkçedeki çekimlerin kural dışı olanlarının tamamen ahenkten kaynaklandığını söylemekten çekinmiyoruz. Buna bağlı olarak örnekleri inceleyerek kendimizi ikna edeceğiz, bunlardan biri birinci çekime diğeri ikinci çekime ait iki fiilde toplanmış ve sunulmuştur. [120]

Fiil çekimi

-mek ile biten fiiller

2.7.1.1. Haber Kipi

Geniş zaman (Présent)

severim severim [< *severum* j' aime]

seversin seversin [< *seversen* tu aimes]

sever sever [< *sever* il aime]

severiz severiz [< *severuz* nous aimons]

seversiz seversiniz [< *seversiz* vous aimez]

severler severler [< *severler* ils aiment]

Şimdiki zaman (Second présent)

seviyorum seviyorum [< *seveürum* j' aime]

seviyorsın seviyorsun [< *seveürsen* tu aimes]

seviyor seviyor [< *seveür* il aime]

seviyoruz seviyoruz [< *seveüruz* nous aimons]

seviyorsunuz seviyorsunuz [< *seveürsüz* vous aimez]

seviyorlar seviyorlar [< *seveürler* ils aiment] [121]

-mak ile biten fiiller

Geniş zaman (Présent)

bakarım bakarım [< *baqarum* je regarde]

bakarsın bakarsın [< *baqarsen* tu regardes]

bakar bakar [< *baqar* il regarde]

bakarız bakarız [< *baqaruz* nous regardons]

bakarsız bakarsınız [< *baqarsiz* vous regardez]

bakarlar bakarlar [< *baqarler* ils regardent]

Şimdiki zaman (Second présent)

bakayorum bakıyorum [< *baqaiurum* je regarde]

bakayorsın bakıyorsun [< *baqaiursen* tu regardes]

bakayoruz bakıyoruz [< *baqaiuruz* nous regardons]

bakayorsız bakıyorsunuz [< *baqaiursiz* tu regardes]

bakıyorlar bakıyorlar [< *baqaiurler* il regarde] [122]

-mek ile biten fiiler

Geniş zamanın hikayesi (Imparfait)

sever idüm/severdüm severdim [< *severidum/severdum* j'aimais]

sever idün severdin [< *severduñ* tu aimais]

sever idi severdi [< *severdi* il aimait]

sever idük severduk [< *severduk* nous aimions]

sever idünüz severdiniz [< *severdeñiz* vous aimiez]

severler idi/severdiler severlerdi/ severdiler [< *severleridi/severdiler* ils
aimaient]

Şimdiki zamanın hikayesi (Second imparfait)

seviyor idüm seviyordum [< *seveürdum* j'aimais]

seviyor idün seviyordun [< *seveürduñ* tu aimais]

seviyor idi seviyordu [< *seveürdi* il aimait]

seviyor idük seviyorduk [< *seveürduk* nous aimions]

seviyor idünüz seviyordunuz [< *seveürdeñiz* vous aimiez]

seviyor idiler seviyordular [< *seveürdiler* ils aimaient] [123]

-mak ile biten fiiller

Geçmiş zamanın hikayesi (Imparfait)

bakar idüm/bakardum bakardım [< *baqaridum/baqardum* je regardais]

bakar idün bakardın [< *baqarduñ* tu regardais]

bakar idi bakardı [< *baqardi* il regardait]

bakar idük bakardık [< *baqarduq* nous regardions]

bakar idünüz bakardınız [< *baqardiñiz* vous regardiez]

bakarlar idi/bakardiler bakarlardı/bakardılar [< *baqarleridi/baqardiler* ils regardaient]

Şimdiki zamanın hikayesi (Second imparfait)

bakıyor idüm bakıyordum [< *baqaiurdum* je regardais]

bakıyor idün bakıyordun [< *baqaiurduñ* tu regardais]

bakıyor idi bakıyordu [< *baqaiurdi* il regardait]

bakıyor idük bakıyorduk [< *baqaiurduq* nous regardions]

bakıyor idünüz bakıyordunuz [< *baqaiurdiñiz* vous regardiez]

bakıyor idiler bakıyordular [< *baqaiurdiler* ils regardaient] [124]

-mek ile biten fiiler

Geniş zamanın rivayeti (Troisième imparfait)

sever imişim/severmişim severmişim [< *severimichum/severmichum* j'aimais]

sever imişsin severmişsin [< *severmichsen* tu aimais]

sever imişdür/sever imiş severmiş [*< severmichdur/severmich* il aimait]

sever imişiz severmişiz [*< severmichiz* nous aimions]

sever imişsiz severmişsiniz [*< severmichsiz* vous aimiez]

severler imiş/severmişler severlermiş [*< severler imich/severmichler* ils aimaient]

Geçmiş zaman (Prétérit)

sevdüm sevdim [*< sevdum* j'aimais]

sevdün sevdiñ [*< sevdun* tu aimais]

sevdi sevdi [*< sevdi* il aimait]

sevdük sevdik [*< sevduk* nous aimions]

sevdünüz sevdiniz [*< sevdünüz* vous aimiez]

sevdiler sevdiler [*< sevdiler* ils aimaient] [125]

-mak ile biten fiiller

Geniş zamanın rivayeti (Troisième imparfait)

bakar imişim/ bakarmışım bakarmışım [*< baqarimichum/ baqarmichum* je regardais]

bakar imişsin bakarmışsın [*< baqarmichsen* tu regardais]

bakar imişdür/ bakar imiş [*< baqarmichdur/ baqarmich* il regardait]

bakar imişiz bakarmışız [*< baqarmichiz* nous regardions]

bakar imişsiz bakarmışsınız [*< baqarmichsiz* vous regardiez]

bakarlar imiş/ bakar imişlar bakarlarmış [*< baqarler imich/ baqarmichler* ils regardaient]

Geçmiş zaman (Prétérit)

baktım baktım [*< baqtum* je regardai]

baktın baktın [*< baqtun* tu regardas]

baktı baktı [*< baqti* il regarda]

baktık baktık [< *baqtuq* nous regardâmes]

baktınız baktınız [< *baqtıñız* vous regardâtes]

baktılar baktılar [< *baqtılar* ils regardèrent] [126]

-mek ile biten fiiller

Geçmiş zaman (Second prétérit)

sevmişim sevmişim [< *sevmichum* j'ai aimé]

sevmişsin sevmişsin [< *sevmichsen* tu as aimé]

sevmişdür sevmiştir [< *sevmichdur* il a aimé]

sevmişsiz sevmişsiz [< *sevmichiz* nous avons aimé]

sevmişsiz sevmişsiniz [< *sevmichsiz* vous avez aimé]

sevmişler sevmişler [< *sevmichler* ils ont aimé]

Öğrenilen geçmiş zamanın -ol'lu hikayesi (Troisième prétérit)

sevmiş oldum sevmiş oldum [< *sevmich oldum* j'ai aimé]

sevmiş oldun sevmiş oldun [< *sevmich olduñ* tu as aimé]

sevmiş oldu sevmiş oldu [< *sevmich oldi* il a aimé]

sevmiş olduk sevmiş olduk [< *sevmich olduq* nous avons aimé]

sevmiş oldunuz sevmiş oldunuz [< *sevmich oldeñiz* vous avez aimé]

sevmiş oldular sevmiş oldular [< *sevmich oldiler* ils ont aimé] [127]

-mak ile biten fiiller

Geçmiş zaman (Second prétérit)

bakmışım bakmışım [< *baqmichum* j'ai regardé]

bakmışın bakmışın [< *baqmichsen* tu as regardé]

bakmışdır bakmıştır [< *baqmichdur* il a regardé]

bakmışız bakmışız [< *baqmichiz* nous avons regardé]

bakmışız bakmışınız [< *baqmichsiz* vous avez regardé]

bakmışlar bakmışlar [< *baqmichler* ils ont regardé]

Öğrenilen geçmiş zamanın -ol'lu rivayeti (Troisième prétérit)

bakmış oldum bakmış oldum [< *baqmich oldum* j'ai regardé]

bakmış oldun bakmış oldun [< *baqmich olduñ* tu as regardé]

bakmış oldı bakmış oldu [< *baqmich oldi* il a regardé]

bakmış olduk bakmış olduk [< *baqmich olduq* nous avons regardé]

bakmış oldunuz bakmış oldunuz [< *baqmich oldeñiz* vous avez regardé]

bakmış oldılar bakmış oldular [< *baqmich oldiler* ils ont regardé] [128]

-mek ile biten fiiller

Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi (Prétérit antérieur)

sevmiş idüm sevmiştim [< *sevmichidum* j'avais aimé]

sevmiş idün sevmiştin [< *sevmichiduñ* tu avais aimé]

sevmiş idi sevmişti [< *sevmichidi* il avait aimé]

sevmiş idük sevmiştik [< *sevmichiduk* nous avions aimé]

sevmiş idünüz sevmiştiniz [< *sevmichidiñiz* vous aviez aimé]

sevmişler idi/sevmiş idiler sevmişlerdi [< *sevmichleridi/sevmich idiler* ils avaient aimé]

Öğrenilen geçmiş zamanın -ol'lu sonraki geçmiş zaman çekimi (Prétérit postérieur)

sevmiş olurum sevmiş olurum [< *sevmich olourum* j'aurai aimé]

sevmiş olursun sevmiş olursun [< *sevmich olourseñ* tu auras aimé]

sevmiş olur sevmiş olur [< *sevmich olour* il aura aimé]

sevmiş oluruz sevmiş oluruz [< *sevmich olourouz* nous aurons aimé]

sevmiş olursuz sevmiş olursunuz [< *sevmich oloursiz* vous aurez aimé]

sevmiş olurlar sevmiş olurlar [< *sevmich olourler* ils auront aimé]
[129]

-mak ile biten fiiller

Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi (Prétérit antérieur)

bakmış idüm bakmıştım [*< baqmichidum j'avais regardé*]

bakmış idün bakmıştın [*< baqmichiduñ tu avais regardé*]

bakmış idi bakmıştı [*< baqmichidi il avait regardé*]

bakmış idük bakmıştık [*< baqmichiduş nous avions regardé*]

bakmış idüniz bakmıştınız [*< baqmichidiñiz vous aviez regardé*]

bakmışlar idi/bakmış idiler bakmışlardı [*< baqmicleridi/baqmich idiler ils avaient regardé*]

Öğrenilen geçmiş zamanın -ol'lu sonraki geçmiş zaman çekimi (Prétérit postérieur)

bakmış olurum bakmış olurum [*< baqmich olourum j'aurai regardé*]

bakmış olursın bakmış olursun [*< baqmich oloursen tu auras regardé*]

bakmış olur bakmış olur [*< baqmich olour il aura regardé*]

bakmış oluruz bakmış oluruz [*< baqmich olourouz nous aurons regardé*]

bakmış olursuz bakmış olursunuz [*< baqmich oloursiz vous aurez regardé*]

bakmış olurlar bakmış olurlar [*< baqmich olourler ils auront regardé*]

[130]

-mek ile biten fiiller

Geniş zaman (Comme le present)

severim severim [*< severum j'aimerai*]

Gelecek zaman (Second futur)

seveceğim seveceğim [*< sevedjehim je dois aimer*]

seveceksin seveceksin [*< sevedjeksen tu dois aimer*]

sevecekdir sevecektir [*< sevedjektur il doit aimer*]

seveceğiz seveceğiz [< *sevedjehiz* nous devons aimer]

seveceksiz seveceksiniz [< *sevedjecksiz* vous devez aimer]

seveceklerdür seveceklerdir [< *sevedjecklerdur* ils doivent aimer]

[131]

-mak ile biten fiiller

Geniş zaman (Comme le present)

bakarım bakarım [< *baqarum* je regarderai]

Gelecek zaman (Second futur)

bakacağım bakacağım [< *je dois regarder* je dois regarder]

bakacaksın bakacaksın [< *baqadjaksen* tu dois regarder]

bakacakdur bakacaktır [< *baqadjaqtur* il doit regarder]

bakacağız bakacağız [< *baqadjaqhiz* nous devons regarder]

bakacaksınız bakacaksınız [< *baqadjaqsiz* vous devez regarder]

bakacaklardur bakacaklardır [< *baqadjaqlerdur* ils doivent regarder]

[132]

-mek ile biten fiiller

Gereklilik kipi (Troisieme futur)

sevmeliyim sevmeliyim [< *sevmelu im* j'aimerai]

sevmelüsin sevmelisin [< *sevmelu sen* tu aimeras]

sevmelüdür sevmelidir [< *sevmelu dur* il aimera]

sevmeliyiz sevmeliyiz [< *sevmelu iz* nous aimerons]

sevmelüsiz sevmeliyiz [< *sevmelu siz* vous aimerez]

sevmelüdürler sevmelidirler [< *sevmelu durler* ils aimeront]

2.7.1.2. Emir

sev sev [< *sev* aime]

sevsün sevsün [< *sevsun* qu'il aime]

sevelüm sevelim [< *sevelum* aimons]

seviniz/sevin seviniz/sevin [< *seveñiz/seveñ* aimez]

sevsünler sevsinler [< *sevsunler* qu'ils aiment] [133]

-mak ile biten fiiller

Gereklilik kipi (Troisieme futur)

bakmalı/bakmalıyım bakmalıyım [< *baqmaluim* je regarderai]

bakmalısın bakmalısın [< *baqmalu sen* tu regarderas]

bakmalıdur bakmalıdır [< *baqmalu dur* il regardera]

bakmalıyız bakmalıyız [< *baqmalu iz* nous regarderons]

bakmalısız bakmalısınız [< *baqmalu siz* vous regarderez]

bakmalıdırlar bakmalıdırlar [< *baqmalu durler* ilsregarderont]

Emir

bak bak [< *baq* regarde]

baksun baksın [< *baqsun* qu'il regarde]

bakalum bakalım [< *baqalum* regardons]

bakınız/bakın bakınız/bakın [< *baqeñiz/baqeñ* regardez]

baksunlar baksınlar [< *baqsunler* qu'ils regardent] [134]

2.7.1.3. Varsayım

Geniş zamanın hikayesi

sever idüm severdim [< *severdum* j'aimerais]

Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi (Preterit)

severmiş_idüm severmişim [< *severmichidum* j'aurais aimé]

İkinci geçmiş zaman (Az kullanılır)

sevmiş olur idüm sevmiş olurum [< *sevmich olourdum* j'aurais aimé]

sevmiş olur idün sevmiş olurduñ [< *sevmich olourduñ* tu aurais aimé]

sevmiş olur idi sevmiş olurdu [< *sevmich olourdi* il aurait aimé]

sevmiş olur idük sevmiş olurduk [*< sevmich olourduq* nous aurions aimé]

sevmiş olur idiniz sevmiş olurdunuz [*< sevmich olourdeñiz* vous auriez aimé]

sevmiş olurlar idi/sevmiş olur idiler sevmiş olurlardı/sevmiş olurdular [*< sevmich olourleridi/sevmich olourdiler* ils auraient aimé] [135]

-mak ile biten fiiller

Geniş zamanın hikayesi

bakar idüm bakardım [*< baqardum* je regarderais]

Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi (İleri geçmiş zaman göstergesi)

bakarmış idüm bakarmıştım [*< baqarmichidum* j'aurais regardé]

İkinci Geçmiş Zaman (Az kullanılır)

bakmış olurdum bakmış olurdum [*< baqmich olourdum* j'aurais regardé]

bakmış olurdun bakmış olurdun [*< baqmich olourduñ* tu aurais regardé]

bakmış olurdu bakmış olurdu [*< baqmich olourdi* il aurait regardé]

bakmış olurduk bakmış olurduk [*< baqmich olourduq* nous aurions regardé]

bakmış olurduñız bakmış olurdunuz [*< baqmich olourdeñiz* vous auriez regardé]

bakmış olurlar idi/bakmış olur idiler bakmış olurlardı [*< baqmich olourleridi/baqmich olourdiler* ils auraient regardé] [136]

-mek ile biten fiiller

2.7.1.4. Dilek Kipi

Geniş zaman (Présent et futur)

sevem/seveyim seveyim [*< sevem/seveim* j'aime]

sevesin sevesin [*< sevesen* tu aimes]

seve seve [< *sevèh* il aime]

seveyiz/sevevüz sevelim [< *seveiz/seveouz* nous aimions]

sevesiz sevesiniz [< *sevesiz* vous aimiez]

seveler seveler [< *seveler* ils aiment]

(kaşki, keşke ya da bolayki)

İstek kipinin hikayesi (Imparfait)

seve idüm seveydim [< *seveidum* j'aimasse]

seve idün seveydin [< *seveiduñ* tu aimasses]

seve idi seveydi [< *seveidi* il aimât]

seve idük seveydik [< *seveiduk* nous aimassions]

sevey idüniz seveydiniz [< *seveidiñiz* vous aimassiez]

seve idiler/seveler idi seveydiler [< *seveidiler/seveleridi* ils aimassent]

(keşke ya da bolayki) [137]

-mak ile biten fiiller

Geniş zaman (Présent et futur)

bakam bakayım [< *baqam/baqaim* je regarde]

bakasın bakasın [< *baqasen* tu regardes]

baka baka [< *baqah* il regarde]

bakayız/bakavuz bakayız [< *baqaiz/baqaouz* nous regardions]

bakasız bakasınız [< *baqasiz* vous regardez]

bakalar bakalar [< *baqaler* ils regardent] (kaşki, keşke ya da bolayki)

İstek kipinin hikayesi (Imparfait)

baka idüm bakaydım [< *baqaidum* je regardasse]

baka idün bakaydın [< *baqaiduñ* tu regardasses]

baka idi bakaydı [< *baqaidi* il regardât]

baka idük bakaydık [< *baqaiduq* nous regardassions]

baka idüniz bakaydınız [< *baqaïdeñiz* vous regardassiez]

baka idiler/bakaler idi bakalardı [< *baqaïdiler/ baqaleridi* ils regardassent] (keşke ya da bolayki) [138]

-mek ile biten fiiller

Öğrenilen geçmiş zamanın istek kipi (Prétérit)

sevmiş olam sevmiş olayım [< *sevmich olam* j'aie aimé]

sevmiş olasın sevmiş olasen [< *sevmich olasen* tu aies aimé]

sevmiş ola sevmiş ola [< *sevmich ola* il ait aimé]

sevmiş olavuz sevmiş olayız [< *sevmich olaouz* nous ayons aimé]

sevmiş olasız sevmiş olasınız [< *sevmich olasiz* vous ayez aimé]

sevmiş olalar sevmiş olalar [< *sevmiş olaler* ils aient aimé] (keşke ya da bolayki)

Öğrenilen geçmiş zaman isteğın hikayesi (Prétérit antérieur)

sevmiş olaydum sevmiş olaydım [< *sevmich olaïdum* j'eusse aimé]

sevmiş olaydun sevmiş olaydın [< *sevmich olaïduñ* tu eusses aimé]

sevmiş olaydı sevmiş olaydı [< *sevmich olaïdi* il eût aimé]

sevmiş olayduk sevmiş olaydık [< *sevmich olaïduq* nous eussions aimé]

sevmiş olaydunuz sevmiş olaydınız [< *sevmich olaïdeñiz* vous eussiez aimé]

sevmiş olalar idi/ sevmiş olaydılar sevmiş olalardı [< *sevmich olaleridi/ sevmich olaïdiler* ils eussent aimé] (keşke ya da bolayki) [139]

-mak ile biten fiiller

Öğrenilen geçmiş zamanın istek kipi (Prétérit)

bakmış olam bakmış olam [< *baqmich olam* j'aie regardé]

bakmış olasın bakmış olasın [< *baqmich olasen* tu aies regardé]

bakmış ola bakmış ola [< *baqmich ola* il ait regardé]

bakmış olavuz bakmış olayız [*< baqmich olaouz nous ayons regardé*]

bakmış olasız bakmış olasınız [*< baqmich olasiz vous ayez regardé*]

bakmış olalar bakmış olalar [*< baqmich olaler ils aient regardé*] (keşke ya da bolayki)

Öğrenilen geçmiş zaman isteğin hikayesi (Prétérit antérieur)

bakmış ola idüm bakmış olaydım [*< baqmich olaïdum j' eusse regardé*]

bakmış ola idün bakmış olaydın [*< baqmich olaïduñ tu eusses regardé*]

bakmış ola idi bakmış olaydı [*< baqmich olaïdi il eût regardé*]

bakmış ola idük bakmış olaydık [*< baqmich olaïduq nous eussions regardé*]

bakmış ola idüniz bakmış olaydınız [*< baqmich olaïdeñiz vous eussiez regardé*]

bakmış olalar idi/bakmış ola idiler bakmış olaydılar [*< baqmich olaleridi/baqmich olaïdiler ils eussent regardé*] (keşke ya da bolayki) [140]

-mek ile biten fiiller

Geniş zamanın şartı (Présent)

sever isem/seversem seversem [*< severissam/seversam j' aime*]

sever isen seversen [*< severissañ tu aimes*]

sever ise severse [*< seversah il aimes*]

sever isek seversek [*< seversak nous aimons*]

sever iseniz severseniz [*< seversañiz vous aimez*]

severler ise/sever iseler severlerse [*< severlersah/severselar ils aiment*] (eger)

Şart (Imparfait)

sevsem sevsem [*< sevsam j' aimais*]

sevsen sevsen [*< sevseñ tu aimais*]

sevse sevse [*< sevsah il aimait*]

sevsek sevsek [< *sevsek* nous aimions]

sevseniz sevseniz [< *sevseñiz* vous aimiez]

sevseler sevseler [< *sevsaler* ils aimaient] (eger) [141]

-mak ile biten fiiller

Geniş zaman (Présent)

bakar isem/bakarsam bakarsam [< *baqarissam/baqarsam* je regarde]

bakar isen bakarsan [< *baqarsañ* tu regardes]

bakar ise bakarsa [< *baqarsah* il regarde]

bakar isek bakarsak [< *baqarsaq* nous regardons]

bakar iseniz bakarsanız [< *bakarsañız* vous regardez]

bakarlar ise/ bakar iseler bakarlarsa/bakarsalar [< *bakarlersah/bakarsaler* ils regardent] (eger)

Şart (Imparfait)

baksam baksam [< *baqsam* je regardais]

baksan baksan [< *baqsañ* tu regardais]

baksa baksa [< *baksah* il regardait]

baksak baksak [< *baksaq* nous regardions]

baksanız baksanız [< *baksañız* vous regardiez]

baksalar baksalar [< *baqsaler* ils regardaient] (eger) [142]

-mek ile biten fiiller

Öğrenilen geçmiş zamanın şartı (Prétérit)

sevmiş isem sevmişsem [< *sevmich issam* j'ai aimé]

sevmiş isen sevmişsen [< *sevmich isseñ* tu as aimé]

sevmiş ise sevmiş ise [< *sevmich issa* il a aimé]

sevmiş isek sevmişsek [< *sevmich issek* nous avons aimé]

sevmiş iseniz sevmişseniz [< *sevmich isseñız* vous avez aimé]

sevmişler ise/ sevmiş iseler sevmişlerse [*< sevmichler issa/ sevmich issaler* ils ont aimé] (eger)

Şartın hikayesi (Prétérit antérieur)

sevse idüm sevseydim [*< sevsaidum* j'avais aimé]

sevse idün sevseydin [*< sevsaiduñ* tu avais aimé]

sevse idi sevseydi [*< sevsaidi* il avait aimé]

sevse idük sevseydik [*< sevsaiduk* nous avons aimé]

sevse idünüz sevseydiniz [*< sevsaideñiz* vous aviez aimé]

sevseler idi sevselerdi [*< sevsaleridi* ils avaient aimé] (eger) [143]

-mak ile biten fiiller

Öğrenilen geçmiş zamanın şartı (Prétérit)

bakmış isem bakmışsam [*< baqmich issam* j'ai regardé]

bakmış isen bakmışsan [*< baqmich isseñ* tu as regardé]

bakmış ise bakmışsa [*< baqmich issa* il a regardé]

bakmış isek bakmışsak [*< baqmich issek* nous avons regardé]

bakmış iseniz bakmışsanız [*< baqmich isseñiz* vous avez regardé]

bakmışlar ise/bakmış iseler bakmışlarsa [*< baqmichler issa/baqmich issaler* ils ont regardé] (eger)

Şartın hikayesi (Prétérit antérieur)

baksa idüm baksaydım [*< baqsaidum* j'avais regardé]

baksa idün baksaydın [*< baqsaiduñ* tu avais regardé]

baksa idi baksaydı [*< baqsaidi* il avait regardé]

baksa idük baksaydık [*< baqsaiduq* nous avons regardé]

baksa idünüz baksaydınız [*< baqsaideñiz* vous aviez regardé]

baksalar idi baksalardı [*< baqsaleridi* ils avaient regardé] (eger) [144]

-mek ile biten fiiller

Öğrenilen geçmiş zamanın *ol'lu* şartının hikayesi (Second préterit antérieur)

sevmiş olsa idüm sevmiş olsaydım [*< sevmich olsaïdum j' eusse aimé*]

sevmiş olsa idün sevmiş olsaydın [*< sevmich olsaïduñ tu eusses aimé*]

sevmiş olsa idi sevmiş olsaydı [*< sevmich olsaïdi il eût aimé*]

sevmiş olsa idük sevmiş olsaydık [*< sevmich olsaïduq nous eussions aimé*]

sevmiş olsa idünüz sevmiş olsaydınız [*< sevmich olsaïdeñiz vous eussiez aimé*]

sevmiş olsalar idi/ sevmiş olsa idiler sevmiş olsaydılar [*< sevmich olsaleridi/ sevmich olsaïdiler ils eussent aimé*] (eger)

Gelecekteki geçmişin şartı (Futur)

sevmiş olur isem sevmiş olursam [*< sevmich oloursam j' aime*]

sevmiş olur isen sevmiş olursan [*< sevmich oloursañ tu aimés*]

sevmiş olur ise sevmiş olursa [*< sevmich oloursah il aime*]

sevmiş olur isek sevmiş olursak [*< sevmich oloursaq nous aimons*]

sevmiş olur iseniz sevmiş olursanız [*< sevmich oloursañiz vous aimez*]

sevmiş olurlar ise sevmiş olurlarsa [*< sevmich olourlersah ils aiment*] (eger) [145]

-mak ile biten fiiller

Öğrenilen geçmiş zamanın *ol'lu* şart kipinin hikayesi (Second préterit antérieur)

bakmış olsa idüm bakmış olsaydım [*< baqmich olsaïdum j' eusse regardé*]

bakmış olsa idün bakmış olsaydın [*< baqmich olsaïduñ tu eusses regardé*]

bakmış olsa idi bakmış olsaydı [*< baqmich olsaïdi il eût regardé*]

bakmış olsa idük bakmış olsaydık [< *baqmich olsaïduq* nous eussions regardé]

bakmış olsa idünüz bakmış olsaydınız [< *baqmich olsaïdeñiz* vous eussiez regardé]

bakmış olsalar idi/ bakmış olsa idiler bakmış olsalardı [< *baqmich olsaleridi/ baqmich olsaïdiler* ils eussent regardé] (eger)

Gelecekteki geçmişin şartı (Futur)

bakmış olur isem bakmış olursam [< *baqmich oloursam* je regarde]

bakmış olur isen bakmış olursan [< *baqmich oloursañ* tu regardes]

bakmış olur ise bakmış olursa [< *baqmich oloursah* il regarde]

bakmış olur isek bakmış olursak [< *baqmich oloursaq* nous regardons]

bakmış olur iseniz bakmış olursanız [< *baqmich oloursañiz* vous regardez]

bakmış olurlar ise bakmış olurlarsa [< *baqmich oloulersah* ils regardent] (eger) [146]

-mek ile biten fiiller

2.7.1.5. Mastar

sevmek sevmek [< *sevmek* aimer]

Öğrenilen geçmiş zamanın ol'lu mastarı (Prétérit)

sevmiş olmak sevmiş olmak [< *sevmich olmaq* avoir aimé]

Önceki geçmiş (Prétérit antérieur)

sevdikten evvel/sevmezden evvel sevmeden önce [< *sevdukten ewel/sevmezden ewel* avant d' avoir aimé]

Sonraki geçmiş (Preterit posterieur)

sevdikten sonra sevdikten sonra [< *sevdukten soñrah* après avoir aimé]

Gelecek zaman (Futur)

sevecek olmak sevecek olmak [< *sevedjek olmaq* devoir aimer] [147]

-mak ile biten fiiller

bakmak bakmak [< *baqmaq* regarder]

Öğrenilen geçmiş zamanın ol'lu mastarı (Prétérit)

bakmış olmak bakmış olmak [< *baqmich olmaq* avoir regarde]

Önceki geçmiş (Prétérit antérieur)

bakdıktan evvel/bakmazdan evvel bakmadan önce [< *baqdukten evvel/baqmazden evvel* avant d'avoir regardé]

Sonraki geçmiş (Preterit posterieur)

bakdıktan sonra baktıktan sonra [< *baqduqten soñrah* après avoir regardé]

Gelecek zaman (Futur)

bakacak olmak bakacak olmak [< *baqadjaq olmaq* devoir regarder]

[148]

2.7.1.6. Zarf Fiil

severken/sever iken severken [< *severken/sever iken* en aimant]

sevip sevip [< *sevup* ayant aimé]

severek severek [< *severek* en aimant]

sevince/sevdikçe sevince/sevdikçe [< *sevindjèh/sevduktchèh* en aimant,tandis]

sevdikte sevdikte [< *sevduktèh* en aimant]

sevmekte sevmekte [< *sevmektèh* en aimant]

sevmek_ile sevmekle [< *sevmeghilèh* en aimant]

2.7.1.7. Sıfat Fiil

Çekimsiz geniş zaman (Présent indéclinable)

sever sever [< *sever* aimant]

Çekimli geniş zaman (Présent déclinable)

seven seven [< *seven* aimant] [149]

-mak ile biten fiiller

Zarf-fiil

bakariken/bakar iken bakariken [< *baqarken/baqar iken* en regardant]

bakup bakıp [< *baqup* ayant regardé]

bakarak bakarak [< *baqaraq* en regardant]

bakınca/ baktıkça bakınca/baktıkça [< *baqindjèh/ baqduqtchèh* en regardant, tandis]

bakdukda baktığımızda [< *baqduqtèh* tandis qu'on regarde]

bakmakda bakmakta [< *baqmaqthèh* tandis qu'on regarde]

bakmagile bakmakla [< *baqmaghilèh* tandis qu'on regarde]

Sıfat-Fiil

Çekimsiz geniş zaman (Présent indéclinable)

bakar bakar [< *baqar* regardant]

Çekimli geniş zaman (Présent déclinable)

bakan bakan [< *baqan* regardant] [150]

-mek ile biten fiiller

Çekimsiz geçmiş zaman (Passe indéclinable)

sevmiş sevmiş [< *sevmich* aimé]

Çekimli geçmiş zaman (Passe déclinable)

sevdik sevdik [< *sevduk* aimé]

Gelecek zaman (Futur)

sevecek sevecek [< *sevedjek* devant aimer]

Gereklilik (Second futur)

sevmelü sevmeli [< *sevmelu* devant aimer] [151]

-mak ile biten fiiller

Çekimsiz geçmiş zaman (Passe indéclinable)

bakmış bakmış [< *baqmich* regardé]

Çekimli geçmiş zaman (Passe déclinable)

baktık baktık [< *baqtuq* regardé]

Gelecek zaman (Futur)

bakacak bakacak [< *baqadjaq* devant regarder]

Gereklilik (Second futur)

bakmalı bakmalı [< *baqmalu* devant regarder]

[152] Boş [153]

2.7.2. Kipler ve Zamanlar Üzerine Gözlemler

147. Geniş zaman, geniş zamanın çekimsiz *sever* kelimesine *-im*, *-sin* vb. eklerin gelmesiyle çekimlenir.

148. Emir, geniş zamanın ve isim fiilin *sever* şeklindedir.

149. Geniş zamanın hikayesindeki örneklerde görülen birleşik zaman uygulanır. Yani:

sever idüm severdim [< *seveürdum* j'étais dans l'action d'aimer] vs.

Üçüncü şahısta *sever* kelimesi imişim hikaye birleşik zamanını ve şahıs ekini alır. Bu yüzden oldukça uzak bir zamanda gerçekleşen bir eylemin varlığını gösterir. Yani:

geçen sene İstanbul'da gezer imişim (gezer idim) geçen sene İstanbul'da gezerdim [< *ghetchen senèh Stambouldèh ghezer imichem (ghezerdum)* je me promenois l'an passé dans Constantinople]

150. Hikaye birleşik zamanı emir üçüncü şahsa *-dum*, *-dun* ve *-di* vs. şahıs eklerinden oluşur. [154]

151. Hikaye ve rivayet birleşik zamanları geçmiş zaman *sevmiş*'ten oluşur ve geniş zaman ya da ek fiilin düzenli ekleri ile çekimlenir.

Geçmiş zamanın hikayesi ya da rivayeti aynı geçmiş zaman ve ek fiilin hikayesi şeklindedir. Biz de *sevmiş imişim*, *mişsen* vb. söyleyebiliriz.

Gelecek zamanla ortak olan *olmak* ek fiili, gelecekteki bir eylemi geçmişte göstermeye yarayan bir zamandır, *ben geldiğinizde bitirmiş olacağım*, cümlesinde olduğu gibi.

152. Birinci gelecek zaman hem şimdiki zaman hem de sonraki zamanlardaki eylemi gerçekleştirmek için kullanılır.

153. Eylemin gerçekleşmesinin zaman alacağı ihtimalini veren gelecek zaman *sevecek* şeklindedir. *-mak ile biten fiillerde* bu sıfat fiil kaf ile bitti. Yukarıda belirtilen (30. madde) sebeplerden dolayı birinci şahsın çokluğunda gayn harfine dönüşür.

154. Eylemin gerçekleştiğini anlatan gelecek zaman *-lu* ekini ve ardından aynı ekleri alarak çekimlenir.

2.7.2.1. Emir

155. Emir genellikle istek ya da kabul belirtir. Türkçede bu kipin ikinci şahsı, diğer zamanların çekiminde kök olarak kullanılır. Fakat Tatarlarda sıkça bu ikinci şahsa *-gil* ve *-gıl* ekleri eklenir. Örnek:

tanrı tealanın soyurgalları sen müşerref bulgıl Allahu teala ihsanlarla şereflendirsin [*< tangri ta'alanuñ souïourghaleri sen mucherref boulghil jouis avec honneur des bienfaits du Très-Haut*] [155]

2.7.2.2. Varsayım

156. İtalyanlarda *-rei* ile biten kipleri belirtmek için Beauzée'nin kullandığı varsayım adlandırmasını kabul gördük. Bu kipin geniş zamanı şeklindedir. Genellikle gelecek zaman ve hatta geçmiş zaman ile karıştırılır. Türkçede *severmiş* sıfat fiilinin son kısmındaki *-miş* ekini almasıyla geçmişte başlayıp etkisini hala yitirmeyen eylemi ifade etmek için kullanılır.

2.7.2.3. İstek Kipi

157. İstek kipinin tüm zamanları *ki*, *olaki*, *n'olaki*, *keşke*, *bolayki* kelimelerinden önce gelebilir.

Allah versin ki Allah versin ki [*< allah virsun ki plaise à Dieu/ Dieu fasse que*]

Bu şekillerin birinci, dördüncü, beşinci ve dahasını geçmiş zamanla vereceğiz:

ne ola idi nolaydı [< *n'olaidi*]

Allah vere idi Allah vereydi [< *allah vireidi* plût à Dieu]

158. Dilek kipinin üçüncü şahsa gelen mim ve aynı zamanda diğer şahıslara gelen *-sin*, *-yiz*, *-siz* ve *-ler* ekleridir. Türkçede olduğu gibi Tatarlarda da bu eklerin şahıs zamirleriyle olan ilişkisini gözlemek faydalı olacaktır.

Ek fiilin hikaye birleşik zamanında üçüncü şahıs, bizim kullandığımız kipin hikaye birleşik zamanı şeklindedir. **[156]**

159. Geçmiş zaman ve rivayet birleşik zamanı olan *-miş* sıfat fiilinden, geniş zaman ve rivayet birleşik zamanı *olmak* fiilinin dilek kipi çekimlenir.

2.7.2.4. Dilek Kipi

160. Bu kipin tüm zamanlarında *eger* şart parçasını aldığı varsayılır. Bu parça daha çok üstü kapalı şekildedir. Bu kipteki tüm zamanların *eger* şart partikülünü aldığı varsayalım. Bu partikül daha çok üstü kapalı şekilde ifade edilir. Geniş zamanın çekimsiz partikülü *sever*'in öncesinde ek fiilin şartıyla birleşerek oluşur. Sonu *-mak ile biten fillerde* birinci çokluk şahsın karakteri *kaf* ve *kef*'tir.

161. Emir ikinci şahıs şeklindedir ve onu geniş zaman kipi takip eder.

162. Önceki zamanın üçüncü şahsı (*sevse*), *olmak* fiil kipinin hikayesini takiben geçmiş zamanın hikayesini oluşturur.

163. Geçmiş zaman ve rivayet birleşik zamanı *-miş* çekimsiz ekle birleşmiş şekildedir. Ek fiilin dilek kipinin geniş zamanı ve hikayesiyle meydana gelir.

164. Gelecek zaman *olmak* fiil çekimini takip eden aynı partisiple oluşur.

2.7.2.5. *Mastar*

165. Türkçede mastar sürekli çekimlenen gerçek bir eylemdir. Sonu kaf ve kef ile biten bu harfler sıklıkla kaybolur. Biz de tekliklere örnek vereceğiz:

Nominatif, **görmek** görmek [< *ghurmèh* l'action de voir] [157]

Genitif, **görmegin** görmeyin [< *ghurmeghuñ*]

Datif, **görmege** görmeye [< *ghurmeghèh*]

Ablatif, **görmekden** görmekten [< *ghurmekten*]

Nominatif, **görmeler** görmeler [< *ghurmèhler*]

Genitif, **görmelerün** görmelerin [< *ghurmèhleruñ*] vb.

166. Bu şekilde düşünülen kip, muhtemelen tüm zamir eklerinin karakteristik parçalarını ve bazı edatları alması mümkündür. Örnek:

gelmem mukarrerdür gelmem kesindir [< *ghelmèhm muqarrar dur* ma venue est certaine]

her aglamanun gülmesi vardur her ağlamanın gülmesi vardır [< *her aghlamanuñ ghulmèhsi war dur* toute larme est suivie de rire]

bilmekte bilmekte [< *bilmèkteh* dans le savoir]

gitmekten evvel gitmekten evvel [< *ghitmekten ewel* avant d'aller]

okumaktan sonra okuduktan sonra [< *oqoumaqten soñra* après avoir lu]

167. Mastar geçmiş zamanı *-miş* çekimsiz geçmiş zaman mastarı ve *olmak* şeklindedir.

168. Geçmiş zamanın hikayesi *-duk* çekimli partisibi şeklinde olup sonrasında ablatif karakteristik partikülünü ve *evvel* Arapça zarfını alır. Olumsuz fiilin çekimsiz geniş zaman partisipi bazen geçmiş zamanla birleşir.

169. Geçmiş zamanın rivayeti *sonra* zarfının eklenmesiyle oluşur.

170. Gelecek zaman aynı mastara *-cek* ya da *-cak* ekini almasıyla oluşur.

2.7.2.6. Zarf Fiil

171. Bilindiği gibi Latincece sonu *-do* ve *-dum* ile biten zarf fiiller önceki kiple yakınlık gösterir, Türkler de bunları sık sık birbirine karıştırır. Bu tür mastarların bazıları örnek vermeye neden olmaktadır. [158]

172. *sever iken* ilk fiilin çekimsiz geniş zamanı ile ek fiilin zarf fiili birleşir. Bu literatürde *étant aimant* şeklindedir.

173. *Sevup* zarf fiili, emir kipi almış ikinci şahsa *-up* ya da sonu *he* ile biten üçüncü şahsa *-yup* ekini alır. Bu zarf fiil günümüzde bazen geniş zaman olarak da çevrilebilir. Ancak çoğunlukla geçmişteki bir eylemi ifade eder. İşte önceki iki örneğin uygulamasını sunan bir örnek:

kamillik budur ki bir söyleyip iki dinlemek kamillik bir söyleyip iki dinlemektir [*kiamillik bou dur ki bir seuileüp, iki dinèmek* la perfection consiste à écouter deux fois avant de parler une]

174. Türkçede eylemde sürekliliği ifade eden *-rek* zarf fiil ekinin Fransızcada tam bir karşılığı yoktur. Örnek:

sürerek yetiştim koşarak yetiştim [*surèrek ietichtum* en courant je suis arrivé]

-rak ya da *-rek* ekinin bazen üstü kapalıdır, ancak sonrasında fiili tekrar eder. Örnek:

güle güle bayıldım güle güle bayıldım / gülmekten bayıldım [*ghulèh ghulèh baıldum* je me suis pâmé à force de rire]

Sonuncu kısım mastarın yerini alır. Örnek:

bunu edebilir misin bunu yapabilir misin [*bouni edèh bilurmisen* sais-tu faire cela]

175. *-ince*, *-dükçe* / *-dukça* ya da *-dükde* / *-dukda* eklerinin eklenmesiyle üç çeşit zarf fiil oluşur. Eylemin ihtimalinin çeşitli derecelerini ifade etmeye yardımcı olur. Örnek:

sen dönünce sabr ederüm sen dönene kadar sabrederim [< *sen dunundjèh sabr ederum* j'aurai patience jusqu'à ce que tu viennes]

gittikçe büyür gittikçe büyür [< *ghittiktchèh buür* à mesure qu'il avance]

onu seyr ettükte şaştı onu seyrettikçe şaştı [< *ani seir ettuktèh chachtı* en l'apercevant il fut étonné] [159]

176. Açıkçası *sevmekle* ve *sevmek_ile* iki şekil diğerleri gibi mastardan oluşur ve {-du} zarf fiilini ifade etmek için kullanılır ve ilk bakışta böyle birçok şeklin görünebilen sıkıntılı durumu fark edilebilir. Bununla beraber gerçek yararlar ve konuşmanın net ve kolay anlaşılmasına bir yol sunar. Oysa Türklerin noktalama sistemimiz hakkında hiçbir fikri yoktur. Cümleler genellikle çok uzun olduğu için zarfların anlamını askıya alındığını gösterir.

2.7.2.7. Sıfat Fiil

177. Eklerin iki işlevi vardır: bazen bir eylemi bazen de bir durumu ifade eder. İlk durumda çekimsizdir ve fiilin belli zamanların çekiminde gereken bir unsur olarak girer. Bu nedenle geçmiş zaman sıfat fiili *sevmiş*, geniş zaman sıfat fiili *sever* ile değişip çeşitli kip ve zamanlar ile birleşerek geniş ve gelecek zamanların oluşumunda ve hemen hemen tüm geçmiş zamanları ifade etmek için aynı fiilin çeşitli kip ve zamanlarıyla birlikte kullanılır.

178. Çekime giren sıfat fiil ekleri farklıdır. Bunlar sıfatların asıl ismi yerine geçer ve bu nedenle teklik veya çokluk olarak sunulabilir, genellikle zamirleri alan ve isimlerden sonra gelen ekler fiillerin sonunu etkiler. Örnek:

sev seni seveni seni seveni sev [< *seni seveni sev* aime celui qui t'aime]

geldi sevdiğim sevdiğim geldi [< *gheldi sevdughum* celle que j'aime est venue] [160]

Bu kuralın nedeni çok basittir. Türkçede olduğu gibi diğer dillerde de fiil köküne eklenen ekler vardır ve sonlarındaki çeşitlilik fiillerde zaman ve sayıların değişikliğini ifade etmeye yeterli olduğundan sözcükler arasında

kesin bir ayırım yapmak kolaylaşır. Birinci durumda çekimsizdir ve çok sayıda kip ve zaman oluşması ek fiil ile sağlanır. İkincisinde çekimlidir ve isimlerle karıştırılır, öyle ki bu şekil de çoğu sözlükte bu şekilde bulunur.

179. *-dik, -dık* çekim ekleri geçmiş zamanın üçüncü şahsından sonra *-gi* ve *-ği* eklerini alarak oluştuğu görülür. Sonuçta bu bölümde kullanılan Türkçe cümlelerin Fransızca çevirisinde neredeyse hep bu birleşik sözcüklerden birini ya da ona eş değer olanın yeniden ortaya çıktığını görüyoruz (Yukarıda belirtilen 2. örnek, 178. maddeye bakınız.).

Sonuçta bu bölümde kullanılan Türkçe cümlelerin Fransızca çevirisinde, neredeyse daima, bu birleşik sözcüklerden birinin ya da onun eşdeğerlerinin yeniden ortaya çıktığını görüyoruz (Yukarıda belirtilen 2. örnek, no. 178'e bakınız).

180. Gelecek zaman eklerinin ikisi de çekimsizdir: yine de ilki (*-cek* ya da *-cak*) zamirlerin karakteristik parçalarını almak ve bir isim olarak düşünülmesi için uygundur. Örnek:

gelecegi bellü degil geleceği belli değil [*< gheledjeghi bellu degil* il n'est pas certain qu'il vienne]

181. *-malı* ekinin her zaman bir eyleme ihtiyacı vardır. [161] Örnek:

hiç kimseye malum olmamalu hiç kimse bilmemeli [*< hitch kimsèhièh ma'aloum olmamalu* qu'il ne soit absolument connu de personne]

182. Türk harflerinin sonunda *seve* ayrılmış mastarı ile iyelik eki, sahiplik ve aidiyet gösteren *-lu* ekinden oluşan bir çeşit ektir (63. madde). Örnek:

üç yıl var biz geleli biz geleleli üç yıl oldu [*< utch il war biz ghelèhlu* il y a près de trois ans que nous sommes venus]

Fakat bu ekler sıfatlardan farklı olmadıkları için sınıflandıranlar bunları anlam olarak mı düşünüyorlar yoksa görüntü itibariyle ilişkilendirerek mi düşünüyorlar belirtmek gerekirse onlara yer vermeye gerek olmadığını

düşündük. Bunları yalnızca nesnelere yönelik bir tabloya yerleştirmeyi de uygun bulmadık, fiil çekimindeki başlıca değişiklikleri göstereceğiz. [162]

2.7.3. Düzensiz Fiiller

-mek ile biten fiiller

2.7.3.1. Haber Kipi

Geniş zaman (Présent)

etmem etmem [< *etmem* je ne fais pas]

etmezsin etmezsen [< *etmezsen* tu ne fais pas]

etmez etmez [< *etmez* il ne fais pas]

etmeziz etmeyiz [< *etmeziz* nous ne faisons pas]

etmezsiniz etmezsiniz [< *etmezsiniz* vous ne faites pas]

etmezler etmezler [< *etmezler* ils ne font pas]

Şimdiki zaman (Second présent)

etmiyorum etmiyorum [< *etmeiurum* je ne fais pas]

etmiyorsun etmiyorsun [< *etmeiursen* tu ne fais pas]

etmiyor etmiyor [< *etmeiur* il ne fais pas]

etmiyoruz etmiyoruz [< *etmeiuruz* nous ne faisons pas]

etmiyorsunuz etmiyorsunuz [< *etmeiursiz* vous ne faites pas]

etmiyorlar etmiyorlar [< *etmeiurler* ils ne font pas] [163]

-mak ile biten fiiller

Geniş zaman (Présent)

almam almam [< *almam* je ne prends pas]

almazsın almazsın [< *almazsen* tu ne prends pas]

almaz almaz [< *almaz* il ne prend pas]

almazız almazsınız [< *almaziz* nous ne prenons pas]

almazsınız almanız [< *almazsiz* vous ne prenez pas]

almazlar almazlar [< *almazler* ils ne prennent pas]

Şimdiki zaman (Second présent)

almayorum almıyorum [< *almayırum* je ne prends pas]

almayorsun almıyorsun [< *almayırsen* tu ne prends pas]

almıyor almıyor [< *almayıur* il ne prend pas]

almayoruz almıyoruz [< *almayıuruz* nous ne prenons pas]

almayorsuz almıyorsunuz [< *almayırsız* vous ne prenez pas]

almıyorlar almıyorlar [< *almayıurler* ils ne prennent pas] [164]

-mek ile biten fiiller

Geniş zamanın hikayesi (Imparfait)

etmez idüm/etmezdüm etmezdüm [< *etmez idum/etmezdum* je ne faisais pas]

etmez idün etmezdin [< *etmezduñ* tu ne faisais pas]

etmez idi etmezdi [< *etmezdi* il ne faisait pas]

etmez idük etmezdik [< *etmezdük* nous ne faisons pas]

etmez idüniz etmezdiniz [< *etmezdeñiz* vous ne faisiez pas]

etmezlerdi/ etmez idiler etmezlerdi [< *etmezlerdi/etmez idiler* ils ne faisaient pas]

Şimdiki zamanın hikayesi (Second imparfait)

etmiyor idüm etmiyordum [< *etmeiurdum* je ne faisais pas]

etmiyor idün etmiyordun [< *etmeiurduñ* tu ne faisais pas]

etmiyor idi etmiyordu [< *etmeiurdi* il ne faisait pas]

etmiyor idük etmiyorduk [< *etmeiurdük* nous ne faisons pas]

etmiyor idüniz etmiyordunuz [< *etmeiurdeñiz* vous ne faisiez pas]

etmiyor idilar etmiyordular [< *etmeiurdiler* ils ne faisaient pas] [165]

-mak ile biten fiiller

Geniş zamanın hikayesi (Imparfait)

almaz idum/almazdum almazdım [*< almaz idum/almazdum* je ne prenais pas]

almaz idün almazdın [*< almazduñ* tu ne prenais pas]

almaz idi almazdı [*< almazdı* il ne prenait pas]

almaz idük almazdık [*< almazduq* nous ne prenions pas]

almaz idüniz almazdınız [*< almazdeñiz* vous ne preniez pas]

almazlardı/ almazlar idiler almazlardı [*< almazlerdi almaz idiler* il ne prenaient pas]

Şimdiki zamanın hikayesi (Second imparfait)

almayor idüm almıyordum [*< almaïurdum* je ne prenais pas]

almayor idün almıyordun [*< almaïurduñ* tu ne prenais pas]

almayor idi almıyordu [*< almaïurdi* il ne prenait pas]

almayor idük almıyorduk [*< almaïurduq* nous ne prenions pas]

almayor idüniz almıyordunuz [*< almaïurdeñiz* vous ne preniez pas]

almayor idiler almıyordular [*< almaïurdiler* vous ne preniez pas] [166]

-mek ile biten fiiller

Geniş zamanın rivayeti (Troisième imparfait)

etmez imişüm etmezmişim [*< etmez imichem* je ne faisais pas]

etmez imişsen etmezmişsin [*< etmez imichsen* tu ne faisais pas]

etmez imiş etmezmiş [*< etmez imich* il ne faisait pas]

etmez imişiz etmezmiş [*< etmez imichiz* nous ne faisons pas]

etmez imişsiz etmezmişsiz [*< etmez imichsiz* vous ne faisiez pas]

etmez imişler/etmezler imiş etmezlermiş [*< etmez imichler/etmezler imich* ils ne faisaient pas]

Görülen geçmiş zaman (Prétérit)

etmedüm etmedim [< *etmedum* je ne fis pas]

etmedün etmedin [< *etmeduñ* tu ne fis pas]

etmedi etmedi [< *etmedi* il ne fit pas]

etmedük etmedik [< *etmeduk* nous ne fimes pas]

etmedüniz etmediniz [< *etmediñiz* vous ne fites pas]

etmediler etmediler [< *etmediler* ils ne firent pas] [167]

-mak ile biten fiiller

Geniş zamanın rivayeti (Troisième imparfait)

almaz imişem almazmışım [< *almaz imichem* je ne prenais pas]

almaz imişsen almazmışsın [< *almaz imichsen* tu ne prenais pas]

almaz imiş almazmış [< *almaz imich* il ne prenait pas]

almaz imişiz almazmışız [< *almaz imichiz* nous ne prenions pas]

almaz imişsiz almazmışız [< *almaz imichsiz* vous ne preniez pas]

almaz imişler/almazlar imiş almazlarmış [< *almaz imichler/almazler imich* ils ne prenaient pas]

Geçmiş zaman (Prétérit)

almadım almadım [< *almadum* je ne pris pas]

almadın almadın [< *almaduñ* tu ne pris pas]

almadı almadı [< *almedi* il ne prit pas]

almadık almadık [< *almaduq* nous ne primes pas]

almadınız almadınız [< *almadiñiz* vous ne prites pas]

almadılar almadılar [< *almadiler* ils ne prirent pas] [168]

Duyulan geçmiş zamanın rivayeti (Second préterit)

etmemişim etmemişim [< *etmemichem* je n'ai point fait]

etmemişsin etmemişsin [< *etmemichsen* tu n'as point fait]

etmemişdür, etmemiş etmemiştir, etmemiş [*< etmemichdur/ etmemich*
il n'a point fait]

etmemişsiz etmemişsiz [*< etmemichiz* nous v'avons point fait]

etmemişsiz etmemiştir [*< etmemichsiz* vous v'avez point fait]

etmemişler etmemişler [*< etmemichler* ils n'ont point fait]

Görülen geçmiş zamanın -ol fiilinin hikayesi (Troisième prétérit)

etmemiş oldum etmemiş oldum [*< etmemich oldum* je n'ai pas fait]

Görülen geçmiş zamanın hikayesi (Prétérit antérieur)

etmemiş idüm/etmemişdüm etmemiştim [*< etmemich*
idum/etmemichdum je n'avais pas fait] [169]

-mak ile biten fiiller

Görülen geçmiş zaman (Second prétérit)

almamışam almamışım [*< almamichem* je n'ai point pris]

almamışsin almamışsın [*< almamichsen* tu n'as point pris]

almamışdur/ almamış almamıştır/ almamış [*< almamichdur/*
almamich il n'a point pris]

almamışsiz almamışsınız [*< almamichiz* nous n'avons point pris]

almamışsiz almamışsınız [*< almamichsiz* vous n'avez point pris]

almamışlar almamışlar [*< almamichler* ils n'ont point pris]

Görülen geçmiş zamanın -ol fiilinin hikayesi

almamış oldum almamış oldum [*< almamich oldum* je n'ai pas pris]

Görülen geçmiş zamanın hikayesi (Troisième prétérit)

almamış idüm/almamışdım almamıştım [*< almamich*
idum/almamichdum je n'avais pas pris] [170]

-mek ile biten fiiller

Sonraki geçmiş (Preterit posterieur)

etmemiş olurum etmemiş olurum [< *etmemich olourum* je n'aurai pas fait]

Geniş zaman (Futur)

etmem etmem [< *etmem* je ne ferai pas]

Gelecek zaman (Second futur)

etmeyeceğim etmeyeceğim [< *etmeïedjehim* je ne ferai pas]

etmeyeceksin etmeyeceksin [< *etmeïedjeksën* tu ne feras pas]

etmeyecekdür/ etmeyecek etmeyecektir/etmeyecek [< *etmeïedjekdur/ etmeïedjek* il ne fera pas]

etmeyeceğiz etmeteceğiz [< *etmeïedjeghiz* nous ne ferons pas]

etmeyeceksiz etmeyeceksiniz [< *etmeïedjeksiz* vous ne ferez pas]

etmeyeceklerdir/ etmeyecekler etmeyeceklerdir/ etmeyecekler [< *etmeïedjeklerdur/ etmeïedjekler* il ne fera pas] [171]

-mak ile biten fiiller

Sonraki geçmiş (Preterit posterieur)

almamış olurum almamış olurum [< *almamich olourum* je n'aurai pas pris]

Geniş zaman (Futur)

almam almam [< *almam* je ne prendrai pas]

Gelecek zaman (Second futur)

almayacağım almayacağım [< *almaïadjağhim* je ne prendrai pas]

almayacaksın almayacaksın [< *almaïadjaqsën* tu ne prendras pas]

almayacakdur/ almayacak almayacaklar/ almayacak [< *almaïadjeqdur/ almaïadjaq* il ne prendra pas]

almayacağız almayacağız [< *almaïadjağhiz* nous ne prendrons pas]

almayacaksınız almayacaksınız [*<almäädjaqsiz* vous ne prendrez pas]

almacaklardur/ almacaklar almayacaklardır/ almayacaklar [*<almäädjaglerdur/ almäädjagler* ils ne prendront pas] [172]

-mek ile biten fiiller

Gereklilik (Troisième futur)

etmemeli im etmeliyim [*<etmemelu im* je ne ferai pas]

etmemeli sin etmelisin [*<etmemelu sen* tu ne feras pas]

etmemelüdür/ etmemeli etmemelidir/ etmemeli [*<etmemelu dur/ etmemelu* il ne fera pas]

etmemeli iz etmemeliyiz [*<etmemelu iz* nous ne ferons pas]

etmemelüsiz etmemelisiniz [*<etmemelu siz* vous ne ferez pas]

etmemelüdürler/ etmemeli etmemelidirler/ etmemeli [*<etmemelu durler/ etmemelu* ils ne feront pas]

2.7.3.2. Emir

etme etme [*<etmeh* ne fais pas]

etmesin etmesin [*<etmesun* qu'il ne fasse pas]

etmeyelim etmeyelim [*<etmeielum* ne faisons pas]

etmeniz/etmen etmeniz [*<etmeñiz/etmeñ* ne faites pas]

etmesinler etmesinler [*<etmesunler* qu'ils ne fassent pas] [173]

-mak ile biten fiiller

Gereklilik (Troisième futur)

almamalı im almamalıyım [*<almamalu im* je ne prendrai pas]

almamalı sin almamalısın [*<almamalu sen* tu ne prendras pas]

almamalıdır/ almamalu almamalıdır/almamalı [*<almamalu dur/almamalu dur* il ne prendra pas]

almamalı iz almamalıyız [*<almamalu iz* nous ne prendrons pas]

almamalı siz almamlısınız [*<almamalu siz* vous ne prendrez pas]

almamalıdır/almamalı almamalıdır/almamalı [**< almamalı durler/almamalı** ils ne prendront pas]

Emir

alma alma [**< almah** ne prends pas]

almasın almasın [**< almasun** qu'il ne prenne pas]

almayalım almayalım [**< almaialum** ne prenons pas]

almanız/alman almayın [**< almañiz/almañ** ne prenez pas]

almasınlar almasınlar [**< almasunler** qu'ils prennent pas] [174]

-mek ile biten fiiler

2.7.3.3. Gereklilik

Geniş zamanın hikayesi (Présent)

etmezdüm etmezdim [**< etmezdum** je ne ferais pas]

Geçmiş zaman (Preterit)

etmezmiş idüm etmezmiştim [**< etmez michidum** je n'aurais pas fait]

İkinci geçmiş zaman (Second preterit)

etmemiş olurdu etmemiş olurdu [**< etmemich olurdum** je n'aurais pas fait]

2.7.3.4. İstek Kipi

Geniş zaman ve gelecek zaman (Présent et Futur)

etmeyim etmeyeyim [**< etmeim** je ne fasse pas]

etmeyesin etmeyesin [**< etmeïesen** tu ne fasses pas]

etmeye etmeye [**< etmeïèh** il ne fasse pas]

etmeyeyiz etmeyeyiz [**< etmeïeïz** nous ne fassions pas]

etmeyesiz etmeyesiniz [**< etmeïesiz** vous ne fassiez pas]

etmeyeler etmeyeler [**< etmeïeler** ils ne fassent pas] [175]

-mak ile biten fiiller

Gereklilik

Geniş zamanın hikayesi (Présent)

almaz idüm almazdım [< *almazdum* je ne prendrais pas]

Geçmiş zaman (Preterit)

almazmış idüm almazmıştım [< *almaz michidum* je n'aurais pas pris]

Öğrenilen Geçmiş Zamanın -ol Fiilinin Hikayesi (Second Preterit)

almamış olur idüm almamış olurdum [< *almamich olourdum* je n'aurais pas pris]

İstek kipi

Geniş zaman ve gelecek zaman (Présent et futur)

almayam almayım [< *almaïam* je ne prene pas]

almayasın almayasın [< *almaïasen* tu ne prenes pas]

almaya almaya [< *almaïah* il ne prene pas]

almayayız almayalım [< *almaïaïz* nous ne prenions pas]

almayasız almayasınız [< *almaïasiz* vous ne preniez pas]

almayalar almayalar [< *almaïaler* ils ne prennent pas] [176]

-mek ile biten fiiller

İstek kipi olumsuzunun hikayesi (Imparfait)

etmeye idüm etmeyeydim [< *etmeïëïdum* je ne fisse pas]

etmeye idün etmeyeydin [< *etmeïëïduñ* tu ne fisses pas]

etmeye idi etmeyeydi [< *etmeïëïdi* il ne fit pas]

etmeye idük etmeyeydik [< *etmeïëïduk* nous ne fissions pas]

etmeye idünüz etmeyeydiniz [< *etmeïëïdeñiz* vous ne fissiez pas]

etmeye idiler etmeyeydiler [< *etmeïëïdiler* ils ne fissent pas]

Öğrenilen geçmiş zaman olumsuzunun ol'lu isteği (Preterit)

etmemiş olam etmemiş olayım [*< etmemich olam* je n'eusse pas fait]

**Öğrenilen geçmiş zaman olumsuzunun istek kipinin hikayesi (Preterit
antérieur)**

etmemiş ola idüm etmemiş olaydım [*< etmemich olaïdum* je n'eusse pas fait] [177]

-mak ile biten fiiller

İstek kipi olumsuzunun hikayesi (Imparfait)

almaya idüm almayaydım [*< almaïaïdum* je ne prisse pas]

almaya idün almayaydın [*< almaïaïduñ* tu ne prisses pas]

almaya idi almayaydı [*< almaïaïdi* il ne prit pas]

almaya idük almayaydık [*< almaïaïduq* nous ne prissions pas]

almaya idünüz almayaydınız [*< almaïaïdeñiz* vous ne prissiez pas]

almaya idüler almayaydılar [*< almaïaïdiler* ils ne prissent pas]

Öğrenilen geçmiş zaman olumsuzunun ol'lu isteği (Preterit)

almamış olam almamış olayım [*< almamich olam* je n'eusse pas pris]

Öğrenilen geçmiş zaman olumsuzunun ol'lu isteği (Preterit antérieur)

almamış olaydım almamış olaydım [*< almamich olaïdum* je n'eusse pas pris] [178]

-mek ile biten fiiller

2.7.3.5. Dilek Kipi

Geniş zaman olumsuzunun şartı (Présent)

etmez isam etmezsem [*< etmez issam* je ne fais pas]

Geniş zaman olumsuzunun şartı (Imparfait)

etmesem etmesem [*< etmessam* je ne faisais pas]

etmesen etmezsen [*< etmessañ* tu ne faisais pas]

etmese etmezse [*< etmessa* il ne faisait pas]

etmesek etmezsek [< *etmessak* nous ne faisons pas]

etmeseniz etmeseniz [< *etmesseñiz* vous ne faisiez pas]

etmeseler etmezlerse [< *etmessaler* ils ne faisaient pas]

Öğrenilen geçmiş zamanın şartı (Prétérit)

etmiş isam etmişsem [< *etmemich issam* je n'ai pas fait]

Şart kipi olumsuzunun hikayesi (Prétérit antérieur)

etmese idüm etmeseydım [< *etmessaidum* je n'avais pas fait]

Öğrenilen geçmiş zaman olumsuzunun ol'lu şart kipinin hikayesi (Second preterit antérieur)

etmemiş olsa idüm etmemiş olsaydım [< *etmemich olsaidum* je n'eusse pas fait]

Öğrenilen geçmiş zaman olumsuzunun ol'lu şartı (Futur)

etmemiş olur isem etmemiş olursam [< *etmemich oloursam* je ne fais pas] [179]

-mak ile biten fiiller

Geniş zamanın şartı (Présent)

almaz isam almazsam [< *almaz issam* je ne prends pas]

Geniş zamanın şartı (Imparfait)

almasam almazsam [< *almassam* je ne prenais pas]

almasan almazsan [< *almassañ* tu ne prenais pas]

almasa almazsa [< *almassa* il ne prenait pas]

almasak almazsak [< *almassaq* nous ne prenions pas]

almasanız almazsanız [< *almassañiz* vous ne preniez pas]

almasalar almazlarsa [< *almassaler* ils ne prenaient pas]

Öğrenilen geçmiş zamanın şartı (Prétérit)

almamış isam almamışsam [< *almamich issam* je n'ai pas pris]

Şart kipinin hikayesi (Prétérit antérieur)

almasa idüm almasaydım [< *almassaidum* je n'avais pas pris]

Öğrenilen geçmiş zaman olumsuzunun ol'lu şart kipinin hikayesi (Second preterit antérieur)

almamış olsa idüm almamış olsaydım [< *almamich olsaidum* je n'eusse pas pris]

Öğrenilen geçmiş zaman olumsuzunun ol'lu şartı (Futur)

almamış olur isem almamış olursam [< *almamich oloursam* je ne prends pas] [180]

-mek ile biten fiiller

2.7.3.6. Mastar

etmemek etmemek [< *etmemek* ne pas faire]

2.7.3.7. Zarf Fiil

etmez iken etmezken [< *etmez iken* en ne faisant pas]

etmeyüp etmeyip [< *etmeiup* n'ayant pas fait]

etmeyerek etmeyerek [< *etmeierek* en ne faisant pas]

etmeyince etmeyince [< *etmeindjeh* en ne faisant pas]

etmedikçe etmedikçe [< *etmeduktcheh* en ne faisant pas]

etmedikde etmediğinde [< *etmeduktèh* en ne faisant pas]

etmemekde etmemekte [< *etmemektèh* en ne faisant pas]

etmemek_ile etmemekle [< *etmemeghilèh* en ne faisant pas] [181]

-mak ile biten fiiller

Mastar

almamak almamak [< *almamaq* ne pas prendre]

Zarf-fiil

almaz iken almazken [< *almaz iken* en ne prenant pas]

almayıp almayıp [< *almayıp* n'ayant pas pris]

almayarak almayarak [< *almäïaraq* en ne prenant pas]

almayınca almayınca [< *almäïndjèh* en ne prenant pas]

almadıkça almadıkça [< *almaduqtchèh* en ne prenant pas]

almadıkda almadığında [< *almaduqtèh* en ne prenant pas]

almamakda almamakta [< *almamaqtèh* en ne prenant pas]

almamak_ile almamakla [< *almamagilèh* en ne prenant pas] [182]

-mek ile biten fiiller

2.7.3.8. Sıfat Fiil

Çekimsiz geniş zaman (Présent indéclinable)

etmez etmez [< *etmez* ne faisant pas]

Çekimli geniş zaman (Présent déclinable)

etmeyen etmeyen [< *etmeïen* ne faisant pas]

Çekimsiz geçmiş zaman (Passé indéclinable)

etmemiş etmemiş [< *etmemich* non fait]

Çekimli geçmiş zaman (Passé déclinable)

etmedik etmedik [< *etmeduk* non fait]

Gelecek zaman (Futur)

etmeyecek etmeyecek [< *etmeïedjek* ne devant pas faire]

Gereklilik (Second futur)

etmemeli etmemeli [< *etmemelu* ne devant pas faire] [183]

-mak ile biten fiiller

Çekimsiz geniş zaman (Présent indéclinable)

almaz almaz [< *almaz* ne prenant pas]

Çekimli geniş zaman (Présent déclinable)

almayan almayan [< *almaïan* ne prenant pas]

Çekimsiz geçmiş zaman (Passé indéclinable)

almamış almamış [< *almamich* non pris]

Çekimli geçmiş zaman (Passé déclinable)

almadık almadık [< *almaduq* non pris]

Gelecek zaman (Futur)

almayacak almayacak [< *almaïadjaq* ne devant pas prendre]

Gereklilik (Second futur)

almamalı almamalı [< *almamalu* ne devant pas prendre] [184]

2.7.4. Genel Örnekler

2.7.4.1. Türemiş Fiillerin Çekimi

2.7.4.1.1. Olumsuz Fiiller

183. Yukarıda (128. madde) gördük ki, olumsuz dışında türetilen tüm fiil çekimleri düzenli ve tek tiptir. Bu nedenle istisnanın ne içerdiğini ve şekillerindeki olumsuzluk ya da mutlak imkansızlığı belirten fiil çekimlerini incelemek gerekir.

184. Olumsuz fiilin karakteristik eki kökten hemen sonra eklenen *mim*'dir, tüm kip ve zamanın ardından eklenir ve bu ortaya ekleme yoluyla düzenli şekilde olan çekimsiz geniş zaman ifade edildiğinde ortak kurallara tabi olur. Ama öyle değil, incelenecek ekler *ra* harfi ile olumlu olduğu gibi olumsuz da çekimlenebilir, aynı zamanda *-maz* olarak yazılıp *-mez* olarak hecelenir, *-mak* ile biten mastar ve tüm kuralsızlar ortaya çıkar.

185. Aslında önceki olumsuz fiil örneklerine göz attığımızda genel olarak geçmiş bir eylemi gösteren zamanların mükemmel bir düzenle birleştiğini görüyoruz. [185]

Yani *etmedim* kelimesinin *ettim*'den farkı olumsuz yapan *mim* harfinin araya girmesidir. Hikaye birleşik zamanı, *etmesem*, *etmeseydim* dilek kipinin hikayesi ile *etmemiş*, *etmedim* sıfat fiilleri aynı durumdadır.

186. Geniş zamanın aksine *-maz* olumsuz yapar, yani *etmezim* ya da daralmış şekli *etmem*, *etmez isem*, *etmez iken* vs.

187. Bu kural yine de bazı istisnalarla karşılaşır. Örneğin istek belirten geniş zamandaki *ye* harfini çekimsiz sonu olan *elif* ile değiştirir ve iki şeklin aynı olması durumunda gerçekleşecek karışıklığı önlemek için *etmem* diyoruz; diğer yandan geçmişteki eylemi ifade eden haber kipinin hikaye birleşik zamanı şeklinde *-mez* çekime girer.

188. Yukarıdaki örnekler kelimenin tam manasıyla imkansız fiil çekiminde de geçerlidir.

2.7.4.1.2. Edilgen Fiil

189. Etken fiil çekimindeki örnekler edilgen kip ve kural olarak kullanılabilir. Bununla birlikte bu şeklin karakteristik nun ve lam harflerinin değişikliğinin tüm bağlamda yer aldığını unutmamak gerekir.

1⁰. Fiilin sonu *elif*, *vav*, *he* ve *ye* harflerinden biriyle bittiğinde: Örnek:

aramak aramak [< *aramaq* chercher]

aranmak aranmak [< *aranmaq* être chercheré];

okumak okumak [< *oqoumaq* lire] [186]

okunmak okunmak [< *oqounmaq* être lu];

ödemek ödemek [< *eudèhmek* payer]

ödenmek ödenmek [< *eudèhnmek* être payé];

demek demek [< *dimek* dire]

denmek denmek [< *dinmek* être dit]

2⁰. Sonu lam ile bittiğinde: Örnek:

beslemek beslemek [< *beslemek* nourrir]

beslenmek beslenmek [< *beslenmek* être nourri]

2.7.4.1.3. Geçişli Fiil

190. Benzer bir açıklama geçişli fiil çekimi için de geçerlidir: onu karakterize eden *-dur*, sonu *elif*, *ra*, *lam*, *vav* ve *he* ile biten fiillerde *te*'ye dönüşür. Örnek:

aradurmak yerine **aratmak** aratmak [< *aratmaq* faire chercher]

semretmek semirtmek [< *semretmek* engraisser]

otlatmak otlatmak [< *otlatmaq* faire paître]

büyütmek büyütmek [< *büiütmek* faire grandir]

ödetmek ödetmek [< *eudèhtmek* faire payer]

Bununla beraber bu hece çekimsiz geniş zaman eki (177. madde) ile aynı değildir ve bu sözcük aracılığıyla şekillenmenin yanı sıra *itmek*, *gitmek* gibi kökün sonu *te* ile biten fiiller için yeniden ortaya çıkar.

191. Yukarıda belirtilen kural lam ile biten fiiller için her zaman titizlikle uygulanmaz, çünkü çok kullandığımız *aldırmak*, *bildirmek* ve hatta Tatarlarda *geldirmek* Türklerdeki *getirmek* (daha doğrusu etimolojisi, Bibliothèque du Roi Uygur alfabeli el yazmasıyla kanıtlamıştır.) oluşturmaktadır.

192. Bazı durumlarda *şaşırmak*, *geçirmek* fiillerinde olduğu gibi -dur hecesi -r ile değiştirilir. [187]

Ancak bu durumlar nadirdir ve çoğunlukla ortak kurallar geçerlidir. Örnek;

barışdırmak barıştırmak [< *barichturmaq* pacifier]

açdırmak açtırmak [< *achturmaq* faire ouvrir] vs.

III. Şahsın bazı fiilleri

193. *Gerekdir* fiili; Fransızcada olduğu gibi Türkçede de üçüncü şahıs fiilleri arasında sıralanabilir, yine de çok iyi diyoruz:

gitmek **gereğim** gitmem gerekir [< *ghitmek ghereghim* il faut que j'aile]

gereksen gereklisin [< *ghereksen* tu es] vs.

Üçüncü şahısta ek fiil sıklıkla ima edilir.

194. *il pleut, il neige, il tombe de la grêle* yerine *yagmur yagar, kar yagar, dolu yagar* denir. *il tonne, il vente* yerine *gök gürlüyor, rüzgar esiyor* dolaylamalarını kullanıyoruz.

195. *on* sözcüğü ile Fransızca'da ifade edilen belirsiz konu Türkçeye üçüncü çokluk şahıs veya edilgen şekilde girer.

Örnek:

derler, denir derler, denir [< *derler, dinur* on dit]

giderler, gidilir giderler, gidilir [< *ghiderler, ghidilur* on va]

2.8. ALT BÖLÜM

2.8.1. Edatlar

196. Türkçede hiçbir *preposition*⁵ yoktur; bu tür sözler zamir olan terimin ve sonucunda [188] ortaya çıkan bir terimin arasındaki ilişkilerin niteliğini belirlemeyi amaçlar, sona eklenir, bu nedenle *postposition* (*edatlar*) olarak adlandırılır.

197. İsim ve zamirlerin çekiminde durumların gösterge niteliğindeki harfleri veya heceleri gerçek edattır.

198. Diğer edatların çekimsiz sözcüklerinin, durumlarının ya da iyelik zamirlerinin karakteristik özelliklerini kabul etmesi muhtemeldir.

199. Temel edatlarda çekimsiz olanlar:

aşre ötede [< *achrèh* au-delà]

ötürü ötürü [< *ötürü* à cause]

öte öte [< *eutèh* outre]

üzre üzere [< *uzrèh* sur]

evvel evvel, önce [< *ewel* avant]

akdem çok önce [< *aqdam* avant]

için için [< *itchun* pour]

içre içinde [< *itchru* intérieurement]

ile ile [< *ilèh* avec]

⁵ Fransızca'da iki edat vardır; *preposition* ve *postposition*. Türkçede ise bu edatların yalnızca ikincisi vardır.

beri beri [< *beru* depuis]

tek tek [< *tek* jusqu'à]

dek dek [< *dek* jusqu'à]

degin değin [< *deghin* jusqu'à] [189]

de de [< *dèh* dans]

-siz -siz [< *siz* sans]

sonra sonra [< *soñra* après]

maada gayrı, başka [< *ma'ada* indépendamment]

gibi gibi [< *ghibi* comme]

göre göre [< *ghurèh* selon, d'après]

200. *aşre, üzre, de* ve *-siz* edatları daima tek ya da yalın şekildedir.

Örnek:

Selanik aşre Selanik'in ötesinde [< *Selanik achrèh* au-dela de Salonique]

baş üzre baş üstüne [< *bach uzrèh* sur la tête]

şehrde şehirde [< *cherdèh* dans la ville]

şübhesiz şüphesiz [< *chubhèsiz* sans doute]

201. *için, ile* ve *gibi* edatları aynı kurallara tabidir; ancak bazen genitif olarak kullanılırlar. Örnek:

benim için benim için [< *benum itchum* pour moi]

senin ile senin ile [< *seniñ ilèh* avec toi]

onun gibi onun gibi [< *anuñ ghibi* comme lui]

202. *dek* veya *degin* ve *göre* edatları datif olarak kullanılır. Örnek:

gün bazara dek pazar gününe kadar [< *ghun bazarèh dek* jusqu'à dimanche]

bu zamana degin bu zamana kadar/değin [< *bou zamanèh deghin* jusqu'à ce temps]

dedigine göre dediğine göre [**< dedighiñèh ghurèh** d'après ce que tu dis]

203. ötürü, öte, beri ve sonra edatları ablatif kullanımı gerektirir.

Örnek:

bizden ötürü bizden ötürü/dolayı [**< bizden uturu** a cause de nous]

denizden öte denizden öte [**< deñizden eutèh** au-dela de la mer] [190]

bir aydan beri bir aydan beri [**< bir aïden beru** depuis un mois]

seferden sonra seferden sonra [**< seferden soñra** après la guerre]

Aynısı Türkçede sıklıkla kullanılan Arapça zarflar *evvel* ya da *akdam*, *gayrı* ya da *maada* için de geçerlidir. Örnek:

ondan evvel ondan evvel, ondan önce [**< andan ewel** avant lui /avant cela]

ondan akdam ondan önce [**< andan aqdem** avant lui /avant cela]

bundan gayrı/maada bundan başka [**< bounden ghäiri/ma'ada** indépendamment de ceci]

204. Hala her türlü isim, zamir veya fiilden sonra gelen çekimsiz edatlardır; bu daima soru parçacığını ifade eden *mim* ekidir. Örnek:

evin mi yandı evin mi yandı [**< evuñ mi iandi** est-ce ta maison qui a brulé]

keyfiniz eyi mi nasılsınız [**< keifeñiz eü mi** votre etat est-il bon]

sen mi sen sen misin [**< sen mi sen** est-ce toi qui es]

şahidleri var mı şahitleri var mı [**< chahidleri war mi** a-t-il des temoins]

205. Edatlar, durum ve iyelik zamirlerinin karakteristik sonlarını muhtemelen kabul eden gerçek çekimli isimlerdir.

ara ara [**< ara** entre]

aramızda aramızda [**< aramuzdèh** entre nous];

ard art [**< ard** derrière]

düşmenin ardında düşmanın peşinde [*< duchmenuñ ardentèh* derrière l'ennemi];

aşağı aşağı [*< achagha* dessous]

ağacın aşağısında ağacın aşağısında [*< aghadjuñ acgaghasindèh* au-dessous de l'arbre]; [191]

alt alt [*< alt* sous]

ayak altında ayak altında [*< aïak altundèh* sous les pieds];

orta orta [*< ortah* milieu]

çay ortasından çay ortasından [*< tchai ortasinden* du milieu du fleuve];

üst üst [*< üst* sur]

baş üstüne baş üstüne [*< bach ustunèh* sur la tête];

iç iç [*< itch* dans]

sandık içine sandığın içine [*< sandouq itchinèh* dans le coffre];

içerü içeri [*< itcheru* dedans]

kapudan içerü girmek kapıdan içeri girmek [*< qapouden itcheru ghirmek* entrer par la porte];

ilerü ileri [*< ileru* devant]

kervanın ilerüsi kervanın ilerisi [*< kervanuñ ilerüsi* le devant de la caravane];

beyn arasında [*< beïn* entre]

iki devlet mabeyninde iki devlet arasında [*< iki devlet ma beïnindèh* entre deux puissances];

dip dip [*< dip* sous]

dağın dibinde dağın dibinde [*< daghuñ dibindèh* au pied dela montagne];

taşra dışarı [*< dichra* hors]

hadden taşra sınırın dışına [< *hadden dichra* hors de limite];

taraf taraf [< *taraf* côte]

tarafınızdan tarafınızdan [< *tarafeñizden* de votre côte];

karşı karşı [< *qarchi* vis-à-vis]

karşıya geçmek karşıya geçmek [< *qarchiah ghetchmek* passer vis-à-vis];

yan yan [< *ian* auprès]

kibarın yanında kibarın yanında [< *kibaruñ ïanindèh* auprès de grands]; [192]

yukaru yukarı [< *ïoqaru* en haut]

yukarudan düşmek yukarıdan düşmek [< *ïoqaruden duchmek* tomber d'en haut]

2.9. ALT BÖLÜM

2.9.1. Zarflar

206. Ne olursa olsun sözlüklerde yeterince açıklanmış olan zarf ifadeleri ve anlamları Türkçede üç şekildedir:

1⁰. Zarflarla yapılan sıfatlar;

2⁰. Çeşitli zarflarla yapılan isimler ve bağlaçlar;

3⁰. Bazı sıfatlara *-ce*, *-çe* ve *-ince* eklenmesidir.

207. Çekimsiz zarfların arasına *evet*, *beli*, *yok*, *pek*, *demin*, *henüz* kelimelerini koyabiliriz.

208. Daha önce alınan sıfatların sayısı çok önemlidir, çünkü bu tür sözler kendi dillerinden ayrı olarak, Türkçede, sıklıkla Arapça veya Farsçadan ödünç alınmıştır ve biz ilk olarak bu dillerde hiçbir sıfat veya fiil olmaksızın zarfın olmayacağını biliyoruz. Bunun için kendimizi en çok kullanılanları yazmakla sınırlayacağız. [193]

2.9.2. Zarf Niteliğinde Sıfatlar

Miktar zarfı

az az [< *az* peu]

çok çok [< *tchoq* beaucoup]

artık artık [< *arteq* plus]

eksik eksik [< *eksik* moins]

sık sık [< *seq* souvent]

nadir nadir [< *nadir* rarement]

seyrek seyrek [< *seïrek* rarement]

Niteleme zarfı

eyi iyi [< *eïu* bien]

hoş hoş [< *khoch* bien]

güzel güzel [< *ghuzel* bien]

bed kötü [< *bed* mal]

fena kötü, fena [< *fena* mal]

nafile boşuna, nafile [< *nafileh* inutilement] [194]

Zaman zarfı

tiz/tez tez, hemen [< *tiz/tez* vite]

çabuk çabuk [< *tchabouq* promptement]

yavaş yavaş [< *ïawach* lentement]

erken erken [< *erken* de bonne heure]

geç geç [< *ghetch* tard]

Yer yön zarfı

yakın yakın [< *ïaqen* près]

uzak uzak [< *ouzaq* loin]

togru doğru [< *doghrou* droit]

egri eğri [< *eghri* de travers]

Doğrulama

gerçek gerçek [< *ghertchek* vrai]

Reddetme

yalan yalan [< *ialan* faussement] [195]

2.9.3. Zarfların Çeşitli Edatlarla Kök veya Eklerle İsim veya Bağlaçlarla Oluşumu

Zaman zarfları

bugün bugün [< *bou ghun* aujourd'hui]

dün dün [< *dun* hier]

yarın yarın [< *ïarïn* demain]

şimdi şimdi [< *chimdi* maintenant]

sabah sabah [< *sabah* le matin]

çın sabah sabahın en erken vakti [< *tchiïn sabah* de grand matin]

ahşam akşam [< *akhchâm* le soir]

öylen öğlen [< *euïlen* à midi]

géce gece [< *ghidjèh* de nuit]

géce gündüz gece gündüz [< *ghidjèh-ghunduz* nuit et jour]

yazın yazın [< *ïazïn* d'été]

kışın kışın [< *qichïn* d'hiver]

yatsın yatsı [< *ïatsïn* à 3 heures après le coucher du soleil] [196]

kuşlugan kuşluk [< *qouchlouqen* à 3 heures avant le coucher du soleil]

ikindin ikindi [< *ikïndiïn* aux trois quarts de la journée]

buldur bildir, geçen sene [< *bouldur* l'an passé]

geçenlerde geçenlerde [< *ghetchenlerdèh* autrefois]

Yer yön zarfı

burada burada [< *bouradèh* ici]

bunda bunda [< *boundèh* ici]

şunda şunda [< *choundèh* ici]

onda onda [< *andèh* là]

beride beride [< *berudèh* de ce côté ci]

ötede ötede [< *eutèhdèh* de ce côté là]

her yerde her yerde [< *her ierdèh* partout]

hiçbir yerde hiçbir yerde [< *hitch bir ierdèh* nulle part]

sagda sağda [< *sâghdèh* à droite]

solda solda [< *söldèh* à gauche]

içerde içeride [< *itcherdèh* dedans]

taşrada dışarıda [< *dichardèh* dehors] [197]

Soru zarfı

ne ne [< *nèh* quoi]

niçin niçin [< *nitchun* pourquoi]

nice nasıl [< *nidjèh* comment]

ne şekl hangi tür [< *nèh chikl* de quelle espèce]

nereye nereye [< *nerèhñèh* où (vers quel lieu)]

nerede nerede [< *nerèhdèh* où (dans quel lieu)]

kaniya nerede [< *qanièh* où]

kaç kaç [< *qatch* combien]

kaçan kaçan [< *qatchàn* quand]

4°. İşaret zarfı

işte işte [< *ichtèh* voici]

5⁰. İhtimal zarfı

belki belki [< *belki* peut-être] [198]

2.9.4. Zarf İfadeleri

Arapçadan gelenler

Miktar zarfları

ifrat ifrat, aşırı gitme [< *ifrat* excessivement]

gayet gayet, çok [< *ghaiet* extremement]

vafiran çok, bol [< *vafiran* abondamment]

Durum zarfları

ala yüce [< *a'ala* très-bien]

ikraman hürmet [< *ikraman* honorablement]

riayeten saygı [< *ra'aïetan* respectueusement]

merhametan merhamet [< *merhametan* miséricordieusement]

makulan makulen [< *ma'aqoulan* convenablement] [199]

Sıra zarfları

evvelen evvela [< *ewelan* d'abord]

ibtida başlama [< *iptida* d'abord]

mukdimen önceden [< *muqdaman* d'abord]

akıbetan sonunda [< *aqibetan* enfin]

nöbeten sıra [< *neubetan* alternativement]

nöbet_ile sırayla [< *neubet ilèh* alternativement]

Zaman zarfları

halen hala, halen [< *hala* actuellement]

daiman daima [< *daïman* toujours]

ebeden daima [< *abedan* jamais]

aslan asla [< *asslan* absolument]

ittifakan uygun olarak [< *ittifâqan* par hasard]

Doğrulama

zahir belli, açık [< *zâhir* apparemment]

tahkikan gerçekten [< *tahqîqan* certainement]

sahih sahih, gerçek [< *sahih* sûrement]

mukarraran kesin [< *muqarraran* fermement] [200]

Reddetme

hayır hayır [< *khair* non]

haşa haşa [< *hacha* à Dieu ne plaise]

fakat fakat, ama, lakin [< *faqat* seulement]

suretan sureten, görünüşte [< *souretan* en apparence]

209. -ce, -çe ve -inci zarf ekleri;

1⁰. Etnik isimler, mekan, bölge ve ülke sakinleridir. Örnek:

Fransızca Fransızca [< *fransezdèh* à la française]

Nemçeci Alman [< *nemtchedjèh* à l'allemande]

Türkçe Tükçe [< *turktchèh* à la turque]

2⁰. Bazı Arapça, Türkçe ve Farsça sıfatlarda kullanılır.

Örnek:

mucibince gereğince [< *moudjibindjèh* conformément]

ugrunca gizlice [< *oghroundjèh* à la derobée]

hoşça hoşça [< *khochdjèh* bien]

3⁰. Bazı birleşik isimlerde kullanılır.

Örnek:

Farisi dilince Farsçada [< *farsi dilindèh* selon la langue persane]

Osmanlı adetince Osmanlı adetince [< *osmanli adetindjèh* selon la coutume ottomane]

2.10. ALT BÖLÜM

2.10.1. Bağlaçlar

210. Bağlaçların görevi bir cümlenin çeşitli görevlerini ya da birbirine bağlı çeşitli cümleleri birbirine bağlamaktır. Türkçede bu görevi yerine getirmeye yönelik ekler veya birleşik ifadeler genellikle öncül bir terim ile gösterildikleri ilişkinin sonucu arasına yerleştirilir. [201]

211. Bu Türkçe bağlaçlar basit veya birleşiktir. Basit bağlaçlar tek bir sözcük, birleşik bağlaçlar birkaç sözcük ile ifade edilir. Ayrıca onlara cümle veya bağlaçların adları verilebilir.

212. Basit bağlaçların başlıcaları şunlardır:

artık artık [< *arteq*]

eger eğer [< *eghier/eïer*]

amma ama [< *amma*]

ancak ancak [< *andjaq*]

imdi şimdi [< *imdi*]

pes öyleyse [< *pes*]

bile bile [< *bilèh*]

ta ta [< *ta*]

hatta hatta [< *hatta*]

dahı dahi [< *dakhi*]

zira zira [< *zira*]

kah kah [< *ghiah*] [202]

gerek gerek [< *gherek*]

gene/yine gene/yine [< *ghenèh/inèh*]

güya güya [< *gheuïa*]

ki ki [< *ki*]

meger meğer [< *meghier/meïer*]

ne ne [< *nèh*]

ve ve [< *ve*]

ya/yahud ya/yahud [< *ia/iakhod*]

213. Birleşik bağlaçlar veya bağlacın konumlarının sayısı, gramer unsurlarına kurallı bir şekilde uyması önemlidir; sözlüğe ve kullanıma göre farklı anlamları bilmek mümkündür. Dolayısıyla, kendimizi örneklerle kısıtlayacağız:

egerçe eğerki [< *èiertchèh*]

illa illa [< *illa*]

böyle böyle [< *beuîlèh*]

çünkü çünkü [< *tchun ki*]

şöyle şöyle [< *cheuîlèh*]

sanki sanki [< *san ki*]

tutki tutki [< *tout ki*]

farazaki faraza [< *fareza ki*] [203]

güyaki güyaki [< *gheuïa ki*]

mademki mademki [< *ma dam ki*]

yohsa yoksa [< *iokhsa*]

2.10.1.1. Basit Bağlaçlar Üzerine

214. Zarf niteliğinde olan sıfat ve daha anlamına gelen *artık* genellikle geri kalanı, artan anlamında kullanılır. Örnek:

artık sen benden iyi bilirsin artık sen benden iyi bilirsin [< *arteq sen benden èiu bilursen* au reste, tu le sais mieux que moi]

Bursa'ya artık gidilmez Bursa'ya artık gidilmez [< *Boursaïah arteq ghidilmez* on ne va plus à Brousse]

215. *Eğer* bağlacı (çoğunlukla *eyer* şeklinde telaffuz edilir.) şarta bağlıdır. Daima fiilden ve dilek kipinden önce gelir. Örnek:

eger her istedigini dersen senden ötürü istemedigini dërler eğer istedigini dersen istemedigini derler [< *eïer her istedugheñi dersañ, senden uturu istemedugheñi derler* sı tu dis tout ce qu'il te plaît, on dira de toi ce que tu ne voudrais pas qu'on dît]

216. *Ama* ve *ancak* bağlaçları zıt anlamda ve Fransızcada *mais* şeklinde gösterilir. Örnek:

söylemez amma bilür söylemez ama bilir [< *seuïlèmez amma bilur* il ne parle pas, mais il sait]

ancak şu şart_ile ki ancak şu şartla ki [< *andjaq chou chartilèh ki* mais avec cette condition què]

217. *Şimdi* bağlacı *conclusive* şeklinde ifade edilir ve bu nedenle anlamı taşır; fiilin öncesine veya sonrasına fark etmeksizin yerleştirilir. Örnek:

imdi gel şimdi gel [< *ïmdi ghel* viens donc]

bakalım imdi bakalım şimdi [< *baqalum ïmdi* voyons donc] [204]

218. *Pes* bağlacı az kullanılır; veya anlamı taşır, onu önceki ifadeye ekliyoruz.

Örnek:

pes imdi ne vech_ile yazmalıyız şimdi nasıl yazmalıyız [< *pes ïmdi nèh vedjhilèh iazmalu iz* or donc , de quelle manière devons-nous écrire]

219. *Bile* süre bağlacı konuşmaya daha fazla heyecan vermeyi sağlar. Örnek:

tecrübe etmedigin adam_ile bile durma tecrübe etmediğin adamın yanında durma [< *tedjribèh etmedughuñ adamilèh bilèh dourmah* ne t'arrete pas avec un homme que tu n'as point éprouvé]

Tatarlarda *bile* eki bağlaç değildir ancak *avec* ile çevrilmesi gereken bir zarftır. Örnek:

yetmiş min ferıştalar bile yetmiş bin melek ile [< *ïetmich miñ ferichtaler bilèh* avec soixante et dix mille anges]

220. *Ta* yazıdan çok konuşmada kullanılan *jusqu'à ce que, pour, afin que* karşılığında kullanılan Farsça bir bağlaçtır.

221. *Hatta; et même, au point, tellement que'nin* karşılığında kullanılan Arapça bir zarftır.

222. *Dahı* (daha telaffuzu olan) ve *de* bağlacı *encore, aussi ve même* karşılığında kullanılan güçlendirici ve toplayıcı bir bağlaçtır.

Örnek:

bu dahı münasib bu daha münasip, bu daha uygun [*< bou daha munasib* ceci encore convenable]

bilmedigini söyilersen, bildigini dahı her yerde söyleme bilmediğin konuda bildiğini dahi söyleme [*< bilmedughiñi seuilersen, bildughiñi daha her ierdèh seuilemèh* tu parles de ce que tu ignores; ne parle pas en toute occasion, meme de ce que tu sais]

sen de kalem tuttın ben de rakam ettim sen kalem alırken ben hesabını yaptım [*< sen dèh qalem touttuñ ben dèh raqam ettum* tu as pris la plume, et j'ai fait le calcul]

223. Arapçada zarf olarak kullanılan *zira*, Türkçede bağlaçtır; *car, parce que* karşılığında kullanılır.

224. *Kah* ve *güya* bağlaçları seçenektir, [205] ilki Farsça, ikincisi Türkçe'dir, *soit, tantôt* karşılığında kullanılır. Örnek:

kah Revani ve kah Kerkük tarafında olan baz mahalleri ya Erivan'ın ya da Kerkük'ün civarında bazı yerler [*< ghiah Rewani, ghiah Kerkouk tarafindèh olân ba'az mahalleri* certains lieux situés, soit auprès d'Erivan, soit auprès de Kerkouk]

gerek sizin huzurunuzda gerek Allah'ın huzurunda gerek sizin huzurunuzda gerek Allah'ın huzurunda [*< gherek sizuñ huzoureñizdèh, gherek Allahuñ huzoureñizdèh* soit en votre présence, soit en presence de Dieu]

225. Pekiştirme bağlacı olan *yine* (Tatarlar yine şeklinde telaffuz eder) tekrar ve tekrardan anlamı taşır. Örnek:

nur alemler tutup durmuşlar yine bir alemin katında yine bir alemde nurlar saçılmış [< *nour a'lemler toutoup dourmichlar, inèh bir a'lemuñ qatindèh* ils restaient tenant des drapeaux de lumière, et encore auprès de chaque drapeau]

226. *Kih* ya da *ki* kelimesi (Tatarlarda *kim* ya da *ki*) bağlayıcı bir sıfat veya belirtici bir bağlaç olarak kullanılır. Yukarıda (86.- 87. madde) tartıştığımız durum ya da kelime anlamlarından birincisidir, aşağıdaki örneklerde hangi şartlarda birleşik olarak kabul edildiğini gösterir:

ahiret tedarikini dünyada hazr eyleki ahirette zahmet çekmesen ahiret hazırlığını dünyada hallet ki ahirette zahmet çekme [< *akhiret tedarekini duniadèh hâzer eilèh, ki akhirettèh zahmet tchekmeïessen* fais en ce monde tes préparatifs pour la vie future, n'avoir pas de peines à souffrir dans l'autre]

nümüdda muhibbanemiz budurki dostun görüntüsü budur ki [< *nemoudèh'i muhibbanèh muz bou dur ki* notre exposition amicale est que]

ondan sonra gördümki ondan sonra gördüm ki [< *anden soñra gheur dum kim* après cela, je vis que] [206]

cebrailden sordumki... Cebrail'e sordum ki... [< *Djebraïlden sourdum ki* je demandai à Gabriel sı...]

Bu bağlamda önce çeşitli zarflar ya da zarflardan alınmış çeşitli isimler birkaç bağlaç birleşerek oluşur.

cebrailden sordumki Cebrail'e sordum ki [< *Djebraïlden sourdum ki* je demandai à Gabriel sı]

227. *Meğer* bağlacı şarta bağlıdır ve *si ce n'est* karşılığında kullanılır. Örnek:

eski adet kesilmez meger zahmet ile eski adetler zahmetsiz kesilmez [< *eski a'det kesilmez meïer zahmet ilèh* une ancienne habitude ne se détruit qu'avec peine, sı ce nest avec peine]

228. *Ne* bağlacı ifadede çift olarak *ni* ya da *ne* karşılığında kullanılır, ayırt etmek ya da saymak söz konusu olduğunda tekrarlanır. Örnek:

ne fakırdan Őikayet eyle ne zenginliginden hikayet eyle ne fakirliğinden Őikayet et ne de zenginliğinle övün [*< n h faqr nden chekia et eil h, n h zenlighi nden hekia et eil h* ne te plains pas de ta mis re, ne te vante pas de ta richesse]

Bu ifadeyi yukarıda yeterince açıklanmış olan *ne* bağlayıcı sıfat ile karıŐtırmamak önemlidir (91. ve 99. madde).

229. *Ve* beraberlik bağlacı halk dilinde ve Tatarlarda neredeyse kullanılmaz, sözcüklerin sık tekrar edilmesiyle beraber anlamı ve cümleyi bağlamak için destekler.  rnek:

gidip gelmemek gidip gelmemek [*< ghidup ghelmek* aller (et) venir]

açıp baktıkta açıp bakmak [*< atchup baqtuqt h* en auvrant (et) en regardant]

bunlar meni görüp selam kıldılar bunlar beni görüp selam verdiler [*< bounlar meni gheurup, selam qildilar* ceux-l  m'ayant vu, (me) salu rent] [207]

230. *ya, yahud* ayırıcı bağlaçları *ou, ou bien* karşılığındadır.  rnek:

ya hepsini birden v rerem ya bir akçe v rmem ya hepsini veririrm ya da bir akçe vermeme [*< ia hepisini birden virurum, ia bir aqtch h vermeme* on je donne tout d'une fois, ou je ne donne pas un aspre]

Bu ayırıcı kelimeler sayı isimlerinin önüne gelir ve bu anlamın akıcılığı bozulmadan yapılır.  rnek:

beş on yigirmi kişi beş, on, yirmi kişi [*< bech,  n, ighirmi kichi* cinq, dix, ou vingt personnes]

Örnekler

2.10.1.2. Birleşik Bağlaçlar  zerine

231. *Eger i* bağlacı her ikisi de Farsça kökenli olan *eger* Őartlı bağlacı ve *- i* ekinden oluŐmuŐ görünüyor. *quoque, bien que, quand m me* kelimelerinin karşılığıdır.  rnek:

egerçi Zeyd akıllıym zann ederse Zeyd akıllı olduğunu düşünse de [< *eïertchêh Zeïd a'qellu ïm zann edersah* quoiq̄ue Zeïd pense être intelligent]

232. *Ïnne* bağlacı ile *la* olumsuz sıfatın birleşmesiyle oluşan *illa* bağlacı *excepté* ve *sinon* olarak tercüme edilmektedir.

233. *Böyle* ve *şöyle*, *bu* ve *şu* işaret zamirlerinin peşine *öyle* edatını almasıyla oluşur. Bu kelimeler literatürde *avec cela*, *avec ceci*, *ainsi* karşılığındadır.

234. *Çünkü* sebep bağlacı *attendu que*, *puisque*'nun karşılığıdır. Örnek:

çünkü memleketlerinin nizami perişan olmagile çünkü ülkelerinin düzeni perişan olmakla [< *tchun ki memleketleriniñ nizami perichân olmaghilêh* attendu que l'administration du leur pays était dans un fâcheux état] [208]

235. *Sanki*, *tut ki*, *faraza ki*, *güya ki* bağlaçlı cümleleri *sanmak* ve *tutmak* Türkçe; *faraza* Arapça; *guften* Farsça fiilleri ve ardından *ki* belirtme bağlacının gelmesiyle türer. *Pensez que*, *tenez que*, *suppozes que*, *dites que* kelimeleri ve en genel anlamıyla *comme*, *comme si*, *supposé que* karşılığında kullanılır.

236. *Madem ki* bağlaçlı cümleler, *ma* ve *dam* iki Arapça kelime ve *ki* belirtme bağlacının birleşmesiyle oluşur, *tant que*, *tandis que* karşılığında kullanılır. Örnek:

madam ki bu dünyada sag oldukça beladan ve tecrübeden hali olmak mümkün degildür bu dünyada var oldukça beladan ve tecrübeden uzak olmak mümkün değildir [< *ma dam ki bou duniadêh sagh olduqtchêh*, *beladen ve tedjribêhden khali olmaq mumken deil dur* tant que, ou tandis que l'on existe en ce monde, il n'est pas possible d'être exempt d'épreuves et de malheurs]

237. *Yohsa* aksi takdirde anlamına gelen ayırıcı bir bağlaçtır. Örnek:

gözümüzü açalım yohsa açarlar gözümüzü açalım yoksa açarlar [< *gheuzumuzi atchalum iokhsa atcharler* ouvrons les yeux, sinon on ouvrira] [209]

2.10.2. Ünlemler

238. Türklerin dilinde yalnızca birkaç tane ünlem vardır: *aferin*, *haşa*, *yazık* gibi kelimelere bu adı veremeyiz ve aynı özellikteki diğer kelimeler gibi şüphesiz mantıksal bir düşünceye aittir ancak çeşitli ruh hallerini ifade de kullanılmamaktadır.

239. A ünlemi normalde zorunlu değildir, çoğunlukla cümlenin sonunda kullanılır. Örnek:

bak sen a bak sen a [< *baq sen a* regarde, toi, eh]

onun kolayı var a onun kolayı var a [< *anuñ qouläi war a* oh! il y a un expédient à cela]

240. *Ah*, *vah*, *vay*, *hay* ünlemleri acıyı ifade eder, *hélas*'ın karşılığında kullanılır.

241. *Bre*, *behey*, *ya* ve *ey* ünlemleri birisi çağırmak için kullanılır, sonuncusu bazen olumlu da kullanılır. Örnek:

eyvallah eyvallah [< *eï wallah* oui, par Dieu]

242. *Poh* hayranlığı ifade eder.

243. *Sus*, *sous* karşılığında kullanılır.

244. *Hayde* bazen insanların ve hayvanların ilerleyişini hızlandırmak bazen de çekingenlik ve kovmayı belirtmek amacıyla kullanılır. [210] Boş [211]

3. BÖLÜM

SÖZ DİZİMİ

3.1. ALT BÖLÜM

3.1.1. Cümlelerin Yapısı

245. İlk olarak Türkçe sözdiziminde cümlelerin yapısının genel sistemini; ikinci olarak söz dizimi ve sözcükler arasındaki ilişkileri belirtmek için seçilen işaretlerini inceleyeceğiz.

246. Türkçenin cümle yapısı bizimkinin tersidir, dolayısıyla düzenli olarak inşa edilmiş bir Türkçe cümleyi elde etmek için bir Fransızca cümleyi tersine çevirmek çoğu zaman yeterlidir. Örnek:

öldürme deyi tenbih etti öldürme diye tembih etti [*< euldurmèh deïu tenbih etti* il recommanda de ne pas tuer]

ahvali tamam beyan olunca durum açıklanan kadar [*< ahwali tamam bëian oloundjèh* jusqu'à ce que l'état des choses soit expliqué jusqu'à ce que soit] [212]

247. Bir gerçeğin adlandırılması için yapılan her cümlede Türkler önce zamanın durumlarını sonra yeryüzünü daha sonra doğayı ve son olarak da eylemin nesnesinin durumunu belirtir; fiil daima sonda yer alır. Örnek:

dünki gün kuyug kenarında kendi tazılar ile avlayan Haleb valisi gördüm önceki gün kuyu kenarında kendi tazılarıyla avlanan bir Halep valisi gördüm [*< dunki ghun Coïk kenarindèh kendu taziler ilèh awlaïan Haleb walisi ghurdum* j'ai vu hier le gouverneur d'Alep chassant sur les bords du Coïk, avec ses chiens]

kurre-i mah muharrem'in azimet ve onuncu çarşamba günü ibtida serhadd acemiye duhul olundu muharrem ayının başlangıcında ve ayın onunda çarşamba günü Fars topraklarının sınır girişinde gerçekleşti [*< ghourè'i mah muharremuñ a'zimet, we onoundji tcheharchenbèh ghuni iptida serhadd a'djemièh doukhoul oloundi* le départ eut lieu dans le

commencement du mois de muharrem, et la première entrée sur le territoire persan, le 10 du même mois qui était un mercredi]

248. Fiil, mastar ya da türemiş; olumlu ya da olumsuz; geçişli ya da geçişsiz olabilir ve eylemin geçmiş, şimdiki veya gelecek zamanını gösterir, cümlelerin yüklemi bulunana kadar tamamlanmamış olduğu açıktır.

249. Türklerin sık sık kullandığı zarf fiil ve partisipler bu anlam kısıtlamasından hareketle ilk bakışta sıkıntılı ancak yazılı dilde her çeşit noktalama işaretini muaf tutma imkanına sahip oldukları sonucuna varılabilir (176. madde). [213]

250. Bu zarf fiil ve partisipler esas olarak şunlarla biter:

1⁰. *-up* ya da *-yup*. Örnek:

Bagdad kalesine gelüp onu muhasara etti Bağdat kalesine gelip, kaleyi kuşattı [*< Baghdad calasinèh ghelup ani muhasserèh etti* étant venu à la citadelle de Bagdad, il en fit le siège]

2⁰. *-dukda* ya da *-dükde*. Örnek:

padişaha arz olundukda sultanlara tenbih etdi padişah huzurunda sultanlara tebih ett [*< padichahha arz olounduqtèh, sultanlerèh tenbih etti* ayant été représentée à l'empereur, celui-ci donna des ordres sévères aux sultans]

3⁰. *-dügünde* ya da *-dugunda*. Örnek:

han olmasına reca eyledüğünde hanın yapılmasını istediğinde [*< khan olmasinèh redja eïldughindèh* ayant demandé qu'il fût fait khan]

4⁰. *-cek* ya da *-cak*. Örnek:

iki taraftan kital zahir olıcak iki taraf da savaşacak gibi görünüyor [*< iki taraften qital zaher olidjaq* des deux côtés le combat paraissant devoir commencer]

5⁰. *-gile* ya da *-gıla*. Örnek:

vezir-i müşar-ı ileyhun siparişi olmagile onu kafasından urup öldürdüler meşhur vezir emri gerçekleşmeyince onu kafasından vurup

öldürdü [*< vezir muchar ilèhuñ separechi olmaghilèh ani qafasinden wouroup euldurdiler* d'après l'ordre du susdit visir, ayant frappé par derrière, il le tuèrent]

6⁰. *-kça* ya da *-gça*. Örnek:

mümkin oldukça mümkün oldukça [*< mumken olduqtchèh* autant qu'il est ou qu'il sera possible]

7⁰. *-ince*. [214]

Örnek:

hanemize gelince alay tertib ederlerdi hanemize gelinde alay tertip ederlerdi [*< khanèh muzèh ghelindjèh alaï tertib ederlerdi* jusqu'à l'arrivée à notre maison, ils disposaient en ordre]

8⁰. *-rak*. Örnek:

menzile bir gün kalarak menzile bir gün kala [*< menzilèh bir ghun qalaraq* à une journée de la station]

251. Türkler cümlelerin anlamlarını erteleyebilmek için çeşitli sözlü ifadelerden faydalanmaktadır. Örnek:

gelmezden evvel gelmeden önce [*< ghelmez den ewel* avant de venir]

mukatile eylediklerinden sonra savaştıktan sonra [*< muqatilèh eïleduklerinden soñra* après qu'ils eurent combattu]

dedigine göre dediğine göre [*< dedeghinèh ghurèh* conformément à ce qu'il a dit]

buyurulduğu mucibince emir gereği [*< bouïourldugghi moudjibindèh* d'après ce qui à été ordonné]

şerh olundugu üzere şerh olunduğu gibi, açıklandığı üzere [*< cherh oloudugghi uzrèh* ainsi qu'il a été expliqué]

252. Öneri, konuşan kişiden başka bir muhatab ile yapılır, bir atıf ya da örnek söz konusu olduğunda Türkçede *-deyüb* zarf fiili yerine *-deyü* altını çizdiğimiz, italik karakterli ve tırnak işaretli sözler yazıda yerini alır. Örnek:

bir altın köprü vardır deyü rivayet ederler altın bir köprü var diye söylenir [< *bir altun keupri wardur deü rewäiet ederler* on raconte qu'il y a un pont d'or]

253. Türkçe gramer kurallarına göre fiil her zaman sona gelir ancak geniş zamanın çekimli sıfat fiili genellikle atıfta bulunduğu ismin önüne gelmesi dikkat çekicidir. Örnek:

Şirvan hanı olan Ares han Şirvan hanı olan Ares han [< *Chirwan khani olan Arès khan* Arès khan qui est gourverneur du Chirwan]

memlekette sakin olan adamlar memlekette sakin olan adamlar [< *memlektteèh saken olan ademler* les hommes qui demeurent dans le pays] [215]

kurtulan begler kurtulan beyler [< *qortoulan begler* les princes qui se sauvèrent]

254. Aynı kural Arapça ve Farsçada da vardır. Örnek:

Venedik takriben altmış hurda cezireleri müstemil bir şehri-azimdür Venedik yaklaşık olarak altmış küçük ada içeren büyük bir şehirdir [< *Venedik taqriban altmich khordèh djezirehleri muchtemil bir cheher a'zimdur* Venise est une grande ville qui comprend environ soixante petites îles]

255. Türkçede ek fiil sıklıkla kullanılır. Örnek:

niçin başımız açık niçin başımız açık [< *nitchun bacheñiz atcheq* pourquoi votre tête découverte]

Nerem bir nahiye-i biabdur lakin mamur Nerem susuz bir bölgedir lakin gelişmiştir [< *Nerem bir nahièh bi ab dur lakin ma'mour* Nerem est un canton sans eau, cependant peuplé]

caiz degil / caiz degildir caiz değil / caiz değildir [< *djaüz deil/djaüz deil dur* pas permis]

256. Şahısları sıklıkla duyuyoruz. Örnek:

her kim sana kemlik ede sen éyilik eyle kim sana kötülük yaparsasen ona iyilik yap [*< her kim saña kemlik edèh sen eilik eilèh* quiconque te fait du mal, toi fais du bien]

257. Soru fiile ya da isme eklenen *mi* ile yapılır. Örnek:

gider mi gider mi [*< ghidermi* va-t-il]

haz éder misin hazzeder misin [*< hazz idermisen* te plait-il]

o mu bu mu o mu bu mu [*< ô mi bou mi* celui-là ou celui-ci]

258. Konuşma dilinde bu tür sorulara *evet, belî* olumlu; *hayır, yok* olumsuz veya şüpheli cümlelerde *zahir, bellü degil, tahminen, ihtimal geçer* zarfları kullanılır, fakat cevabın kesinliği için tekrarlamak daha iyidir. Örnek:

gördün mü gördün mü [*< ghurduñ mi* as-tu vu] [216]

Cevap:

gördüm gördüm [*< ghurdum* j'ai vu] ya da

görmedüm görmedim [*< ghurmedum* je n'ai pas vu]

3.2. ALT BÖLÜM

3.2.1. Kelimelerin İlişkilerine Uyacak Şekilde Seçilen İsimlerin ve İşaretlerin Düzeni

259. Sıfat genellikle ismin önündedir ve çekim almaz. Örnek:

güzel adamlara güzel adamlara [*< ghuzel adamlerèh* aux beaux hommes]

260. Sayı adları da aynı şekildedir. Örnek:

iki bin atlı ile Ömer begi tayin ettiler iki bin atlı ile Ömer beyi tayin ettiler [*< iki biñ atlu ilèh Omar beghi ta'in ettiler* on désigna Omar beg avec mille cavaliers]

261. Aşağıdaki sıfatta ise yalnızca ifadenin sonu ek alır. Örnek:

bir şehir-i azime dahil oldum büyük bir şehre girdim [*< bir cheher a'zimèh dakhil oldum* je suis entré dans une grande ville]

262. Birinci bölümde (52), çeşitli derecelerde karşılaştırmayı ifade etmek için Türklerde Latin şekli kullanıldığını gördük. Burada ekleyelim ki bu durumda ismin her zaman öncesine gelmektedir. Örnek:

şecaatte Rüstemden akva ve semahatte Hatemden esha idi cesarete Rüstem'den daha kuvvetli ve cömertlikte Hatem'den daha cömert [*<chedja'attèh rustemden aquoa ve semahattèh hattemden askha idi* il était plus brave que Rustem, et plus généreux que Hatem]

263. *Dolu, hali*'yi ifade eden çeşitli sıfatlar yukarıdaki ismin ablatifliğine tabi tutulur. Örnek:

meyaviden dolu meyvelerle dolu [*<meïvaeden dolou* plein de fruits]⁶

akldan hali akılsız [*<a'qlden khali* depourvu d'intelligence]

264. Diğerleri ve en büyük sayı datife tabiidir. [217]

Örnek:

zikre layık zikre uygun [*<zikrèh laïk* digne de mémoire]

katle müstehak öldürmeye layık [*<qitlah mustahhaq* méritant la mort]

ilme talib ilme talip, ilmi isteyen [*<i'lmèh taleb* désireux de science]

étmege kadir yapılabilecek [*<itmeghèh qadir* capable de faire]

itikada kabil inanılması mümkün [*<i'tiqadah qabil* susceptible d'être cru]

265. Bir ismin başka bir isme doğrudan ilişkisini ifade etmek için Türkler birincisini genitif (ismin -in hali), ikincisini ise üçüncü şahsa ekleyerek iyelik zamirini takip eder. Örnek:

dervişin biri dervişin biri [*<dervichuñ biri* l'un des derviches]

paşanın babası paşanın babası [*<paşanuñ babassi* le père du pacha]

266. Anlam bakımından gerektiğinde bu zamir her iki ismi de etkiler. Örnek:

⁶ Meyve kelimesi Arapça düşünülüp kırık çokluğu meyavi yapılmış.

şehrinin zahairi şehrin erzakları [*< cheherinuñ zakhairi* les approvisionnement de sa ville]

267. Anlam belirsiz olduğunda ya da iki isimden biri diğerinin tamlayıcısı olduğunda birincisi çekimsizdir ancak ikincisi, üçüncü şahsın iyelik zamiri ekini muhafaza eder. Örnek:

paşa oğlu paşa oğlu [*< pacha oghli* fils du pacha]

Beç şehri Viyana şehri [*< Betch cheheri* la ville de Vienne]

268. Yukarıda görüldüğü gibi (106. ve 108. madde) üçüncü şahsa gelen iyelik zamiri olan ahenkli nun ile bundan etkilenen şahsın ifade ettiği her durumda ve zamanda bu zamirin varlığını göstermek yeterli olacaktır. Dil bilgisinin sonunda 192. atasözü bu kuralın uygulanmasına ilişkin dikkate değer bir örnek sunuyor. Örnek:

kenarın gör bezin al anasın gör kızın al Kenarına bak bezini, anasına bak kızını al [*< kunareñ ghur bezin al, anassin ghur qezin al* vois sa lisière, prens sa toile, vois sa mère, prends sa fille]

269. Zarafetle konuşan ve yazan insanlar Farslar tarafından kullanılan ve izafet lafzı olarak bilinen grameri sık sık kullanır. Örnek: **[218]**

yemiş-i şirin tatlı meyve [*< iemichi şirin* un fruit doux]

ahva-yı güzel güzel bir geyik [*< ahwai ghuzel* un beau cerf]

270. Yukarıda (259. madde) Türkçede sıfat ile isim arasında kesin bir uyum kuralının olmadığını gördük, ayrıca genelde bir çoğunun çokluk, fiilin ise teklik olarak kaldığı ortaya çıkar. Örnek:

értesi gün hısımlar gelmedi ertesi gün hısımlar gelmedi [*< irtèhsi ghun khissimler ghelmedi* le lendemain les parents ne vint pas]

onlar gitdi onlar gitti [*< anler ghitti* ceux-là partit]

271. Türkler kendilerinden daha aşağıda ya da kendilerine eşit biriyle konuşurken ikinci teklik şahsını kullanmaktadır, saygı göstermek istedikleri kişiye ise ikinci ve hatta üçüncü çokluk şahsını kullanırlar. Örnek:

Muhammed efendi hazretlerine buyurdular Muhammed efendi hazretlerine buyurdular [< *Muhammed effendy hazretleri nèh bouïourdiler* qu'ont ordonné leurs excellens Mohammed effendi]

272. Eğik karakterli edatlar her zaman isimlerin niteleyici özelliklerine göre yerleştirilir. Örnek:

Genitif için:

sabak Kırım'da han olup firar éden Seyd Ahmed hanın daha önce Kırım'dan kaçan han Seyd Ahmed [< *sabeq Qrimdèh khan oloup ferar eden Seïd Ahmed khanuñ* de Seïd Ahmed khan qui s'était enfui, après avoir été précédemment khan de Crimée]

ahir zaman peygamberi hazreti Muhammed sallallahu aleyhi vessellemin şeklidür ahir zaman peygamberi hazreti Muhammed sallallahu aleyhi vessellemin görünüşüdür [< *ahker zeman peighamberi hazret Muhammed sala Allah alei'hi ve sellemuñ chekli dur* dernier des prophètes , S. E. Muhammed, sur qui soient le salut et la miséricorde divine du, c'est le portrait]

Datif için: [219]

devletlü inayetlü merhametlü Hasan Paşa hazretlerine bahtlı, iyi ve merhametli Hasan Paşa hazretlerine [< *devletlu i'naïetlu merhemetlu Hassan pacha hazretlerinèh* fortuné, secourable, compatissant Hassan pacha leurs excellences à]

Akkuzatif için:

sefir bi-naziri irsal ettiler elçiyi benzersiz bir şekilde gönderdiler [< *sefir by naziri irsal ettiler* ambassadeur sans pareil un ils envoyèrent]

Ablatif için:

bozulan donanmalardan bayraklar anda kodular bozulan donanmadaki bayrakları oraya yerleştirdiler [< *bouzilan donounmaler den bëraqler andèh goudiler* ils placèrent là les pavillons flottes vaincues des]

273. Yukarıdaki kuralın sebebi, Türklerin niteleyici özellikteki isimlerin gerçek isimler olarak görmesidir.

beytül mukaddese vardı Mescid-i Aksa'ya vardı [*< beit ul muqaddessèh wardi* il est allé à la ville-sainte]

bu vazı' sem' vali Mısır'a vasıl olup bu nasihat Mısır valisine ulaştı [*< bou waze sam'wali missrèh wassel oloup* ce fait étant parvenu à la connaissance du gouverneur de l'Égypte] diyorlar.

274. İyelik eki olan *-lu/-lü* aynıdır. Örnek:

ak sakallu ak sakallı [*< aq sakallu* à barbe blanche]

güzel yüzlü güzel yüzlü [*< ghuzel iuzlu* de belle figure]

275. Çokluk karakteristik eki ayrıca birleşik sözcüklerin sonuna yerleştirilir. Örnek:

sonrakiler sonrakiler [*< soñrakiler* les suivants]

onun gibiler onun gibiler [*< anuñ ghibi ler* ceux qui comme lui]

276. Aynı bu ek yine Arapça kelimelere de eklenir. Örnek:

taksiratlarını bağışladı taksiratlarını bağışladı [*< taqssiratlerini baghichladi* il pardonna ses fautes] [220]

3.2.2. Füller Üzerine Genel Örnekler

277. Türkçede datif olarak düzenlenen çok sayıda fiil vardır, diğerleri ablatif olarak düzenlenir ancak bu fiillerden vereceğimiz liste eksik olacaktır. Kullanım sonucunda ve sözcük dağarcıklarından Türkçede *bir erkeği kıskanmak* demek yerine ancak *bir erkeği kıskanacaklarını* öğreniyoruz; bir adam için *ölmeye hak etmek* yerine *ölümü hak etmek* ve *bir şeyi bakmak* değil *bir şeye bakmak* şeklinde kullanılmaktadır.

278. Mastar sürekli olarak çekimsiz bir haldedir ve ek alması uygundur, tıpkı Fransızcada olduğu gibi bilmek için bilim; gülümsemek için gülümseyiş; dokunmak için dokunuş; Türkler yazmak için yazı, gelmek için geliş, vurmak için vuruş ifadelerini kullanılmaktadır.

279. Çekimsiz sıfat fiiller ya geniş zaman ya da geçmiş zaman bazen de gerçek isim olarak alınır. Örnek:

gelenler gitti gelenler gitti [< *ghelenler ghitti* les personnes qui venaient s'en allèrent]

eşyamızda ıslanmadık bir şey kalmadı eşyamızda ıslanmadık yer kalmadı [< *achiamuzdèh asslanmaduq bir cheï qalmadi* il ne resta rien de nos effets qui n'eût été mouillé]

280. Çekimsiz sıfat fiil bazen sıfat anlamı taşır. Örnek:

okumuş adamdur okumuş adamdır [< *oqoumich adamdur* c'est un homme lettré]

Allah'dan korkar Allah'ından korkar [< *allahden qorqar* craignant Dieu]

281. Dilek kipinin üçüncü şahsı genellikle bir zarf ile kullanılır. Örnek:

Taşkent ise takvimde mezkur degildir Taşkent ise takvimde anılmamıştır [< *tachkend issa, teqouïmdèh mezkiour deïldur* quant à ce qui concerne Tachkend, il n'en est pas fait mention dans Teqouïm el Buldan] [221]

282. Bu üçüncü şahıs aynı zamanda bazı zarfların sonunda kullanılır. Örnek:

çün zend ola yine halas olmak seheldir zinde olduğunda kurtulmak kolaydır [< *tchun zend olah inèh khclass olmaq seheldur* quisqu'il est vivant, sa délivrance est facile] [222] Boş [223]

4. BÖLÜM

EKLER

[224] Boş [225] Aşağıdaki sayfalar yeni başlayanlara okunması için orijinal metinler ve dilin kurallarına uygun çeşitli alıştırma parçaları bulunmaktadır. Bunlar:

- 1⁰. Bazı diyologlar,
- 2⁰. Konularına göre kelime dağarcığı,
- 3⁰. Türk atasözleri toplama koleksiyonu,
- 4⁰. Çeşme Deniz Muharebesi ve ilişkileri,
- 5⁰. İki buyruk ya da vezir emirleri,
- 6⁰. Bir ferman,
- 7⁰. Miraç ve Evliya Tezkiresi'nden üç bölüm.

Bu son parçalardan önce bir Türk alfabesi, bir Uygur alfabesi ve en iyi el yazmalarında nesky karakterlerinin çizim şekline ilişkin yeteri kadar fikir vermek üzere hazırlanmış iki bölüm bulunmaktadır.

Atasözleri toplamanın amacı iyi yazarlarda da bulunan ve sıklıkla sıradan sohbetlerde kullanılan çok sayıda cümlenin mantığını kolaylaştırmak içindir. Bu atasözlerinde düşüncelerin önemsizliği her zaman ifadenin zarafetine ya da doğruluğuna bırakılmaz, ancak bunlar dilin güncel durumunu ve bir çeviriye dönüştürülmesi zor olan özgün, saf ve akıcı konuşma biçimlerini farkına varmaya yarayan verilerdir.

Çeşme Deniz Muharebesi'ndeki ilişki, Osmanlı İmparatorluğu yıllık tahsilatları üzerinden Üsküdar'da emir üzerine ve bir bedel karşılığında basılmıştır. [226]

Yazar (Ahmed Vasfi Efendi), son Türk tarihçilerini ve Naima, Reşid, Şakir ve İzzi tarihlerini devam ettirir. Kitabın ilk bölümünde hicri 1166 (1752) yılından 1182 (1768) yılına kadar süren olayların hikayesi yer almaktadır. İkinci bölüm, sonraki yedi yılın hikayesini içermektedir;

Polonya'nın buhranları, Ali Bey İsyanı ve 1774'te Kaynarca Antlaşması ile sona eren savaş olaylarına ilişkin ilginç ayrıntılar vardır. Vasfi tarzı genelde saf, anlaşılır ve hemen hemen Doğu yazarlarının genelinde yaygın olan mübalağalı şekildedir.

Miraçname (Hz. Muhammed'in mucizevi göğe yükselişi) ve *Evliya Tezkiresi* (Müslüman evliyalar efsanesi)'nden alınan bölümler, Bibliothèque du Roi Kütüphanesi'nin çok merak uyandıran bir el yazması üzerinden çoğaltılmış olup ilk görüşmeyi Bay Langles'e borçluyuz. MS. 1436 yılına dayanan bu el yazmasının tamamı neredeyse Doğu Türk lehçesiyle ve Uygur karakterleriyle yazılmış 231 yapraktan oluşmaktadır. Bu karakterlerin düzenliliği tek başına dikkat çekici olup kağıt baskısının kalitesi geride arzu edilecek hiçbir şey bırakmaz.

Bu çalışma ile ilgili konulara çok fazla ilgi olmasa da ve Tatar hattat kitabının [227] iki önsözünde Miraç'ın Arapça metinden tercüme edildiği ve Farsça Evliya Tezkiresi ile birlikte bu el yazmasının faydalı olacağını düşünüyoruz. Önceden,

1⁰. 15. yüzyılın başlarında Buhara veya Türkistan'daki Türk dilinin nasıl konuşulduğuna dair kesin bir fikir verme konusunda faydalı olabileceğini,

2⁰. Bu ülkelerde aynı dönemde kullanılan yazı karakterlerinin mükemmel bir biçimi temsil ettiğini düşünmekteyiz.

Semer kand, Buhara ya da başka bir yerde Türkistan sakinlerinin göçlerine ve az bilinen tarihçesine fazla ışık tutacak nitelikte aynı tür bazı el yazmalarının keşfedilmesi mümkün olabilseydi şiddetle arzulanan bir dilek gerçekleşmiş olurdu. Miraç'ın bilinçsiz bir şekilde okunmasını üzerimize alarak bunu dile getirmek üzere bölümleri yayımlayan öncülerden olduğumuz için kendimizle övünmekteyiz. [228] Boş [229]

4.1. DİYALOGLAR

[230] [231]

Bir kimseyi selamlamak için

[< Pour saluer quelqu'un]

sabahınız hayrola efendim hayırlı sabahlar efendim [< bonjour, monsieur]

hoşgeldiniz sultanım safa geldiniz hoşgeldiniz sefalar getirdiniz sultanım [< soyez le bienvenu]

keyfiniz eyi mi nasılsınız [< vous portez-vous bien]

ne asıl siz sultanım nasılsınız sultanım [< comment vous portez-vous, monsieur]

eyi hoş iyi, güzel [< je me porte merveille]

mizac şerifiniz ne asıldır huyunuz nasıldır [< comment va votre noble santé]

şükr ya siz nicesiz teşekkürler, siz nasılsınız [< elle va bien, graces à Dieu! et va vôtre]

sizi sağ salim gördüğümde sevinirem sizi sağ salim gördüğüme sevindim [< je suis bien aise de vous voir en bonne santé]

Allah'a şükr hoşuz Allah'a şükür hoşuz [< je me porte, Dieu merci, parfaitement bien]

hoş bulduk sultanım hoşbuşduk sultanım [< tant mieux, monsieur]

bu vaktiniz hayrola bu saatte hayırdır [< que cette heure vous soit favorable]

akıbetiniz hayrola sultanım sonunuz hayrolsun sultanım [< que votre fin soit heureuse]

bendeniz el öper bendeniz elinizi öper [< votre serviteur, monsieur vous baise la main]

ne haber naber [< quelle nouvelle]

bir haberin yok mu bir haber yok mu [< n'avez-vous aucune nouvelle]

kağıtlar ne derler kağıtlarda ne yazıyor [< que disent les papiers publics] [232-233]

hiç bir şey işitmedim hiçbir şey duymadım [< je n'ai rien ouï dire]

ömrünüz çok ola ömrünüz çok olsun [< que votre vie soit longue]

Allah razı ola Allah razı olsun [< je vous suis obligé]

Allah'a ismarladık Allah'a ismarladık [< je vous recommande à Dieu]

Allah bilince olsun Allah ile beraber olsun [< que Dieu soit avec vous]

varın sağlık ile Allah yol açıklığı vere sağlıcakla varın Allah yol açıklığı versin [< allez en paix; que Dieu vous accorde un bon voyage]

aşamınız hayr ola hayırlı akşamlar [< que votre soirée soit heureuse]

géceniz hayr ola hayırlı geceler [< que votre soirée soit heureuse]

bu géce ne asıl ideniz bu gece nasılsınız [< comment avez- vous passé la nuit]

pek fena idim çok kötüyüm [< très- mal]

uyumadım uymadım [< je n'ai pas dormi]

ya dahı bu saate dek düşünde misiz bu saatte hala yatakta mısınız [< vous êtes encore au lit à l'heure qu'il est]

tiz kalk çabuk kalk [< levez-vous]

dün géce geç yattım dün gece geç yattım [< hier je me suis couché tard]

kardaşın hastadır deyü işittim kardeşinin hasta olduğunu işittim [< j'ai ouï dire que votre frère était malade]

ne asıldır şimdi şimdi nasıl [< comment va-t-il à présent]

şükr Allah'a eyicedir Allah'a şükür iyidir [< Dieu merci, il va mieux]

Allah sağlığı vérsin Allah sağlık versin [< que Dieu lui donne la sante]

benden selam eyle benden selam söyle [< faites-lui mes compliments]

bu lakırdı sanadır [< ces paroles vous sont adressées] [234-235]

beni selamlamadan gitdi beni selamlamadan gitti, bana selam vermeden gitti [< il est parti sans me dire adieu]

ne istersen ne ararsan ne istersin, ne ararsın [< que désirez-vous? que cherchez-vous]

senin öğüdün bana lazımdır senin öğüdün bana lazımdır [< vos conseil me sont nécessaires]

aşkına ağam sevgilerle ağam [< a votre santé, monsieur]

afiyetler olsun afiyet olsun [< portez-vous bien]

agamın size selamı var ağamın size selamı var [< mon maître vous fait ses compliments]

agana benden çok selam eyle ağana benden çok selam söyle [< faitre-lui aussi les miens]

bre oğlan çağıra çağıra sesim bogıldı bre çocuk bağıra bağıra sesim kısıldı [< hé! garçon! je m'égosille à force de crier]

lebbeyk sultanım buyrun sultanım [< plaît -il, monsieur]

var Ali çelebiye buraya gelsin de git Ali çelebiye buraya gelmesini söyle [< allez et dites à Ali tchelebi de venir ici]

baş üstüne sultanım başüstüne sultanım [< très-volontiers, monsieur]

pek iyi sultanım pekiyi sultanım [< fort-bien, monsieur]

çokdan seni görmedim çoktandır seni görmedim [< il y a long-temps que je ne vous ai vu]

bu kadar zaman nereye gittin bu kadar zamandır neredeydin [< où étiez-vous allé durant tout ce temps]

ne sebebden bana gelmedin neden bana gelmedin [< pourquoi n'êtes-vous pas venu me voir]

sen beni unuttun sandım beni unuttuğunu sandım [< j'ai cru que vous m'aviez oublié]

ma'zur buyrun sultanım affedin sultanım [< pardonnez-moi, monsieur]

eger istedigim kadar hazretlerinizi selamlamaga gelmedin ise kabahat benim degil eger istedigim kadar görmeye gelmediysem kabahatlisi ben degilim [< si je ne suis pas venu vous voir aussi souvent que je l'aurais désiré, il n'y a pas de ma faute] [236-237]

size gelmege isterdim ancak işim çok oldugundan gelemedim size gelmek isterdim ancak çok işim olduğu için gelemedim je voulais venir vous voir, mais de nombreuses affaires m'en ont empêché]

murad-var idi ümitli idi [< j'en avais le désir]

çelebim mahalinde geldik efendim mekana geldik [< monsieur, vous arrivez à propos]

nereye gidersiz nereye gidiyorsunuz [< où allez-vous]

yakında bir dostun ziyaretine gitsem gerek yakın zamanda bir dostun ziyaretine gitmem gerek [< il faut que j'aiville visiter un de mes amis qui demeure tout près d'ici]

Yemek ve içmek için

[< Pour manger et pour boire]

kahve altıya hazır bir şeyin yok mu kahvaltıya hazır bir şeyin yok mu [< n'avez-vous rien de prêt à nous donner pour déjeuner]

ne istersiz sultanım ne istersiniz sultanım [< que désirez-vous, monsieur]

kuzu eti yok mu kuzu eti yok mu [< avez-vous de l'agneau]

evet sultanım evet sultanım [< oui, monsieur]

pek iyi var şarap çek ve sogutmaga ko güzel, şarap var al ve buzdolabına koy [< c'est bien; apportez-vous du vin, et mettez-le au frais]

dostlarımdan birisi gelib benim ile kahve altı edecek dostlarımdan biri gelip benimle kahvaltı yapacak [< un de mes amis doit venir déjeuner avec moi]

her şeyi hazır ederdim her şeyi hazır edelim [< tout est prêt]

tez sufreyi kurun çabuk sofrayı kurun [< dépêchez-vous de dresser la table]

tepsileri bıçakları çatalı kaşıkları getir tepsileri, bıçakları, çatalı ve kaşıkları getir [< apportez les assiettes, les couteaux, les fourchettes et les cuillers]

teklifsiz olun sultanım önerisiz olun sultanım [< sans cérémonie, monsieur] [238-239]

bakalım şarab eyi midir şarap iyi mi bakalım [< voyons si le vin est bon]

ne asıl şarabdır bu bu şarap nasıldır [< quel est ce vin]

ne dersin eyi midir ne dersin iyi mi [< qu'en dites-vous ? est-il bon]

pek eyidir çok iyidir, pek iyidir [< il est excellent]

sıgır dilini dilerseniz getire im sığır dili getirmemi ister misiniz [< voulez-vous que je vous apporte de la langue de bœuf]

getir çelebi ondan bir lokma yiyetin getir çelebi bir lokma ye [< sans doute, offrez-en à monsieur]

bir şey yemiyorsun bir şey yemiyorsun [< vous ne mangez rien]

hayır sultanım yedim hayır sultanım yedim [< pardonnez-moi, j'ai assez mangé]

hayır efendim her şeyi ziyadesiyle begendim hayır efendim her şeyi fazlasıyla yedim [< excusez-moi, monsieur, je trouve tout excellent]

oturalım ağalar bir lokma şey yiyelim oturalım ağalar bir lokma bir şey yiyelim [< asseyons-nous, messieurs, et mangeons un peu]

şarabını getir şarabını getir [< apportez le vin]

var bostancıya söyle bize biraz yemiş getirsin git bostancıya bize biraz meyve getirmesini söyle [< allez dire au jardinier de nous donner quelques fruits]

şarabın dahı var mı daha şarap var mı [< reste-t-il encore du vin]

evet sultanım iki şişe dahı var evet sultanım iki şişe daha var [< qui, monsieur; en voici deux bouteilles]

bakalım ahşam mancasına bize ne verirsen bakalım akşam yemeğine sana ne verecek [< voyons; que nous donnerez-vous pour souper]

ne istersiz buyrun ağalar ne istersiniz, buyrun ağalar [< demandez ce que vous désirez, messieurs]

bize bir tavuk kavurması salata ile getir bize tavuk kavurmasıyla salata getir [< donnez-nous une fricassée de poulet et de la salade]

gayrı dahı bir şey buyurmaz mısız başka bir şey ister misiniz [< ne commandez-vous rien de plus]

hayır ol yetişir hayır o yeterlidir [< non, cela suffira]

ağalar sefere kurulmuştır ağalar sefere hazırlanmıştır [< messieurs, le souper est servi] [240-241]

şu kavurmadan yéyen pek eyidür şu kavurmadan yiyin, çok güzeldir [< goûtez de cette fricassée, elle est excellente]

iştahum yokdur iştahım yoktur [< je n'ai pas d'appétit]

gitmezden evvel içelüm gitmeden önce içelim [< buvons un coup avant de partir]

Türkçe konuşmak için

[< **Pour parler le Turk**]

Türkçeyi kamil bilirsın dérler Türkçeyi iyi bildiğin söyleniyor [< on dit que vous savez parfaitement le turk]

Allah vére öyle olaydı keşke öyle olsaydı [< plût à Dieu qu'il en fût ainsi]

inan ki bana öyle dédiler inan ki bana öyle dediler [< je vous assure qu'on me l'a dit]

ne mutlu sana ki bu kadar dil bilirsın ne mutlu sana ki bu kadar dil biliyorsun [< que vous êtes heureux de savoir tant de langues]

onları bilmek pek lazımdır onları bilmek gerekir [< c'est une chose fort utile]

onun için rica ederiz ki bize Türkçe öğretesin onun için bize Türkçe öğretmenizi rica ederiz [< je vous prie de m'apprendre le turk]

söylediklerimi anlamaz mısın söylediklerimi anlamıyor musun [< comprenez-vous ce que je dis]

anlarım ancak söylemem anlıyorum ama söylemiyorum [< je le comprends; mais je ne puis parler]

gide gide kolayı öğrenesin zamanla kolayca öğreneceksin [< vous l'apprendrez facilement]

Türkçe iyi söylemek için sık sık söylemek gerek Türkçeyi iyi konuşmak için sık sık konuşmak gerekir [< pour bien parler le turk, il faut le parler souvent]

sık sık söylemek için biraz bilmek gerek sık sık bilmek için biraz bilmek gerekir [< pour parler souvent, il faut d'abord savoir un peu la langue]

eyi fena daimen söyle doğru yanlış her zaman konuş [< bien ou mal, parlez toujours]

yanlış söylemeğe korkarım yanlış söylemekten korkarım [< je crains de faire des contresens] [242-243]

korkma Türkçe söylemek ol kadar güc değil korkma Türkçe konuşmak o kadar zor değil [< ne craignez rien; cette langue n'est pas difficile]

yanlış söylersem beni mashara ederler yanlış söylersem beni maskara ederler [< si je parle mal, on se moquera de moi]

bilmez misin ki yanlış söylemeyince iyi söylemek öğrenilmez yanlış yapmadan doğru konuşmadan öğrenilmeyeceğini bilmiyor musun [< ne savez-vous pas que tant qu'on ne parle pas mal, on n'apprend pas à parler bien]

gerçeksın haklısın [< vous avez raison]

Yazmak için

[< Pour écrire]

bu gün posta günü değil mi bugün posta günü değil mi [< n'est ce pas aujourd'hui jour de courrier]

niçin niçin [< pourquoi le demandez-vous]

bir mektup yazacağım bir mektup yazacağım [< parce que j'ai une lettre à écrire]

kime yazacaksın kime yazacaksın [< a qui écrivez-vous]

kardaşıma kardeşime [< a mon frère]

kağıd ile kalem ve mürekkeb ver bana kağıt, kalem ve mürekkep ver bana [< donnez-moi une feuille de papier, une plume et de l'encre]

odaya girin istediklerinizi bulursuz odaya girerek istediğini bulursunuz [< entrez dans mon cabinet, vous y trouverez tout ce que vous désirez]

kalem yokdur kalem yoktur [< il n'y a pas de plume]

dividin içinde vardır divitin içinde vardır [< il y en a dans l'encrier]

eyi degiller iyi değiller [< elles ne sont pas bonnes]

işte sana gayrı kalem işte sana başka kalem [< en voici d'autres]

kesilmemiştir kesilmemiştir [< elles ne sont pas taillées] [244-245]

kalemtraşın kanı kalemtraşın nerede [< où est votre canif]

kalem kesmege bilir misin kalem kesmeyi bilir misin [< savez-vous tailler les plumes]

bana göre keserim kendime göre keserim [< je les taille à ma manière]

bu kalem kem değil bu kalem kötü değil [< cette plume n'est pas mauvaise]

ben şu mektubu bitirince sen ol birleri kes ben bu mektubu bitirinceye kadar öbürlerini kes [< taillez-moi celle-ci avant que j'aie terminé cette lettre]

ne asıl bal mumu koyayım nasıl bal mumu koyayım [< quelle cire faut-il mettre]

kangısından istersin hangisinden istersin [< celle que vous voudrez]

adını yazdın mı adını yazdın mı [< avez-vous signé votre nom]

yazdım sanıram ancak tarihini yazmadım sanırım yazdım ancak tarihini yazmadım [< il me semble que je l'ai fait, mais j'ai oublié de mettre la date]

ayın kaçıncısıdır ayın kaçıdır [< quel est le quantième du mois]

bugün ayın on beşidir bugün ayın on beşidir [< c'est le quinze]

rig kanı toz nerede [< où est la poudre]

rigdanede vardır rih hokkasında vardır [< elle est dans la boîte]

işte hıdmedkarın işte hizmetkarın [< voici votre domestique]

mektupları postaya götür mektupları postaya götür [< portez mes lettres à la poste]

Satın almak ve satmak için

[< Pour acheter et pour vendre]

gel çelebi bir şey lazım mı gel çelebi bir şey lazım mı [< entrez, monsieur, désirez-vous quelque chose] [246-247]

lazımdır amma sizde var mıdır bilmem lazımdır ama sizde var mıdır bilmem [< sans doute; mais j'ignore si vous avez ce dont j'ai besoin]

söyleniz ne lazımdır ne istersiz söyleyiniz size ne lazım, ne istersiniz [< dites ce que vous cherchez]

bir güzel ve eyi çuha isterem güzel ve iyi bir çuka (yünden dokunmuş tüsüz, ince ve sık düz kumaş) isterim [< je voudrais avoir du bon drap]

buyur içerü İstanbul'un en iyi çuhaları bunda bulunur buyur içeri İstanbul'un en iyi kumaşı burada bulunur [< donnez-vous la peine d'entrer: vous trouverez ici le meilleur drap de Constantinople]

ben malımdan utanmam ben malımdan utanmam [< je n'ai pas à rougir de mes articles]

en eyisini çıkar en iyisini çıkar [< montrez-moi le meilleur que vous ayiez]

işte sana bir eyi çuha işte sana iyi bir kumaş [< en voici du bon]

eyidir ancak rengini beğenmedim iyidir ancak rengini beğenmedim [< il est bon, mais je n'aime pas cette couleur-là]

işte daha açık işte daha açık [< en voici d'une plus claire]

bu rengi beğendim amma çuhası yufkadır bu rengi beğendim ama kumaşı ince [< cette couleur me plaît mais le drap est trop mince]

bu çuhaya bakın aga gayrı yerde bundan eyisini bulamazsın bu kumaşa bakın efendi, bundan iyisini başka yerde bulamazsınız [< regardez celui-ci, monsieur, vous n'en trouverez nulle part de meilleur]

arşını kaç verirsin arşını kaç verirsin [< combien le vendez-vous l'aune]

arşını üç buçuk guraşa olur arşını üç buçuk kuruşa olur [< trois piastres et demie]

bahalıdır pahalıdır [< c'est trop cher]

bahalı değildir bir aydan evvel altıya sattım pahalı değil bir ay önce altıdan sattım [< ce n'est pas cher, je le vendais six il y a un mois]

son lakırdını söyle son olurunu söyle [< dites votre dernier mot]

bahasını söyledim fiyatını söyledim [< je vous ai dit le juste prix] [248-249]

üç kuruş vereyim üç lira vereyim [< je vous le paierai trois piastres]

bir akçe eksik olmaz bir kuruş eksik olmaz [< je ne le laisserai pas à un sou de moins]

çok bazirgan gördüm amma sencilen bahalığı gördüm çok tüccar gördüm ama senin kadar pahalı satanı görmedim [< j'ai connu beaucoup de marchands, mais je n'en ai rencontré aucun qui soit aussi cher que vous]

gel bazarı bozma sonra peşiman olursan üçden ziyade vermem gel pazarlığı bozma sonra pişman olursun üçten fazla vermem [< allons, ne manquez pas l'affaire, vous vous en repentiriez ensuite. Je ne donnerai pas plus de trois piastres]

hey hey ne öyle pek adamsız hey hey ne o öyle adamsız [< oh! Que vous êtes à vivre]

emir Allahın emir Allah'ın [< a la bonne heure]

bugün bir şey satmadım sizden istiftah olsun Allah bilir ki bir akçe faide etmedim bolayki bir dahı gelesin bir faide gösteresin bugün bir şey satmadım sifteh sizden olsun Allah şahit ki bir kuruş kazanmadım inşallah tekrar gelip alışveriş yaparsın [< je n'ai encore rien vendu aujourd'hui, que ce soit pour étrenner. Dieu m'est témoin que je ne gagne pas une obole. Fasse le ciel qu'une autre fois vous me fassiez quelque chose]

de şunda yigirmi arşın kes şundan 20 arşın kes [< allons, coupez-moi 20 aunes de ce drap]

bu da altmış guruş olur işte meblayı bu da 60 kuruş olur, işte fiyatı [< cela fait soixante piastres; en voici le montant]

bu altını değıştir bu altını değıştir [< donnez-moi un autre ducat]

niçin neden [< pourquoi cela]

akçedir akçedir [< il est faible]

işte bir gayrısı işte başkası [< en voici un autre]

gel oğlan işbu çuhayı al da çelebi ile beraber git oğlan gel işte bu kumaşı al efendi ile git [< garçon, prends ce drap et va avec monsieur]

nola sultanım neden sultanım [< oui, monsieur] [250-251]

Giyinmek için

[< Pour s'habiller]

kim var kim var [< qui est là]

lebbeyk sultanım ne istersiniz efendim [< que désirez-vous, monsieur]

tiz ateş yak da beni giydir tez ateş yak da beni giydir [< allumez du feu et habillez-moi]

esbabımı bana vér kıyafetimi ver [< donnez-moi mes vêtements]

çoraplarımı getir çoraplarımı getir [< apportez-moi mes bas]

kunduralarımı kanı ayakkabılarım nerde [< où sont mes pantoufles]

işte sultanım işte sultanım [< les voici, monsieur]

bir yeni kürk isterim yeni bir kürk isterim [< il me faut une pelisse neuve]

derzini çağır terzini çağır [< faites venir le tailleur]

işte bundadır sultanım işte burada sultanım [< le voici, monsieur]

isterim bir yeni kürk yaptırayım yeni bir kürk yaptırmak istiyorum [< je voudrais faire une pelisse neuve]

pek eyi sultanım tamam sultanım [< très-bien, monsieur]

rengi ne ola ne renk olsun [< de quelle couleur la voulez-vous]

yeşil olsun yeşil olsun [< de couleur verte]

kaç véreyim ne kadar vereyim [< combien me coûtera-t-elle]

iki yüz kuruş sultanım iki yüz kuruş sultanım [< deux cents piastres, monsieur] [252-253]

yarın hazır olmalı yarın hazır olmalı [< il me la faut pour demain]

sabaha dek yapamam sabaha kadar yapamam [< il m'est impossible de la faire pour demain]

obir gün olur mu öbür güne kadar olur mu [< l'aurais-je après-demain]

olur sultanım olur sultanım [< oui, monsieur]

şapkamı getir şapkamı getir [< donnez-moi mon chapeau]

kangısını istersiz sultanım hangisini istersiniz sultanım [< lequel voulez-vous, monsieur]

dün giydin mi dün giydiğin mi [< celui que j'avais hier]

papuçcu papuçlarımı getirmede ayakkabıcı ayakkabılarımı getirmede [< le cordonnier ne m'a pas apporté des souliers]

çizmelerimi giyeyim çizmelerimi giyeyim [< je mettrai des bottes]

belimi vér bana kemerimi ver bana [< donnez-moi ma ceinture]

efendim derzi kürkünüz getirmiş efendim terzi kürkünüzü getirmiş [< le tailleur vous rapporte votre pelisse]

içriye gelsin içeri gelsin [< qu'il entre]

safa geldin usta derzi esbabımı getirdin mi sefalar getirdin usta terzi, kıyafetimi getirdin mi [< soyez le bienvenu, maître tailleur. M'avez-vous apporté mon habit]

evet sultanım getirdim evet sultanım getirdim [< oui, monsieur]

giyek bakalım olur mu giyelim bakalım olmuş mu [< essayez-le pour voir s'il va bien]

inşallah hoşnud olursuz inşallah memnun kalırsınız [< j'espère, monsieur, que vous serez satisfait]

bana kısa görünür bana kısa göründü [< il me semble trop court] [254-255]

burada bir parça büyükdür burası biraz geniştir [< ici il est un peu large]

zahira eyi degil iyi görünmüyor [< il me semble mal fait]

hayır sultanım pek eyi hayır sultanım çok iyi [< pardonnez-moi, il va très-bien]

şimdi böyle giyerler şimdi böyle giyerler [< c'est ainsi qu'on les porte actuellement]

Yola gitmek için

[< Pour voyager]

bundan İstanbul'a uzak mı İstanbul buradan uzak mı [< y a-t-il loin d'ici à Constantinople]

altmış kadar saat yol olur yaklaşık 60 saatlik yol var [< on compte environ soixante heures]

yol düz doğru mı yol düz müdür [< le chemin est-il droit et facile]

dağlı mı dağlık mı [< la route est-elle montueuse]

bu ne dağdır bu dağ hangisidir [< quelle est cette montagne]

şu bayır vası' mı şu yokuş geniş mi [< cette plaine est-elle montueuse]

şu sudan geçinir mi şu sudan geçilir mi [< cette rivière est-elle guéable]

derin mi derin mi [< est-elle profonde]

bu kal'e metin mi bu kale güçlendirilmiş mi [< cette place est-elle fortifiée]

kaç kıt'a topu var kaç tane top var [< combien y a-t-il de pièces de canon]

muhafızı kimdir muhafızı kimdir [< quel est le gouverneur]

kaç adamısı var kaç adamı var [< combien a-t-il de troupes]

sen bizim kılavuzumuz olur musun sen bizim kılavuzumuz/rehberimiz olur musun [< veux-tu nous servir de guide] [256-257]

bundan Beç'e kaç gün var buradan Viyana'ya kaç gün var [< combien de journées de marche compte-t-on d'ici à Vienne]

yol iyi mi yol iyi mi [< la route est-elle honne]

oraya hiç gittin mi oraya hiç gittin mi [< avez-vous jamais été à Vienne]

yol üzerinde geçcek yerler nedir yol üzerinde geçeceğimiz yerler neresidir [< quels sont les lieux par lesquels il faut passer]

dahı yakın yol yok mı daha yakın yol yok mu [< n'y a-t-il pas de route plus courte]

köprü nerededir köprü nerede [< où est le pont]

bu tarafta ağaç çok mu bu tarafta ağaç çok mu [< y a-t-il beaucoup d'arbres dans ces environs]

bundan kim geçmiş bugün bugün buradan kim geçmiş [< qui est-ce qui a passé par ici aujourd'hui]

deniz uzak mı bu yerden deniz buraya uzak mı [< la mer est-elle éloignée d'ici]

Haberler üzerine

[< **Sur les nouvelles publiques**]

sabahınız hayr ola sultanım hayırlı sabahlar sultanım [< je vous souhaite le bonjour]

hoş geldin çelebim hoşgeldin efendim [< soyez le bienvenu]

Muhammed aga bey_ile mi Muhammed abi ile mi [< Mohammed Agha est-il avec vous]

işte geliyor işte gelior [< le voici qui vient]

sabahınız hayr ola Muhammed aga hayırlı sabahlar Muhammed abi [< bonjour, Mohammed Agha]

akıbetiniz hayr ola sultanım akıbetiniz nedir sultanım [< que votre fin soit heureuse, monsieur] [258-259]

bir haberin yok mu haberin yok mu [< avez-vous quelques nouvelles]

sefer olacaktır dediler savaş olacağı söyleniyor [< on dit que nous aurons la guerre]

dérler idi ancak aslı yoktur söyleniyor ama asılsızdır [< on le dit; mais c'est un bruit qui n'est pas fondé]

sulh olacak dediler barış olacak dediler [< on parle de paix]

sulh olacağını inandın mı barış olacağına inandın mı [< croyez-vous que nous aurons la paix]

öyle sanmazam öyle düşünmüyorum [< je ne le crois pas]

gazete dedikleri kağıdı gördün mü gazete dedikleri kağıdı gördün mü [< avez-vous lu le papier qu'on nomme gazette]

hayır görmemişim hayır, görmedim [< non, je ne l'ai pas lu]

faidesi olur mu olmaz mı zann edersin faydası olur mu olmaz mı ne düşünüyorsun [< croyez-vous qu'il résulte quelque'utilité d'une telle publication]

elbette faidesi çok olmalı elbette faydası çok olmalı [< certainement, elle sera très-utilite]

ol çelebi ki seninle lakırdı ederdi kim idi seninle konuşan kişi kimdi [< quelle est la personne avec laquelle vous causiez]

İngilizdir İngilizdir [< c'est un Anglais]

İngiliz göre Türkçe pek iyi söyler bir İngiliz için Türkçeyi çok iyi konuşuyor [< pour un Anglais il parle très-bien le turk]

Türkçe çok Müslümanlardan iyi bilir Türkçeyi birçok Müslümandan daha iyi bilir [< il sait mieux cette langue que beaucoup de musulmans]

onun ile görüşmege pek hazz ederüm onunla görüşmekten büyük bir zevk alırım [< je voudrais bien faire sa connaissance]

seni onun ile buluştururum seni onunla buluştururum [< je vous la ferai faire]

dün gece ahşam manca sonra ne işlediniz dün akşam yemeğinden sonra ne yaptınız [< comment avez-vous passé la soirée d'hier après le souper] [260-261]

sen getdigin gibi oynamaga başladık senin gitmenle oynamaya başladık [< dès que vous fûtes parti, nous commencâmes à jouer]

ne asıl oyun oynadınız nasıl bir oyun oynadınız [< a quelle sorte de jeu]

kimisi şatranc kimisi kağıd ol birleri dama oyunadılar kimisi satranç kimisi kağıt kimisi de dama oynadı [< quelques personnes jouèrent aux échecs, d'autres aux cartes, d'autres aux dames]

kim aldı oyunu kim gayb étti oyunu kim kazandı, kim kaybetti [< qui gagn, qui perdit]

bir oyunda on guruş aldım bir oyunda 10 kuruş aldım [< je gagnai dix piastres d'un seul coup]

Seyr üzerine

[< **Pour se promoner**]

gel seyre gidelüm gel dolaşalım [< allons, venez vous promener un peu]

pek eyi sultanım tamam sultanım [< très-volontiers, monsieur]

hoş bulduk akşamınız hayrolsun hoşbulduk, hayırlı akşamlar [< a merveille. Bon soir, monsieur]

ne gemilerdir bunlar bu gemiler nedir [< quels sont ces vaisseaux]

İngiliz dérler İngilizlerin olduğu söyleniyor [< on dit que ce sont des vaisseaux anglais]

İngiliz bayrakları var İngiliz bayrakları var [< ils portent le pavillon de cette nation]

kacdır kaç tanedir [< combien y en a-t-il]

belli degil nihayet beş fikr éderiz belli değil, sanırım beş tane [< c'est incertain, je crois qu'il y en a cinq]

ne kadar uzakdır ne kadar uzakta [< a quelle distance sont-ils]

ibtida gördüğüm zaman yigirmi bir kadar mil uzak idiler şimdi ceng gemileri kal'eden taşra demiri bırakmış ve bazirgan gemileri İngiliz bayrak ile limana içrü giriyorlar ilk gördüğüm zaman savaş gemileri 20 mil uzaktaydılar, şimdi kale dışına demir attılar ve tüccar gemileri İngiliz bayrakları ile limana giriyorlar [< quand je les ai aperçus pour la première fois, ils étaient à peu près à vingt-un milles; mais

actuellement les vaisseaux de guerre sont à l'ancre hors de la citadelle; les vaisseaux marchands entrent dans le port sous pavillon anglais] [262-263]

büyüküsi kaç top çeker büyüğü kaç top çeker [< combien de canons porte le plus grand]

elli ancak elli ancak [< environ cinquante]

kaç fuçı getirir kaç fiçı getirir [< quel est leur tonnage]

büyüküsi bin fuçı vardır büyüğünde bin fiçı vardır [< le plus grand est un bâtiment de mille tonneaux]

kaç adamısı var kaç adamı var [< combien contient-il d'hommes]

iki yüz ancak iki yüz ancak [< environ deux cents]

reis olan kimdir bilir misin reis/kaptan kim biliyor musun [< savez-vous quel en est le capitaine]

hayır bilmem hayır bilmiyorum [< non, je l'ignore]

kayığa binelim kayığa binelim [< montons dans un bateau]

hidmetkar mı yollayım hizmetliyi mi yollayayım [< je vais envoyer mon domestique]

kayık buldun mu kayık buldun mu [< as-tu trouvé un bateau]

evet sultanım bir pek eyisi buldum evet sultanım çok iyi bir tane buldum [< qui monsieur, j'en ai trouvé un très-bon]

kaçı tutdun kaçı tuttun [< a quel prix l'as-tu loué]

üç kuruşa tutdum üç kuruşa tuttum [< a raison de trois piastres]

bre oğlan mancayı al da bilmezce gel bre oğlan mancayı al da bizimle gel [< holà, garçon, apporte des provisions et suis-nous]

Hava üzerine

[< **Du bon et mauvais temps**]

heva ne asıldır hava nasıldır [< quel temps fait-il] [264-265]

heva bozuktur hava bozuktur [< il fait mauvais temps]

heva güzeldir hava güzeldir [< il fait beau]

heva sovk mudur hava soğuk mudur [< fait-il froid]

heva ısıcaktır hava sıcaktır [< il fait chaud]

yagmur yagiyor gibi yağmur yağıyor gibi [< le temps est à la pluie]

bugün yagmur yagmaz bugün yağmur yağmaz [< il ne pleuvra pas aujourd'hui]

ruzgar degışildi rüzgar değişti [< le vent est changé]

gök gürlüyor gök gürlüyor [< il tonne]

dolu yagiyor dolu yağıyor [< il tombe de la grêle]

şimşek oynuyor [< il éclaire]

bu gece dondu mu bu gece don var mı [< a-t-il gelé cette nuit]

hayır amma şimdi donur hayır ama şimdi donar [< non, mais il gèle actuellement]

pus vardır gibi sis var gibi [< il me semble qu'il y a du brouillard]

öyledir doğru [< il est vrai] [266] **Boş** [267] [268] **Boş** [269]

4.2. KELİMELER

Haftanın Günleri

[< Jours de la semaine]

bazar günü pazar günü [< dimanche]

bazar ertesi pazartesi [< lundi]

salı günü salı günü [< mardi]

çaharşenbe çarşamba [< mercredi]

pencşenbe perşembe [< jeudi]

cum'a cuma [< vendredi]

cum'a ertesi cumartesi [< samedi]

Güneş ayları

[< Mois solaires]

kanun-i sani ocak [< janvier]

şubat şubat [< février]

mart mart [< mars]

nisan nisan [< avril]

eyyar mayıs [< mai]

haziran haziran [< juin]

temmuz temmuz [< juillet] [270]

ab ağustos [< aout]

eylül eylül [< septembre]

teşrin-i evvel ekim [< octobre]

teşrin-i sani kasım [< novembre]

kanun-i evvel aralık [< décembre]

Ay ayları

[< Mois lunaires]

muharrem muharrem

safer safer

rabiyyü'l-evvel rebiyyül evvel

rabiyyü'l-ahir rebiyyül ahir

cemaziye'l-evvel cemaziel evvel

cemaziye'l-ahir cemaziel ahir

receb recep

şa'ban şaban

ramazan ramazan

şevval şevval

zi'l-kaide zilkaide

zi'l-hicce zilhicce [271]

Evren

[< L'univers]

Allah haliku'l-mevcudat Allah, tüm varlıkların yaratıcısı [< Deiu, créateur de l'univers]

mahluk mahluk, yaratılmış [< la creation, les choses créées]

tabi'at-ı mevcudat tabiat [< la nature]

cesed vücud [< le corps]

ruh can [< l'esprit]

heyula hayali [< la matiere]

cevher cevher [< la substance]

gök gökler gök, gökler [< le ciel, les cieux]

dünya dünya [< le monde]

cennet cennet [< le paradis]

evliya evliya [< les saints]

melekler melekler [< les anges]

şehid şehit [< un martyr]

peygamber-rasul-nebi peygamber-rasul-nebi [< un prophète]

havari havari [< un apôtre]

İncilci İncil yazarı [< un évangéliste]

anasır-ı erba' anasırı erba, dört element [< les quatre éléments]

yıldızlar gökü gökyüzü [< le firmament] [272]

alem-i ceberrut ilahi alem [< le ciel, empyrée]

cehennem cehennem [< l'enfer]

arafat arafat [< le purgatoire]

eşyatanlar şeytanlar [< les demons]

Zaman

[< **Le temps**]

gün gün [< le jour]

gün ağarması şafak [< l'aube]

gün doğusu gün doğumu [< le lever du soleil]

gece gece [< la nuit]

öyle öğle [< le midi]

ikinci ikinci [< l'après midi]

yarı gece gece yarısı [< minuit]

sabah sabah [< le matin]

akşam akşam [< le soir]

güneş batdığı güneş battığı [< le coucher du soleil]

kuşluk kuşluk [< le temps entre le lever du soleil et le midi]

akşam namazı akşam namazı [< le crepuscule]

ıyd yortu öğün bayram bayram [< le jour de fête]

bugün bugün [< aujourd'hui] [273]

dün dün [< hier]

öbür gün öbür gün [< avant-hier]

yarın yarın [< demain]

yarın değil öbür gün yarın değil öbür gün [< après-demain]

bir sa'at bir saat [< une heure]

yarım sa'at yarım saat [< une demi-heure]

bir çeyrek bir çeyrek [< un quart-d' heure]

bir çeyrek saat bir çeyrek saat [< trois quarts]

üç çeyrek saat üç çeyrek saat [< minute]

dakika dakika [< minute]
hafta hafta [< semaine]
ay ay [< mois]
sene sene [< année]
sal-ı kebise artık yıl [< année bissextile]
zaman zaman [< temps, époque]
tarih tarih [< temps, date]
ezeliyet sonsuzluk [< éternité]
ibtida başlangıç [< commencement]
orta orta [< milieu]
nihayet son [< fin] [274]

Olaylar

[< Phénomènes]

yıldız yıldız [< étoile]
güneş güneş [< soleil]
ay ay [< lune]
yarım ay yarım ay [< le croissant]
seyyare gezegen [< planète]
kuyruklu yıldız kuyruklu yıldız [< comète]
buruc-ı sema burç [< zodiaque]
ziya-pertev ışık [< les rayons du soleil, l'éclat]
aydınlık aydınlık [< la lumière]
karanlık-karanlık karanlık [< les ténébreux]
ısıcak sıcak [< chaleur]
sovuk soğuk [< froid]
buhar buhar [< vapeurs]

ruzgar-yel rüzgar [< vent]
bad-ı hazan sonbahar rüzgarı [< vent d'automne]
saht-ı yel sert rüzgar [< vent voilent]
müsaid-i ruzgar elverişli rüzgar [< vent favorable]
gün doğusu gün doğumu [< est] [275]
batı batı [< l'ouest]
kible güney [< le sud]
keşileme güneydoğu, güneydoğudan esen rüzgar [< le sud-est]
lodos güneybatı, lodos [< le sud-ouest]
yıldız kuzey, yıldız [< le nord]
poyraz kuzeydoğu, poyraz [< le nord-est]
karayel kuzeybatı, karayel [< le nord-ouest]
açık heva açık hava [< beau temps]
yagmurlu heva yağmurlu hava [< mauvais temps]
bulut bulut [< nuage]
yagmur yağmur [< pluie]
dolu dolu [< grêle]
kar kar [< neige]
sovuk şebnem soğuk gece [< gelée]
buzların inmesi buzların erimesi [< le dégel]
çi çiğ [< rosée]
duman duman [< brouillard]
tufan tufan [< orage]
saganak sağanak [< ouragan] [276]
şimşek şimşek [< éclairs]
yıldırım yıldırım [< tonnerre]

yaşın okı yıldırım [< foudre]

kavs-ı kuzah gökkuşağı [< arc-en-ciel]

zelzele-titre zelzele, deprem [< tremblement de terre]

güneş tutulması güneş tutulması [< éclipse du soleil]

i‘tidal-i leyl ü nehar gün dönümü [< équinoxe]

hatt-ı istiva ekvator [< la ligne équinoxiale]

mıntıka mıntıka, bölge [< zone]

mıntıka-i mebrude buzlu bölge [< zone glaciale]

mıntıka-i mahrure sıcak bölge [< zone torride]

mıntıka-i mu ‘tedile ılık bölge [< zone tempérée]

hamel burcu koç burcu [< le signe du Belier]

sevr burcu boğa burcu [< le Taureau]

cevza burcu ikizler burcu [< les Gémeaux]

seretan burcu yengeç burcu [< le Cancer]

esed burcu aslan burcu [< le Lion]

sünbül burcu başak burcu [< la Vierge]

mizan burcu terazi burcu [< la Balance]

akreb burcu akrep burcu [< le Scorpion] [277]

kavs burcu yay burcu [< le Sagittaire]

cedy burcu oğlak burcu [< la Capricorne]

delv burcu kova burcu [< le Verseau]

hut burcu balık burcu [< les Poissons]

dübb-i ekber büyük ayı [< ursa major]

dübb-i asgar küçük ayı [< ursa minor]

sitanbare Akrep burcuna yakın ekvator üstünde bir takımyıldızı [< le Serpenteaire]

el-fikke taç [< le Couronne]

el-nesak Oryon takımyıldızı [< orion]

es-süreyya Süreyya veya ülker yıldızı [< les Pleiades]

Öğeler

[< Elements]

ateş ateş [< feu]

hava hava [< air]

toprak toprak [< terre]

su su [< eau]

Mevsimler

[< Saisons]

dört fasl dört mevsim [< les quatre saisons]

bahar bahar [< le printemps] [278]

yaz yaz [< l'été]

sonbahar sonbahar [< l'automne]

kış kış [< l'hiver]

eyyam-ı bahur Ağustosun ilk yedi gün olan en sıcak gün [< la canicule]

orak zamanı orak zamanı [< la moisson]

gül mevsimi gül mevsimi [< la saison des roses]

İnsana özgü adlandırmalar

[< Choses relatives a l'espèce humaine]

er er, adam [< l'homme]

avrat avrat, kadın [< la femme]

koca-ihthiyar koca, ihtiyar, yaşlı [< vieillards]

koca koca [< vieille femme]

genc-civan genç, civan [< jeune homme]
evlü avrat evli kadın [< femme mariée]
bekar bekar [< célibataire]
bikr bakire [< fille, vierge]
çocuk çocuk [< enfant]
oglan oğlan, erkek [< jeune homme]
kız kız [< demoiselle]
çocukluk çocukluk [< l'enfance] [279]
gençlik gençlik [< la jeunesse]
ihtiyarlık-kocalık ihtiyarlık, yaşlılık [< la vieillesse]

Anlam

[< Sens]

kuvvet-i basara görme kuvveti [< la vue]
kuvvet-i sami'a işitme kuvveti [< l'ouïe]
kuvvet-i şamme koku alma kuvveti [< l'odorat]
mezak tat alma [< le goût]
kuvvet-i hasse-hisse duyma kuvveti [< le tact]
renk-boya renk, boya [< la couleur]
sada-ses ses, seda [< le son]
hoş-buy güzel koku [< l'odeur]
fena koku kötü koku [< la puanteur]

Organlar

[< Parties du Corps]

vücut-beden vücut, beden [< le corps]
‘uzuv organ [< membre du corps]
baş baş, kafa [< la tête]

alın alın [< le front]
baş tepesi başın tepesi [< le sommet de la tête]
baş çanağı kafatası [< le crane] [280]
yüz yüz [< le visage, la figure]
göz göz [< les yeux, l'œil]
kaş kaş [< le sourcil]
çene baş şakak [< les tempes]
kirpik-göz kapagı kirpik, göz kapağı [< les paupières]
göz bebeği göz bebeği [< la prunelle]
burun burun [< le nez]
kulaklar kulaklar [< les oreilles]
yanaklar yanaklar [< les joues]
saç saç [< les cheveux]
bıyık bıyık [< les moustaches]
sakal sakal [< la barbe]
agız ağız [< la bouche]
diş diş [< la dent]
dil dil [< la langue]
dudak dudak [< les lèvres]
damag damak [< le palais]
çene çene [< le menton]
boyun boyun [< le cou]
bogaz boğaz [< la gorge] [281]
omuz omuz [< les épaules]
gögüs göğüs [< la poitrine]
dirsek dirsek [< le coude]

kol kol [< le bras]
el el [< la main]
parmak parmak [< le doigt]
tırnak tırnak [< les ongles]
karın karın [< le ventre]
mi'de mide [< l'estomac]
yan kaburga [< le côté]
göbek göbek [< le nombril]
diz diz [< le genou]
baldır baldır [< le cuisse]
ayak ayak [< le pied, la jambe]
topuk topuk [< le talon]
beyin beyin [< la cervelle]
damar damar [< la veine]
şah damar şah damarı [< l'artère]
sinir sinir [< les nerfs] [282]
sinirli et sinirli et [< les muscles]
yürek yürek, kalp [< le cœur]
ciger ciğer [< le foie]
dalak dalak [< le fiel]
kavuk mesane [< la vessie]
bel bel [< les hanches]
bağırsak bağırsak [< les entrailles]
süd süt [< le lait]
geyrek kıkırdak [< le cartilage]
yufka dericik ince deri [< la membrane]

deri deri [< la peau]

kemük kemik [< l'os]

et et [< la chair]

semiz etli, yağlı [< la graisse]

Ruh ve onun özellikleri

[< de l'ame et de ses facultés]

can ruh [< l'ame]

zihn-zeka zihin, zeka [< l'esprit]

'**akl** akıl [< l'intelligence]

niyyet-iradet niyet, irade [< la volonté, l'intention] [283]

nutk - huş akıl [< raison]

feraset anlayış [< sagacité]

ihiraz dikkat [< attention]

hamakat budalalık [< stupidité]

hıfz koruma [< mémoire]

nisyan unutma [< oubli]

hikmet bilgelik [< sagesse]

delilik delilik [< folie]

ilm, bilgi ilim, bilgi [< science]

yanlış yanlış [< erreur]

'**ışk, mahabbet** sevgi, muhabbet [< amour]

nefret, kin nefret, kin [< haine]

ümid, me'mul ümit [< espérance]

korku korku [< crainte]

yas yas [< désespoir]

sulh sulh, barış [< paix]

şadlık sevinçlilik [< joie]
server başkan [< plaisir]
şübhe şüphe [< doute]
arzu arzu, istek [< désir] [284]
cesaret cesaret [< audace]
arsızlık arsızlık [< effronterie]
hased hased, çekememe [< envie]
i'timad itimat, güven [< confiance]
dargınlık dargınlık [< mécontentement]
'gızab öfke [< colère]
merhamet-şefkat merhamet, şefkat [< compassion]
rahmet rahmet [< miséricorde]
gülme gülme [< le rire]
aglaş ağlama [< les pleurs]
nefs nefis [< respiration]
ah ah çekme [< soupir]
aksırma aksırma, hapşırma [< éternuement]
uyuşdurma uyuşturma [< engourdissement]
uyutma uyutma, uyuklama [< assoupissement]
uyuku uyku [< sommeil]

Hastalıklar

[< **Maladies**]

hastalık hastalık [< indisposition]
agrı ağrı [< douleur] [285]
diş agrısı diş ağrısı [< mal de dents]
baş agrısı baş ağrısı [< mal de tête]

humma-ısıtma humma- sıtma [< la fièvre]
ısıtma-i mahruka ateşli sıtma [< fièvre maligne]
ısıtma-i müsellese üç günde bir olan ateş [< fièvre tierce]
ısıtma-i murabba dört günde bir olan ateş [< fièvre quarte]
hararet ateş, hararet [< inflammation]
bihuşluk öfke [< la rage]
öksürük öksürük [< la toux]
sarılık sarılık [< la jaunisse]
zükam nezle [< le rhume]
yumurcak veba [< la peste]
çiçek çiçek, su çiçeği [< la petite vérole]
kızamık kızamık [< la rougeole]
nikriz gut [< la goutte]
istiska ödem [< l'hydropisie]
şiş şişme [< l'enflure]
ikle kanser [< cancer]
sancı sancı [< colique]
tamla inme, felç [< apoplexie] [286]
tek nefeslik astım [< asthme]
mide bozukluğu mide bozukluğu [< cours de ventre]
yürek ağrısı kalp ağrısı [< mal de cœurs]
mādde fistül [< fistule]
ishal ishal [< la diarrhée]
iç ağrısı iç ağrısı [< la dysenterie]
tutarak epilepsi [< l'épilepsie]
fireng zahmeti firengi hastalığı [< le mal vénérien]

bel sovuqluğu bel soğukluğu [< gonorrhée]
mayasıl hemoroid [< hémorroïdes]
göz agrısı göz ağrısı [< ophtalmie]
verem verem [< la conpomsion]
tavuk götü siğil [< une verrue]
dolma bogaz farenjit [< esquinancie]
yürek bayılması bayılma [< évanouissement]
iştial iltihap [< inflammation]
yürek titremesi kalp çarpıntısı [< palpitation de cœur]
kara sevda kara sevda, melankoli [< mélancolie]

Vücut kusurları

[< Imperfection du corps]

kör kör [< aveugle] [287]
bir gözlü tek gözlü [< borgne]
kanbur kambur [< bossu]
topal topal [< boiteux]
şası gözli şası [< louche]
çolak çolak [< estropié, mutilé]
sagır sağır [< sourd]
dilsiz dilsiz [< muet]
peltek peltek [< bègue]
tas başlı kel [< chauve]
cüceli cüce [< nain]
şişman şişman [< replet]

Akrabalık dereceleri

[< Degres de parenté]

baba baba [< père]

ana anne [< mère]

ogul oğul [< fils]

kız kız [< fille]

kardaş kardeş [< frère]

kız kardaş kız kardeş [< sœur]

dede dede [< grand-père]

büyük ana büyük anne [< grand'mère] [288]

dedenin babası dedenin babası, dede [< bisaïeul]

büyük ananın anası [< bisaïeule]

ogul oğlu oğlanın oğlu, torun [< petit-fils]

oglunun kızı oğlanın kızı, torun [< petite-fille]

ulu kardaş abi [< frère aîné]

küçük kardaş küçük kardeş [< cadet]

üvey kardaş anne bir baba ayrı olan kardeş [< frère utérin]

ahiret kardaş ahiretlik [< frère adoptif]

amuca oğlu amca oğlu [< cousin]

amuca amca [< oncle]

dayı dayı [< oncle maternal]

hala hala [< tante paternelle]

teyze teyze [< tante maternelle]

kayın baba⁷ kayın baba, kayın peder, kaynata [< beau-père]

kayın ana kaynana, kayınvalide [< belle- mère]

güveyigü güvey, damat [< beau-fils, gendre]

gelin gelin [< belle-fille]

kayın kayın [< beau-frère]

baldız baldız [< belle-sœur]

görümce görümce [< femme du frère du mari] [289]

ikiz ikiz [< jumeaux]

yavuklu-maşuka yavuklu, aşık kadın [< maîtresse]

nikah nikah [< mariage]

dul avrat dul kadın [< veuve]

dul er dul adam [< veuf]

öksüz öksüz [< orphelin]

Sanat ve el sanatları

[< Art et métiers]

sanaat sanat [< art, métier]

basmacı yazıcı [< imprimeur]

hekim-tabib hekim,doktor [< médecin]

cerrah cerrah [< chirurgien]

macuncu-attar aktar [< pharmacien]

berber berber [< barbier]

etmekci ekmekçi [< boulanger]

börekci börekçi, pastacı [< pâtissier]

aşçı aşçı [< cuisinier]

⁷ Asıl metinde Osmanlıca olarak kayın ana yazılarak Fransızcası kayınbaba şeklinde yazılmıştır.

kasab kasap [< boucher]
meyhaneci meyhaneci [< marchand de vin]
derzi terzi [< tailleur] [290]
papuçcu ayakkabıcı [< bottier]
saraç eyerci [< sellier]
tasvirci ressam [< peintre]
yazıcı yazıcı, katip [< écrivain]
nakkaş nakkaş [< brodeur]
mimar mimar [< architecte]
fuçıcı şarapçı [< tonnelier]
attar aktar [< épicier, apothicaire]
kazancı kazancı [< chaudronnier]
saatci saatçi [< horloger]
camcı camcı [< vitrier]
sarrafi kuyumcu, sarraf [< banquier]
sirkeci sirkeci [< marchand de vinaigre]
ıgneci ıgneci [< marchand d'aiguilles]
saka sucu [< vendeur d'eau]
çiftci çiftçi [< laboureur]
sandukçi sandıkçı [< layetier]
yüzükçi yüzükçü [< marchand de bagues]
dibacı kumaşçı [< marchand d'étoffes précieuses]
naland atları nallayan kişi [< forgeron] [291]
kadifeci kadifeci [< marchand de velours]
kuşbaz kuşçu [< oiseleur]
arabacı arabacı [< cocher]

sahaf sahaf, [< libraire]
kalemkar kalemkar [< graveur]
mumcu mumcu [< marchand de chandelles]
şemdancı şamdancı [< lampiste]
kömürçi kömürçü [< marchand de charbon]
hallac hallaç [< cardeur]
dülger marangoz, oymacı [< charpentier]
dogramacı doğramacı [< menuisier]
sogancı soğancı [< marchand d'ognons]
eskici eskici [< raccommodeur]
balıkçı balıkçı [< poissonier]
bıçakçı bıçakçı [< coutelier]
lagımcı lağımçı [< pionnier, mineur]
helvacı helvacı [< marchand de sucreires]
kurşuncu kurşuncu [< marchand de plomb]
uncu uncu [< marchan de farine]
düdükçü müzik aletleri üreticisi [< fabricant d'instruments de musique] [292]
dökücü dökümcü [< fondeur]
cevahirci kuyumcu [< joaillier]
çizmeci çizmeci, ayakkabıcı [< cordonnier]
kireççi kireççi [< chauffournier]
bozmacı eskici [< fripier]
südcü sütçü [< laitier]
taşçı taşçı [< tailleur de pierre]
kiremidci kiremitçi [< fabricant de tuiles]

fenerci fenerci [< marchand de lanternes]

ketenci ketenci [< marchand de lin]

astarcı çamaşırcı [< linger]

katırcı katırcı [< muletier]

şekerci şekerci [< confiseur]

yagcı yağcı [< marchand d'huile]

kürkcü kürkçü [< fourreur]

kalpakcı şapkacı [< chapelier]

matarabaz su satıcısı [< revendeur]

tuzcu tuzcu [< marchand de sel]

kilidci çilingir [< serrurier]

ehl-i heyet astronom [< astronome] [293]

ehl-i ilm-i sarf gramerci, şekil bilgisinin ehli [< grammairien]

mühendis mühendis [< géomètre]

ehl-i cagrafiya coğrafyacı [< géographe]

çalıcı müzisyen [< musicien]

kimyacı kimyager [< chimiste]

ehl-i kelam kelamcı, hatip [< orateur]

şair şair [< poète]

tercüman tercüman [< interprète]

feylasof filozof [< philosophe]

tevarihci tarihçi [< historien]

mantıki mantıkçı [< logicien]

İş ve haysiyet

[< Emplois et dignités]

padişah padişah [< emperuer]

şah-kıral-melik şah-kral-hükümdar [< roi]
sultan sultan, hükümdar [< sultan]
kıraliçe kraliçe [< reine]
şahzade şehzade [< prince royal]
beg bey [< prince]
dük dük [< duc]
han han [< khan] [294]
mirza mirza, beyzade [< mirza]
müfti müftü [< mufti]
elçi büyükelçi, elçi [< ambassadeur]
maslahat güzar maslahatgüzar, becerikli [< chargé d'affaires]
ikamet-i élçis [< résident]
başvekil başbakan [< premier ministre]
vezir-i azam veziri azam, sadrazam [< premier ministre turk]
reis efendi reis efendi, dışişleri bakanı [< ministre des affaires étrangères]
kahya bey içişleri bakanı [< ministre de l'intérieur]
defterdar defterdar [< trésorier]
çavuş başı başkomiser [< intendant de la police]
kadı asker kazasker [< ministre de la justice]
kapıcı başı kapıcı başı [< grand-chambellan]
hazinedar başı hazinedar başı, hazine sorumlusu [< trésorier du trésor particulier du sultan]
kızlar aga darüssaade ağası [< chef des eunuques]
menzil başı menzilbaşı [< maître des postes]
begler begi beylerbeyi [< gouverneur de province]

zabit zabit [< gouverneur]

paşa paşa [< pacha]

kapudan paşa kaptan paşa [< grand-amiral] [295]

kapudan beg kaptan bey, amiral [< amiral]

patrona beg koramiral [< vice-amiral]

riyala beg tuğamiral [< contre-amiral]

kadı kadı [< cadi]

ulema ulema [< clergé]

Oyun

[< Divertissement]

şatranc satranç [< les échecs]

piyadeler piyonlar [< les pions]

şah şah [< le roi]

ferz-ferzyan vezir [< la reine]

fil fil [< la fou]

ruh kale [< la tour]

at at [< le cavalier]

şatranc taşları satranç taşları [< les pièces des échecs]

şatranc tahtası satranç tahtası [< l'échiquier]

dama oyunu dama oyunu [< le jeu de dames]

kumar kumar [< les jeux de hasard]

kağıdlar kağıtlar [< les cartes]

oyun evi oyun evi [< maison de jeu] [296]

zar zar [< les dés]

zar atması zar oyunu [< le jeu de dés]

kumarbaz kumarbaz [< joueur]

cirid oyun cirit oyunu [< jeu du javelot]

hora oyun [< danse]

çengi çengi [< danseur]

canbaz cambaz [< saltimbanque]

Dört ayaklılar

[< Quandrupèdes]

hayavan hayvan [< animal]

arслан aslan, arslan [< lion]

yaban⁸ donuzı yaban domuzu [< sanglier]

geyik geyik [< cerf]

kaplan kaplan [< leopard]

kurd kurt [< loup]

ayı ayı [< ours]

pars pars, panter [< panthère]

gergedan gergedan [< rhinocéros]

peleng kaplan [< tigre]

fil fil [< éléphant] [297]

ceyran ceylan [< daim]

deve deve [< chameau]

hecin deve⁹ [< dromadaire]

su sıǵırı bizon [< buffle]

boga boğa [< taureau]

⁸ Yazar beyan şeklinde yazıp b ile y harflerinin yerlerini yanlış yazdığını düşünülmektedir.

⁹ Çift parmaklılar takımının devegiller familyasından, uzunluğu 3, yüksekliği 2 metre kadar olan, sırtında besin depo etmeye yarayan tek hörgücü bulunan, hızlı yürüyen bir tür memeli.

inek inek [< vache]
katır katır [< mulet]
at at [< cheval]
küheylan at küheylan at [< cheval de course]
bargir beygir [< cheval de train]
sürçek at sürçek at [< cheval qui bronche]
al at kestane dorusu¹⁰ [< cheval alezan]
kerih at yaban at [< cheval indompté]
çalık at çalık at, rahat durmayan at [< cheval rétif]
vaşak vaşak [< loup-cervier]
keçi keçi [< chèvre]
ergec-teke erkeç, teke [< bouc]
dilki tilki [< renard]
eşek eşek [< ane]
tavşan tavşan [< lièvre] [298]
köpek köpek [< chien]
maymun maymun [< singe]
ata tavşanı tavşan [< lapin]
kedi kedi [< chat]
dağ keçisi-karaca dağ keçisi-karaca [< chevreuil]
köstücek köstebek [< taupe]
sincab sincap [< hermine]
gelincik gelincik [< belette]
sıçan sıçan [< souris]

¹⁰ Bu renkte olan at

donuz domuz [< cochon]

koyun koyun [< mouton]

kuzu kuzu [< agneau]

Kanatlılar

[< Oiseaux]

kuş kuş [< oiseau]

kara kuş kartal [< aigle]

hüma kuşu hüma [< martinet]

baykuş baykuş [< chat-huant]

bıldırcın bıldırcın [< caille]

gugu kuşu guguk kuşu [< coucou] [299]

sarı kuş sarıasma [< loriot]

toygar kuşu toygar kuşu [< alouette]

ala karga alakarga [< geai]

turna turna [< grue]

leylek leylek [< cigogne]

kara leklek kara leylek [< héron]

doğan [< faucon]

incirdelen kır incir kuşu [< becfigue]

ketan kuşu ketenkuşu [< linotte]

kara tavuk karatavuk [< merle]

çaylak çaylak [< milan]

üveyk üveyik [< ramier]

anka kuşu anka [< phénix]

keklik keklik [< perdrix]

tavuk tavuk [< poule]

piliç piliç [< poulet]
ablak kuğu [< chapon]
horos horoz [< coq]
hind tavuğu hint tavuğu [< coq d'Inde¹¹]
süklün sülün [< faisán] [300]
bokluca bülbül bokluca bülbül, çitkuşu [< roitelet]
yelve kuşu yelve kuşu [< bécasse]
deve kuşu devekuşu [< autruche]
ak baba akbaba [< vautour]
hakik kuşu kanarya [< serin]
yarasa yarasa [< chauve-souris]
yaban ördeği yaban ördeği [< canard sauvage]
sığırcık sığırcık [< etourneau]
serçe serçe [< moineau]
agaç kakan ağaçkakan [< pivert]
kuzgun kuzgun [< corbeau]
karga karga [< corneille]
saksagan saksagan [< pie]
saka kuşu saka [< chardonneret]
ispino ispinoz [< pinçon]
bülbül bülbül [< rossignol]
tuti tuti, papağan [< perroquet]
tavus tavus kuşu [< paon]
kumru kumru [< tourterelle]

¹¹ Metinde cop d'Inde olarak yazılmış lakin yazım yanlış olduğu için doğrusu yazılmıştır.

kırlangıc kırlabgıç [< hiroundelle] [301]

kugu kuğu [< cygne]

raham akbaba [< pélican]

ördek ördek [< canard]

ardıc kuşu ardıçkuşu [< grive]

kaz kaz [< oie]

güvercin güvercin [< pigeon]

Balık

[< Poission]

balık balık [< poisson]

mersin balığı mersin balığı [< esturgeon]

kadırğa balığı kadırğa balığı, balina [< baleine]

kalkan balığı kalkan [< turbot]

yunus balığı yunus balığı [< dauphin]

kaya balığı kaya balığı [< goujon]

morina balığı morina balığı [< thon]

tekir balığı barbunya [< rouget]

köpek balığı köpek balığı [< chien de mer]

sardale balığı sardalya [< sardine]

at balığı su aygır, atbalığı [< hippopotam]

ayı balığı fok [< veau marin] [302]

dülger balığı dülger balığı [< dorade]

turna balığı turna balığı [< brochet]

deniz yılan balığı deniz yılan balığı, bufa balığı [< lamproie]

kedi balığı kedi balığı [< raie]

uskumru uskumru [< hareng]

sepya balığı mürekkep balığı [< sèche]

sazan balığı sazan balığı [< carpe]

dil balığı dil balığı [< sole]

yılan balığı yılan balığı [< anguille]

kerevit kerevit [< écrevisse]

midye midye [< moule]

istiridye istiridye [< huîtres]

Omurgalılar, böcekler, karada ve suda yaşayanlar

[< Reptiles, Insectes et Amphibies]

böcek böcek [< reptile]

yılan yılan [< serpent]

sagır yılan sağır yılan [< aspic]

kahkaha şahmaran [< basilic]

kara yılan kara yılan [< couleuvre]

ejder ejderha [< dragon] [303]

kertenkele kertenkele [< lézard]

semender semender [< salamandre]

engerek yılan engerek yılanı [< vipère]

sümüklü böcek sümüklü böcek [< limaçon]

akreb akrep [< scorpion]

kurbağa kurbağa [< grenouille]

kaplubağa kaplumbağa [< tortue]

karınca karınca [< fourmi]

kunduz kunduz [< castor]

su samuru su samuru [< loutre]

timsah timsah [< crocodile]

bok böcegi bok böceği [< chenille]
kara kurbağa kara kurbağa [< crapaud]
boynuzlu böcek gergedan böceği [< hanneton]
pirana pirana [< puce]
çekirge çekirge [< cigale]
güve güve [< teigne]
örümcek örümcek [< araignée]
pervane kelebek [< papillon]
sinek sinek [< mouche] **[304]**
sivri sinek sivrisinek [< cousin]
at sinegi at sineği [< taon]
arı arı [< abeille]
yaban arısı yaban arısı [< bourdon]
kuduz böcegi kuduz böceği [< cantharide]
yıldız kurdu yıldız kurdu, ateş böceği [< ver kuisant]
ipek kurdu ipek böceği [< ver à soie]
sülük sülük [< sangsue]

Ağaçlar ve çalılar

[< Arbres et arbrisseaux]

agaç ağaç [< arbre]
çalı çalı [< arbrisseau]
kaysı agacı kaysı ağacı [< abricotier]
badam agacı badem ağacı [< amandier]
koca yemiş agacı koca yemiş ağacı [< arbousier]
kiras agacı kiraz ağacı [< cerisier]
kestane agacı kestane ağacı [< châtaignier]

ayva agacı ayva ağacı [< cognassier]
üves agacı üvez ağacı [< sorbier, corbier]
hurma agacı hurma ağacı [< palmier] [305]
buyurtlan agacı ahududu [< framboisier]
sakız agacı sakız ağacı [< lentisque]
mersim agacı mersin ağacı [< myrte]
incir agacı incir ağacı [< figuier]
nar agacı nar ağacı [< grenadier]
limon agacı limon ağacı [< citronnier]
turunc agacı turunç ağacı [< oranger]
muşmula agacı muşmula ağacı [< néflier]
findık agacı findık ağacı [< noisetier]
ceviz agacı ceviz ağacı [< noyer]
zeytun agacı zeytin ağacı [< olivier]
şeftali agacı şeftali ağacı [< pêcher]
erik agacı erik ağacı [< prunier]
armud agacı armut ağacı [< poirier]
şam agacı çam ağacı [< pin]
elma agacı elma ağacı [< pommier]
çam agacı çam ağacı [< sapin]
serv agacı servi ağacı [< cyprès]
meşe agacı meşe ağacı [< chene]
uglamur agacı ıhlamur ağacı [< tilleul] [306]
defne agacı defne ağacı [< laurier]
vişne agacı vişne ağacı [< cerisier noir]
ak diken ak diken [< nerprun]

şam fıstığı agacı çam fıstığı ağacı [< pistachier]
kayın agacı kayın ağacı [< bouleau]
serv-i azad hür servi [< cèdre]
gülgen agacı gürgen ağacı [< charme]
kızılcık agacı kızılcık ağacı [< cornouiller]
ılgın agacı ılgın ağacı [< tamarise]
biberiye biberiye [< romarin]
gül agacı gül ağacı [< rosier]
buhur agacı buhur ağacı, sığla ağacı [< storax]
terementin agacı terementi ağacı [< térébinthe]
saz saz [< osier]
devm agacı palmiye ağacı [< palmier-doum]
diş budak agacı dişbudak ağacı [< frêne]
ak gülgen agacı akgürgen ağacı [< hêtre]
borsuk porsuk ağacı [< if]
mantar agacı mantar ağacı [< liége]
kara ağaç kara ağaç [< orme] [307]
kavak agacı kavak ağacı [< peuplier]
çınar agacı çınar ağacı [< platane]
balsan balsa ağacı [< baumier]
söğüt agacı söğüt ağacı [< saule]
acı badem agacı acı badem ağacı [< amandier]
çimşir agacı şimşir ağacı [< buis]
tarçın agacı tarçın ağacı [< cannellier]
gebere agacı gebre otu [< câprier]
yaban erik yabani erik [< prunier sauvage]

haşl pelesenk ağacı [< bdellium]

yaban asma yabani asma [< cep sauvage]

diken diken [< cep]

Meyve

[< **Fruit**]

yemiş yemiş, meyve [< fruit]

kaysı kayısı [< abricot]

badam badem [< amande]

çilek çilek [< fraise]

kiras kiraz [< cerise]

vişne vişne [< cerise noire] [308]

kestane kestane [< châtaigne]

ayva ayva [< coing]

üves üvez [< sorbe]

hurma hurma [< datte]

böğürtlen yemiş böğürtlen yemişi [< framboise]

incir incir [< figue]

mar-nar nar [< grenade]

limon limon [< lamon]

agaç kavunu ağaç kavunu [< citron]

turunç-portakal turunç, portakal [< orange]

dut dut [< mûre]

mişmele muşmula [< nèfle]

findık findık [< noisette]

ceviz ceviz [< noix]

zeytun zeytin [< olive]

şeftali şeftali [< pêche]
erik erik [< prune]
armud armut [< poire]
elma elma [< pomme]
şam fıstığı şam fıstığı, antep fıstığı [< pistache] [309]
kızılıcak kızılıcak [< cornouille]
kavun kavun [< melon]
karpuz karpuz [< melon d'eau]
üzüm üzüm [< raisin]

Otlar ve bitkiler

[< Herbes et Plantes]

ot ot [< herbe]
havuç havuç [< carotte]
şalgam şalgam [< navet]
kendane şeker pancarı [< betterave]
maydanos maydanoz [< persil]
turb turp [< rave]
pancar pancar [< raifort]
hıyar hıyar [< concombre]
ıspanak ıspanak [< épinard]
lahana lahana [< chou]
enginar enginar [< artichaut]
mantar mantar [< mousseron]
kuş konmaz kuşkonmaz [< asperge]
marul marul [< laitue] [310]
kerefis kereviz [< céleri]

bögrülce börülce [< haricot]
bakla bakla [< fève]
sarımsak sarımsak [< ail]
sogan soğan [< oignon]
mercan köşk mercanköşk [< marjolaine]
pelin pelin otu [< absinthe]
anısun anason [< anis]
koyun otu koyunotu [< absinthe sauvage]
hindiba hindiba [< chicorée]
kişniş kişniş [< coriandre]
tere tere [< cresson]
rezene rezene [< fenouil]
acı marul acı marul [< laiture amère]
darı darı [< millet]
sadef sadef [< rue]
zufa otu çördük otu [< hysope]
dul avrat otu dulavrat otu [< oseille]
kestere kestere otu [< bétoine]
kentaryon kantaron [< centaurée] **[311]**
papadıya papatya [< camomille]
harbak-ı siyah kara çöpleme [< ellébore noir]
harbak-ı sefid beyaz cehennem [< ellébore blanc]
ogul otu oğul otu [< menthe]
tütün tütün [< tabac]
çay çay [< thé]

Renkler

[< Couleurs]

- renk** renk [< couleur]
beyaz-sefid beyaz [< blanc]
kara kara [< noir]
kızıl kızıl [< ruge]
yeşil yeşil [< vert]
mavi mavi [< bleu]
süd mavisi süt mavisi, gökyüzü mavisi [< bleu de ciel]
sarı sarı [< jaune]
kırmızı kırmızı [< pourpre]
deve tüyü deve tüyü [< grisâtre]
gülgüli gül rengi [< rose]
turunci turuncu [< orange] [312]
kibriti kükürt rengi [< jaune de soufre]
aşı boyası aşî boyası [< rouge foncé]
bade rengi şarap rengi [< rouge clair]
alaca alaca, karışık renk [< gris pommelé]
zaferani safran rengi [< couleur de safran]
kızılçık rengi kızılçık rengi [< chamois]
çamni çimen yeşili [< vert de gazon]
gök el deniz yeşili [< vert de mer]
ateş rengi ateş rengi [< couleur de flamme]
zeytuni zeytin rengi [< olivâtre]
mor mor [< violet]

Metaller

[< Métaux]

maden maden [< métal]

altın altın [< or]

gümüş gümüş [< argent]

bakır bakır [< cuivre]

tuç tunç [< bronze]

pirinc pirinç [< laiton]

kurşun kurşun [< plomb] [313]

kalay kalay [< etain]

demir demir [< fer]

cıva cıva [< vif-argent]

kibrit kükürt [< soufre]

sülügen sülüğen [< minium]

rastık-taşı rastık taşı [< antimoine]

sıçan otu sıçanotu [< arsenic]

mürdeseng mürdesenk, kurşun oksit [< litharge]

Dünyevi nesnelər

[< Objets terrestres]

toprak toprak [< terre]

kara kara [< continent]

ada ada [< ile]

nim-i cezire yarımada [< presqu'île]

bogaz boğaz [< detroit]

dağ burunu dağ burnu [< cap]

dağ dağ [< mogtagne]

dere dere [< vallée]
bayır-depe bayır, tepe [< colline]
kara-ova kara, ova [< plaine] [314]
orman orman [< forêt]
çöl çöl [< désert]
çayır çayır, otlak, mera [< prairie]
körfez körfez [< gölfe]
su su [< eau]
deniz deniz [< mer]
bahr-i muhit okyanus [< l'Océan]
Akdeniz Akdeniz [< la Méditerranée]
Karadeniz Karadeniz [< la mer Noire]
Süveys denizi Süveyş Kanalı [< la mer Rouge]
bahr-ı Hazar Hazar Denizi [< la mer Caspienne]
Venedik Bogazı Adriyatik Denizi [< la mer Adriatique]

Deniz

[< Marine]

ceng gemisi savaş gemisi [< vaisseau de guerre]
gemi gemi [< vaisseau]
üç anbarlı gemi üç güverteli gemi [< vaisseau à trois ponts]
bazirgan gemi ticaret gemisi [< vaisseau marchand]
kayık kayık [< chaloupe]
firkata firkata, firkate [< frégate] [315]
piyade piyade [< bateau]
ispilata büyük kayık, tekne [< bac]
tombaz hafif kayık [< esquif]

direk direk [< mât]
seren seren, gönder [< vergue]
yelken yelken [< voile]
mayıstra yelkeni mayıstra yelkeni, ana yelken [< la grand voile]
tırınketa yelkeni mizana direği [< l'artimon]
dümen dümen [< le gouvernail]
sentina gemi omurgası [< la quille]
anbar ambar [< le pont]
geminin önü geminin önü [< la proue]
kürek kürek [< rame]
palamar palamar, kalın halat [< câble]
geminin alatu-ip geminin halatı, ip [< corde, cordage]
geminin demiri çapa [< ancre]
busula pusula [< boussole]
harita harita [< carte marine]
bayrak bayrak [< pavillon]
furtuna fırtına [< tempête] [316]
medd u cerz medcezir [< flux et reflux]
dalga dalga [< flot]
liman liman [< port]
donanma donanma [< flotte]

Askeri zanaat

[< Art militaire]

asker-leşker asker [< armée]
asker alayı asker alayı [< aile]
bölük bölük [< bataillon]

alay-tabur alay, tabur [< régiment]
leşker önü önden giden asker [< l'avant-garde]
leşker ardı arkadan giden asker [< l'arrière-garde]
saf rütbeler [< les rangs]
soltat-nefer asker [< soldat]
oturak oturacak yer, garnizon [< garnison]
dağınmış asker asker topluluğu [< les troupes licenciées]
azeb-çeri asker [< milice]
tüfengci tüfekçi [< fusilier]
topcu topçu [< canonnier]
arabacı arabacı [< un soldat de train] [317]
cebeci cebeci, zırhlı piyade eri [< cuirassier]
atlı sipah atlı asker [< soldat de cavalerie]
yeniçeri yeniçeri [< janissaire]
palaska-hısn sur, kale [< fortifications]
tabiye taktik, izlenen yol [< bastion]
sügur hudut [< place frontière]
kale kale [< citadelle]
bend köle [< male]
hisar hisar [< fort]
metris metris, geçici tabya [< tranchée]
küngüre kubbenin en yüksek yeri [< créneau]
dıvar duvar [< rempart]
savaş yeri savaş yeri, savaş alanı, savaş meydanı [< retranchement]
ordu ordu [< camp]
çadır çadır [< tente]

keman-yay yay [< arc]

ok ok [< elèche]

şiş şiş [< épée]

kılıç kılıç [< sabre]

hancer hançer [< poignard] [318]

cirid cirit [< javeline]

topuz topuz [< massue]

kalkan kalkan [< bouclier]

hamail kılıç kayışı [< ceinturon]

dizgin dizgin [< bride]

gem gem [< mors]

eyer eyer [< selle]

bayrak bayrak [< drapeau]

tabanca tabanca [< pistolet]

tüfeng tüfek [< fusil]

top top [< canon]

alay topu alay topu [< pièce de campagne]

havan havan [< mortier]

kunbara [< bombe]

barut barut [< poudre à canon]

kurşun kurşun [< balle de plomb]

top güllesi top güllesi [< boulet]

Diplomasi

[< **Diplomatie**]

tahrirat telgraf, resmi yazı [< dépêches] [319]

tezkere tezkere [< note]

takrir-telhis özetleme, rapor etme [< rapport]
mükaleme-müzakere görüşme, söyleşme [< conférence]
mazbata tutanak, zabıt [< protocole]
talimat talimat [< instructions]
ihbar ihbar [< notification]
haber-i resmiyye resmi haber [< avis officiel]
haber-i biresmi-mahremane gizli görüşme [< avis confidentiel]
sefaret sefaret, elçilik [< ambassade]
mamuriyye memurluk [< mission]
elçi elçi [< ambassadeur]
sefir sefir, elçi [< envoyé]
maslahatgüzar becerikli [< chargé d'affaires]
sırr katib-katibu'l-esrar gizli yazıları yazan [< secrétaire]
şart-mukavele sözleşme [< convention diplomatique]
ahdname barış sözleşmesi [< traité de paix]
ittifak muahedesi birlik sözleşmesi [< traité d'alliance]
ticaret ahnamesi ticaret sözleşmesi [< traité de commerce]
mütareke ateşkes [< armistice]
berat izin, müsaade [< diplôme] [320]
madde madde, mesele, konu [< article]
şürut şartlar [< conditions]
müsaade müsaade, izin [< concession]
feragat feragat, geri çekilme [< concession]
tazmin ziyarı ödeme [< indemnité]
iddia iddia [< prétention]
mübahase tartışma [< discussion]

esas esas [< bases]

kaide kaide, kural [< regle de conduite]

karar-netice sonuç, karar, netice [< conclusion]

Yoğun nüfuslu yerler

[< **Lieux habités**]

şehir şehir [< ville]

köprü köprü [< pont]

sokak sokak [< rue]

dört yol ağzı kavşak [< carrefour]

konak konak [< logis]

ev ev, hane [< maison]

han han [< auberge]

saray saray [< palais] **[321]**

cami cami [< mosquée]

çarşı çarşı [< marché]

bazar pazar [< bazar]

at meydanı at meydanı [< hippodrome]

at bazarı at pazarı [< marché aux chevaux]

gümrük gümrük [< douane]

zindan zindan [< prison]

dükkan dükkan [< boutique]

medrese medrese [< académie]

hamam hamam [< bain]

tersane tersane [< arsenal]

menzilhane postane [< bureau de poste]

balık bazarı balık pazarı [< poissonnerie]

salhane kasap [< boucherie]

bimarhane hastane [< hopital]

Mobilya ve mutfak eşyaları

[< Meubles et ustensiles]

ev takımı mobilya [< meubles]

halı halı [< tapis]

ayna ayna [< miroir] [322]

döşek döşek, yatak [< lit]

sofa sedir [< sofa]

baş yastığı baş yastığı, yastık [< oreiller]

yorgan yorgan [< couvertures]

sufre sofrası [< table]

fagfur porselen [< porcelaine]

körük körük [< soufflet]

ateş küreği ateş küreği [< pelle]

maşa maşa [< pincettes]

kebab şişi kebab şişi [< broche]

kazan kazan [< marmite]

çölmek çömlük [< pot]

tencere tencere [< casserole]

tava tava [< poele à frire]

sac ayak ayaklı sac [< trépied]

ıskara ızgara [< gril]

kaşık kaşık [< cuiller]

çatal çatal [< forchette]

bıçak bıçak [< couteau]

desti testi [< cruche] [323]
kufi-kilid kilit [< serrure]
mandal mandal [< loquet]
çark çark [< rouage]
iskemle iskemle, sandalye [< chaise]
igne iğne [< aiguille]
toplu toplu iğne [< epingle]
ibrik ibrik [< aiguière]
balta balta [< hache]
bel ucu sivri kürek [< bêche]
sepet-zenbil sepet [< panier]
perde perde [< rideau]
kadeh kadeh, bardak [< verre à boire]
legen leğen [< cuvette]
fincan-çanak fincan [< tasse]
fuçı fıçı [< tonneau]
mikraz makas [< ciseaux]
ip ip [< corde]
iplik iplik [< fil]
kurna kurna [< bassin]
anahtar anahtar [< clef] [324]
zar zar, duvar halısı [< tapisserie]
şemdan şamdan [< chandelier]
pişgir havlu [< serviette]
mum mikrazı mum makası [< mouchettes]
şişe şişe [< bouteille]

çekic çekic [< marteau]

Bir evin gereçleri

[< Dépendances d'ume maison]

kapu kapı [< porte]

nerdüban merdiven [< escalier]

oda oda [< chambre]

pencere pencere [< fenêtre]

cam cam [< vitre]

metbah mutfak [< cuisine]

sarnic sarnıç [< citerne]

kuyu-çeşme kuyu, çeşme [< puits]

bagçe bahçe [< jardin]

şarabhane mahzen [< cave]

havlu havlu [< basse-cour]

kiler-kilar kiler [< garde-manger]

oluk oluk [< gouttière] [325]

dam dam, çatı [< toit]

divar duvar [< muraille]

ocak ocak [< cheminée]

direkler kirişler [< poutres]

dehliz dehliz [< portail]

harem harem [< gynécée]

selamlık selamlık [< salle d'audience]

kitabhane kütüphane [< bibliothèque]

mahzen mahzen [< magasin]

ahur ahır [< écurie]

Giyim

[< Vetements]

- esvab** kıyafet, giysi, giyecek [< habits]
kalpak kalpak, şapka [< chapeau]
fes fes [< bonnet]
zıbın zıbın, kısa gömlek [< gilet]
gömlek gömlek [< chemise]
makrama havlu [< mouchoir]
eldiven eldiven [< gants]
kuşak kuşak, kemer [< ceinture] [326]
çorab çorap [< bas]
papuş-papuç papuç, ayakkabı [< souliers]
kundura kundura, ayakkabı [< pantoufles]
cizme çizme [< bottes]
ceb cep [< poche]
gecelik gecelik, pijama [< robe de chambre]
şerid bant [< ruban]
düğme düğme [< bouton]
ilik ilik [< boutonnière]
don [< caleçon]
yağmurluk yağmurluk [< manteau]
kaftan kaftan [< robe de dessus]
ferace ferace [< manteau de dame]
entari entari, giyecek [< veste]

Ateş

[< De Feu]

ateş ateş [< le feu]

ocak ocak [< foyer]

furun fırın [< four]

ateş gözü köz [< braise] [327]

mum mum [< chandelle]

yel mumu-meşale meşale [< torche]

fener fener [< lanterne]

kandil kandil [< lampe]

balmumu balmumu [< bougie]

küskü ucu yanıp sönmüş sopa [< tison]

yalın-alev alev, ateş [< flamme]

kıgılcım kıvılcım [< étincelle]

kül kül [< cendres]

tütün tütün [< fumée]

kurum kurum [< suie]

kav kav [< amadou]

kibrit kibrit [< allumette]

çakmak çakmak [< briquet]

fitil fitil [< mèche]

odun odun [< bois]

kömür kömür [< charbon]

yag yağ [< huile]

neft ham petrol [< naphte]

zift zift, kömür katranı [< poix] [328]

Yazı

[< De l'écriture]

kagıd kağıt [< feuille de papier]

kalem kalem [< plume]

kitab kitap [< livre]

divit divit [< encrier]

mürekkeb mürekkep [< eucré]

kalemtraş kalemtraş [< canif]

rig kum [< sable, poudre]

rigdan kum kutusu [< boîte à poudre]

mühr mühür [< cachet]

fırank mum mühür mumu [< cire à cacheter]

pıştahta akçe tahtası [< pupitre]

mektub mektup [< lettre]

ferman ferman [< édit]

temessük borç senedi [< billet à ordre]

Gıda

[< De la nourriture]

yeyecek yiyecek [< nourriture]

etmek ekmek [< pain] [329]

su su [< eau]

şarab şarap [< vin]

et et [< viande]

balık balık [< poisson]

kaynamış et haşlama et [< bouilli]

kebab kebab [< rôti]

et suyu et suyu [< bouillon]
sıgır dili sığır dili [< langue de bœuf]
sıgır eti sığır eti [< du bœuf]
koyun eti koyun eti [< du mouton]
dana eti dana eti [< du veau]
kuzu eti kuzu eti [< de l'agneau]
koyun baçacı koyun paçası [< pied de mouton]
güden sucuk [< boudin]
sucuk sucuk [< saucisse]
börek börek [< pâte]
tatar böreği Tatar böreği [< Tourte (à la tartare)]
süd süt [< lait]
şekerleme reçel [< confitures]
kıyma kıyma [< hachis] [330]
say yağı saf tereyağı [< beurre]
tereyağı tereyağı [< beurre frais]
arpa suyu bira [< bière]
bal bal [< miel]
peynir peynir [< fromage]
salata salata [< salade]
kaygana kaygana [< omelette]
yumurta yumurta [< œufs]
yogurd yoğurt [< lait caillé]
pirinç pirinç [< riz]
tuz tuz [< sel]
biber biber [< poivre]

sirke sirke [< vinaigre]

hardal hardal [< moutarde]

darçın tarçın [< cannelle]

hindistan cevizi hindistan cevizi [< muscade]

geberi kapari [< câpres]

kahvealtı kahvaltı [< déjeuner]

kuşluk yeyeceği kuşluk yemeği [< dîner]

aşam yeyeceği akşam yemeği [< souper] [331]

Değerli taşlar

[< Pierres précieuses]

kıymetlü taş değerli taş, kıymetli taş [< pierre précieuse]

elmas elmas [< diamant]

zümrüd zümrüt [< émeraude]

yakud-lal yakut-lal [< rubis]

celbakun kuvars çeşidi bir taş [< améthyste]

mercan mercan [< corail]

süleymani süleymani [< onyx]

baba koru akik [< agathe]

yeşim yeşim [< jaspe]

firuze firuze [< turquoise]

inci inci [< perle]

cevher cevher, mücevher [< bijou]

Özellikler

[< Qualités]

eyi iyi [< bon]

kem-fena kötü-fena [< mauvais]

uslu uslu [< sage]
tonlu şışman [< gras] [332]
büyük büyük [< grand]
küçük küçük [< petit]
arık zayıf, güçsüz [< mince]
yüksek yüksek [< haut]
alçak alçak [< bas]
uzun uzun [< long]
kıssa kısa [< court]
enlü enli [< large]
dar dar [< étroit]
dogru doğru [< droit]
egri eğri [< courbe]
yeni yeni [< neuf]
eski eski [< vieux]
agır ağır [< pesant]
yini-hafif hafif [< léger]
dolu dolu [< plein]
boş boş [< vide]
katı katı [< dur]
yavaş yavaş [< tendre]
yumşak yumuşak [< mou] [333]
tatlı tatlı [< doux]
acı acı [< amer]
güç güç, zor [< difficile]
kolay kolay [< facile]

temiz temiz [< pur]
murdar murdar, kirli, pis [< sale]
ısı ısı, sıcak [< chaud]
sovuk soğuk [< froid]
kuru kuru [< sec]
yaşlı ıslak, yaşlı [< humide]
kuvvetli kuvvetli [< fort, robuste]
zebun güçsüz, zayıf [< faible]
güzel güzel [< beau]
gökçek güzel, şirin [< joli]
kalleş hilekar, iki yüzlü [< fin, fourbe]
ahmak ahmak [< sot]
şecaatli cesur [< brave]
korkak korkak [< timide]
edepli edepli [< poli]
yavuz zalim [< cruel] [334]
hasis cimri [< avare]
müsrif müsrif, savurgan [< prodigue]
inadçı inatçı [< obstine]
cömerd-mürüvvetli cömert [< généreux]
sadakatli sadakatli [< sincère]
adil adil, adaletli [< juste] [335]

4.3. ATASÖZLERİ

[336-337]

Durub-ı emsal

[< Proverbs Turks]

1. **Dost bin ise azdur, düşmen bir ise çokdur** [< Mille amis, c'est peu; un ennemi, c'est beaucoup]

2. **Ey abdal ey derviş aķçe ile biter her iş** [< O moine! Ô dervish! Avec de l'or, on vient à bout de tout.]

3. **İt ürür kervan geçer** [< Le chien aboie, (mais) la caravane passe.]

4. **Müft sirke baldan tatlıdur** [< Vinaigre donnč est plus doux que miel (qui coûte quelque chose).]

5. **Azı bilmeyen çođı hiç bilmez** [< Vinaigre donnč est plus doux que miel (qui coûte quelque chose).]

6. **Köpek köpeđi yemez** [< Les chiens ne se dčvorent point entre eux.]

7. **Senden úuvvetlü ilen tutuşma** [< Ne lutte pas contre plus fort que toi.]

8. **İki reis bir gemi batırırlar** [< Deux patrons font chavirer une barque.]

9. **Ruzgara tüküren yüzine tükürür** [< Qui crache au vent, se salit la figure.]

10. **Diřün agrıduğı yere dili dokunur** [< La langue se porte vers la place où la dent fait mal.]

11. **şehri görene kulavuz ne lazım** [< Quel besoin de guide a celui qui connoît la ville?]

12. **Küçük taş başı yarar** [< Petite pierre blesse la tête.]

13. **Ölme eşegüm yaz gelür yonca biter** [< Ne meurs pas, ô mon âne, le printemps viendra, et avec lui croîtra le trèfle.]

14. **Zann etmedüğün yerden tilki çıkar** [< Le renard sort du lieu où on ne le croyait point caché.]

- 15. Körün istedügi nedür iki göz** [< Que désire l'aveugle?-Deux yeux.]
- 16. Yorganına göre ayagını uzat** [< Allonge tes pieds proportionnément à la longueur de la couverture.]
- 17. Asılacak suya bogulmaz** [< Qui est destiné à se pendre ne se noie pas.] [338-339]
- 18. Güli isteyen dikenlerin de istemek gerek** [< Qui veut la rose doit vouloir aussi les épines.]
- 19. Kesemedügin eli öp** [< Baise la main que tu n'as pu couper.]
- 20. Akıllu düşmen akılsuz dostdan eyüdüür** [< Sage ennemi vaut mieux que fol ami.]
- 21. Küçük büyüge tabi olmalu** [< Les petits doivent obćir aux grands.]
- 22. Sırrımı dostuna dostun da düşmanına açma** [< Dissimule avec ton ami, et cache son nom à ton ennemi.]
- 23. İki deliye bir uslu komuşlar** [< Pour un sage, on trouve deux fous.]
- 24. Serçeden korkan darı ekmesün** [< Si tu crains les moineaux, ne sème pas de mil.]
- 25. Eski süpürge dama atarlar** [< On jettè a la rue les vieux balais.]
- 26. Yagmurdan kaçan toluya ugradı** [< En fuyant la pluie, on rencontre la grêle.]
- 27. Çok arpa atı çatlatur** [< Trop d'orge fait crever le cheval.]
- 28. Sakal başına kurban olsun** [< Sacrifions la barbe pour sauver la tête.]
- 29. Tiz giden tiz yorulur** [< Qui va vite se lasse vite.]
- 30. Avratun ögüdü 'avrata geçer** [< Conseil de femme est bon pour femme.]
- 31. Yaramaz adam pazar bozar eyü adam pazar yapar** [< Le méchant dérange et l'homme de bien concilie les affaires.]

32. Togru söyleyeni şehrden kovarlar [< L'homme véridique est chassé de la ville.]

33. Yaramaza kendü belası<nı> yeter [< Le mal atteint celui qui le fait.]

34. Beni sayanun kulıyım beni saymayanun sultanıyım [< Je suis le serviteur de celui qui m'honore, et le sultan de celui qui me compte pour rien.]

35. Hayavan ölür semeri kalur insan ölür adı kalır [< Le cheval meurt, sa selle reste; l'homme finit, son nom reste.]

36. Dilini zabt éden başını kurtarır [< Qui maîtrise sa langue sauve ses jours.]

37. Kendünden düşen ağlamaz [< Qui tombe par sa faute ne doit pas se jours.] [340-341]

38. Araba kırılınca eyü yolu gösteren çokdur [< Avant que le chariot se brise, les gens qui montrent le droit chemin sont nombreux.]

39. Aybsız dost arayan dostsız kalır [< Qui cherche un ami sans défauts reste sans amis.]

40. İnsan insanun aynasıdır [< L'homme est le miroir de l'homme.]

41. Çok yaşa[ya]n çok bilmez çok gezen çok bilir [< Ce n'est pas en vivant long-temps, c'est en voyant beaucoup, qu'on apprend quelque chose.]

42. Her yokuşun inişi var [< Toute montée a sa descente.]

43. Dikenden gül biter gülden diken [< La rose naît de l'épine , et l'épine de la rose.]

44. Kızım sana dérem gelinim işitsün [< Ma fille, c'est a vous que je parle, afin que ma bru me comprenne.]

45. Tenbel kuvvetüm yokdur deyür [< Le paresseux dit: Je n'ai pas la force.]

46. Kedi bulunmadığı yerde sıçanlar baş kaldırur [< Quand le chat est absent, les souris lèvent la tête.]

47. İki canbaz bir ipde oyunamaz [< Deux baladins ne dansent pas sur la même corde.]

48. Bal bal demekle ağız tatlı olmaz [< Ce n'est pas en disant miel, miel, que la douceur vient a la bouche.]

49. Aglamıyan çocuğa meme vermezler [< On ne donne pas le sein al'enfant qui ne pleure pas.]

50. Yaşı at pazarında sorarlar [< C'est au marché aux chevaux qu'on s'informe de leur age.]

51. Bahşış atun dişine bakılmaz [< On ne regarde point aux dent d'un cheval donné.]

52. Déyceğini fikir eyile öyle söyle [< Pense a ce que tu veux dire, et parle en conséquence.]

53. Karga bülbül yerine satma[k] istersen [< Tu cherches a vendre un corbeau pour un rossignol.]

54. Yemiş olmiyan ağaca taş atmazlar [< On ne jette pas de pierres a l'arbre stérile.]

55. Sana ur dediler ise öldür demediler [< On t'a dit de battre, et non de tuer.]

56. Dünya döginir düşmen döğünmez [< Tout finit ici-bas, hors l'inimitié.]

57. Hastaya döşek mi sorarsan [< Est-ce au malade qu'il faut parler du lit?] [342-343]

58. Genç beğ hizmet etmek ve kır at timar etmek ne kadar güçdür [< Servir un jeune prince, étriller un cheval fougueux, sont deux choses très-difficiles.]

59. Gül dikensiz olmaz ve safa cefasız olmaz [< Point de roses sans épines; point de plaisir sans peine.]

- 60. Hakk söz acı olur** [< La vérité est amère.]
- 61. Dost ile ye iç alış vériş etme** [< Bois et mange avec ton ami; ne traite point avec lui d'affaires (d'intérêt).]
- 62. Gözden uzak olan gönülden dahi uzak** [< Quiconque est loin des yeux est encore plus loin du cœur.]
- 63. Adam adamı salt bir kerre aldatur** [< Un homme en trompe un autre une fois seulement.]
- 64. Dilden gelen elden gelse her fukara paşah olur** [< Si tout ce qu'on désire était possible, chaque faquir serait pacha.]
- 65. Arık tavukdan semiz tirit olmaz** [< On ne fait pas de bon bouillon avec une poule maigre.]
- 66. Tamakardan şey dileyen denizde bir çukur açar** [< Demander quelque chose à l'avare, c'est vouloir creuser un puits dans la mer.]
- 67. Başını evde tutan adam kalabalıkda kalbağı gayb ider** [< L'homme à tête légère perd son bonnet dans la foule.]
- 68. Kaşınmaga tırnak ister** [< Pour se gratter, il faut des ongles.]
- 69. Malumuz yog-ısa ırzumuz olsun** [< Si nous n'avons point de richesses, ayons de l'honneur.]
- 70. Gözümüzü açalum yohsa açarlar** [< Ouvrons les yeux, de peur qu'on ne (nous) les ouvre.]
- 71. Sebebsiz bağırmaq delilikdür** [< Se plaindre sans motif est folie.]
- 72. İhtiyatdan selamet olur** [< De la prévoyance naît le salut.] [344-345]
- 73. Kurd kulagından tutmak pek güçdür** [< Il est difficile de saisir le loup par les oreilles.]
- 74. Araba ilen tavşan tutulur** [< On prend (souvent) le lièvre avec des chariots à bœufs.]
- 75. İki karpuz bir koltuga sığmaz** [< On ne porte pas deux melons d'eau sous la même aisselle.]

76. Dinlemediğinden çok adam hiç bir şey bilmez ve yanlış éder [< Beaucoup de gens ignorent faute d'avoirsu entendre.]

77. Bir defa düşen adam bir dahı düşmez [< L'homme une fois tombé ne retombe pas.]

78. Tilki aldatılmaz [< On ne trompe pas le renard.]

79. Zengine mal véren denize su götürür [< Donner aux riches, c'est porter de l'eau a la mer.]

80. Her şey kendüsine çekmemelü [< Il ne faut pas rapporter tout a soi.]

81. Bizim amellerimiz sözlerimize uyacak [< Nos actions doivent être conformes a nos paroles.]

82. Helal mal zayi olmaz nahak mal tiz zayi olur şeytan olur [< La fortune bien acquise subsiste; le bien mal acquis périt et est emporté par le diable.]

83. Rahat isteyen adam sagır kör dilsiz olucak [< Quiconque veut vivre en paix doit être sourd, aveugle et muet.]

84. İmam osurınca cemaat sıçar [< Quand l'imam s'oublie, l'assemblée perd le respect qui lui est dû.]

85. Kedi bokını örter gibi sırrını saklayor [< Il ne faut pas faire mystère des choses futiles.]

86. Ya devlet başa ya kusun leşe [< Honneurs excessifs, ou humiliations extrêmes.]

87. Gayrılara hazır étdüğü handaga düşdi [< Il est tombé dans la fosse qu'il avait creusée pour les autres.]

88. Süfre süpürme yani çok yeme [< Il ne faut pas faire table nette.]

89. Kurd kartaldan kurtulmaz [< Le loup est exposé aux serres de l'aigle.]

90. Senün parmagun ile seni ölç [< Mesure-toi a ton aune.] [346-347]

91. İstemedügi peşkeş kabul olmaz [< Il ne faut pas accepter le présent qui déplaît.]

92. Hepsini bizcilemüz bilmemelüyiz [< Ne jugeons pas des autres d'après nous-mêmes.]

93. Sen daima bir siyah Habeşi gibisin [< Tu ressembles a un nègre abyssin.]

94. Dütünden kurtulmak için ateş içine düşme [< Ne te jette pas dans le feu pour éviter la fumée.]

95. Zorsız bir şey olmaz [< Rien sans piene.]

96. Bu iş çok mumdan kokar [< C'est une affaire qui sent la cire.]

97. Tatlu sözi yüreginde od [< Miel dans la bouche, fiel dans le cœur.]

98. Delidür ol ki zengindür velakin fukara gibi geçinür [< Bien fou est le riche qui vit comme un pauvre.]

99. İki kibleye tapanda din olmaz [< Qui se tourne vers deux kibléh n'a point de foi]

100. Allah déyen mahrum kalmaz [< Qui a recours a Dieu n'est pas privé.]

101. Can canun yoldaşidur [< L'ame est la compagne de l'ame.]

102. Her ne vérürsen elün ile ol gelür senünle [< Tout ce que tu donnes, tu l'emporteras avec toi.]

103. Düşmişlerün elüni tut rabbi elünden seni tutar [< Tens la main aux malheureux, Dieu ne t'abandonnera pas.]

104. Ne ekersen onu biçersün [< Tu moissonneras ce que tu auras semé.]

105. Allahdan başa yazılmış gelecek [< Ce que Dieu écrivit sur ton front t'arrivera.]

106. Her kendü aybını bilmez [< Chacun ignore ses propres défauts.]

107. Müdaradan uzak olan Allahdan yakındur [< Qui s'éloigne de la feinte s'approche de la divinité.]

108. Yaramazlar ile yar olma eyülerden ibret al [< Fuis les méchants et prends exemple des bons.]

109. Zaman ilen ve saman-ile muşmuşlar irişürler [< Avec du temps et de la paille les abricots mûrissent.]

110. Sirke fuçından bal damlasilen dahi çok sinek tutulur [< On prend plus de mouches avec un rayon de miel qu'avec un tonneau de vinaigre.] [348-349]

111. Fukaralara véren Allaha vérir [< Qui donne aux pauvres donne a Dieu.]

112. Zaman saman satar [< Le temps fait vendre tout, jusqu'a la (plus vile) paille.]

113. Eyülik bilmeyen adam adam yerine sayılmaz [< L'ingrat ne mérite pas d'être compté parmi les hommes.]

114. Suçını bir gayrısınun üzerine atmak Havanun günahıdur [< Rejeter une faute sur autrui, c'est commettre le péché d'Ève.]

115. Sıkletler öğütler [< Les embarras portent conseil.]

116. Az yiyen çok yer çok yiyen az yer [< Qui mange peu profite beaucoup; qui mange trop se nuit.]

117. Delinün yüregi agzındadır ve akilün dilü yüregindedür [< Le fou tient son cœur sur sa langue, le sage tient sa langue dans son cœur.]

118. Her aglamanun gülmesi vardur [< Tout événement qui fait pleurer est accompagné d'un événement qui fait rire.]

119. Bizi eyü yola getüren ve öğüt véren o en büyük dostumuzdur [< Notre ami est celui qui nous dirige et nous conseille bien.]

120. Rahatla geçinmek için fena tabiatlarını zabt etmesi<ni> en gerçek yoldur [< Le plus sûr moyen de vivre en paix consiste a réprimer ses passions.]

121. Sana zarar idene eyülük eyle öyle hem o hem Allah seni sever [
[< Fais du bien a qui te nuit, tu seras aimé de Dieu et de ton ennemi lui-même.]

122. Dil adamı beyan ider [
[< Le discours, c'est l'homme.]

123. Bir eyü şarab ve bir dilber avrat iki tatlu zehirdür [
[< Bon vin et femme joile sont deux agréables poisons.]

124. Mümkünsiz olan şeyleri arama ve arzulama [
[< Ne désire et ne demande pas l'impossible.]

125. Fakirlerün teselli[si] ölümdür [
[< La mort est la consolation du pauvre.]

126. Ne asıl ki yaşarsak öyle ölürüz [
[< Nous mourons comme nous avons vécu.]

127. Çok kucaklıyan az devşirir [
[< Qui trop embrasse mal étreint.]

128. Çoga telif olan az birisine yetişür [
[< Qui trop entreprend finit peu.] [350-351]

129. Dil kılıçdan çok öldürür [
[< La langue tue plus de gens que l'épée.]

130. İşsizlik güçlerün babasıdır [
[< Le désœuvrement est le père des soucis.]

131. Aziz ilm yumuşak döşekde yatmaz [
[< La célébrité ne s'acquiert pas sur un lit de plume.]

132. Hasmun Bursa'ya gitdi [
[< Ton ennemi est parti pour Brousse.]

133. Yer demir gök bakır [
[< La terre est de fer, et le ciel d'airain.]

134. Zamana uymak gerek [
[< Il faut s'acomoder au temps.]

135. Eyülik eyile denize bırak balık bilmezse halık bilür [
[< Fais du bien, et jette-le a la mer; si les poissons l'ignorent, Dieu le saura.]

136. Kul dedigi olmaz Allah dedigi olur [
[< Ce n'est pas ce que projette la créature, mais ce que veut le créateur, qui arrive.]

137. Çün tir-i kaza keman-ı kadardan atılır siper-hazer eyle def olunmaz [< Quand la flèche de la destinée a été lancée, ce n'est pas le bouclier de la prudence qui garantit de ses coups.]

138. Egri otur dogru söyile [< Assieds-toi de travers, mais parle juste.]

139. Nasibün varısa gelür Yemenden nasibün yogısa düşer dehenden [< Si tu es heureux, le bonheur te viendra du fond de l'Émen; si tu ne l'es pas, il t'échappera du bord de tes lèvres.]

140. Her gün bayram degil meger deliye [< Tous les jours ne sont pas jours de fête, si ce n'est pour les fous.]

141. Tehi dest kapuya varsan efendi uyur dërler elinde bir bahşış varısa efendüm gel buyur dërler [< Si tu te présentes les mains vides, on te dira: L'effendi dort; si tu viens avec un présent on te dira; Effendi, daignez entrer.]

142. Süd ile giren huy can ile çıkar [< Le natural qu'on suce avec le lait ne s'en va qu'avec la vie.] [352-353]

143. Gül çengelsiz ve muhabbet engelsiz olmaz [< Point de roses sans épines ni d'amours sans jalousie.]

144. Sabr eyilemek şazlık anahtarıdır [< La patience est la clef de la joie.]

145. Eski panbuk bez olmaz ve yaramaz demirden kılıç olmaz [< Avec de vieux coton on ne fait pas de toile neuve, ni avec de mauvais fer de bonnes épées.]

146. Atılan ok dönmez [< Le trait lancé ne revient pas.]

147. Bir çıplak bin cebelü soyamaz [< Mille cavaliers ne sauraient dépouiller un homme nu.]

148. Bugünkü yumurta yarınki tavukdan yegdir [< L'œuf d'aujourd'hui vaut mieux que la poule de demain.]

149. Düşmen karınca ise fil gibi zann [et] [< Tiens pour un éléphant ton ennemi, ne fût-il pas plus gros qu'une fourmi.]

150. Ayak ayak nerdübana çıkarlar [< C'est degré par degré qu'on monte au haut de l'escalier.]

151. Yarar at[ın] mahmuza ihtiyac[ı] yok [< Bon cheval n'a pas besoin d'éperons.]

152. Korkak bazirgan faide etmez [< Le négociant trop craintif ne fait pas fortune.]

153. Gömlek kaftandan yakındur [< La chemise est plus près du corps que l'habit.]

154. Her 'usurdan sonra bir yüsür vardur [< Après la peine vient le plaisir.]

155. Hizmet etmege öğrenmeyen efendilik dahi etmez [< Qui n'apprend pas à obéir ne saura jamais commander.]

156. Kan eyileme kanun eyile [< Ne verse point de sang, et sois soumis aux lois.]

157. Maslahatlarun hayrisi ortası [< En toutes choses c'est le milieu qu'il faut choisir.]

158. Hakikat üzre olan dostlık ugura baglı degildür [< L'amitié véritable est indépendante des événements.]

159. Tanrıdan korkan adamdan korkmaz Qui craint Dieu ne craint pas les hommes.]

160. Gécenün büyük karnı var Allah bilür yarın ne togurur [< La nuit est grosse du lendemain, Dieu sait ce qu'éclairera l'aurore.]

161. Tag taga ulaşmaz insan insana ulaşur [< Les hommes se rencontrent, et non pas les montagnes.]

162. Hata benden ata senden [< Je puis faillir, mais tu dois pardonner.] [354-355]

163. Kaza geldükde dide-yi danış kör olur [< Lorsque le destin se déclare, le plus clairvoyant devient aveugle.]

164. Kakma elün kapusına kakmasunlar kapuna [< Ne frappe pas a la porte d'autrui, si tu veux qu'on ne frappe point a la tienne.]

165. Yemişün ye agacun sorma [< Mange le fruit, et ne t'inquiète pas de l'arbre.]

166. Damlaya damlaya göl olur [< C'est goutte a goutte que se forment les lacs.]

167. Kabili şakird usta olur ustadan [< L'apprenti intelligent sur passe quelquefois son maître.]

168. Sag öküze çürük sapan ne eyilesün [< Que puet faire un bœuf vigoureux attelé a une mauvaise charrue?]

169. Eyüden fenası olmaz meger fakir ola [< L'homme probe ne cesse de l'être que lorsqu'il tombe dans la misère.]

170. İlk uran okçudur sonra uran bokçudur [< Qui touche le premier au but est habile; qui n'y atteint que le second n'a aucun mérite.]

171. Yeyen bilmez tograyan bilür [< Ce n'est pas le consommateur, c'est le producteur, qui connaît la valeur des choses.]

172. Avrat evi yapar avrat evi yıkar [< La femme fait la prospérité ou la ruine d'une maison.]

173. Ortalık tavukdan yalnız yumurta eyüdür [< Un tien vaut mieux que deux tu l'auras.]

174. Faide zararun kardaşudur [< La perte est la sœur du gain.]

175. Begezenmezsın verdiğı akçeni gırü al [< Si le présent que je t'ai fait ne t'est point agréable, reprends l'argent qu'il t'a coûté.]

176. Eski yar eski hammam [< Vieil ami, vieux bain.]

177. At ugurlandıktan sonra mı ahurun kapusını kaparsın [< Est-ce quand le cheval a été volé que tu fermes la porte de l'écurie?] [356-357]

178. Ölmüş eşek buldun nalı çıkarmak istersen [< Tu trouves un ane mort, et tu liu arraches les fers.]

179. Her kimün bağı var yüreginde dağı var [< Qui possède un jardin porte une blessure dans son cœur.]

180. Gün geçer ömr dökünür deli sanur ki bayram gelür Gün geçer ömür tükenir, deli sevinir ki bayram gelir [< Le jour passe, la vie s'écoule, et cependant le fou se réjouit de l'approche du jour de fête.]

181. Devletlüye dokun geç fukaradan sakın geç [< Vis avec le riche, éloigne-toi du pauvre.]

182. Bal tutan parmağın yalar [< Le voleur de miel se lèche les doigts.]

183. At binenin kılıç kuşanın [< Le cavalier doit se pourvoir d'un sabre.]

184. Yanılmayan bir Allah [< Dieu seul est infailible.]

185. Zahmetsiz bal yenmez [< Point de plaisir sans peine.]

186. Azacuk akçem gavgasız başum [< Peu d'argent, peu de procès.]

187. Çok bilen çok yanılır [< Qui sait beaucoup se trompe souvent.]

188. Beglere inanma suya tayanma geç güne inanma avrat sözine aldanma atun yüregine tayanma [< Ne te fie pas aux discours des grands, à la durée du calme sur la mer, à la clarté du jour qui fuit, à la vigueur de ton cheval, ni à la parole des femmes.]

189. Kız anasından görmeyince sofrayı devşiremez [< Avant d'en avoir reçu l'ordre de sa mère, une fille ne doit point enlever les plats de dessus la table.]

190. El için ağlayan gözsiz kalur [< Qui pleure pour tout le monde finit par perdre les yeux.]

191. Karaya sabun deliye öğüt ne eylesün [< Rien de plus inutile que les conseils à un fou et le savon à un nègre (pour se blanchir la peau).]

192. Kenarın gör bezin al anasın gör kızın al [< Prends l'étoffe d'après la lisire, et la fille d'après la mère.] **[358-359]**

193. Balık avlayanun göti suda gerek [< Le pêcheur doit s'habituer a l'eau trouble.]

194. Ata bakma dona bakma içindeki cana bak [< Ne considère ni l'extérieur du cheval ni sa robe, mais ses qualités.]

195. Gelmek iradet gitmek icazet [< On vient quand on veut, on s'en va quand on peut.]

196. Konuşmak okumaktan eyüdüdür [< On s'instruit plus par la conversation que par la lecture.]

197. Kimün arabasında bulunursan anun türkisini çağır [< Si tu te trouves dans le chariot de quelqu'un, chante sa romance.]

198. Haram harama gider [< Le mal tourne a mal.]

199. Yüz vérdiler Aliye geldi sıçdı halıya [< Donnez accès a Aly, il ne tardera pas a salir vos meubles.]

200. Ögsüz oğlan göbegi kendü keser [< L'orphelin coupe lui-même son nombril.]

201. Muhabbet sadık eyüdüdür kişinin akrabasından [< Mieux vaut ami que parent.]

202. Aşık olan kördür [< L'amoureux est aveugle.]

203. Kişinün hürmeti kendü elündedür [< L'honneur d'un homme dépend de lui.]

204. Hürmet ve muhabbet iki başdan olur [< Les égards et l'amitié doivent être réciproques.]

205. Çömlek yuvarlandı kapagını buldı [< A force de chercher, on trouve l'orifice de la marmite.]

206. Can vérmeyince can[ın] ile girinmez [< Les hommes ne s'intéressent a nous qu'autant que nous nous intéressons a eux.]

207. Konşu tavuğı konşuya kaz görünür [< La poule du voisin nous paraît une oie.]

208. Cefayı çekmeyen adam safanın kadrini bilmez Qui n'a pas éprouvé la peine ignore le prix du plaisir.] [360-361]

209. Yalancı kimdür işitdügini söyileyendür [< Le menteur, quel est-il?- C'est celui qui répète tous les oui-dire.]

210. Dosta bir yeşil yaprak [< Il suffit a un ami d'une simple feuille d'arbre.]

211. Falan yerün somunu büyük imiş sana ne [< Que t'importe la qualité du pain d'un autre pays?]

212. Gönül kimi severse güzel odur [< Est beau ce qui plaît au cœur.]

213. Kaçmak benden tutmak senden [< C'est a moi de fuir, a toi de m'atteindre.]

214. Kul hatasız olmaz hata tevbesiz olmaz [< Point de créature sans défaut, point de péché sans repentir.]

215. Müennes erden avrat eyüdür [< Mieux vaut être femme qu'homme efféminé.]

216. Türk danışmend olur Adam olmaz [< Le Turk peut devenir savant; il ne devient jamais humain.]

217. Hammama giren terler [< Celui qui entre au bain transpire.]

218. Çok gülen çok aglar [< Qui rit beaucoup pleure beaucoup.]

219. Sanaat çöp altındadır [< L'art s'acquiert avec peine.]

220. Seri vérmek olur sırrı ayan eyilemek olmaz [< On peut donner sa tête, mais son secret, jamais.]

221. Acele ilen yürüyen yolda kalur [< Qui court trop vite reste en chemin.]

222. Adam adama gerekdür [< A un homme il faut un homme.]

223. Yaralu eşek pek çağırur [< L'ane blessé se plaint toujours.]

224. Sert sirke kendi kabına zarar éder [< Le vinaigre trop fort ronge le vase destiné a le contenir.]

225. Eşegini evvel bagla sonra tanrıya ısmarla [< Atteche d'abort ton ane, puis tu le recommanderas a Dieu.]

226. Evvel taam sonra kelam [< La nourriture d'abord, les discours après.]

227. Sebebsiz kimseyi düşmen edinme [< Ne te fais point d'ennemis sans motif.] [362-363]

228. Dosta çok varan ekşi suret görür [< Qui visite trop ses amis, s'expose a trouver grise mine.]

229. Karanulıkda göz kapadugına kim bilür [< Qui peut savoir ce qui se passe dans l'obscurité?]

230. Boş torba ile at tutulmaz [< On n'attrape pas le cheval avec un sac vide.]

231. Garib kuşun yuvasını Tanrı yapar [< La Providence construit le nid des oiseaux étrangers.]

232. Bıçak yarası onulur dil yarası onulmaz [< On guérit des coups de couteau, on ne guérit pas des coups de langue.]

233. Uğrı ol harami ol ama insafı elden koma [< Sois brigand, sois voleur, mais ne cesse pas d'être juste.]

234. Elçiye zeval yok [< A l'ambassadeur nul dommage.]

235. Éden bulur [< Qui fait trouve.]

236. Ölmüş arslanun sakalın yolar [< Il arrache la crinière au lion mort.]

237. Kamili kamil bilür [< L'homme de mérite se connaît en mérite.]

238. Dosta başa düşmene ayaga bakarlar [< On voit (avec plaisir) la figure d'un ami et les pieds d'un adversaire (qui fuit).]

239. Yaramaz konşunun yedi mahalleye dek zararı var [< L'influence d'un mauvais voisin se fait sentir jus qu'au septième quartier de la ville.]

240. İşidilmemiş haber olmaz cihanda [< İci-bas rien d'inoui.]

- 241. Büyük başun büyük agrısı var** [< Grandeurs entraînent soucis.]
- 242. Bin tasa bir borc ödemez** [< Mille larmes ne paient pas une dette.]
- 243. Sonra gelen kim ise kapuyı ol kapar** [< Quel que soit le dernier venu, c'est lui qui doit fermer la porte.] **[364-365]**
- 244. Baş gidince ayak payidar olmaz** [< Quand on perd la tête, les pieds perdent leur aplomp.]
- 245. Yürük at yemin[i] artarur** [< Le bon cheval donne du cœur au cavalier.]
- 246. Araba yolından çıkma** [< Il ne faut point sortir de la route tracée.]
- 247. Sag öküze çürük sapan zarar etmez** [< A bœuf bien portant mauvaise paille n'est point nuisible.]
- 248. Eşege semeri yük degil** [< Le bat ne pèse point a l'âne.]
- 249. Bin işit bir söyle** [< Ecoute mille fois, ne parle qu'une seule.]
- 250. Şeriat[in] kesdügi parmak agrımaz** [< Le doigt légalement coupé ne fait point de mal.]
- 251. Her kişiye kendü huyı hoş gelür** [< Chacun se plaît dans ses penchants.]
- 252. Kurd tüyünü değışdürür huyı değışdürmez** [< Le loup change de poil et ne change point de naturel.]
- 253. Dilencinün yüzi kara torbası toludur** [< La face du mendiant est noire, mais souvent sa besace est pleine.]
- 254. Efendinün nazarı ata tımar dur** [< Le coup d'œil du maître vaut pour le cheval un pansement.]
- 255. Teklif cehennemde olur** [< Les cérémonies peuvent être bonnes en enfer.]
- 256. Hasımdan sakın karınca ise de** [< Il ne faut point mépriser un ennemi, quelque faible qu'il puisse être.]

- 257. Son pişmanlık faide etmez** [< Repentir tardif ne sert a rien.]
- 258. Bugün bana ise yarın sanadur** [< Hodie mihi, cras tibi.]
- 259. Her söz söyleme ki yerün kulagı var** [< Ne profère pas toute sorte de paroles, car la terre a des oreilles.]
- 260. Görünenden görünmez çok** [< Il y a moins de choses visibles que d'invisibles.]
- 261. Tutulmıyan uğrı begden togrı** [< Le voleur qui ne se laisse pas surprendre passe pour le plus honnête des hommes.]
- 262. Işkun var ise taglara düş** [< Si tu ex amoureux, cours les montagnes.]
- 263. Adam oldur ki ikrarından dönme** [< Celui-la est véritablement homme qui ne fausse pas sa parole.] [366-367]
- 264. Adam yanılmak ile marifetlü olur** C'est a force de se tromper que l'homme devient habile.]
- 265. Kuzguna güzel kimdür demişler benüm yavrularum demiş** [< Quels sont les plus jolis oiseaux? demandait-on a la corneille. - Ce sont mes petits, réponditelle.]
- 266. Tonuzdan kıl koparmak hünerdür** [< Il y a du mérite a arracher un poil au sanglier.]
- 267. At yerine eşek baglama** [< N'attache pas l'ane a la place du cheval.]
- 268. Et ile tırnak arasına girme** [< Ne te mets entre l'ongle et la chair.]
- 269. Atalar sanati ogluna mirasdur** [< L'industrie des pères doit être l'héritage des enfas.]
- 270. Atalar söznini tutmıyana yabana atarlar** [< Qui n'écoute point les conseils de ses parens est indigne d'en avoir.]
- 271. Ateş düşdüğü yeri yakar** [< Une étincelle embrase (quelquefois) le lieu où elle tombe.]

272. Ekmegi yalnız yeyen yükin kendü kaldurur [< Celui qui mange seul son pain est seul a porter son fardeau.]

273. Açık agız aç kalmaz [< Bouche qui parle ne reste pas affamée.]

274. Aç tavuk kendisi arpa anbarda görür [< La poile qui a faim trouve d'elle-même l'orge dans le grenier.]

275. Açun karnı toyar gözi toymaz [< Le ventre se rassasie, et non les yeux]

276. Ahşam ise yat sabah ise git [< Lève-toi le matin et couche-toi le soir.]

277. Altun kıymetin sarraf bilür [< Le prix de l'or, c'est le changeur qui le connaît.]

278. Altun sarrafa cevheri kuyumcıya sor [< Informe-toi de l'or au changeur, et des bijoux au joaillier.]

279. Tuz ekmek bilmeyen itden kötüdür [< Celui qui ne connaît point le prix du pain et du sel, est plus méprisable qu'un chien.]

280. Tiz biten tiz yeter [< Qui croît vite meurt vite.] **[368-369]**

281. Ariyeti at binen tiz iner [< Qui enfourche un cheval d'emprunt ne le monte pas long-temps.]

282. Tatlu ye tatlu söyle [< Sois doux envers celui qui te parle avec douceur.]

283. Tatlu dil yerden yılanı çıkarur [< La bonté fait sortir les serpents de terre.]

284. Sabr selamet évmek melaanet [< La patience procure le salut; la précipitation est suivie de l'infortune.]

285. Gücle giden köpek av avlamaz [< Le chein qu'on traîne par force ne chasse pas.]

286. Düşmen düşmenin halinden bilmez [< L'ennemi est mauvais juge de son ennemi.]

287. Kanı kanla yıkamazlar kanı su ile yıkarlar Le sang ne se lave pas avec du sang, mais avec de l'eau.]

288. Demir tavında yapılır [< On forge le fer tandis qu'il est chaud.]

289. Kedi cigeri görüb yetişemezse bugün orucdur deyür [< C'est aujourd'hui jeûne, dit le chat en voyant du foie auquel il ne peut atteindre.]

290. Geregi gerekmez iken bir gün gerek olur [< Ce qui n'est pas nécessaire un jour peut l'être un autre.]

291. Deryadaki balık satılmaz [< On ne vend pas le poisson qui est encore dans la mer.]

292. Avcı avda yolcu yolda gerek [< Il faut savoir être casanier au logis, et voyageur en route.]

293. Övke ile kalkan ziyan ile oturur [< Celui qui se lève en colère se couche avec dommage.]

294. Deliye taş andurma [< Ne parle pas de pierres au fou.]

295. Ne severüm yarimi ne sorarum halini [< Plus j'amie mom ami, plus je m'informe de son état.]

296. Paşmak balçiksız olmaz [< La chaussure n'est jamais exempte de boue.]

297. Sarıgun agardığına bakma sabunu véresiyedür [< Ne regarde pas a la blancheur du turban; le savon fut pris a crédit.] **[370-371]**

298. Erteye kalan kazadan korkma [< Ne redoute pas l'accident dont on te menace pour le lendemain.]

299. Zor oyunu bozar [< La violence gate les jeux.]

300. Senden devletlü olan ile ortak olma [< Ne t'associe pas avec plus puissant que toi.]

301. Kurd mecellesinde av avlamaz [< Il ne faut pas chasser sur les brisées du loup.]

302. Yatan arslandan gezen tilki yegdür [< Mieux vaut renard vivant que lion mort.]

- 303. Su uyur düşmen uyumaz** [< L'eau dort, l'ennemi ne dort pas.]
- 304. Bunda gemiler bogulur sen sandal_ila nereye gidersen** [< Ici des vaisseaux ont été submergés; qu'y viens-tu faire avec ta fragile nacelle?]
- 305. Araba yaglamayınca yürümez** [< Le char n'avance pas sans que l'on graisse ses roues.]
- 306. Balda bir bahası da bir** [< Le miel est une chose, mais le prix du miel en est une autre.]
- 307. Korkulu düşün sonı hayr olur** [< On s'inquiète souvent de choses qui finissent par avoir de bons résultats.]
- 308. Yük bactan ağlamaz** [< Le riche ne doit pas se plaindre des droits de péage.]
- 309. Akl yaşda degil başdadur** [< La sagesse n'est pas dans le nombre des années, mais dans la tête.]
- 310. Yolcıya yol gerek** [< Au voyageur il faut du chemin.]
- 311. Yürekden yürece yol var** [< Il y a un chemin du cœur au cœur.]
- 312. Andan eyüsi yogdur ne bilürüm ne gördüm** [< Rien de mieux que ceci: je n'en sais rien, je n'ai rien vu.]
- 313. Kimsenün ahı kimseye kalmaz** [< Les soupirs de l'infortuné ne profitent a personne.]
- 314. Deveye diken gerek alınca boynını uzadur** [< Il faut des chardons au chameau; c'est pour les avoir qu'il allonge le cou.]
- 315. Ham söz sahibinündür** [< Les paroles amères nuisent a celui qui les a dites.]
- 316. Eski samanları karışdurma** [< Il ne faut pas remuer les vieilles pailles.] [372-373]
- 317. Seksende saz öğrenen kıyamette çalar** [< Qui apprend a jouer d'un instrument a quatrevingts ans se fera entendre au jour du jugement dernier.]
- 318. Karınca kadrınca** [< La fourmi agit selon ses forces.]

319. Ulularun sözi yere düşmez dünya turalu [< Tant que le monde durera, les paroles des grands ne tomberont point a terre.]

320. Vararak vararak bulunur irak [< A force d'aller on arrive.]

321. Tuzlu helvaya benzer [< Il y a des paroles qui ressemblent a des confitures salées.]

322. Aşık ana dérler ki karda yürüyüb izi belletmemek gerekdür [< On nomme amoureux celui qui, en courant sur la neige, ne laisse point de traces de ses pas.]

323. Sufi der sogan yemez ele girse kabugında komaz [< Il fait le dévot et ne mange pas d'ognons (en public); mais s'il lui en tombe dans les mains, il n'en laisse pas même la pelure.]

324. Yolu eyü bilen yorulmaz [< Qui connaît le chemin ne se fatigue pas.]

325. Tok ne bilür açun halinden [< Quelle idée peut se former de la faim l'homme qui jouit de tout en abondance?]

326. Ya zar ya zer ya şehirden sefer [< De trois choses l'une: du pouvoir, de l'or, ou quitter la ville.]

327. Çerag dibine ziya vérmez [< Le flambeau n'éclaire pas sa base.]

328. Ölüm kara devedür ki her kapuda çöker [< La mort est un chameau noir qui s'agenouille devant toutes les portes.]

329. Kürdün atı bir çayırda ayak basduğı zaman ot bitmez [< Lorsque le cheval d'un Kurde a foulé la terre, l'herbe cesse d'y croître.]

330. Hediye borçlu olma ya dükkanda isterler ya bayıramda [< N'accepte aucun présent, car on te le redemandera, soit aux jours de noce, soit aux jours de fête.]

331. Kör yanına varınca sen de gözini kapa [< Lorsque tu visites un aveugle, ferme les yeux.] [374-375]

332. Aşığa Bagdad uzak degil [< Bagdad n'est pas loin pour un amant.]

333. Kurd kocayınca köpegün masharası olur [< Les chiens se moquent du loup qui vieillit.](373)

334. Sakınan göze çöp düşer [< L'homme par trop prudent finit par se blesser l'œil contre une poutre.]

335. Yıkılan yıkılanı sever [< L'homme ruiné aime celui qui lui ressemble.]

336. Her ziyan bir fend [< Tout accident est une leçon.]

337. Tilkinün akıbet gelecegi kürkcinün dükkanıdır [< La fin ordanaire du renard est la boutique du pelletier.]

338. Nakes ile cömerdün harcı birdür [< La dépense de l'avare et celle du prodigue sont, en dernier résultat, les mêmes.]

339. Cihanda yar ol bar olma [< Sois ami dans le monde, et ne sois a charge a personne.]

340. Kimine hay hay kimine vay vay [< Les uns rient, les autres pleurent.]

341. Egri gemi dogru sefer [< Quelquefois le vaisseau s'incline, mais la route n'en est pas moins droite.]

342. Geçme namerd köprisinden ko aparsun su seni [< Ne passe pas sur le pont du méchant; souffre plutôt que le torrent t'entraîne.]

343. Gafil baş düşmene yaraşur [< Nos distractions sont utiles a nos ennemis.]

344. Gönül masumdur gördigini umar [< Le cœur est un enfant; il espère ce qu'il désire.]

345. Véren el alanun üstündedir [< La main qui donne est au-dessus de celle qui reçoit.]

346. Deve deve yerine çöker [< Le chameau s'agenouille avec les chameaux.]

347. Küçük büyür deli uslanur [< Le petit grandira, le fou pourra devenir sage.] [376-377]

348. Soluna davul çalarsın [< Tu frappes le tambour de travers.]

349. Kimesnenün nasibini kimse yemez [< Nul ne profite de ce que le destin réserve a un autre.]

350. Yazıcı kendine kem yazmaz [< L'auteur n'écrit rien qui lui soit contraire.]

351. Dilün kemigi yokdur amma kemigi kırar [< Bien que la langue n'ait point d'os, elle les brise.]

352. İgit meydanda bellü olur [< C'est dans l'occasion que l'homme brave se fait connaître.]

353. İmam evine baklava gitmiş ise sana ne [< On couvre de mets délicats la table de l'imam... Que t'importe!]

354. Kurban hataya kalkan olur [< Le désintéressement est un bouclier contre les fautes.]

355. Kör oldur ki düşdüğü kuyuya bir dahı düşer [< Celui-la est véritablement aveugle, qui tombe deux fois dans la même fosse.]

356. Her kemalün bir zevali vardur[< Toute qualité est accompagnée d'un défaut.]

357. Her agacın gölgesi var [< Tout arbre a son ombre.]

358. Her şeyün sonı var [< Toute chose a sa fin.] **[382]**

SONUÇ

Transkripsiyon anıtları Türk dilinin zengin kaynaklarından biridir ve Latin esaslı alfabe kullanan Türkiye Türkçenin ses, biçim ve cümle yapısı için önemlidir. 17. yüzyıldaki transkripsiyon anıtlarından biri olan Elements de la Grammaire Turke de Türkiye Türkçesine ışık tutmaktadır. Eserde isimlere, isimlerin çeşitlerine, sayılara, zamirlere, fiillere, fiillerin çeşitlerine, fiil çekimlerine, edatlara, zarflara, bağlaçlara, ünlemlere, cümle yapısına, diyaloglara, kelimelere ve atasözlerine yer verilmiştir. Jaubert'in kendi eğitimine, algısına göre birtakım bulgulara varılmıştır.

Birinci baskı ile ikinci baskı arasındaki farklar şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Birinci baskıda 236 sayfa, ikinci baskıda 444 sayfa,
2. Birinci baskıda 2 ana bölüm, ikinci baskıda 3 ana bölüm,
3. Birinci baskıda 357 atasözü, ikinci baskıda 358 atasözü,
4. Birinci baskıda bulunmayıp ikinci baskıda bulunan diyaloglar ve konu başlıklarına göre kelimeler yer almaktadır.

Müellif eserin *Uyarı* ve *Giriş* bölümünde Türkler ve Türkçe hakkında bilgi vermektedir. Türkçenin Farsçadan üstün ve Doğu dilleri arasında en görkemlilerinden olduğunu da belirtmektedir. Türk dili üzerine yapılan çalışmalar arasında en kabul görenlerin Meninski, Holdermann ve Viguer olduğunu zikrederken Firdevsi, Hafız ve Sadi'yi diğer şairlerle; İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd'ü diğer filozoflarla kıyaslamının mümkün olmayacağını belirtmiştir.

1. bölümde müellif tarafından döneminde en çok kullanılan isimler ana başlığı altında isim çekimleri, sayılar, karşılaştırma dereceleri ve zamirler ele alınarak okuyucuya sunulmuştur.

2. bölümde fiiller ana başlığı altında fiil çeşitleri, kiplerin biçimi, düzenli fiillerin çekimi, düzensiz fiiller, edatlar, zarflar, bağlaçlar ve ünlemler ele alınmıştır. Bu bölümde haber kipine verilen örneklerde II.

teklik şahısta kimi zaman nazal n kullanılırken kimi zaman kullanılmamıştır. Dilek kiplerinde ise nazal n daima kullanılmıştır.

3. bölümde söz dizimi ana başlığı altında cümlelerin yapısı ele alınmıştır.

4. bölüm ekler başlığı altında diyaloglar, kelimeler ve atasözleri olarak ele alınmıştır. Diyaloglar alt başlığında hemen hemen her konuya uygun diyalog verilmiştir. Kelimeler alt başlığında geniş kapsamlı olarak konu başlıkları altında kelimelere yer verilmiştir.

Eserde soru ekinin tamamen düz ünlülü yazılıp okunduğu, nazal n için kef harfinin kullanıldığı, kapalı e (é) harflerinin hala kullanılmakta olduğu, akuzatifin bazı kelimelerde kullanılmadığı ve ünsüzlerin kısmen uyuma girdiği gözlemlenmiştir. 28. atasözünde yer alan “kurban” kelimesi Arapça bir kelime olmasına rağmen Türk imlası ile yazılmıştır. Yine aynı kelime 354. atasözünde doğru imla ile yazılmıştır. 239.-247. atasözlerinde yer alan “zarar” kelimesi Arapça bir kelime olmasına rağmen Türk imlası ile yazılmıştır. 31. atasözünde yer alan “pazar” kelimesi Farsça bir kelime olmasına rağmen Türk imlası ile yazılmıştır. 75. atasözünde yer alan “karpuz” ve 95. sayfada bulunan 132. maddede “namaz” kelimesi Farsça bir kelime olmasına olman Türk imlası ile yazılmıştır. Batılı bir Türkolog tarafından kaleme alınan bu eser dönemin söz varlığını, ses ve biçimini yansıtmaya açısından günümüze ışık tutmaktadır. İncelenmeyi bekleyen pek çok transkripsiyon metinlerinde Türkçenin söz varlığını ilgilendiren bol malzeme mevcuttur. Bunların tespit edilmesi, Türkçeye kazandırılması, sözlük hazırlanırken de yararlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Argunşah, M. (2017, Bahar). Osmanlı Konuşma Dili. *Dil Araştırmaları* (20), s. 253-264.
- Brower, B. C. (2008). Jaubert Pierre- Amédée. F. Pouillon içinde, *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (s. 514-515). Paris: Karthala.
- Devellioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın.
- Eyice, S. (2001). Jaubert, Pierre-Amédée. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 23, s. 576-578). içinde İstanbul: TDV.
- Eyice, S. (1973-1974, Ağustos). Tarihi Mezarlardan Notlar: Doğu Bayazıd'da Mahmud Paşa'nın Mezarı. *Tarih Enstitüsü Dergisi* (4-5), 295-299.
- Féraud-Giraud, M. J.-D. (1864). *Notice sur le chevalier Amédée Jaubert*. Aix: Achille Makaire. A. Makaire.
- Gümüşkılıç, M. (2014). XVIII. Yüzyılda Latin Harfleriyle Yazılmış Fransızca-Türkçe Bir Sözlük. *Milli Folklor* (54), s. 25-29.
- Hazai, G. (2012). *Türkiye Türkçesinin Dünü ve Bugünü: Türk Dili Araştırmalarına Kısa Bir Giriş*. (T. TURAN, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Jaubert, P. A. (1823). *Elements de la grammaire turke*. Paris: Dundey-Dupré Père et Fils.
- Jaubert, P. A. (1833). *Elements de la grammaire turke*. Paris: Dundey-Dupré Père et Fils.
- Kartallıoğlu, Y. (2017). *Osmanlı Konuşma Dili*. İstanbul: Kesit .
- Moghaddam, N. N. (2008). Jaubert, Pierre Amédée Émilien-Probe. *Encyclopaedia Iranica*. XIV, s. 593-594.

The American Annual Register for the years 1827-8-9. (1830). New York:
Blunt, E & G. W.

Vethake, H. (1846). Jaubert. *Encyclopaedia Americana* (s. 370). içinde
Pennsylvania.

Yılmaz, Y. (2015, Nisan). Bir Transkripsiyon Anıtı: Prendl'in Grammaire
Turque'ü. *Route Educational and Social Spience Journal* , 2 (2), s.
571-581.

Yılmaz, Y., & Özevren, M. S. (2017). P. A. Jaubert'in Elements de la
grammaire turke'ündeki Atasözleri. *RumeliDE* (9), 31-68.